1843-72

1843

ВСЕОБЩА

ГЕОГРАФІЯ,

ЗА

ДѢЦАТА.

1843/72

ВСЕОБЩА

ГЕОГРАФІЯ,

ЗА

ДѢЦАТА.

ПРЕВЕДИ ОТЪ РУССКІЙ ЯЗЫКЪ

Иванъ А. Богоевъ.

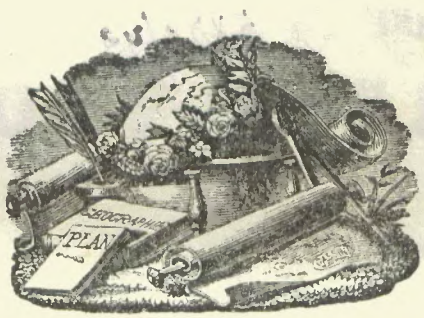

НА НАУКИТЕ

БѢЛЪГРАДЪ.

Въ Княжеско-Сѣрбскѣтъ Типоерафіѣ.

1843.

В 91300

Инв. № 5809/49

ПРОВЕРКА
2004

ЧАСТЬ ПѢРВА.

ОБЩА ПРЕДУГОТОВИТЕЛНА.

ГЕОГРАФІЯ.

ЧАСТЬ ПЪРВА.

ОБЩА ПРЕДУГОТОВИТЕЛНА.

ГЕОГРАФІЯ.

ПРЕДВАРИТЕЛНИ ПОЗНАНІЯ.

Главни географически опредѣленія и главно дѣленіе на землята.

Географія е наука, която ны учи да познавамы различнытѣ страны на земный глобусъ.

Географія е Гржцка дума, която ще рече описаніе на землята.

Нашата земля е сѫвсѣмъ валчеста; сирѣчь е прилична на глобусъ.

Положеніето на различнитѣ страни на земный глобусъ ся опредѣлява отъ четыри главни точки, които ся наричатъ главни страни на свѣтѫтъ, и сѫ тія: Истокъ, Западъ, Сѣверъ и Югъ.

Истокъ е това мѣсто, гдѣто изгрѣва слѫнцето.

Западъ е тая страна, която е срящо Истокъ, гдѣто захожда слѫнцето.

Сѣверъ е тая страна, която е срящо очитѣ ни, когато отъ камъ десната ни ржка е Истокъ, а отъ камъ лѣвата Западъ.

Югъ е тая страна, която е срящо Сѣверъ, гдѣто слѫнцето отива най высоко.

Тія четыри главни страни на свѣтѫтъ иматъ още и другы названія, сирѣчь: Истокъ ся нарича утро; Западъ — вечерь; Сѣверъ полунощь, а Югъ — пладнѣ.

На правилнѫ географическѫ картѫ Истокъ ся нахожда отъ деснѫтѫ странѫ като погледнешъ на нея, а отъ лѣвѫтѫ Западъ, отгорѣ Сѣверъ, а отдолу Югъ.

Освѣнь четыритѣ главни точки, или страни на свѣтѫтъ, има други четыри, които ся наричатъ Средни: Сѣверо—истокъ, между Сѣверъ и Истокъ; Сѣверо—западъ, между Сѣверъ и Западъ; Юго—истокъ, между Югъ и Истокъ; Юго—Западъ, между Югъ и Западъ.

Повръхнината на земный глобусъ е отъ сухѫ земляѫ и водѫ.

Частитѣ на сухата земля сѫ различни и иматъ различны имена, сирѣчь: материци, острови, полуострови, мысове, провлаци, планини, волкани и проч.

Различнитѣ части на водата ся наричатъ океани, морета, заливи, проливи, езера, рѣки, долове и проч.

Земный глобусъ ся дѣли на пять части, и сѫ тія: Европа, Азія, Африка, Америка и Океанія.

Материкъ е весма голѣмо пространство на сухата земля, презъ когото може да сѫ примине или да сѫ ходи само по сухъ пѫть. Такива пространства, или материци, сѫ три: пѫрвый старый, источный, на когото ся нахожда Европа, Азія и Африка; вторый новый, западный, на когото ся намира Америка; и третій Нова Голандія, която сѫставлява еднѫ часть на Океанія.

Океанъ ся нарича едно широко пространство отъ горко—соленѫ водѫ, която покрыва повече отъ двѣтѣ трети части на земный глобусъ, и на която частитѣ иматъ различны названія, споредъ географическото имъ положеніе.

ОТДѢЛЕНІЕ I.

ЕВРОПА.

ПОЛОЖЕНІЕ И ПРЕДѢЛИ НА ЕВРОПА.

Европа ся намира на Сѣверо—западнѫтѫ часть на источный материкъ, и сичката лежи на сѣвернѫтѫ гемисферѫ.

Отъ камъ сѣверъ има предѣлъ, сѣверный океанъ: отъ камъ западъ, западный или Атлантическій океанъ; отъ камъ югъ, Гибралтарскій проливъ, Средиземно море, Архипелагъ, Дарданельскій проливъ, Мермерно море, Константино-

польскій проливъ, Черно море и Кавказскытѣ планины; отъ камъ истокъ, Каспійско море, рѣкѫ Уралъ и Уральскытѣ планины.

СТРАНИ НА ЕВРОПА.

Страна ся нарича едно голѣмо пространство на землята, на което ся намира цѣлъ народъ. Подъ имя народъ разумѣвается сичкитѣ жителье на една каква да е страна, които живѣѭтъ подъ едны законы и имать единъ славенъ языкъ.

Европа ся дѣли на осямнадесять страни, отъ които пять ся нахождатъ на сѣверъ, осямъ въ средѫтѫ и пять на югъ.

На сѣвернѫтѫ Европѫ ся нахождатъ пять страни, които сѫ: Британскитѣ острови, на които столенъ градъ е Лондонъ; Данія, столица Копенгагенъ; Норвегія, столица Христіанія; Швеція, столица Стокгольмъ; Россія, сегашна столица Санктпетербургъ, а стара Москва.

Въ средѫтѫ на Европа ся намиратъ осямъ страни: Франція, столица Парижъ; Белгія, столица Брюссель; Голландія, столица Гага; Германія или Германскій Союзъ, главни градове: Віенна, Мюнхенъ, Дрезденъ, Берлинъ, Гамбургъ, Ганноверъ, Франкфуртъ на Майнъ и Штуттгардъ; Пруссія, столица Берлинъ, (Въ Герман-

ский Союзъ); Венгрія, столица Буда или Офенъ; Австрія, столица Віенна, (въ Германскій Союзъ); Швейцарія, главни градове: Базель, Бернъ и Женева.

На южнятѫ Европѫ сѫ пять страни: Португаллія, столица Лиссабонъ; Испанія, столица Мадритъ; Итәлія, главни градове: Туринъ, Миланъ, Венеція, Флоренція, Римъ, Неаполь и проч. Турція, столица Константинополь; Грѫція, столица Атини.

На Британскитѣ острови столица е Лондонъ. Британскитѣ острови сѫ една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сѣверни.

Данія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сѣверни. Тя има предѣлъ Германіѭ.

Норвегія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сѣверни. Тя има предѣлы: Швеціѭ и Россіѭ.

Швеція е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сѣверни. Тя има предѣлы: Норвегіѭ и Россіѭ.

Россія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сѣверни. Тя има предѣлы: Турціѭ, Австріѭ, Пруссіѭ, Швеціѭ и Норвегіѭ.

Франція е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ сред-

ни. Тя има предѣлы: Белгіѫ, Германіѫ, Швейцаріѫ, Италіѫ и Испаніѫ.

Белгія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Франціѫ, Германіѫ и Голландіѫ.

Голландія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Белгіѫ и Германіѫ.

Германія или Германскій Союзъ е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Данніѫ, Пруссіѫ, Австріѫ, Швейцаріѫ, Франціѫ, Белгіѫ и Голландіѫ.

Пруссія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Россіѫ, Австріѫ, Германіѫ, Франціѫ, Белгіѫ и Голландіѫ.

Венгрія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Австріѫ и Турціѫ.

Австрія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Пруссіѫ, Венгріѫ, Турціѫ, Италіѫ, Швейцаріѫ и Германіѫ.

Швейцарія е една отъ осамнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ осмьтѣхъ средни. Тя има предѣлы: Германіѫ, Италіѫ и Франціѫ.

Португаллія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ южни. Тя има предѣлъ Испаніѫ.

Испанія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ южни. Тя има предѣлы: Франціѫ и Португаліѫ.

Италія е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ южни. Тя има предѣлы: Франціѫ, Швейцаріѫ и Германіѫ.

Турція е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ южни. Тя има предѣлы: Австріѫ, Венгріѫ, Россіѫ и Грѫціѫ.

Грѫція е една отъ осямнадесятьтѣхъ страни на Европа и една отъ пятьтѣхъ южни. Тя има предѣлъ Турціѫ.

ЕВРОПЕЙСКИ МОРЕТА.

Море ся нарича сѫбраніе отъ горко-солена водѫ, което олыва брѣговетѣ на материкѫтъ и на островитѣ, и въ което ся стичатъ рѣкитѣ.

Въ Европѫ ся нахождатъ четырнадесять морета, отъ които три сѫ голѣми а единадесять малки.

Тритѣ голѣми морета на Европа, сѫ тія: Сѣверный Ледовитый океанъ, който ся нахожда отъ камъ сѣверъ; Атлантическій оке-

анъ—отъ камъ западъ и Средиземно море — отъ камъ югъ.

Единадесятьтѣхъ малки морета на Европа, сѫ тія: Бѣло море, което е часть на Сѣверный Ледовитый океанъ; Балтійско море, Нѣмецко море, Британско море (Ламаншъ) и Ирландско море, които сѫ части на Атлантическій океанъ; Іоническо море, Архипелагъ, Мермерно море, Черно море и Азовско море, които сѫ части на Средиземно море; Каспійско море, което не ся види да ся сѫбира съ никое друго море.

Сѣверный Ледовитый океанъ е едно отъ тритѣ голѣми морета на Европа, който ѫ мые отъ камъ сѣверъ. Той мые сѣвернытѣ часты на Норвегія и Россія (Лапландія).

Атлантическій океанъ е едно отъ тритѣ голѣми морета на Европа, който ѫ мые отъ камъ западъ. Той мые Норвегіѫ, Британскытѣ острови, Франціѫ, Испаніѫ и Португаліѫ.

Средиземно море е едно отъ тритѣ голѣми морета на Европа, което ѫ мые отъ камъ югъ. То мые Испаніѫ, Франціѫ, Италіѫ и Грѫціѫ. (*)

(*) Средиземно море е това, което мы наричамы Бѣло море, нѫ тука сѫ писа Средиземно море, за различіе отъ Бѣло море, което е часть на Ледовитый океанъ.

Бѣло море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки морета, което е часть на сѣверный океанъ. То мые само единъ часть на Европейската Россія.

Балтійско море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки морета, което става отъ Атлантическій океанъ презъ Нѣмецкото море. То мые Россіи, Пруссіи, Германіи, Даніи и Швеціи.

Нѣмецкото море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което е часть на Атлантическій океанъ. То мые Норвегіи, Даніи, Германіи, Голландіи, Белгіи, Франціи и Британскытѣ острови.

Британското море или Ламанишъ е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което е часть на Атлантическій океанъ. То мые Франціи и часть на Британскитѣ острови.

Ирландското море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което е часть на Атлантическій океанъ. То мые Британскытѣ острови и ги дѣли на двѣ голѣми части.

Іоническото море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което е часть на Средиземно море. То мые Италіи, Турціи и Грѫціи.

Архипелагъ е едно отъ единадесятьтѣхъ

малки Европейски морета, което е часть на Средиземно море и мые Турціѫ и Грѫціѫ.

Мермерно море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което е часть на Архипелагъ. То мые Европейскѫтѫ Турціѫ и ѫ отдѣлява отъ Азіятскѫтѫ.

Черно море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което става отъ Средиземно море презъ Мермерно, и мые отъ Европейскытѣ страны само Турціѫ и Россіѫ.

Азовско море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки морета, което става отъ Средиземно море презъ Черно. То мые само Россіѫ.

Каспійско море е едно отъ единадесятьтѣхъ малки Европейски морета, което мые юго-источнытѣ брегове на Европейската Россія.

ЕВРОПЕЙСКИ ЗАЛИВИ.

Заливъ или губа е часть отъ морето, което ся простира въ сухѫ землѫ. Губа ся нарича когато е малка, а заливъ когато е голѣма.

Главни Европейски заливи сѫ дванадесять, отъ които четыри сѫ голѣми а осямь малки.

Четыритѣхъ голѣми сѫ: Ботническій заливъ и Финскій заливъ, които сѫ отъ Балтійско море; Бискайска губа или Гасконскій заливъ, който е отъ Атлантическій океанъ; и Венеціянскій заливъ или Адріятическо море, което е отъ Средиземно море.

Осямьтѣхъ малки сѫ: Ливонскій или Рижскій заливъ, който е отъ Балтійско море; Зюдерзее, който е отъ Нѣмецкото море; Валенційскій заливъ, Ліонскій заливъ, Генуезскій заливъ, Тарентскій заливъ, Лепантскій заливъ, Салоникскій или Тессалоникскій заливъ, които сѫ отъ Средиземно море.

Четыритѣхъ голѣми залива ся намиратъ: заливъ Ботническій, между Россія и Швеція; заливъ Финскій въ Россіѫ; Бискайска губа или Гасконскій заливъ, между Франція и Испанія; Венеціянскій заливъ или Адріатическо море, между Италія, Австрія и Турція.

Осямьтѣхъ малки ся нахождатъ: Рижскій заливъ, въ Россіѫ; Зюдерзее, въ Голландіѫ; Валенційскій, въ Испаніѫ на истокъ; заливъ Ліонскій, въ Франціѫ на югъ; заливъ Генуезскій, въ Италіѫ на сѣверо-западъ; заливъ Тарентскій, въ Италіѫ на юго-истокъ; заливъ Лепантскій, въ Грѫціѫ; заливъ Салоникскій, въ Турціѫ на югъ.

ЕВРОПЕЙСКИ ПРОЛИВИ.

Проливъ сл нарича такава часть на морето, която дѣли двѣ сухи земли, едѣто сѫ близо една отъ другѫ.

Въ Европѫ сѫ пятнадесять главни пролива, които сѫ: осямь на сѣверъ, проливъ Вайгачъ, Каттегатъ, Зундъ, Голѣмый Бельтъ, Малкій Бельтъ, Паде-Кале, каналъ Святаго Георгія, и Сѣверный каналъ; седямь на югъ, проливъ Гибралтарскій, Бонифачіо, Мессинскій, каналъ Отрантскій, проливъ Галлиполскій или Дарданельскій, Константинопольскій и Таврическій.

Осямьтѣхъ сѣверни Европейски пролива ся нахождатъ: проливъ Вайгачъ, на сѣверъ въ Россіѫ, който отдѣлява островъ Вайгачъ отъ сухѫтѫ земльѫ; Каттегатъ, който сѫбира Нѣмецкото море съ Балтійско и прави Зундъ, Голѣмый Бельтъ и Малкій Бельтъ, между Данія и Швеція; Па-де-Кале, между Франція и Британскитѣ острови; каналъ Святаго Георгія, отъ камъ югъ, и каналъ Сѣверный на сѣверъ, на Ирландското море.

Седямьтѣхъ южни Европейски пролива ся нахождатъ: проливъ Гибралтарскій, между Испанія и Африка и сбира Атлантическій океанъ съ Средиземно море; проливъ Бонифачіо, меж-

ду острови Корсика и Сардинія; проливъ Мессинскій, между Сицилія и Италія; каналъ Отрантскій, между Италія и Турція и сбира Іоническо море съ Адріатическо; проливъ Галлипольскій или Дарданельскій сбира Архипелагъ съ Мермерно море; проливъ Константинопольскій сбира Мермерно море съ Черно: тія двата послѣдни пролива отдѣляватъ Европейскѫтѫ Турціѭ отъ Азіятскѫтѫ; — и проливъ Таврическій или Кафскій, който сбира Черно море съ Азовско.

ЕВРОПЕЙСКИ ОСТРОВИ.

Островъ ся нарича суха земля по̀ малка отъ материкѫтъ и обыколена отъ всякѫдѣ съ водѫ. Купъ острови ся наричатъ сѫбраніе отъ много островы, които иматъ едно общо имя.

Въ Европѫ ся намиратъ шестьдесять и четыри купа острови: пять въ Сѣверный Ледовитый океанъ: Шпицбергенъ, Нова земля, островъ Вайгачъ, островъ Калгуевъ и Лоффоденски острови.

Пятнадесять въ Атлантическій океанъ, отъ конто три сѫ голѣми: Велико-Британія, Ирландія и Исландія, и дванадесять малки: Ферерски острови, Шотландски острови, Аркадски

острови, Гебридски острови, Сорлингски острови, островъ Уессанъ, островъ Груе, островъ Бель-иль, островъ Ноармутье, островъ Иль-Дье, островъ Ре и островъ Алеронъ.

Единадесять въ Средиземно море, отъ които три сѫ голѣми: Корсика, Сардинія и Сицилія, и осемь малки: островъ Форментера, островъ Ивиса, островъ Маіорка, островъ Минорка, Іерски острови, островъ Ельба, Липарски острови и островъ Мальта.

Единадесять въ Балтійско море: Аландски острови, Даго, Езель, Готландъ, Еландъ, Рюгень, Борнгольмъ, Лаландъ, Фальстеръ, Зеландія и Фіонія.

Четыри въ Нѣмецкото море, които сѫ: Сильтъ, Гелголандъ, Тексель и Зеландски острови.

Два въ Ирландско море: Менъ и Англезей.

Четыри въ Ламанишъ: Витъ, Ориньи, Гернзей и Жерзей.

Седямь въ Іоническо море: Корфу, Паксо, Санта-Маура, Теаки, Кефалонія, Занте и Черигo.

Въ Адріатическо море ся нахождатъ тѫкмо Илирійскитѣ острови,

Четыри въ Архипелагъ: Кандія, при входѫтъ на Архипелагъ, Негропонтъ, Лемносъ или Сталимене и Цикладскитѣ острови.

Европейскитѣ острови, които сѫставлявать Велико-Британскѫтѫ монархіѭ, или които принадлежать ней, сѫ:

Велико-Британія, главни градове: Лондонъ и Едимбургъ; Ирландія, главенъ градъ Дублинъ; Шотландскитѣ острови, Аркадски, Гебридски, Сорлингски, островъ Витъ, главенъ градъ Ньюпортъ; островъ Ориньи, островъ Гернзей, главенъ градъ Сенъ-Піеръ; островъ Жержей, главенъ градъ Сенъ-Геліеръ; островъ Менъ, главенъ градъ Дугласъ; островъ Англезея, главенъ градъ Бомарисъ; островъ Гелголандъ, и островъ Мальта, главенъ градъ Лавалетта. Іоническитѣ острови, които сѫставлявать республикѫ подъ покровителство на Англія.

Острови, които сѫставлявать часть на Данія или принадлежать ней, сѫ: Исландія, главно мѣсто Рейкіавикъ; Ферерски острови, островъ Сильтъ; островъ Зеландія, главенъ градъ Копенгагенъ; островъ Фіонія, главенъ градъ Оденсе, и острови, Боригольмъ, Лаландъ и Фальстеръ.

На Норвегія принадлежать Лоффоденскитѣ острови.

На Швеція принадлежать островъ Готландъ и Еландъ.

Отъ Европейскытѣ островы принадлежать на Россія: Шпицбергенъ, Нова Земля, Вай-

гачъ и Калгуевъ, въ Сѣверный океанъ; Аландски, Даго и Езелъ, въ Балтійско море.

На Франція принадлежатъ: Уессанъ, Груе, Бель-Иль, Ноармутье, Иль-Дье, Ре, Олеронъ; Іерскитѣ острови и Корсика, главенъ градъ Аяччіо.

На Голландія принадлежатъ: островъ Тексель, и Зеландскитѣ острови, отъ конто най голѣмъ островъ е Вальхерна.

На Пруссія принадлежи островъ Рюгенъ.

На Австрія принадлежатъ Илирійскитѣ острови, отъ конто главни сѫ: Херсо и Веглія.

На Испанія принадлежатъ Балеарскитѣ острови: Формантера, Ивиса, главенъ градъ Ивиса; Маіорка, главенъ градъ Пальма; Минорка, главенъ градъ Портъ-Магонъ.

Острови, конто принадлежатъ на различни Италіянски Кральове, сѫ: Сардиния, главенъ градъ Каліари, и принадлежи на Сардинскій Краль; Сицилія, главенъ градъ Палермо, и Липарскитѣ острови, конто принадлежатъ на Неаполитанскій Краль; Ельба, главенъ градъ Порто-Феррайо, и принадлежи на Тосканскій Великій Герцогъ.

На Европейската Турція принадлежатъ: островъ Кандія, главенъ градъ Кандія; островъ Лемносъ и много други острови въ Архипелагъ.

На Гръція принадлежатъ: островъ Негропонтъ или Евбея, главенъ градъ Негропонтъ; отъ Спорадскытѣ островы: Скиро, Гидра и Егина; и Цикладскитѣ острови, отъ които главни сѫ: Андро, Мило и Санторинъ.

ПОЛУОСТРОВИ, МЫСОВЕ И ПРОВЛАЦИ.

Полуостровъ ся нарича една часть отъ земѧтѫ, обиколена съ водѫ, която тѫкмо съ едно мѣсто ся сбира съ сухѧтѫ земѧ.

Въ Европѫ сѫ шесть главни полуострова, отъ които три сѫ голѣми и три малки.

Тритѣ голѣми полуострова сѫ: Скандинавскій (Швеція съ Норвегіѫ), който е обиколенъ отъ Ботническій заливъ, Балтійско и Нѣмецкото море и съ Атлантическій океанъ.

Пиренейскій (Испанія съ Португаліѫ), между Атлантическій океанъ и Средиземно море; и Апенинскій (Италія), когото омыва Средиземно и Іоническо море, съ Тарентинскій и Венеціянскій заливъ.

Тритѣ малки полуострова сѫ: Ютландія (въ Данію), между Нѣмецкото и Балтійско море; полуостровъ Морея (въ Гръціѫ), който е обиколенъ отъ Лепантскій заливъ, отъ Іоническо и Средиземно море и отъ Архипелагъ; Крымъ (въ Россіѫ), който е обиколенъ отъ Черно и Азовско море.

Мысъ ся нарича часть отъ земліѫтѫ, издадена въ морето.

Въ Европѫ сѫ седямнадесять главни мыса, и сѫ: Нордкапъ (най сѣверното мѣсто на Европа), въ Норвегіѫ на сѣверъ; мысъ Насъ или Линднесъ, въ Норвегіѫ на югъ, мысъ Скагенъ, въ Ютладніѫ на сѣверъ; мысъ Клиръ, въ Англіѫ на юго-западъ; мысъ Гагъ, въ Франціѫ на сѣверо-западъ; мысъ Ортегалъ и Финистеръ, въ Испаніѫ на сѣверо-западъ; мысъ Сентъ-Винцентъ (най западното мѣсто на Европа), въ Португаліѫ на юго-западъ; мысъ Трафальгаръ, въ Испаніѫ на юго-западъ; мысъ Сентъ-Мартинъ, въ Испаніѫ на истокъ, срящо островъ Ивиса; мысъ Корсика, въ Корсикѫ на сѣверъ; мысъ Тевлада, въ Сардиніѫ на югъ; мысъ Пассаро, въ Сициліѫ на югъ; мысъ Спартивенто, въ Италіѫ на юго-западъ; мысъ Матапанъ (най южното мѣсто на Европа, въ Мореѫ на югъ.

Провлакъ ся нарича една тѣсна часть отъ земліѫтѫ, която соединява полуостровъ съ материкѫтъ.

Въ Европѫ сѫ два главни провлака: Коринтскій, който соединява Морея съ Ливадіѫ (въ Грѫціѫ), и Перекопскій, който соединява Крымъ съ материкѫтъ на Россія.

ЕЗЕРА ВЪ ЕВРОПѢ.

Езеро ся нарича едно голѣмо сѣбраніе отъ водѣ, което стои, и е обиколена съ землѣ.

Въ Европѣ сѫ двадесять и пять главни езера: девять на сѣверъ, седямь въ средѣтѣ и девять на югъ.

Въ Европѣ на сѣверъ: Венеръ, Веттеръ и Меларъ, въ Швеціѣ; Сайма, Ладожско, Онежско, Пейпусъ, Ильмень и Бѣлоезеро, въ Россіѣ.

Въ средѣтѣ: езера Невшателъско, Женевско, Люцернско и Цюрихско, въ Швейцаріѣ; езеро Констанско, между Швейцарія и Германія; езера Нейзидлерско и Балатонъ, въ Венгріѣ.

На югъ: Лаго-Маджоре (голѣмо) и Лугано, между Швейцарія и Италія; езера Комско, Гардско, Комаччіо, Перуджіо, Болъсена и Целано, въ Италіѣ; езеро Занте или Скутари, въ Турціѣ.

ПЛАНИНСКИ БѢРДА И ВОЛКАНИ ВЪ ЕВРОПѢ.

Планински бѣрда ся наричатъ рѣдъ планини, които ся простиратъ на голѣмо отстояніе.

Въ Европѣ има седямнадесять планински бѣрда, девять голѣми и осямь малки. Девять-

тѣхъ голѣми сѫ: Уралски планини, между Европа и Азія; Келенски планини или Скандинавскитѣ Алпи, между Норвегія и Швеція; Пиренейски, между Франція и Испанія; Иберійски, въ Испаніѫ; Алпи, въ Швейцаріѫ и на сѣверо-западъ въ Италіѫ; Апенински, които лежатъ по Италіѫ; Карпатски, въ Австрійскѫтѫ Имперіѫ, между Венгрія и Галиція; Балкански планини или Гемусъ въ Турціѫ (*); Кавказски планини, които ся простиратъ отъ Черно до Каспійско море, на предѣлытѣ между Европейска и Азіятска Россія.

Осямьтѣхъ малки сѫ: Чевіотски планини, между Англія и Шотландія; Вогезски, въ Франціѫ на истокъ; Юра, между Франція и Швейцарія; Севенски планини, въ Франціѫ на югъ; Астурійски планини, Сіерра-Морена, Сіерра-Невада, въ Испаніѫ; Сіерра д' Естрелла, въ Португаліѫ.

Главни высокости на голѣмитѣ планински бѫрда въ Европѫ сѫ: Монъ-Моди и Монъ-Пердю, въ Пиренейскы; Монъ-Бланъ, най высока планина въ Европѫ, планина Роза, планина Сервенъ, планина Визо, планина Сентъ-Бернардъ и планина Симплонъ, въ Алпы; и Гранъ Сассо, въ Апенины.

(*) Старѫ планинѫ Европейцитѣ наричатъ съ едно имя Балканъ.

Волканъ ся нарича бездна на врѣхъ планинитѣ, отъ които нѣкой пѫть излазѫтъ огньове и распалени вещества. Устата на тая бездна ся наричатъ Кратеръ.

Въ Европѫ сѫ три главни волкана: Етна или Жибела, въ Сицилiѫ; Везувiй, въ Италiѫ близо до Неаполь; и Гекла, въ Исландiѫ.

ГЛАВНИ РѢКИ ВЪ ЕВРОПѪ.

Главна рѣка ся нарича голѣма вода, която тече, и ся влива въ море. Брегѫтъ на рѣката ся нарича десенъ или лѣвъ, отъ която странѫ стои на человѣкѫтъ рѫката, когато гледа камъ устьето ѝ. Истокъ ся нарича това мѣсто, отъ едѣто ся начина рѣката, а устье, едѣто ся втича въ морето.

Въ Европѫ сѫ пятьдесять и четыри главни рѣки, отъ които три, Кара, Печора и Паесъ ся вливатъ въ Сѣверный Ледовитый океанъ; три, Мезень, Сѣверна Двина и Онега, въ Бѣло море; осямь, Торнея, Кюмень, Нева, Нарова, Западна Двина, Нѣманъ, Висла и Одеръ въ Балтiйско море; десять, Гломенъ, въ сѣвернѫтѫ часть на Коттегатъ, Ельба, Везеръ, Рейнъ, Маасъ, Шельда, Темза, Гумберъ, Твидъ и Тей, въ Нѣмецкото море; двѣ, Соммъ и Сена, въ Ламаншъ; единадесять, Шанонъ, Саверинъ, Лоаръ, Шаранта, Гаронна, Адуръ, Ми-

ньо, Дуро, Таго, Гвадіана и Гвадальквивиръ, въ Атлантическій океанъ; четыри, Ебро, Рона, Арно и Тибръ, въ Средиземно море; двѣ, По и Ечь, въ Венеціянскій заливъ; една, Марица, въ Архипелагъ; четыри, Дунавъ, Днѣстръ, Бугъ, Днѣпръ, въ Черно море; една, Донъ, въ Азовско море; Кубанъ, съ единъ ржкавъ въ Черно, а съ другій въ Азовско; четыри, Терекъ, Кума, Волга и Уралъ, въ Каспійско море.

1) Кара истича отъ Уральскытѣ планины и на предѣлытѣ на Европейската Россія съ Сибирь, стичася въ Каспійско море.

2) Печора ся начина въ Россіѫ отъ Уральскытѣ планины, тече по Архангельскѫтѫ губернію, и ся втича въ Сѣверный океанъ.

3) Паесъ истича отъ Келенскытѣ планины и на предѣлытѣ на Норвежската и Русската Лапландія ся втича въ Сѣверный океанъ.

4) Мезень ся начина въ сѣвернѫтѫ часть на Вологодската губернія, тече отъ истокъ камъ западъ по Архангельскѫтѫ губернію, и по́ долу отъ градъ Мезень ся излива въ Бѣло море.

5) Сѣверна Двина става въ Вологодскѫтѫ губернію, гдѣто ся смѣсватъ долове Сухона и Югъ (при Устюгъ), тече отъ камъ сѣ-

веро-западъ, и по́ долу отъ Архангельскъ ся втича въ Бѣло море.

6) Онега ся начина отъ езеро Лачъ, въ Олонецкѫтѫ губернїѫ, тече презъ Каргополь, и по́ долу отъ Онегѫ ся втича въ Бѣло море.

7) Торнеа ся начина отъ езеро Кеписъ, отдѣлява Россійскѫтѫ Лапландїѫ отъ Шведскѫтѫ, и по́ долу отъ градъ Торнеа ся втича въ Ботническій заливъ.

8) Кюмень ся начина въ Финландїѫ отъ соединенныть езера, тече отъ сѣверъ камъ югъ, и ся втича въ Финскій заливъ.

9) Нева ся начина отъ Лодожското езеро, тече презъ Санктпетербургъ, и срящо Кронштадтъ ся втича въ Финскій заливъ.

10) Нарова излазя отъ Чудско езеро, тече отъ югъ камъ сѣверъ, и по́ долу отъ градъ Нарвѫ ся втича въ Финскій заливъ. По́ горе отъ градъ Нарвѫ има прагове.

11) Западна Двина ся начина въ Россїѫ, въ Тверскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Витебскъ, Полоцкъ, Динабургъ, Ригѫ, и по́ долу отъ послѣдій градъ ся втича въ Рижскій заливъ.

12) Нѣманъ ся начина въ Россїѫ, на югъ отъ Минскъ, тече презъ Гродно, Ковно, Тилѣ-

зитъ, а отъ камъ югъ отъ Мемель съ много ржкавы ся излива въ Балтійско море.

13) Висла истича въ Галиціѫ отъ Карпатскытѣ планины, прохлажда Краковъ, Варшавѫ, Торнъ, Маріенбургъ, а между Ельбингъ и Данцигъ ся раздѣлява на много ржкавы, и ся втича въ Балтійско море.

13) Одеръ ся начина отъ Карпатскытѣ планины, близо при Одербергъ, прохлажда Ратиборъ, Опельнъ, Бреславъ, Глогау, Франкфуртъ на Одеръ и Кюстринъ, раздѣлявася по́ долу отъ Штеттинъ на много ржкавы, и ся излива съ много устьета въ Балтійско море.

15) Гломенъ ся начина отъ Келенскытѣ планины, тече по Норвегіѫ отъ сѣверъ камъ югъ, и при Фридрихсгалъ ся втича въ Каттегатъ.

16) Ельба ся начина отъ Исполиновытѣ планины, на сѣверъ въ Австрійскѫтѫ Имперіѫ, прохлажда Дрезденъ, Торгау, Виттенбергъ, Дессау, Магдебургъ, Лауенбургъ, Гамбургъ, Алтонѫ, Глюкштадтъ, и при Куксгавенъ ся втича въ Нѣмецкото море.

17) Везеръ става отъ Веррѫ и Фульдѫ, като ся сѫберѫтъ при Мюнденъ, а презъ Бременъ, втичася въ Нѣмецкото море.

18) Рейнъ ся начина отъ планинѫ Сентъ-Готаръ въ Гризонскій Кантонъ, въ Швейцарію, прохлажда Куръ, минува по край Констанско езеро, отдѣля Швейцарію и Франція отъ Германія, прохлажда Шафгавзенъ, Базель, Шпейеръ, Мангеймъ, Вормсъ, Майнцъ, Кобленцъ, Боннъ, Кьолнъ, Дюсельдорфъ, Везель; послѣ ся раздѣля на четыри рѫкава: Ваалъ, Иссель, Лехъ, и свой Рейнъ; Ваалъ и Лехъ ся втичатъ въ Маасъ; Иссель прохлажда Девентеръ и ся втича въ Зюдерзее; а свой Рейнъ тече презъ Утрехтъ, Лейденъ, и презъ каналѫтъ, който ся начина отъ Лейденъ, соединявася съ Нѣмецкото море.

19) Маасъ ся начина въ Департаментѫтъ на Врѫхня Марна, близо Лангръ, тече презъ Коммерси, Вердюнъ, Седанъ, Мезіеръ, Намуръ, Литтихъ, Мастрихтъ; пріема Ваалъ и Лехъ, прохлажда Дортрехтъ, Роттердамъ, и по̀ долу отъ Бріель ся излива въ Нѣмецкото море.

20) Шельда ся начина въ сѣвернѫтѫ часть на Енскій Департаментъ, тече презъ Камбре, Валансіеннъ, Гентъ и Антверпенъ; при форъ-Лилло ся раздѣля на Источнѫ и Западнѫ Шельдѫ (пѫрвата тече презъ Бергенъ-опъ-Цоомъ, а втората презъ Флиссингенъ), и ся втича въ Нѣмецкото море.

21) Темза става отъ доловетѣ Тамѫ и Изѫ, прохлажда Оксфортъ, Виндзоръ, Лондонъ,

и при Шернессъ ся втича въ Нѣмецкото море.

22) Гумберъ става отъ сѫбранието на долъ Уза, който тече отъ камъ сѣверъ и Третъ, който тече отъ камъ югъ, и по́ долу отъ градъ Гуллъ съ широко устье ся втича въ Нѣмецкото море.

23) Твидъ ся начина отъ Чевіотскытѣ планины, тече отъ западъ камъ истокъ по Шотландіѫ, и ѭ отдѣля отъ Англіѫ, и при Бервикъ ся излива въ Нѣмецкото море.

24) Тей истича отъ планинытѣ въ Пертското Графство, тече по край езеро Тей, и градъ Пертъ, и камъ сѣверъ отъ Сентъ-Андревсъ ся излива въ Нѣмецкото море.

25) Сена ся начина въ Котдорскій Департаментъ, прохлажда Троа, Мелюнъ, Парижъ, Руанъ, и между Гавръ-де-Грасъ и Гонфлеръ ся излива въ Ламаншъ.

26) Соммъ или Сомма ся начина въ Енскій Департаментъ при истокѫтъ на Шельда, прохлажда Сентъ-Кантенъ, Аміенъ, Аббевиль, и ся излива въ Ламаншъ.

27) Шаннонъ ся начина въ Ирландіѫ, заминува презъ езеро Ри и Диргъ, тече презъ Лимерикъ, и отъ камъ западъ въ Ирландіѫ ся излива въ Атлантическій океанъ.

28) Саверн истича отъ планинѫ Валлисъ, тече по край Монтгомерри, Шревсбюри, Вочестеръ, Глочестеръ, и при Бристоль ся излива въ Атлантическій океанъ.

29) Лоаръ истича отъ Лозерскытѣ планины, въ Арденскій Департаментъ, прохлажда Пюи, Неверъ, Бріаръ, Орлеанъ, Блоа, Туръ, Нантъ, и при Пембефъ ся излива въ Атлантическій океанъ.

30) Шаранта ся начина въ Департаментѫтъ на Врѫхня Віенна, прохлажда Ангулемъ, Коньякъ, Сентъ и Рошефоръ, и срящо островъ Олеронъ ся излива въ Атлантическій океанъ.

31) Гаронна истича въ Аранскѫтѫ долинѫ отъ Пиренейскытѣ планины, прохлажда Тулузѫ, Ажанъ, Бордо, и отъ тамъ гдѣто пріима Дордонь, догдѣ да ся стече въ Атлантическій океанъ, нарича ся Жиронда.

32) Адуръ извира отъ Пиренейскытѣ планины, прохлажда Тарбъ, и по̀ долу отъ Байонѫ ся влива въ Атлантическій океанъ.

33) Миньо ся начина въ сѣверѫтѫ часть на Галиція, прохлажда Луго, Орансъ, отдѣля Испанію отъ Португалію, и по̀ долу отъ градъ Туй ся излива въ Атлантическій океанъ.

34) Дуро ся начина въ старѫ Кастилію отъ Иберійскій планинскій врѫхъ, прохлажда

Сорїѫ, Заморѫ, Мирандѫ, и по́ долу отъ Порто ся излива въ Атлантическій океанъ.

35) Таго ся начина въ Новѫ Кастилїѫ, на предѣлытѣ съ Аррагонїѫ, отъ Иберїнскій планинскій врѫхъ, прохлажда Толедо, Алкантарѫ, Сантаремъ, Лиссабонъ, и по́ долу отъ послѣдный ся излива въ Атлантическій океанъ.

36) Гвадіана ся начина въ Новѫ Кастилїѫ, прохладжа Калатравѫ, Мериднѫ, Бадайосъ, приминува по юго-источнѫтѫ часть на Португалія, отдѣля Кралевство Алгарвїѫ отъ Андалузїѫ, и ся втича въ Атлантическій океанъ.

57) Гвадалквивиръ ся начина на предѣлытѣ на Мурція, въ коренѫтъ на Сіерра-Сегура планина, тече по край Андуяръ, Кордовѫ, Севилѫ, и при Сентъ-Лукаръ ся излива въ Атлантическій океанъ.

38) Ебро ся начина въ Астурїѫ близо при село Фонтебро, тече по южнытѣ предѣлы на Бискаія и Наварра, на долу по Аррагонїѫ, прохлажда Сарагосѫ, Тортозѫ, и по́ долу отъ послѣдный градъ ся излива въ Средиземно море.

40) Арно извира отъ Апенинскытѣ планины, на истокъ въ Тосканѫ, тече по край Ареццо, Флоренція, Пиза, и камъ сѣверъ отъ градъ Ливорно ся излива въ Средиземно море.

41) Тибръ ся начина отъ Апенинскытѣ планины, въ Тосканѫ, минува близо при градъ Перуджіо, прохлажда Римъ, и при Остіѫ ся излива въ Средиземно море.

42) По извира отъ планинѫ Визо, на предѣлытѣ съ Франціѫ, тече по край Туринъ, Казале, Піаченцѫ, Кремонѫ, и близо при езеро Комаччіо на много устьета ся излива въ Венеціянскій заливъ.

43) Ечь извира отъ Тирольскытѣ планины, прохлажда Тріентъ, Веронѫ, и като приминe Ломбардо-Венеціянското Кралевство, камъ сѣверъ отъ По ся излива въ Венеціянскій заливъ.

44) Марица извира отъ Балканскытѣ планины, прохлажда Филиппополь, Адріянополь, Демотикѫ, и ся втича въ Архипелагъ.

45) Дунавъ ся начина отъ Шварцвальдъ, въ Баденското Велико Герцогство, мые Ульмъ, Регенбургъ, Пассау, Винцъ, Віеннѫ, Пресбургъ Будѫ, Пестъ, Петервардейнъ, Бѣлградъ, Силистрѫ, Браилѫ, Измаилъ, и съ много устьета, на Русскытѣ предѣлы съ Турціѫ, излива ся въ Черно море.

46) Днѣстръ извира отъ Карпатскытѣ планины, въ Галиціѫ, прохлажда Хотинъ, Бен-

деръ, и по́ долу отъ Акерманъ ся излива въ Черно море.

47) Бугъ извира отъ Карпатскытѣ планины, тече отъ сѣверо-западъ на юго-истокъ, и по́ долу отъ Николаевъ ся влива въ Дѣпровскій Лиманъ.

48) Дѣпръ (старій Бористенъ) ся начина отъ Плоскѫ Высокость, въ Смоленскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Смоленскъ, Могилевъ, Кіевъ, Кременчугъ, Екатеринославъ, Херсонъ, и при Очаковъ съ широко устье ся излива въ Черно море.

49) Донъ (старый Танаисъ) ся начина въ Тульскѫтѫ Губернїѫ отъ Ивановско езеро, прохлажда Епифанъ (минува наблизо по край Воронежъ), Черкаскъ, и при Азовъ ся излива въ Азовско море.

50) Кубанъ извира отъ Кавказскытѣ планины, прохлажда Екатеринодаръ, и, защото ся втича съ единъ рѫкавъ въ Черно, а съ другій въ Азовско море, прави островъ Таманъ.

51) Терекъ извира отъ Кавказскытѣ планины, прохлажда Моздокъ, Кизляръ, и съ много устьета ся втича въ Каспійско море.

52) Кума извира отъ Кавказскытѣ планины, при своето си начало (малка Кума) про-

хлажда Георгіевскъ, тече бѫрзо отъ западъ на истокъ, и ся влива въ Каспійско море.

53) Волга, една отъ най голѣмытѣ рѣкы на свѣтѫтъ, начина ся въ Осташковскій уѣздъ на Тверската губернія, прохлажда Ржевъ-Володиміровъ, Зубцовъ, Старицѫ, Тверь, Корчевѫ, Калязинъ, Угличъ, Мышкинъ, Мологѫ, Рыбинскъ, Романовъ, Ярославль, Костромѫ, Плесъ Кинешмѫ, Поволжскій - Юрьевецъ, Балахнѫ, Нижній-Новгородъ, Макарьевъ, Василь, Козмодемьянскъ, Чебоскары, Казань (на рѣкѫ Казанкѫ, която ся влива въ Волгѫ по́ долу отъ градѫтъ), Тетюшы, Симбирскъ, Сингилей, Ставрополь, Самарѫ, Сызрань, Хвалынскъ, Вольскъ, Саратовъ, Камышинъ, Царицынъ, Астрахань, и като примине четыри хиляди верста, съ много устьета ся излива въ Каспійско море.

54) Уралъ извира отъ уральскытѣ планины, въ Оренбурскѫтѫ губернієѫ, отдѣлява Европейскѫтѫ Россієѫ отъ Азіятскѫтѫ, прохлажда Оренбургъ, Уральскъ, и при Гурьевъ съ много рѫкавы ся влива въ Каспійско море.

ОТСТРАНЕННИ РѢКИ или ДОЛОВЕ ВЪ ЕВРОПѪ.

Отстраненна рѣка или долъ ся нарича едно теченіе на водата, която ся влива въ главнѫ рѣкѫ. Мѣстото, едѣто двѣ рѣки ся сбиратъ, нарича ся сливаніе или стеченіе.

Отстраненни рѣки въ Европѫ сѫ тридесять и осямь: рѣка западный Бугъ, който ся влива въ Вислѫ; Варта, който ся втича въ Одеръ; Неккаръ, Ааръ, Найнъ и Мозель, които ся вливатъ въ Рейнъ; Іонна, Марна и Оаза, които ся втичатъ въ Сенѫ; Алье, Шеръ, Ендръ, Віенна и Майенна, които ся вливатъ въ Лоаръ; Тарнъ, Ло и Дордонь, които ся втичатъ въ Гаронѫ; Саона, Изеръ и Дюранса, които ся вливатъ въ Ронѫ; Тессинъ и Адда, които ся вливатъ въ По; Лехъ, Изаръ, Инъ, Драва, Сава, Тисса и Прутъ, които ся втичатъ въ рѣкѫ Дунавъ; Десна, Березина и Припетъ, които ся вливатъ въ Днѣпръ; Ока, Тверца, Молога, Шексна, Кострома и Кама, които ся втичатъ въ Волгѫ.

3. Бугъ ся начина въ Галиціѫ, камъ истокъ отъ Лембергъ, и по̀ долу отъ Варшавѫ ся втича въ Вислѫ.

Варта ся начина близо при Краковъ, тече по край Познань, Ландсбергъ, и подъ Кюстринъ ся влива въ Одеръ.

Неккаръ ся начина близо при Дунавскій истокъ, тече наблизо по край Штутгардъ, прохлажда Тюбингенъ, Людвигсбургъ, Гейльбронъ, Гейдельбергъ, и при Мангеймъ ся влива въ Рейнъ.

Ааръ ся начина въ Бернскій Кантонъ, тече по край Бріенцско и Тунско езеро, прохлажда Бернъ, Золотурнъ, Аарау, и срящо Вальдсгутъ ся втича въ Рейнъ.

Майнъ ся начина въ Баваріѫ, тече по край Бамбергъ, Вюрцбургъ, Франкфуртъ, и при Майнцъ ся излива въ Рейнъ.

Мозель извира отъ Вогезскытѣ планины, прохлажда Епиналь, Тулъ, пріима Мертѫ, тече по край Мецъ, Триръ, и при Кобленцъ ся влива въ Рейнъ.

Іоанна ся начина въ Ніеврскій Департаментъ и ся влива въ лѣвый брегъ на Сена.

Марна ся начина въ Департаментѫтъ на Врѫхня Марна, близо при Лангръ, прохлажда Шалонъ, Епернe, и малко по́ горѣ отъ Парижъ ся влива въ десный брегъ на Сена.

Оаза ся начина въ Арденнскій Департаментъ, близо при Рокроа, пріима рѣкѫ Ень, прохла-

жда Компіень, и по́ долу отъ Парижъ ся излива въ Сенж.

Алье извира отъ Севенскытѣ планины въ Лозерскій Департаментъ, прохлажда Муленъ, и по́ долу отъ Неверъ ся излива въ Лоаръ

Шеръ ся начина въ Крезскій Департаментъ, тече отъ юго-истокъ на сѣверо-западъ, и малко по́ долу отъ Туръ ся влива въ Лоаръ.

Ендръ ся начина въ Крезскій Департаментъ, прохлажда Шаторж, и между градъ Туръ и Сомюръ ся влива въ Лоаръ.

Віенна ся начина въ Департаментѫтъ на Вржхня Віенна, прохлажда Лиможъ, пріима Крезж, и по́ долу отъ Ендръ ся сбира съ Лоаръ.

Майенна ся начина въ Орнскій Департаментъ, тече отъ сѣверъ на югъ, пріима Сартж, и, като примине по край Анжеръ, изливася въ десный брегъ на рѣка Лоаръ.

Тарнъ извира въ Лозерскій Департаментъ, прохлажда Алъбы, Монтобанъ, пріима Авейронъ, и ся излива въ Гаронж.

Ло ся начина въ Лозерскій Департаментъ, прохлажда Мондъ, Кагоръ, и по́ долу отъ Ажанъ ся влива въ Гаронж.

Дордонь ся начина въ Департаментъ Пюйде-Домъ и по́ долу отъ Бордо ся сбира съ Гаронна.

Саона извира отъ Вогезскытѣ планины, тече отъ сѣверъ на югъ, прохлажда Шалонъ, Маконъ, и при Ліонъ ся втича въ Рона.

Изеръ ся начина отъ Алпійскытѣ планины, въ сѣверо-западната часть на Италія, прохлажда Гренобль, и по́ горѣ отъ Валансъ ся излива въ Рона.

Дюранса ся начина отъ Алпійскытѣ планины, прохлажда Бріансонъ, и по́ долу отъ Авиньонъ ся втича въ Рона.

Тиссинъ ся начина близо при планина Сентъ—Готардъ, прохлажда Беллинцона, тече по край Лаго-Маджоре, прохлажда Павія, и ся влива въ По.

Адда извира отъ Алпы, тече по край Комско езеро, прохлажда Лоди, и между Кремона и Піаченца ся втича въ По.

Лехъ извира отъ Тирольскытѣ планины, тече по Баварія, прохлажда Аугсбургъ, и близо при Донавертъ ся влива въ рѣка Дунавъ.

Изаръ извира отъ Тирольскытѣ планины, прохлажда Мюнхенъ, Ландсгутъ, Ландау, и ся втича въ рѣкѫ Дунавъ.

Инъ ся начина въ Гризонскій Кантонъ, тече по край Инспрукъ, и при Пассау ся влива въ рѣкѫ Дунавъ.

Драва извира отъ Тирольскытѣ планины, прохлажда Виллахъ, Марбургъ, Петау, Ессекъ, и близо при послѣдный ся сбира съ рѣкѫ Дунавъ.

Сава извира отъ Карніольскытѣ планины, тече близо по край Лайбахъ и Аграмъ, прохлажда Градискѫ, Бродъ, Сабачъ, и при Бѣлградъ, по́ долу отъ Землинъ, вливася въ рѣкѫ Дунавъ.

Тисса извира отъ Карпатскытѣ планины, тече по Венгріѭ, прохлажда Токай, и близо при Петервардейнъ ся втича въ рѣкѫ Дунавъ.

Прутъ извира отъ Карпатскытѣ планины, въ Галиціѭ, прохлажда Черновичъ, и по́ долу отъ Галацъ ся влива въ рѣкѫ Дунавъ.

Десна ся начина въ Смоленскѫтѫ губерніѭ, прохлажда Брянскъ, Трубчевскъ, Сѣверскій-Новгородъ, Черниговъ, и по́ долу отъ Кіевъ ся влива въ лѣвый брегъ на рѣка Днѣпръ.

Березина ся начина въ сѣвернѫтѫ часть на Минската губернія, прохлажда Борисовъ, Бо-

бруйскъ, и ся влива въ десный брегъ на рѣка Днѣпръ.

Припетъ ся начина въ Волынскѫтѫ губернїѫ, отъ изданкытѣ на Карпатскитѣ планини, прохлажда Пинскъ, Мозыръ, и ся влива въ десный брегъ на рѣка Днѣпръ.

Ока ся начина въ Орловскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Орелъ, Бѣлевъ, Лихвинъ, Перемышль, Калугѫ, Алексинъ, пріима Москвѫ, тече по край Рязань, Спаскъ, Муромъ, Горбатовъ и като пріеме Клязьмѫ ся влива, по́ долу отъ Нижный-Новый-градъ, въ десный брегъ на Волга.

Тверца ся начина въ Тверскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Торжокъ, и при Тверь ся влива въ лѣвый брегъ на Волга.

Молога ся начина въ Тверскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Устюжнѫ, Весьегонскъ, и при градъ Мологѫ ся влива въ лѣвый брегъ на Волга.

Шексна извира отъ Бѣло-езеро, въ Новгородскѫтѫ губернїѫ, прохлажда Череповецъ, и срящо Рыбинскъ ся влива въ лѣвый брегъ на Волга.

Кострома ся начина въ сѣверѫтѫ часть на Костромската губернія, прохлажда Сольгаличъ, Буй, и по́ долу отъ Костромѫ ся влива въ дѣсный брегъ на Волга.

Кама ся начина на сѣверо-истокъ въ Вятскѫтѫ губерніѭ, тече чяврѫсто камъ сѣверъ, послѣ камъ истокъ и най послѣ камъ югъ, прохлажда Пермь, Охански, Осѫ, Сарапуль, Елабугѫ, пріима Вяткѫ, и по́ долу отъ Лаишевъ ся влива въ десный брегъ на Волга.

ДѢЛЕНІЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТѢ СѢВѢРНИ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА БРИТАНСКИТѢ ОСТРОВИ.

Британскитѣ острови ся дѣлѫтъ на четыри главни части, които сѫ: 1) Англія, главни градове: Лондонъ, столица на сичкитѣ Велико-британски владѣнія, Бристоль, Бирмингамъ, Ливерпуль, Манчестеръ и Іоркъ; 2) Шотландія, главни градове: Едимбургъ (столица) и Глазговъ; 3) Ирландія главни градове: Дублинъ (столица) и Коркъ; и 4) трѫдѣ малки острови, вышеречените.

ДѢЛЕНІЕ НА ДАНІЯ.

Данія ся дѣли на двѣ части: 1) материкъ, който сѫдѫржава: а) Ютландіѭ, главни градове: Выборгъ, Аальборгъ и Шлезвигъ; б) Герцогство Голштиніѭ, главни градове: Киль и Альтона; с) Герцогство Лауенбургъ, главенъ градъ Лауенбургъ; и 2) вышеречениитѣ острови.

ДѢЛЕНІЕ НА НОРВЕГІЯ.

Норвегія ся дѣли на пять главни части, които сѫ: 1) губернія Христіанія или Аггергусъ, главенъ градъ Христіанія, столица на Норвегія; 2) губернія Христіансандъ, главенъ градъ Христіансандъ; 3) губернія Бергенъ, главенъ градъ Бергенъ; 4) губернія Дронтгеймъ, главенъ градъ Дронтгеймъ, и 5) Лоффоденскитѣ острови съ Финмаркъ или Норвежкѫтѫ Лапландіѭ, която сѫставлява най сѣвернѫтѫ часть на Норвегія, и е тѫкмо отъ сюрмашкы села.

ДѢЛЕНІЕ НА ШВЕЦІЯ.

Швеція ся дѣли на четыри главни части, които сѫ: 1) своя Швеція (Свеиландъ), главни градове: Стокгольмъ, столица на Швеція, Упсала и Никепингъ; 2) Норландія, която сѫдѫржава Шведскѫтѫ Лапландіѭ, главенъ градъ Люлеа; 3) Готландія, главни градове: Христіансштадтъ, Карлскрона, Кальмаръ, и Готенбургъ; и 4) острови Готландъ и Еландъ.

ДѢЛЕНІЕ НА РОССІЯ.

Россійската Имперія отъ камъ физическото си отношеніе ся дѣли на Европейскѫ и Азіятскѫ.

Европейската Россія ся дѣли на три главни части: 1) своѫ Россіѭ; 2) Полско Царство и 3) Велико Княжество Финляндско.

Азіятската Россія ся дѣли на двѣ части: 1) сѣверѭ или Сибиръ и 2) южѭ, или Кавказіѭ, между Черно и Каспійско море.

Своя Россія, както Европейската така и Азіятската отъ камъ административното ѝ отношеніе ся дѣли на 49 губернїи, 8 области, 4 градоначалства и 3 управленія.

Относително положеніе на частитѣ, които сѫставляватъ своѭтѫ Европейскѫ Россіѭ.

Своята Европейска Россія ся дѣли на 53 части, и сѫ: 45 губернїи, 4 области и 4 градоначалства, които споредъ положеніето си може да ся раздѣлѧтъ на вѫтрешны и крайны; вѫтрешнитѣ може да ся раздѣлѧтъ на централны и околны; а крайнитѣ, на сѣверны, источны, южны и западны.

Вѫтрешни централни губернїи.

Вѫтрешни централни губернїи сѫ седямь: Московска, която е центръ на шесть губернїи, отъ които е обиколена, главенъ градъ Москва; Тверска, г. г. Тверь; Владимірска, г. г. Влади-

міръ; Рязанска, г. г. Рязань; Тульска, г. г. Тула; Калужска, г. г. Калуга; и Смоленска, г. г. Смолескъ.

Внѣтрешни околни губерніи.

Внѣтрешни околни губерніи сѫ 21: четыри на сѣверъ, Новгородска, г. г. Новгородъ; Ярославска, г. г. Ярославь; Костромска, г. г. Кострома; и Вятска, г. г. Вятка; шесть на истокъ, Нижегородска, г. г. Нижній-Новгородъ; Казанска, г. г. Казань; Симбирска, г. г. Симбирскъ; Пензенска, г. г. Пенза; Саратовска, г. г. Саратовъ; Тамбовска, г. г. Тамбовъ; седямь на югъ, Воронежска, г. г. Воронежъ; Курска, г. г. Курскъ; Орловска, г. г. Орелъ; Черниговска, г. г. Черниговъ; Кіевска, г. г. Кіевъ; Полтавска, г. г. Полтава; и Харьковска, г. г. Харьковъ; четыри на западъ, Минска, г. г. Минскъ; Могилевска, г. г. Могилевъ; Витебска, г. г. Витебскъ; и Псковска, г. г. Псковъ.

Крайни губерніи.

Крайни сѫ 25: три на сѣверъ, Олонецка, г. г. Петрозаводскъ; Архангельска, г. г. Архангельскъ; и Вологодска, г. г. Вологда; три на истокъ, Пермска, г. г. Пермь; Оренбургска, г. г. Уфа; и Астраханска, г. г. Астраханъ; девять

на югъ, Кавказска область, съ Черноморье, г. г. Ставрополь; Земля на Донската Войска, г. г. Новочеркаскъ; Таганрогско градоначалство, г. г. Таганрогъ; Екатеринославска, г. г. Екатеринославъ; Таврическа, г. г. Симферополь; Керчь-Еникольско градоначалство, г. г. Керчь-Еникольъ; Херсонска, г. г. Херсонъ; Одесско градоначалство, г. г. Одесса; Бессарбска область, г. г. Кишиневъ; и Измаилско градоначалство, г. г. Измаилъ; девять на западъ, Подолска, г. г. Каменецъ-Подолскъ; Волынска, г. г. Житомиръ; Гродненска, г. г. Гродно; Бѣлостокска Область, г. г. Бѣлостокъ; Виленска, г. г. Вильно; Курляндска, г. г. Митава; Лифляндска, г. г. Рига; Естляндска, г. г. Ревель; и Санктпетербурска, г. г. Санктпетербургъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ПОЛСКОТО ЦАРСТВО.

Полското Царство ся дѣли на осямь воеводства: Мозавецко, г. г. Варшава; Калишско, г. г. Калишъ; Краковско, г. г. Кельце; Сандомирско, г. г. Сандомиръ; Люблинско, г. г. Люблинъ; Подляхско, г. г. Сѣдльце; Плоцко, г. г. Плоцкъ; и Августовско, г. г. Сувалки.

ДѢЛЕНІЕ НА ФИНЛЯНДСКОТО ВЕЛИКО КНЯЖЕСТВО.

Финлядското Велико Княжество ся дѣли на осямь губерніи, които сѫ: Выборгска, г. г.

Выборгъ; Санктъ-Михельска, г. г. Санктъ-Михель; Нюландска, г. г. Гельсингфорсъ; Тавастгусска, г. г. Тавастгусъ; Або-Біернеборгска, г. г. Або; Вазаска, г. г. Ваза; Куопіоска, г. г. Куопіо; Улеаборгъ-Каянска, г. г. Улеаборгъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТѢ СРЕДНИ СТРАНИ.

НАПРЕЖНО ДѢЛЕНІЕ НА ФРАНЦІЯ.

Франція до 1789 лѣто ся дѣлила на тридесять и двѣ губерніи или провинціи, отъ които двадесять сѫ въ околностьтѫ и дванадесять въ средѫтѫ.

Относително положеніе на провинціитѣ.

Двадесятьтѣхъ околни провинціи были като четырежгълникъ, на когото, едната страна ся нахождала на сѣверъ, другата на истокъ, третята на югъ, а четвѫртата на западъ; дванадесятьтѣхъ вѫтрешни были като тржгълникъ, на когото всѣкоя страна сѫдѫржала въ себе си по четыри провинціи.

Сѣверни околни провинціи.

Нормандія, главенъ градъ Руанъ; Пикардія, главенъ градъ Аміенъ; Артоа, главенъ градъ Аррасъ; и Фландрія, главенъ градъ Лиль.

Источни околни провинціи.

Лотарингіа, главенъ градъ Нанси; Алъзасъ, главенъ градъ Страсбургъ; Франтъ-Конте, главенъ градъ Безансонъ; Бургонь (Бургундія), главенъ градъ Дижонъ; Ліонне, главенъ градъ Ліонъ; Дофине, главенъ градъ Грепобль.

Южни околни провинціи.

Провансъ, главенъ градъ Е (Aix); Лангедокъ, главенъ градъ Тулуза; Русспльонъ, главенъ градъ Перпиньянъ; Графство Фоа, главенъ градъ Фоа; Беарнъ, главенъ градъ По.

Западни околни провинціи.

Гіеннъ и Гасконь, главенъ градъ Бордо; Сентонь и Ангумоа, главни градове: Сентъ и Ангулемъ; Поату, главенъ градъ Поатье; Онн, главенъ градъ Ла-Рошелль; и Бретань, главенъ градъ Ренъ.

Сѣверни внѫтрешни провинціи.

Анжу, главенъ градъ Анжеръ; Менъ и Першъ, главенъ градъ Манъ; Орлеане, главенъ градъ Орлеанъ; Иль-де-Франсъ, главенъ градъ Парижъ.

Источни вѫтрешни провинціи.

Шампань, главенъ градъ Троа; Ниверне, главенъ градъ Неверъ; Бурбонне, главенъ градъ Муленъ; Оверн, главенъ градъ Клермонъ.

Западни вѫтрешни провинціи.

Лимузень, главенъ, градъ Лиможъ; Маршъ главенъ градъ Гере; Берри, главенъ градъ Буржъ; Туренъ, главенъ градъ Туръ.

А сега Франція ся дѣли на 86 Департамента, конто сѫ получили имената си отъ рѣкытѣ, планинытѣ или отъ географическото си положеніе.

ДѢЛЕНІЕ НА ГОЛЛАНДІЯ.

Голландія ся дѣли на десять провинціи, конто сѫ: 1) своя Голландія, главни градове: Амстердамъ, Гарлемъ, Гага (столица), Лейденъ и Роттердамъ; 2) Зеландія, главни градове: Миддельбургъ и Флиссингенъ; 3) Сѣверный Брабантъ, главни градове; Герцогенбушъ, Бреда и Бергенъ-опъ-Цоомъ; 4) Утрехтъ, главенъ градъ Утрехтъ; 5) Гельдеръ, главни градове: Аригеймъ и Нимвегенъ; 6) Оверъ-Исселль, главни градове: Цволь и Девентеръ; 7) Дренте, главенъ градъ Ассенъ; 8) Гренингенъ, главенъ

градъ Гренингенъ; 9) Фрисландія, главенъ градъ Лейварденъ; и 10) голѣмата часть на Люксембургското Велико Герцогство, главенъ градъ Люксембургъ. *)

ДѢЛЕНІЕ НА БЕЛГІЯ.

Белгія ся дѣли на девять части, които сѫ: 1) Южный Брабантъ, главни градове: Брюссель (столица) и Левенъ; 2) Антверпенъ, главни градове; Антверпенъ и Мехелнъ; 3) Лимбургъ, главенъ градъ Мастрихтъ; 4) Литтихъ, главенъ градъ Литтихъ; 5) Намуръ, главенъ градъ Намуръ; 6) Геннегау, главенъ градъ Монсъ; 7) Източна Фландрія, главенъ градъ Гентъ; 8) Западна Фландрія, главни градове: Брюгге, Остенде, Ньюпортъ и Кортрикъ; и 9) часть на Люксембургското Велико Герцоство, главенъ градъ Арлонъ.

СѪСТАВНИ ЧАСТИ НА ГЕРМАНІЯ.

Германіѫ или Германскій Союзъ правѩтъ слѣдующитѣ тридесять и осемъ Государства:

1-о. Часть на Австрійската Имперія (гледай Австріѫ).

---

*) Голландскій Краль, отъ какъ овладѣ това Герцогство, става членъ на Германскій Союзъ.

2-о. Часть на Прусското Кралевство (гледай Пруссія).

3-о. Четыри Кралевства: 1) Саксонско, главни градове: Дрездень и Лейпцигъ; 2) Ганноверско, което принадлежи на Англія, главни градове: Ганноверъ, Емденъ, Геттингенъ и Люнебургъ; 3) Баварско, главни градове: Мюнхенъ, Аугсбургъ, Регенсбургъ, Нюренбергъ и Вюрцбургъ; 4) Вюртемберско, главни градове: Штутгардъ и Ульмъ.

4-о. Седямь Велики Герцогства: 1) Баденско, главни градове: Карлсруе, Баденъ и Констанцъ; 2) Люксембургско, главенъ градъ Люксембургъ; 3) Гессенъ-Дармштадтско, главни градове: Дармштадтъ и Майнцъ; 4) Саксенъ-Веймарско, главенъ градъ Веймаръ; 5) Ольденбургско, главенъ градъ Ольденбургъ; 6) Мекленбургъ-Шверинско, главенъ градъ Шверинъ; 7) Мекленбургъ-Стрелицко, главенъ градъ Стрелицъ.

5-о. Курфиршество Гессенъ, главенъ градъ Кассель.

6-о. Девять Герцогства: 1) Голштинія, главни градове: Киль и Алътона, и Лауенбургъ, главенъ градъ Лауенбургъ: и дветѣ принадле-

жатъ на Датскій Краль; 2) Брауншвейгъ, главенъ градъ Брауншвейгъ; 3) Ангалтъ-Дессау, главенъ градъ Дессау; 4) Ангалтъ-Бернбургъ, главенъ градъ Бернбургъ; 5) Ангалтъ-Кетенъ, главенъ градъ Кетенъ; 6) Саксенъ-Кобургъ и Гота, главенъ градъ Гота; 7) Саксенъ-Мейнингенъ, главенъ градъ Мейнингенъ; 8) Саксенъ-Алтенбургъ, главенъ градъ Алтенбургъ; 9) Нассау, главенъ градъ Вейльбургъ, Висбаденъ прочутъ е съ зимнытѣ си градины.

7-о. Десять Княжества: 1) Лихтенштейнъ, главенъ градъ Лихтенштейнъ, пѣкога Фадуцъ; 2) Гогенцоллернъ-Зигмарингенъ, главенъ градъ Зигмарингенъ; 3) Гогенцоллернъ-Гехингенъ, главенъ градъ Гехингенъ; 4) Вальдекъ, главенъ градъ Арользенъ, Пирмонтъ съ добры минералны воды; 5) Липпе-Детмольтъ, главенъ градъ Детмольтъ; 6) Липпе-Шауенбургъ, главенъ градъ Биксбургъ; 7) Шварцбургъ-Зондергаузенъ, главенъ градъ Зондергаузенъ; 8) Шварцбургъ-Рудолштадтъ, главенъ градъ Рудольштадтъ; 9) Рейсъ-на пó старата линія, главенъ градъ Грейцъ; 10) Рейсъ-на пó младата линія, главенъ градъ Шлейцъ.

8-о. Ландграфство Гессенъ-Гомбургъ, главенъ градъ Гомбургъ.

9-о. Четыри слободни градове; Любекъ, Гамбургъ, Бременъ и Фракфуртъ-на-Майнъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ПРУССІЯ.

Пруссія ся дѣли на десять провинціи: седямь сѫставляватъ часть на Германскій Союзъ: 1) Бранденбургія, главни градове: Берлинъ (столица) и Потсдамъ; 2) Силезія, главенъ градъ Бреслау; 3) Померанія, главни градове: Штетинъ и Шралзундъ; 4) Саксонія, главни градове: Магдебургъ и Ерфуртъ; 5) Вестфалія, главенъ градъ Мюнстеръ; 6) Герцогство Юлихъ-Клевебергъ, главни градове: Кельнъ, Клеве и Дюссельдорфъ; 7) Герцогство Нижній-Рейнъ, главни градове: Кобленцъ, Ахенъ и Триръ.

Три провинціи, които не влазѫтъ въ сѫставѫтъ на Германскій Союзъ, сѫ: 8) Источна Пруссія, главенъ градъ Кенигсбергъ; 9) Западна Пруссія, главенъ градъ Данцигъ; и 10) Познанско Велико Герцогство, главенъ градъ Познань.

ДѢЛЕНІЕ НА ВЕНГРІЯ.

Венгрія, която принадлежи на Австрія, дѣлися на четыри части, които сѫ: 1) своя Венгрія, главни градове: Буда или Офенъ, Пресбургъ, Пестъ и Темешваръ; 2) Трансилванія, главенъ градъ Германштадтъ; 3) Славонія, която ся дѣли на граждански и военнѫ, въ кои-

то главни градове сѫ: Ессекъ и Петервардейнъ; и 4) гражданска Кроація, главенъ градъ Аграмъ.

ДѢЛЕНІЕ НА АВСТРІЯ.

Австрія ся дѣли на единадесять провинціи, отъ конто шесть сѫставляватъ часть на Германскій Союзъ: 1) Ерцгерцогство Австрія, главни градове: Віенна (столица) и Линцъ; 2) Моравія, главни градове: Брюннъ, Ольмюцъ и Троппава; 2) Кралевство Богемія, главенъ градъ Прага; 4) Тироль, главни градове: Инспрукъ и Тридентъ; 5) Илирія, главни градове: Лайбахъ, Клагенфуртъ и Тріестъ; 6) Штирія, главенъ градъ Грецъ. — Пять провинціи, конто не влазѫтъ въ сѫставѫтъ на Германскій Союзъ, сѫ: 7) Галиція, главенъ градъ Лембергъ; 8) Кралевство Венгрія, главенъ градъ Буда; 9) Военна Кроація, главенъ градъ Карлштадтъ; 10) Далмація, главни градове: Зара, Сполатро и Рагуза; и 11) Кралевство Ломбардо-Венеціянско, което сѫставлява часть на Италія, главенъ градъ Миланъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ШВЕЙЦАРІЯ.

Швейцарія или Германскій Союзъ ся дѣли на двадесять и два кантона, отъ конто девять сѫ Католически, осямь Протестантски и пять размѣсени. — Католическитѣ кантони сѫ:

1) Фрейбургъ, главенъ градъ Фрейбургъ; 2) Золотурнъ, главенъ градъ Золотурнъ; 3) Люцернъ, главенъ градъ Люцернъ; 4) Цугъ, главенъ градъ Цугъ; 5) Швицъ, главенъ градъ Швицъ; 6) Унтервальденъ, главенъ градъ Станцъ; 7) Ури, главенъ градъ Альторфъ; 8) Валлисъ, главенъ градъ Сіонъ (Зиттенъ); и 9) Тессинъ, главенъ градъ Беллинцона.

Протестантскитѣ кантони сѫ: 1) Аргау, главенъ градъ Аарау; 2) Базель, главенъ градъ Базель; 3) Бернъ, главенъ градъ Бернъ; 4) Невшатель, главенъ градъ Невшатель; 5) Ваадтъ, главенъ градъ Лозанна; 6) Женева, главенъ градъ Женева; 7) Цюрихъ, главенъ градъ Цюрихъ; и 8) Шаффгаузенъ, главенъ градъ Шаффгаузенъ.

Размѣсенитѣ кантони сѫ: 1) Тургау, главенъ градъ Фрауенфельдъ; 2) Сентъ-Галленъ, главенъ градъ Сентъ-Галленъ; 3) Аппенцель, главенъ градъ Аппенцель; 4) Гларусъ, главенъ градъ Гларусъ; и 5) Граубудъ или Гризонъ, главенъ градъ Куръ.

ДѢЛЕНІЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТѢ ЮЖНИ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА ПОРТУГАЛЛІЯ.

Португаллія ся дѣли на шесть части, които сѫ: 1) Ентре-Дуро-е-Миньо, главни градо-

ве: Брага и Порто; 2) Трасъ-осъ-Монтесъ, главенъ градъ Браганца; 3) Бейра, главенъ градъ Коимбра; 4) Естремадура, главенъ градъ Лиссабонъ; 5) Алентежо, главенъ градъ Евора; и 6) Кралевство Алгарвія, главни градове: Тавира и Фаро.

ДѢЛЕНІЕ НА ИСПАНІЯ.

Испанія ся дѣли на четырнадесять провинціи или Кралевства, отъ конто пять сѫ на сѣверъ, четыри въ срѣдѫтѫ, двѣ на югъ и три на истокъ.

Пятьтѣхъ сѣверни сѫ: 1) Галиція, главни градове: Сантіаго-дн-Кампостелла, Корунна и Ферроль; 2) Астурія, главенъ градъ Овіедо; 3) Бискаія, главни градове: Бильбао, Витторія, Санъ-Себастіанъ и Фонтарабія, при устьето на Бидассоа; 4) Наварра, главенъ градъ Пампелуна; и 5) Арагонія, главенъ градъ Сарагосса.

Четыритѣхъ вънтрешни сѫ: 6) Стара Кастилія, главни градове: Бургосъ и Сеговія; 7) Леонъ, главни градове: Леонъ и Саламанка; 8) Нова Кастилія, главенъ градъ Мадритъ; 9) Естремадура, главенъ градъ Бадаіосъ.

Двѣтѣ южни сѫ: 10) Андалузія, главни градове: Севилла, Кордова, Гренада, Малага,

Кадиксъ и Гибралтаръ: (послѣдній принадлежи на Англія); и 11) Мурція, главни градове: Мурція и Картагена.

Тритѣ источни сѫ: 12) Валенція, главни градове: Валенція и Аликанте; 13) Каталонія, главни градове: Барцелона и Розасъ; и 14) Балеарски острови, главенъ градъ Пальма.

ДѢЛЕНІЕ НА ИТАЛІЯ.

Италія ся дѣли на десять Государства, отъ конто пять сѫ голѣми и пять малки.

Пятьтѣхъ голѣми сѫ:

1-о. Кралевство Сардинія, което сѫдѫржава 1) Савоіѫ, главни градове: Шамбери и Анеси; 2) Піемонтъ, главни градове: Туринъ, Аоста, Алессандрія и Ницца; 3) Генуа, главни градове: Генуа, Савона и Чіавари; и 4) островъ Сардиніѫ, главенъ градъ Каліари.

2-о. Ломбардо-Венеціянското Кралевство, което принадлежи на Австрія, сѫдѫржава: 1) напрежното Медіоланско Герцогство, главни градове: Миланъ, Кремона и Мантуа; и 2) землытѣ, които быле напредъ на Венеціянската республика, главни градове: Венеція, Верона, Виченца, Падуа, Тревизо и Удино.

3-о. Тоскапското Велико Герцогство, главни градове: Флоренція, Пиза, Ливорно, Піомбино и Сіена.

4-о. Папскитѣ владѣнія или Церковната Область, главни градове: Римъ, Чивита-Векія, Феррара, Болонія, Равенна, Римини, Урбино, Анкона, Лорето, Мачерата, Перуджіо, Сполето, Витербо, Понтекорво и Бенивенто (двата послѣдни ся нахождатъ въ Неаполитанското Кралевство).

5-о. Неаполитанското Кралевство или на двѣтѣ Сициліи, главни градове: Неаполь, Гаета, Салерно, Козенца, Аквила, Фоджія, Бари и Тарентъ, въ Италіи; Палермо и Мессина, на островъ Сицилія.

Пятьтѣхъ малки сж:

1-о. Герцогство Парма, главни градове: Парма и Піаченца.

2-о. Герцогство Модена, главни градове: Модена, Реджіо и Мирандола.

3-о. Герцогство Лукка, главенъ градъ Лукка.

4-о. Республика Санъ-Марино, която е подъ Папското покровителство, главенъ градъ Санъ-Марино.

5-о. Княжество Монако, което е подъ покровителство на Сардинскій Краль, главенъ градъ Монако.

ДѢЛЕНІЕ НА ГРѢЦІЯ.

Грѣція ся дѣли на четыри части: 1) Ливадіѫ, главни градове: Ливадія и Атини (столица); 2) островъ Негропонтъ, главенъ градъ Негропонтъ; 3) Морея (Пелопонесъ), главни градове: Коринтъ, Аргосъ, Наполи-ди-Романія или Науплія, Триполица, Мизитра, Наваринъ и Патрасъ; и 4) Цикладскитѣ и часть на Споредскитѣ острови (гледай острови).

ОТДѢЛЕНІЕ II.

А З І Я.

ПРЕДѢЛИ НА АЗІЯ.

Азія има предѣлы, отъ камъ сѣверъ, Сѣверный Ледовитый океанъ; отъ камъ западъ, Уральскытѣ планины, рѣкѫ Уралъ, Каспійско море, Кавказскытѣ планины, Черно море, Константинопольскій проливъ, Мермерно море, Дарданельскій проливъ, Архипелагъ, Средиземно море, Суецкій провлакъ, Чѫрвено море, и Бабъ-ель-Мандебскій проливъ; отъ камъ югъ, Индѣйско море; отъ камъ истокъ, Источный океанъ или Тихо море.

СТРАНИ НА АЗІЯ.

Азія ся дѣли на единадесять страни, отъ конто едната — Сибирь или Азіятската Россія, нахождаса на сѣверъ, гг. гг. Тобольскъ, Томскъ, Иркутскъ и проч. двѣ на истокъ: Японіа, гг. гг. Іеддо, Міакко и Нангазаки; и Китайската Имперія, гг. гг. Пекинъ (столица), Нанкинъ и Кантонъ; двѣ на югъ: Полуостровъ отъ отвѫднѭтѫ странѫ на Гангъ, гг. гг. Ава Уммерапура, Кешо, Малакка и проч. Индостанъ или Полуостровъ отъ отсамнѭтѫ стра-

нѫ на Гангъ, гг. гг. Калькутта, Бенаресъ, Делн, Башемиръ, Суратъ, Гоа и Калнкутъ, на Малабарскій брегъ, и Мадрасъ, на Коромандельскій брегъ; четыри въ средѫтѫ: Белуджистанъ, г. г. Келатъ; Афганистанъ, гг. гг. Кабулъ, Кандагаръ и Балкъ; Независима Татарія, гг. гг. Бухара и Самаркандъ; Персія (Иранъ), гг. гг. Тегеранъ и Испаганъ; двѣ на западъ: Аравія, гг. гг. Мекка, Медина, Мокха и проч. и Азіятската Турція, гг. гг. Смирна, Бруса, Кутая, Алепо, Дамаскъ, Іерусалимъ, Багдатъ и проч. и часть на Азіятската Россія, Кавказія, г. г. Тифлисъ.

АЗІЯТСКИ МОРЕТА.

Азіѫ мыѭтъ тринадесять морета, отъ които четыри сѫ голѣми и девять малки.

Голѣми Азіятски морета.

Четыритѣхъ голѣми Азіятски морета сѫ: на сѣверъ, Сѣверный Ледовитый океанъ, който мые Азіятскѫтѫ Россіѫ; на югъ, Индѣйското море, което мые Аравіѫ, Западный и Источный полуостровъ на Остъ-Индія; на истокъ, Источный океанъ, който мые Сибирь, Китай и Японіѫ; на западъ, Средиземно море, което мые Азіятскѫтѫ Турціѫ.

Малки Азіятски морета.

Девятьтѣхъ малки Азіятски морета сѫ: Каспійско море, което мые Независимѫ Татаріѭ, Персіѭ и часть на Россія; Черно море, което мые часть на Россія (Кавказія), Мермерно море и Архипелагъ, които стават отъ Средиземно, и мыѭтъ Азіятскѫтѫ Турціѭ; Китайското море, което мые Источный полуостровъ на Остъ-Индія и Китай; Жѫлто море, което мые Китай; Японско море, между Китайската Имперія (Манжурія) и Японія; Охотско море, което мые Сибирь; и Берингово море, между Азія и Америка. Пятьтѣхъ послѣдни морета ставатъ отъ Великій океанъ.

АЗІЯТСКИ ЗАЛИВИ И ПРОЛИВИ.

Главни Азіятски заливи.

Въ Азіѭ сѫ десять главни залива: Обскій заливъ, или губа, който става отъ Сѣверный Ледовитый океанъ, на сѣверъ въ Сибирь; Анадырскій заливъ, който става отъ Берингово море, и Камчатскій заливъ (Пенжинска и Гижигинска губа), който е отъ Охотско море, на сѣверо-истокъ въ Сибирь; заливъ Печели, който е отъ Жѫлто море, въ Китай; Тонкин-

ский заливъ, между Китай и Источный полуостровъ на Остъ-Индія; и Сіамскій заливъ, на югъ въ Индо-Китай: двата сѫ отъ Китайското море; заливъ Бенгалъскій, между Источный и Западный полуостровъ на Остъ-Индія; Оманскій заливъ или Аравійско море, между западный полуостровъ на Остъ-Индія и Аравія: двата сѫ отъ Индѣйското море; Персидскій заливъ, който е отъ Оманско море, между Персія и Аравія; и Аравійскій заливъ или Чѫрвено море, който е отъ Оманско море, между Аравія и Африка.

Главни Азіятски проливи.

Въ Азіѫ сѫ единадесять главни пролива: Беринговъ, между Азія и Америка; Татарскій рѫкавъ и Лаперузовъ, които соединяватъ Охотско море съ Японско; Сангарскій, който сбира Японско море съ Великій океанъ; Корейскій, между Китай и Японія; Малакскій, на югъ у источный полуостровъ на Остъ-Индія; Ормусскій, при входѫтъ въ Персидскій заливъ; Бабельмандебскій, при входѫтъ въ Чѫрвено море; Дарданельскій и Константинопольскій, между Европейска и Азіятска Турція.

АЗІЯТСКИ ОСТРОВИ.

Главни купове на Азіятскитѣ острови.

Въ Азіѫ сѫ девять главни купа острови: Ляхови острови, или Нова Сибирь, които сѫ

въ Ледовитый океанъ; Курилски, между Охотско море и Великій океанъ; Японски, между Японско море и Великій океанъ; острови Ліу-Кіу, въ Великій океанъ; Андамански и Никобарски острови, въ Бенгальскій заливъ; Малдивски и Лакедивски въ Индѣйското море; и Спорадн, въ Архипелагъ.

Главни Азіятски острови, които сѫ отдѣлно.

Въ Азіѫ сѫ десять главни острова, които сѫ отдѣлно: Сахалинъ (Чока), който ся отдѣля отъ материкѫтъ съ Татарскій рѫкавъ; островъ Формоза, островъ Макао и островъ Гайнанъ, които сѫ въ Китайското море; островъ Цейланъ, въ Индѣйското море; островъ Бомбей, близо при Западный брегъ на Индостанъ; островъ Багрейнъ, въ Персидскій заливъ; островъ Кипръ и Родосъ, въ Средиземно море; и островъ Мармора, въ Мермерно море.

Острови, които сѫ на Сибиръ.

Ляхови и сѣвернитѣ Курилски острови сѫ Сибирски.

Острови, които правѫтъ Японскѫтѫ Имперіѫ.

Островъ Кіузіу, главенъ градъ Пангазаки; островъ Сикоко; островъ Нипонъ, главни гра-

дове: Іеддо и Міако; островъ Іезо (Мацмай), южната часть на Сахалинъ и съ южнытѣ Курилскы островы става Японската Имперія.

Острови, които сѫ на Китай.

Островъ Гайнанъ, главенъ градъ Кіунгъ-Чунъ; островъ Формоза, главенъ градъ Тай-Уанъ; острови Ліу-Кіу и сѣверната часть на островъ Сахалинъ сѫ Китайски.

Острови, които сѫ на Португаллія.

Островъ Макао, който е близо при брѣговетѣ на Китай е на Португаллцитѣ.

Острови, които сѫ на Аравія.

Островъ Багрейнъ, който е въ Персидскій заливъ, зависи отъ Аравіѫ.

Острови, които сѫ на Азіятската Турція.

Островъ Мормора; Споради, отъ които най главни сѫ: Метелине, Сціо, Самосъ, Косъ; островъ Родосъ, главенъ градъ Родосъ; и островъ Кипръ, главенъ градъ Никосія, сѫ на Азіятската Турція.

Острови, които сѫ на Англія.

Островъ Цейланъ, главни градове: Коломбо и Тринкомале, и островъ Бомбей сѫ Англійски.

Острови, които независятъ.

Острови Андаманскі, Никобарскі, Малдивскі и Лакедивскі сѫ отворени за сичкытѣ народы.

АЗІЯТСКІ ПОЛУОСТРОВИ И МЫСОВЕ.

Азіятскі полуострови.

Въ Азіѭ сѫ осямь полуострова: четыри голѣми и четыри малкі. Голѣмитѣ полуострови сѫ: Источный полуостровъ на Остъ-Индія или Индо-Китай, Западный полуостровъ на Остъ-Индія, или южната часть на Индостанъ, Аравія и Анатолія, часть на Азіятската Турція. Малкитѣ полуострови сѫ: Камчатка, на истокъ въ Сибирь; Корея, на истокъ въ Китай; Малакка, на югъ въ Источный полуостровъ на Остъ-Индія; и Гузаратъ, на западъ въ Индостанъ.

Главні Азіятскі мысове.

Въ Азіѭ сѫ осямь главні мыса: Сѣверо-Источный, на сѣверъ въ Сибирь (най сѣверный край на Азія); Чукотскій Носъ, при Берінговый проливъ (най источный край на Азія); Лопатка, на югъ въ полуостровъ Камчаткѫ; Романія, на югъ въ полуостровъ Малаккѫ (най

южный край на Азія); Коморинъ, на югъ въ Индостанъ; мысъ Джаскъ, въ Персіѫ; мысъ Расъ-ель-Гатъ, въ Аравіѫ; и мысъ Баба (най западный край на Азія), на западъ въ Азіятскѫтѫ Турціѫ.

АЗІЯТСКИ ЕЗЕРА И ПЛАНИНИ.

Главни Азіятски езера.

Въ Азіѫ сѫ десять главни езера: Асфалътово или Мрѫтво море, между Турція и Аравія; Ванъ, въ Турціѫ; Урмія, въ Персіѫ; Зере, въ Афганистанъ; Аральско, въ независимѫ Татаріѫ; Балкаши и Зайсанъ, въ Китайскѫтѫ Имперіѫ (въ Дзюнгоріѫ); Чани, Телецко и Байкалъ, въ Сибирь.

Главни планински бѫрда въ Азіѫ.

Въ Азіѫ сѫ десять главни планински бѫрда: Кавказски планини, между Каспійско и Черно море; Уральски планини, между Европейска Россія и Сибирь; Алтайски и Станови планини, между Сибирь и Китайската Имперія; Гималаія, между Индостанъ и Китайската Имперія; Могски планини, които ся простиратъ по источный полуостровъ на Остъ-Индія до мысъ Романіѫ; Гатски планини, които ся простиратъ по Индостанъ отъ сѣверъ

на югъ до мысъ Коморинъ: Таврски и Ливански, въ Азіячскѫтѫ Турціѭ; и Ель-Аредъ, въ средѫтѫ на Аравія.

Главни планински высокости въ Азіѭ.

Планина Давалагиръ и Джавагиръ (най голѣмитѣ высокости на земната сфера), въ Гималайскій планинскій врѫхъ; планина Араратъ, въ Персіѭ; Таворъ и Кармель, въ Ливанскій планинскій врѫхъ; Синай и Хоривъ, на сѣверо-западъ въ Аравіѭ; и Адамовъ Пакъ, на островъ Цейланъ.

АЗІЯТСКИ РѢКИ.

Главни Азіятски рѣки.

Въ Азіѭ сѫ двадесятъ главни рѣки, отъ конто три текѫтъ на сѣверъ, три на истокъ, единадесять на югъ и три на западъ.

Рѣки, конто текѫтъ на сѣверъ.

Обь, конто пріима отъ лѣвѫтѫ си странѫ Иртышъ; Енисей, който пріима отъ десныѫтѫ си странѫ три Тунгуски; и Лена, която пріима отъ лѣвѫтѫ си странѫ Вилюй, а отъ десныѫтѫ си Алданъ, текѫтъ отъ югъ на сѣверъ и ся вливатъ въ Сѣверный Ледовитый океанъ.

Рѣки, конто текѫтъ на истокъ.

Амуръ или Сахалинъ тече отъ западъ на истокъ и ся влива въ Татарскій рѫкавъ; Го-

анъ-Го или Жѫлта рѣка и Кіанъ-Го или Синя рѣка текѫтъ отъ западъ на истокъ и ся вливатъ въ Жѫлто море.

Рѣки, които текѫтъ на югъ.

Мей-Конгъ или Камбожа ся влива въ Китайското море; Мей-Намъ или Сіамъ—въ Сіамскій заливъ; Талуанъ, Иравадди, Буремпутеръ, Гангъ, който пріима отъ десѫтѫ си страѫ Джумѫ, Годавери и Кистиѫ—въ Бенгальскій заливъ; Синдъ или Индъ, който пріима рѣкѫ Гидаспъ, — въ Оманскій заливъ; Тигръ и Евфратъ съ общо устье ся изливатъ въ Персидскій заливъ.

Рѣки, които текѫтъ на западъ.

Кизиль Ирмакъ—въ Черно море, Куръ—въ Каспійско море, и Аму-Дарья или Оксусъ—въ Аральско море.

ДѢЛЕНІЕ НА АЗІЯТСКИТѢ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА АЗІЯТСКАТА РОССІЯ.

Азіятската Россія е отъ двѣ части, които сѫ отдѣлно: 1) Сибиръ, която обѣема сичкій сѣверъ на Азія, и 2) Кавказія, която обѣема Кавказскій провлакъ, между Черно и Каспійско море.

Сибиръ ся дѣли на девять части: четыри Губернiи, двѣ области и три Управленiя, едно крайно и двѣ приморски, конто, отъ западъ на истокъ, сѫ въ слѣдующiй рѣдъ: Тобольска Губернiя, г. г. Тобольскъ; Омска область, г. г. Омскъ; Томска губернiя, г. г. Томскъ; Енисейска губернiя, г. г. Красноярскъ; Иркутска губернiя, г. г. Иркутскъ; Троицко-Савско крайно управленiе, г. г. Троицко-Савскъ; Якутска область, г. г. Якутскъ; Охотско приморско управленiе, г. г. Охотскъ; и Камчатско приморско управленiе, г. г. Нижне-Камчатскъ.

Кавказiя ся дѣли на двѣ части: область Грузiѫ, г. г. Тифлисъ; и Армянскѫ область, г. г. Ериванъ.

ДѢЛЕНIЕ НА ЯПОНСКАТА ИМПЕРIЯ.

Японската Империя ся дѣли на много выпереченыть острови (гледай острови).

ДѢЛЕНIЕ НА КИТАЙСКАТА ИМПЕРIЯ.

Китайската Империя ся дѣли на четыри части: 1) свой Китай, главни градове: Пекинъ (столица), Нанкинъ и Кантонъ; 2) Кореѫ, главенъ градъ Кинкитао; 3) Китайскѫ Татарiѫ, конто обема Манджурiѫ, главенъ градъ Мугденъ; Монголiѫ, главенъ градъ Маймачинъ, и

Калмышкѫ землѭ; и 4) Вассальны землы, на западъ, които сѫ: Мала Бухарія, главенъ градъ Яркіянгъ; Тибетъ, главенъ градъ Ласса; и Бутанъ, главенъ градъ Тассисудонъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ОСТЪ-ИНДІЙСКІЙ ИСТОЧНЫЙ ПОЛУОСТРОВЪ.

Остъ-Индійскій Источный полуостровъ ся дѣли на пять части: 1) Бирманъ Имперіѭ, главни градове: Ава, Уммерапура и Пегу; 2) Кралевство Сіамъ, главни градове: Банконъ и Сіамъ или Жутія; 3) Имперіѭ Анамъ, която сѫдѫржава четыри главни Кралевства: Тонкинъ, главенъ градъ Кешо; Лаосъ, главенъ градъ Сандерпура или Лантсангъ; Камбожѫ, главенъ градъ Камбожа; и Кошинщинѫ, главенъ градъ Фуксуанъ; 4) полуостровъ Малаккѫ, главенъ градъ Малакка; 5) Англійскы владѣнія, тія градове: Арраканъ, Рангунъ и Мартабанъ, на западный брегъ, Малакка, на истый полуостровъ, и землитѣ, между Могски планини и Бенгальскій заливъ, отнемини отъ Бирманытѣ.

ДѢЛЕНІЕ НА ИНДОСТАНЪ.

Индостанъ ся дѣли на четыри части: 1-о. Владѣнията на Остъ-Индійската Англійска Компанія, които сѫ раздѣлени на три Прези-

дентства: Калькутско Президентство, главни градове: Калькутта, г. г. на сичкитѣ Англійски владѣнія въ Остъ-Индіѫ, Дакка, Патна, Бенаресъ, Агра, Дели, старата столица на Монголската Имперія, и Каттакъ; Мадрасско Президентство, главни градове: Мадрассъ, Серингапатамъ, Каликутъ и Кошинъ; Бомбейско Президентство, главни градове: Бомбей, на истый островъ, Пуна, напрежна столица на Маратскитѣ владѣнія, Суратъ, Камбай и Агмедабадъ.

2-о. Другитѣ Европейски владѣнія сѫ: Французскитѣ владѣнія, отъ конто най главни сѫ: Шандернагоръ, камъ сѣверъ отъ Калькуттѫ, Пондишери, на Коромандельскій брегъ, и Маге, на Малабарскій брегъ; Португальскитѣ владѣнія, главно мѣсто е Гоа, на Малабарскій брегъ; и Датскитѣ владѣнія, главно мѣсто е Транкебаръ, камъ югъ отъ Пондишери.

3-о. Союзнитѣ земли или конто плащатъ дань на Англичанитѣ: на сѣверъ, Государство Непалъ, главенъ градъ Катманду; Государство Уда, главни градове: Лакнау и Уда; на сѣверо-западъ, Раджепутскитѣ владѣнія, главенъ градъ Джейпуръ; въ средѫтѫ, Государство Низамъ, главни градове: Гидерабадъ, Висапуръ и Голконда; на югъ, Государство Майссуръ (Мизоръ), главенъ градъ Майссуръ; и Государство Траванкоръ, главенъ градъ Тривандерамъ.

4-о. Независимитѣ земли: Сейско Государство, главни градове: Лагоръ и Кашемиръ; Государство Синди, главенъ градъ Гидерабадъ, и Государство Синдія, главенъ градъ Уджинъ.

ДѢЛЕНІЕ НА БЕЛУДЖИСТАНЪ.

Белуджистанъ, страна не твѫрдѣ извѣстна, дѣлися на шесть части. Келатъ е единъ градъ, който може да ся упомяне.

ДѢЛЕНІЕ НА АФГАНИСТАНЪ.

Афганистанъ ся дѣли на четырн части: 1) свой Афганистанъ, главни градове: Кабулъ и Кандагаръ; 2) Мултанъ, главенъ градъ Мултанъ; 3) Хорасанъ, главенъ градъ Гератъ: и 4) Балканъ, главенъ градъ Балкъ.

ДѢЛЕНІЕ НА НЕЗАВИСИМА ТАТАРІЯ.

Независима Татарія ся дѣли на пять части: 1) землы на Киргизъ-Кайсацитѣ, които сѫдѫржаватъ снчкій сѣверъ и средѫтѫ; 2) Туркестанъ, който сѫдѫржава источнѫтѫ часть, главенъ градъ Туркестанъ; 3) Великѫ Бухаріѫ, която сѫдѫржава южнѫтѫ часть, главни градове: Бухара и Самаркандъ; 4) Хивѫ, която лежи камъ западъ отъ Бухаріѫ, главенъ градъ Хива; и 5) Туркоманіѫ, която лежи на западъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ПЕРСІЯ.

Персія (Иранъ) ся дѣли на дванадесять провинціи, въ които главни градове сѫ: Тегеранъ, сегашна столица, Испаганъ, напрежна столица, Таврисъ, Казбинъ, Гамаданъ, Ширасъ, Бендеръ-Абасси и Іездъ.

ДѢЛЕНІЕ НА АРАВІЯ.

Аравія ся дѣли на шесть части, които сѫ: 1) Реджасъ, главни градове: Мекка и Медина; 2) Іеменъ, главни градове: Сана и Мокха; 3) Гадрамотъ, главенъ градъ Маребъ; 4) Оманъ, главни градове: Ростакъ, Оманъ и Москатъ; 5) Лахса, главенъ градъ Лахса; и 6) Неджедъ, главенъ градъ Деррейе.

ДѢЛЕНІЕ НА АЗІЯТСКАТА ТУРЦІЯ.

Азіятската Турція ся дѣли на шесть части: 1) Анатоліѫ, главни градове: Трабазанъ (Трапезундъ), Сивасъ, Токатъ, Амазія, Ангора, Скутари, Бруса, Кутаія, Смирна и Кони; 2) Турскѫ Арменіѫ, главенъ градъ Ерзерумъ; 3) Турскій Курдистанъ, главни градове: Ванъ и Моссулъ; 4) Алджезирѫ или Месопотаміѫ, главни градове: Діарбекиръ и Орфа; 5) Иракъ-Арабы, главни градове: Багдадъ и Бассора; и 6) Сиріѫ, главни градове: Алеппо, Антакія (Антіохія), Дамаскъ, Акра и Іерусалимъ.

ОТДѢЛЕНІЕ III.

АФРИКА.

ПРЕДѢЛИ НА АФРИКА.

Африка има предѣлы, отъ камъ сѣверъ, Средиземно море; отъ камъ истокъ, Суецкій провлакъ, който ѭ соединява съ Азіѭ, Чѫрвено и Индѣйското море; отъ камъ югъ, соединението на Индѣйското море съ Атлантическій океанъ; отъ камъ западъ, Атлантическій океанъ.

АФРИКАНСКИ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА АФРИКА.

Африка ся дѣли на шестънадесять страни, отъ които двѣ лежатъ при Средиземно море: Египетъ, въ който гг. гг. сѫ: Каиръ и Александрія; и Варварія, въ която гг. гг. сѫ: Триполь, Тунисъ, Алжиръ и Марокко;

Четыри при Атлантическій океанъ: Сахара или Велико-пусто-поле, малко извѣстно; Сенегамбія, гг. гг. Сентъ-Луи, Бамбукъ и Сентъ-Джемсъ; Гвинея, гг. гг. Кумассія, Абомей, Бенинъ и Санъ-Сальвадоръ; и Готтентотски земли;

Една, Капска губернія, при соединеніето на Индѣйското море съ Атлантическій океанъ, г. г. Капштадтъ;

Пять при Индѣйското море: своя Кафрія; Мономотапа, гг. гг. Софала и Зимбао; Мозамбикъ, г. г. Мозамбикъ; Зангвебаръ, г. г. Мелинда; Аянъ, гг. гг. Брава и Магадоксо;

Двѣ при Чѫрвено море: Абиссинія, г. г. Гондаръ; и Нубія, г. г. Сеннааръ;

Двѣ въ средѫтѫ: Нигриція или Суданъ, страна твѫрдѣ малко извѣстна, гг. гг. Коббе, Бурну, Сего и Томбукту; и широката, неизвѣстна страна, между Нижна Гвинея и Зангвебаръ.

АФРИКАНСКИ МОРЕТА, ЗАЛИВИ И ПРОЛИВИ.

Африкански морета.

Африкѫ мыѫтъ три голѣми морета: на сѣверъ, Средиземно море, на западъ, Атлантическій океанъ, на истокъ, Индѣйското море.

Африкански заливи.

Въ Африкѫ сѫ четыри главни залива: заливъ Сидра или Сиртъ и заливъ Кабесъ, въ Варваріѫ; Гвинейскій заливъ, при бреговетѣ на Гвинея; и губа Лагоа, въ Кафріѫ.

Африкански проливи.

Въ Африкѫ сѫ три пролива: Гибралтарскій, между Варварія и Испанія; каналъ Мозамбикскій, между Мозамбикъ и островъ Мадагаскаръ; и проливъ Бабъ-ель-Мандебскій, при входѫтъ въ Чѫрвено море.

АФРИКАНСКИ ОСТРОВИ.

Въ Африкѫ сѫ девятнадесять главни купа острови: единадесять въ Атлантическій океанъ и осѫмь въ Индѣйското море.

Острови въ Атлантическій океанъ.

Единадесятьтѣхъ въ Атлантическій океанъ сѫ: Азорски острови, островъ Мадера, Канарски острови, острови на Зеленый мысъ, островъ Сентъ-Луи, островъ Горея, Фернандо-По, островъ Принца, островъ Святаго Тома, островъ Анна-Бона и островъ на Свята Елена.

Острови въ Индѣйското море.

Осѫмьтѣхъ въ Индѣйското море сѫ: островъ Родриго, Иль-де- Франсъ или островъ Морица, островъ Бурбонъ, островъ Мадагаскаръ, Коморски острови, островъ Занзибаръ, Сешелъски острови, които ся дѣлѫтъ на два купа: Амирантски и Маге, и островъ Сокотора.

Острови, които сѫ на Французитѣ.

Островъ Сентъ-Луи, на сѣверо-западъ въ Сенегамбіѫ, Горея, камъ югъ отъ Зеленый мысъ, и островъ Бурбонъ сѫ на Франція.

Острови, които сѫ на Англичанитѣ.

Островъ Фернандо-По, островъ на Свята Елена, г. г. Джемсфортъ; Иль-де-Франсъ или Морица, Родриго, Сешелъски и островъ Сокотора сѫ на Англичанитѣ.

Острови, които сѫ на Испанцитѣ.

Канарски острови, които лежатъ на западъ отъ Сахарѫ; най главни отъ тѣхъ сѫ Канарія, Ферро, Тенериффъ и Фортавентура; и острови Принца и Анна-Бона, въ Гвинейскій заливъ, на Испанцитѣ сѫ.

Острови, които сѫ на Португалцитѣ.

Асорски острови, отъ които най главни сѫ: Терцейра, г. г. Ангра; и Сапъ-Мигуель, г. г. Пунто-Дельгато; островъ Мадера, г. г. Фунхалъ; и острови на Зеленый мысъ (Сапъ-Яго и Святаго Тома най главни отъ тѣхъ), на Португалцитѣ сѫ.

Независими острови.

Островъ Мадагаскаръ, г. г. Музангайя; Ко-

морски острови, отъ които най главенъ е Комора, и островъ Занзибаръ сѫ независими.

АФРИКАНСКИ МЫСОВЕ.

Въ Африкѫ сѫ пятнадесять главни мыса: Бонъ и Цейта, въ Варварiѭ; Боядоръ и Бѣлый, въ Сахарѫ; Зеленый и на Св. Марiя, въ Сенегамбiѭ; Пальмскiй, Триконечный, Лопецъ и мысъ Черный (Негро), въ Гвинеѭ; на Добра Надежда и Игленный, въ Капскѫ губернiѭ; Дельгадо, на сѣверъ въ Мозамбикъ; и Гвардафуй, въ сѣвернытѣ брегове на Аянъ.

АФРИКАНСКИ ЕЗЕРА И ПЛАНИНИ.

Африкански езера.

Въ Африкѫ сѫ пять главни езера: Менсале (близо при градъ Дамiеттѫ), което става отъ двата рѫкава на Нилъ, и Керунъ, нѣкога ся наричало Меридово, въ Египетъ; Дембея, въ Абиссiнiѭ; Моравн, на западъ въ Мозамбикъ; и езеро Чадъ, въ Нигрiцiѭ, което ся причита за внѫтрешно море.

Африкански, главни планински бѫрда.

Въ Африкѫ сѫ девять главни планински бѫрда: Атлантически планини, които сѫ по южнѫтѫ часть на Варварiя и ся простиратъ

отъ Египетъ до Атлантическій океанъ; Абиссински планини, които ся простиратъ на надолу камъ Чѫрвено море по Абиссиніѭ, Египетъ и Нубіѭ; Лунни планини, внѫтри въ Африкѫ; Планинскій врѫхъ Лупата (Spina mundi), на надолу камъ Африканскій источный брегъ; Мадагаскарски планини (Амбогисмене), по средѫтѫ на островъ Мадагаскаръ; Конгски планини, които отдѣляватъ Нигриціѭ отъ Гвинеѭ; Сіерра-Леонски въ Сенегамбіѭ, продѫлженіе на Конгскитѣ; Пикъ-де-Тенериффъ, на островъ Тенериффъ.

АФРИКАНСКИ РѢКИ.

Въ Африкѫ сѫ седямь главни рѣки: Нилъ, който става въ Нубіѭ отъ соединеніето на бѣлый Нилъ (Баръ-ель-Агзрекъ), който тече отъ камъ истокъ, съ синій (Баръ-ель-Абіадъ), който тече отъ камъ западъ, тече по край Нубіѭ и Египетъ, и между Даміетта и Александрія ся излива въ Средиземно море; Нигеръ, който ся начина отъ Конгскытѣ планины, тече по сичкѫ Нигриціѭ, а пó далечъ теченіето му още не е извѣстно; Сенегалъ, Гамбія, Занра *) и рѣка Оранжъ ся изливатъ въ Атлантическій океанъ; и Замбезе или Куама, която тече по Мономотапѫ, и ся излива въ Индѣйското море.

*) Нѣкой си мыслѭтъ, че рѣка Занра е продѫлженіе на Нигеръ.

ДѢЛЕНІЕ НА АФРИКАНСКИТѢ ГЛАВНИ СТРАНИ И НА ЕВРОПЕЙСКИТѢ ВЛАДѢНІЯ.

ДѢЛЕНІЕ НА ЕГИПЕТЪ.

Египетъ ся дѣли на три части, които сѫ: 1) Нижній Египетъ или Дельта, гг. гг. Александрія, Розетта, Дамієтта и Абукиръ; 2) Средній Египетъ, гг. гг. Каиръ и Суецъ; 3) Вр҃хній Египетъ, гг. гг. Сіутъ и Сіенна или Ассуанъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ВАРВАРІЯ.

Варварія ся дѣли на четыри части, които сѫ: 1-о. Марокската Имперія, гг. гг. Марокко, Тафилетъ, Могадоръ, Фецъ и Танжеръ; 2-о. Государство Алжиръ, гг. гг. Алжиръ и Константина; 3-о. Государство Тунисъ, г. г. Тунисъ; 4-о. Государство Триполь, което е отъ три главни части: свой Триполь, г. г. Триполь; странѫтѫ на Барка, г. г. Дерне; и Феццанѫ, г. г. Мурзукъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ГВИНЕЯ.

Гвинея ся дѣли на двѣ главни части: Сѣверн҃ Гвинеѭ, която ся пакъ дѣли на пять брега: брегъ Сіерра-Леонѫ, Перцовый брегъ, брегъ на Слоновитѣ кости, Златенъ брегъ и

Невольничій; и Южнѫ Гвинеѫ, на която главни части сѫ: Кралевство Лоанго, г. г. Лоанго; Кралевство Конго, г. г. Санъ-Сальвадоръ; и Кралевство Ангола, г. г. Лоандо или Сентъ-Поало-де-Лоандо.

ДѢЛЕНІЕ НА НИГРИЦІЯ.

Повечето извѣстни части на Нигриція или на Суданъ сѫ: Кралевство Томбукту, г. г. Томбукту; Кралевство Бамбара, г. г. Сего; Кралевство Бурну, г. г. Бурну; и Кралевство Дарфуръ, г. г. Коббе.

ЕВРОПЕЙСКИ ВЛАДѢНІЯ ВЪ АФРИКѪ.

Французски владѣнія.

Напрежното Алжирско намѣстничество, което е на Варварійскій брегъ, и островъ Сенегалъ, въ устьето на рѣката съ истото имя, принадлежатъ на Франція.

Англійски владѣнія.

Крѣпость Сентъ-Джемсъ, главно мѣсто на Англійскитѣ поселенія въ Гамбіѫ, и губернія мысъ на Добра Надежда принадлежатъ на Англія.

Испански владѣнія.

Цейта, въ Варваріѫ, принадлежи на Испанія.

Португалски владѣнія.

Геба и Кахео, въ Сенегамбіѫ; Ангола, Бенгуела и часть на Конго, въ Южнѫ Гвинеѫ, принадлежатъ на Португалцитѣ, конто владѣѭтъ Мономотапѫ, Мозамбикъ и Зангвебаръ.

Датски владѣнія.

Христіанборгъ, въ сѣвернѫ Гвинеѫ, е Датска. *Египетъ* зависи отъ Турскій Султанъ.

ОТДѢЛЕНІЕ. IV.

АМЕРИКА.

ПРЕДѢЛИ И ГЛАВНО ДѢЛЕНІЕ НА АМЕРИКА.

Америка ся нарича и Новый Свѣтъ, има предѣлы, отъ камъ истокъ, Атлантическій океанъ; отъ камъ югъ, соединеніето на Атлантическій или Западный океанъ съ Источный; отъ камъ сѣверъ, Сѣверный океанъ; нѫ сѣвернитѣ ѝ предѣли не сѫ яко извѣстни.

ФИЗИЧЕСКО ДѢЛЕНІЕ НА АМЕРИКА.

Тя ся дѣли на два голѣми материка, Сѣвернѫ и Южнѫ Америкѫ, конто сѫ соединнен-

ни съ Панамскій провлакъ, и островитѣ, конто ся нахождатъ между тія голѣмитѣ материци— на Вестъ-Индія.

АМЕРИКАНСКИ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА СѢВЕРНА АМЕРИКА.

Сѣверна Америка ся дѣли на шестъ страни, конто сж: Россійска Америка, Гренландія или Датска Америка, Англійска Америка или Нова Британія, главенъ градъ Квебекъ; Соединенни Штатове, главенъ градъ Ващингтонъ; Мексика, главенъ градъ Мексика; Гватимала, главенъ градъ Гватимала.

ДѢЛЕНІЕ НА ЮЖНА АМЕРИКА.

Южна Америка ся дѣли на десять страни, и сж: Колумбія, главенъ градъ Санта-фе-де-Богота; Перу, главенъ градъ Лима; Вржхно Перу или Боливія, главенъ градъ Хуквизака или Ла-Плата; Кили (Чили), главенъ градъ Сантъ-Яго; Патагонія, малко населенна страна; Ла-Плата, главенъ градъ Буеносъ-Айресъ; Урагвай, главенъ градъ Монтевидео; Парагвай, главенъ градъ Асунціонъ; Бразилія, главенъ градъ Ріо-Жанейро; и Гвіана, главни градове: Кайенъ, Парамарибо и Стабрекъ.

АМЕРИКАНСКИ МОРЕТА.

Америкж мыжтъ шестъ главни морета: Сѣверный Ледовитый океанъ и Баффиново мо-

ре, отъ камъ сѣверъ; Атлантическій океанъ и Антильско или Караибско море, отъ камъ истокъ; Великій или Тихій океанъ и Берингово море, отъ камъ западъ.

АМЕРИКАНСКИ ЗАЛИВИ И ПРОЛИВИ.

Американски голѣми заливи.

Въ Америкѫ сѫ четыри голѣми залива: заливъ Гудзоновъ, който е отъ Баффиново море; заливъ Святаго Лаврентія, който е отъ Атлантическій океанъ; заливъ Мексиканскій, който е отъ Антильско море; и Калифорнскій заливъ или Чѫрвенпкаво море, което е отъ Великій океанъ.

Американски малки заливи.

Въ Америкѫ сѫ тринадесять малки залива: единадесятьтѣхъ сѫ отъ Атлантическій океанъ а двата отъ Великій океанъ.

Заливи на Атлантическій океанъ.

Единадесятьтѣхъ малки залива, отъ Атлантическій океанъ, сѫ: губа Фунди, камъ югъ отъ заливъ Святаго Лаврентія; губа Деларска и губа Чезапикска, на истокъ въ Соединенны Штатове; Кампешска губа, въ Мекси-

кѫ; губа Гондурасска, въ Гватималѫ; заливи Дарiенскiй, Маракайбскiй и Парiя, на сѣверъ въ Колумбiѫ; заливъ Святаго Маттѣя и Святаго Георгiя, на истокъ въ Патагонiѫ.

Заливи на Источный океанъ.

Двата малки залива, отъ Великiй океанъ, сѫ: Гваяквильскiй и Панамскiй, на западъ въ Колумбiѫ.

Американски проливи.

Въ Америкѫ сѫ девять главни пролива: проливъ Лапкастеровъ, на сѣверо-западъ въ Баффиново море; Дависовъ, който соединява Баффиново море съ Атлантическiй океанъ; проливи Кумберландскiй и Гудзоновъ, които соединяватъ Гудзоновъ заливъ съ Атлантическiй океанъ; проливъ Белиль, на истокъ въ Новѫ Британiѫ; проливъ Багамскiй, на югъ въ Соединенны Штатове; проливи Магелановъ и Лемеровъ, на югъ въ Патагонiѫ; и проливъ Беринговъ, между Азiя и Америка.

ГЛАВНИ АМЕРИКАНСКИ ОСТРОВИ.

ДѢЛЕНIЕ НА АМЕРИКАНСКИТѢ ОСТРОВИ.

Американскитѣ острови ся дѣлѫтъ на седмь части, които сѫ: 1) острови, които ле-

жатъ на сѣверъ при Гудзоновъ заливъ; 2) острови, които лежатъ въ заливъ Святаго Лаврентія; 3) острови, които лежатъ въ Атлантическій океанъ; 4) острови, които лежатъ между Атлантическій океанъ и Антильско море; 5) острови, които лежатъ на югъ въ Америкѫ; 6) острови, които сѫ въ Великій океанъ; и 7) острови, които сѫ въ Беринго-во море.

Острови въ Гудзоновъ заливъ.

Най главни отъ островытѣ, които сѫ въ Гудзоновъ заливъ, сѫ: Джемсъ и Сутгамптонъ.

Острови въ заливъ Святаго Лаврентія.

Отъ островытѣ, които сѫ въ заливъ Святаго Лаврентія, най главни сѫ: Ньюфундлендъ, главни градове: Плаценція и Сентъ-Джонъ; Кралевскій островъ или Капъ-Бретонъ, главенъ градъ Люисбургъ; островъ Сентъ-Джонъ, островъ Антикости и островъ Микелонъ.

Острови въ Атлантическій океанъ.

Всрѣдъ Атлантическій океанъ лежатъ Бермудскитѣ острови; Лонгъ-Исландъ или Дѫл-

гій островъ лежи близо при брегѫтъ на Соединенни Штатове и е тѣхна часть.

Острови между Атлантическій океанъ и Антильско море.

Въ Антильско море, между Сѣверна и Южна Америка, лежатъ острови Лукайски или Багамски, голѣмитѣ и малкитѣ Антилъски.

Лукайски острови. Най главни отъ Лукайскытѣ островы сѫ: Багама, Лукайя, Новый Провидансъ и Гванагани или Санъ-Сальвадоръ, пѫрво мѣсто, което го е открылъ Колумбъ.

Голѣми Антильски острови. Голѣми Антильски острови ся наричатъ: Куба, главенъ градъ Гавана; Ямайка, главни градове: Кингстонъ и Шпанишъ-Товнъ; Сентъ-Доминго (Гантската республика), главни градове: Портъ-о-Пренсъ, Капъ-Франсе и Сентъ-Доминго; и Порто-Рико, главенъ градъ Сентъ-Жуанъ-де-Порто-Рико.

Малки Антильски острови. Малкитѣ Антильски острови ся дѣлѫтъ на три купа, конто сѫ: 1) Виргински острови, 2) острови на Вѣтѫръ и 4) острови подъ Вѣтѫръ.

Виргински острови. Виргинскитѣ острови лежатъ камъ истокъ отъ Порто-Рико; най

главни отъ тѣхъ сѫ: Святаго Тома, на Святый Кръстъ, Святаго Іоанна и Тортола.

Острови на Вѣтъръ. Най главни отъ островытѣ на Вѣтъръ сѫ: Ангвилла, Святаго Мартина, Святаго Вартоломея, Барбуда, Святаго Христофора, Святаго Евстатія, Антигуа, Монъ-Серратъ, Дезидерада, Гваделупа, Мари-Галантъ, Доминика, Мартиника, Сентъ-Люси, Сентъ-Винцентъ, Барбада, Гренада, Табаго и Тринидатъ (Троици).

Острови подъ Вѣтъръ. Най главни отъ островытѣ подъ Вѣтъръ сѫ: Курасао, Бонеръ и островъ на Маргарита. Послѣдній е на Колумбія.

Острови, които сѫ на югъ въ Америкѫ.

На югъ въ Америкѫ лежатъ: 1-о. острови Фалкландски или Малуински; 2-о. Нова Георгія; 3-о. Магеланскій Архипелагъ, на когото главни части сѫ: Огненна земля и Штатскій островъ; 4-о. Архипелагъ на Божа Матерь.

Острови въ Великій океанъ.

Въ Великій океанъ лежатъ: 1-о. островъ Хилое и островъ Жуана-Фернандеца, които зависятъ отъ Хили; 2-о. Галлапагоски остро-

ви и островъ Ревилла-Гигедо; 3-о. Архипелагъ на Квадра и на Ванкуверъ, конто зависятъ отъ Новѫ Британіѭ; 4-о. Архипелагъ на Валлійскій Принцъ; и 5-о. острови Ситка и Кадьякъ, които сѫ на Россія.

Острови въ Берингово море.

Въ Берингово море лежатъ: острови Святаго Лаврентія, Святаго Маттея, Святаго Павла, Святаго Георгія и Алеутски: сичкитѣ сѫ на Россія.

Сичкитѣ Американски острови речи ся нахождатъ въ владѣнието на Европейцитѣ: острови Джемсъ и Сутгамптонъ; Ньюфаундлендъ, Канъ-Бретонъ, Сентъ-Джонъ и Антикости; Бермудски и Лукайски острови; Ямайка и голѣмата часть на малкитѣ Антильски острови: Тортола, Ангвилла, Барбуда, Святаго Христофора, Антигоа, Монъ-Серратъ, Доминика, Сентъ-Люси, Сентъ-Винцентъ, Барбада, Гренада, Табаго и Тринидатъ сѫ на Англія.

Острови Святаго Тома, Святаго Іоанна и на Святый Кръстъ сѫ на Данія.

Островъ Святаго Вартоломея е на Швеція.

Острови Микелонъ, Гваделупа, Дезидерада, Мари-Галантъ, Мартиника и часть отъ островъ Святаго Мартина сѫ на Франція.

Острови Святаго Евстатія, Курасао, Бонеръ и часть отъ островъ Святаго Мартина сѫ на Голландія.

Куба и Порто-Рико сѫ на Испанія.

АМЕРИКАНСКИ ПОЛУОСТРОВИ И МЫСОВЕ.

Въ Америкѫ сѫ седямь главни полуострова: Гренландія, камъ сѣверъ отъ Баффиново море; Лабрадоръ и Нова Шотландія или Акадія, въ Новѫ Британіѭ; Флорида, на югъ въ Соединенны Штатове; Юкатанъ и Калифорнія, въ Мексикѫ; и Аляска, въ Русскѫтѫ Америкѫ.

Американски мысове при Атлантическій океанъ.

Въ Америкѫ сѫ пятнадесять главни мыса при Атлантическій океанъ: мысъ Фаревелль, на югъ въ Гренландіѭ; мысъ Шудлей, на сѣверъ въ Новѫ Британіѭ; мысъ Бретонъ, на истокъ при островъ Капъ-Бретонъ; мысъ Сабль (Пясечливый), на югъ въ Новѫ Шотландіѭ; мысъ Кодъ и мысъ Гаттерасъ, на истокъ въ Соединенны Штатове; мысъ Флорида, на югъ въ Флоридѫ; мысъ Катошъ, на сѣверъ въ Юкатанъ; мысъ Святаго Антонія, на западъ при островъ Куба; мысъ Граціасъ-а-Діосъ

(Благодареніе Богу), на истокъ въ республикѫ Гватималѫ; мысъ Сѣверный, при устьето на Амазонската рѣка; мысъ Сентъ-Рокъ, на истокъ въ Бразиліѫ, мысове на Свята Марія и Святаго Антонія, при устьето на Ла-Плата; и мысъ Горнъ, на югъ въ Огненѫ Землѫ.

Мысове при Тихо море.

Въ Америкѫ при Тихо море сѫ три главни мыса: мысъ Бланкъ (Бѣлый), на сѣверо-западъ въ Перу; мысъ Святаго Лука, на югъ въ Калифорніѫ; и мысъ Западный, срящоположенъ на Источный въ Азіѫ.

АМЕРИКАНСКИ ЕЗЕРА, ПЛАНИНИ И ВОЛКАНИ.

Американски езера.

Въ Америкѫ сѫ единадесять главни езера: езеро Невольничье, въ Новѫ Британіѫ; езера Врѫхньо, Мичиганъ, Гуронъ, Ери и Онтаріо, на сѣверъ въ Соединенны Штатове; Никарагуа, въ Гватималѫ; Мараканбо, въ Колумбіѫ; Титикака, въ Перу; езеро или блато Херайесъ, между Перу и Бразилія; и езеро Лосъ-Патосъ, на югъ въ Бразиліѫ.

Американски, главни планински бѣрда.

Въ Америкѫ сѫ четыри голѣми планински бѣрда: планини Апалахски или Аллегански, които ся простиратъ, отъ юго-западъ на сѣверо-истокъ, по Соединенны Штатове; Скалисти планини и де-лосъ Мимбресъ, които ся простиратъ, отъ сѣверъ на югъ, по Сѣверна Америкѫ; Андски на Кордильера, които ся простиратъ отъ сѣверъ на югъ, на надолу камъ западный брегъ на Южна Америка. Въ тія послѣдныть планинскы бѣрда ся нахожда Шимборазо, въ Колумбіѫ, най высока планина въ Америкѫ.

Американски главни волкани.

Въ Америкѫ сѫ пять главни волкана: планина Святаго Илія, въ Русскѫтѫ Америкѫ; планина Попокатепетель, въ Мексикѫ; Котопакси и Пичниха, въ Колумбіѫ; и Ареквипа, въ Перу.

АМЕРИКАНСКИ ГЛАВНИ РѢКИ.

Въ Америкѫ сѫ дванадесять главни рѣки: шесть въ Сѣверіѫ, които сѫ: рѣка Маккензи, която ся втича въ Сѣверный океанъ; рѣка Святаго Лаврентія, Делаваръ и Потомакъ, които ся втичатъ въ Атлантическій океанъ; Миссис-

сипи и Ріо-дель-Норте, които ся втичатъ въ Мексиканскій заливъ.

Шесть въ Южнѫ: рѣка на Магдалина, която ся влива въ Антильско море; Ореноко, Амазонска, Токантинъ, Святаго Франциска и Ріо-де-Ла-Плата, които ся втичатъ въ Атлантическій океанъ.

Рѣка Святаго Лаврентія истича отъ езеро Онтаріо, прохлажда Монреаль и Квебекъ, и срящо островъ Антикости ся влива въ Атлантическій океанъ.

Рѣка Мисисипи ся начина отъ Канадскытѣ езера, пріима отъ деснѫтѫси странѫ Миссури, Арканзасъ, Чѫрвенѫ, а отъ камъ лѣватаси Огіо, и, като примине около 800 мили, по̀ долу отъ Новый Орлеанъ ся втича въ Мексиканскій заливъ.

Рѣка Орсноко ся начина въ Колумбіѫ, и съ рѫкавъ Кассикіаре ся соединява съ Ріо-Негро, и на много устьета ся втича въ Атлантическій океанъ.

Амазонска рѣка или Мараньонъ, най голѣмата рѣка на свѣтѫтъ, извира отъ Андскытѣ планины, отдѣля Перу отъ Колумбіѫ, мые сѣвернѫтѫ часть на Бразилія, пріима много отстраненны рѣкы, отъ които най главни сѫ:

Укайялъ, Ріо-Негро, Мадейра, Тапайосъ и Хингу, и като примине 1000 мили, съ твърдѣ голѣмо устье ся излива въ Атлантическій океанъ.

Рѣка Токантинъ ся начина близо при Вилла-Боа, пріима Арагвай, и като ся соедини съ Амазонскѫтѫ рѣкѫ на широкъ каналъ, прави при устьето си островъ Маражо.

Рѣка Ріо-де-Ла-Плата става отъ четыри голѣми рѣки: Пара вай, Пилькомайо, Параня и Урагвай, прохлажда Буеносъ-Айресъ и Монте-Видсо, и съ устье, широко като Ламаншъ, изливася въ Атлантическій океанъ.

ДѢЛЕНІЕ НА АМЕРИКАНСКИТѢ СТРАНИ.

ДѢЛЕНІЕ НА НОВА БРИТАНІЯ.

Главнитѣ части, които правѧтъ Новѫ Британіѭ, сѫ: *на истокъ*, Лабрадоръ; Канада, главни градове: Квебекъ и Монреаль; Новый Брауншвейгъ, главенъ градъ Сенъ-Джонъ съ пристанище Фридрихстоунъ; и Нова Шотландія или Акадія, главенъ градъ Галифаксъ; *въ средѫтѫ*, Новый Валлисъ; *на западъ*, Нова Каледонія.

Острови, които зависятъ отъ Новѫ Британіѭ, сѫ: на сѣверъ, острови въ Баффиново море; на истокъ, Ньюфаундлендъ, Капъ-Бре-

тонъ, Сентъ-Джонъ и Антикости; на западъ, острови на Кралева Шарлота и Нутка.

ДѢЛЕНІЕ НА СОЕДИНЕННИ ШТАТОВЕ.

Соединенни Штатове ся дѣлѫтъ на двадесять и пять области, пять территорій и единъ окрѫгъ.

Най главнитѣ отъ тѣхъ сѫ: 1-о. слѣдующитѣ десять области: Массачусетъ, главенъ градъ Бостонъ; Новый Іоркъ, главенъ градъ Новый Іоркъ; Пенсилванія, главенъ градъ Филадельфія; Мериландъ, главенъ градъ Балтимора; Виргинія, главенъ градъ Ричмондъ; Сѣверна Каролина, главенъ градъ Чарлстонъ; Георгія, главенъ градъ Савана; Лузіана, главенъ градъ Новый Орлеанъ.

2-о. Территорія Флорида, главни градове: Сентъ-Августинъ и Пенсакола.

3-о. Окрѫгъ Колумбія, между Виргинія и Мериландъ, главенъ градъ Вашингтонъ, мѣсто на централното правленіе.

ДѢЛЕНІЕ НА МЕКСИКАНСКИТѢ ШТАТОВЕ.

Мексиканскитѣ Штатове ся дѣлѫтъ на девятнадесять области и пять территорін, въ ко-

ито главни градове сѫ: Мексико, Санта-Фе, Закатекасъ, Сентъ-Луи-де-Потози, Гвадалаксара, Гванаксуато, Кверетаро, Пуебла и Вера-Круцъ.

ДѢЛЕНІЕ НА ГВАТИМАЛА.

Республика Гватимала ся дѣли на пять области, въ които главни градове сѫ: Гватимала, Верапацъ или Кобанъ, Санъ-Сальвадоръ, Комайягуа и Леонъ.

ДѢЛЕНІЕ НА КОЛУМБІЯ.

Республика Колумбія е отъ три союзни республики, и сѫ: на сѣверъ, Венецуела, главни градове: Каракасъ, Кумана и Маракайбо; въ средѫтѫ, Нова Гренада, главни градове: Санта-Фе-де-Богота, Картагена и Панама; на югъ, Еквадоръ, главни градове; Квито, Попайянъ, Гваяквиль и Куенса.

ДѢЛЕНІЕ НА ПЕРУ.

Республика Перу ся дѣли на седямь департамента, въ които главни градове сѫ: Лима, Трухилло, Гуануко, Гуаманга, Куско, Пуно и Арекипа.

ДѢЛЕНІЕ НА БОЛИВІЯ.

Республика Боливія (Вр҃хньо Перу), дѣлися на шесть провинціи, въ които главни гра-

дове сѫ: Хуквизака или Ла-Плата, Пацъ, Оруро, Санта-Круцъ-де-ла-Сіерра, Кохабамба и Потози.

ДѢЛЕНІЕ НА ХИЛИ.

Республика Хили ся дѣли на осямъ провинціи, въ конто главни градове сѫ: Сантъ-Яго-де-Хили, Валпарайзо, Консепціонъ или Моха, Валдивія и Санъ-Карлосъ, главно мѣсто на Архипелагъ Хилое.

ДѢЛЕНІЕ НА ЛА-ПЛАТА.

Республика Ла-Плата ся дѣли на четырнадесять провинціи, въ които главни градове сѫ: Буеносъ-Айресъ, Мендоза, Санта-Фе, Кордова, Санъ-Мигуель-де Тукуманъ, Сальта, Корріентесъ и Санъ-Жуанъ.

ДѢЛЕНІЕ НА УРАГВАЙСКАТА РЕСПУБЛИКА.

Източната Урагвайска республика ся дѣли на девять Департамента, главенъ градъ Монте-Видео.

ДѢЛЕНІЕ НА БРАЗИЛІЯ.

Бразильската Имперія ся дѣли на осямнадесять провинціи, въ конто главни градове сѫ:

Ріо-Жанейра, Вилла-Рика, Сентъ-Поль, Багія или Санъ-Сальвадоръ, Пернамбукъ, Сентъ-Люиде-Марангамъ, Белемъ или Гранъ-Пара и Вилла-Боа.

ДѢЛЕНІЕ НА ГВІАНА.

Гвіана ся дѣли на три части: Англійскѫ Гвіанѫ, главенъ градъ Стабрекъ; Голландскѫ Гвіанѫ, главенъ градъ Парамарибо; и Французскѫ Гвіанѫ, главенъ градъ Кайеннъ.

ОТДѢЛЕНІЕ V.

ОКЕАНІЯ.

ШИРОКОСТЬ И ДѢЛЕНІЕ НА ОКЕАНІЯ.

Материкѫтъ на Нова Голландія, ся нарича Океанія, островитѣ между Азія и Нова Голландія, и сичкитѣ острови, гдѣто сѫ распрѫснати по Велнкій океанъ или Тихо море.

Тя ся дѣлн на три отдѣлни части: Нотазіѭ, Австраліѭ и Полинезіѭ.

НОТАЗІЯ.

ДѢЛЕНІЕ НА НОТАЗІЯ.

Островитѣ, които правѧтъ Нотазіѧ, дѣлѧтся на три купа: Зондскы острови, Молукскы и Филиппинскы.

Зондски острови.

Най главни отъ Зондскытѣ острови сѫ: три голѣми, островъ Суматра, въ сичкѫтѫ си дѫлжинѫ е прорѣзанъ съ планинскій врѫхъ, въ когото най высока планина е Офиръ, главни градове: Ашемъ, Паленбангъ и Бенкуленъ; Ява, главни градове: Батавія, Бантамъ и Шерибонъ; Борнео, най голѣмъ отъ сичкытѣ острови послѣ Новѫ Голландіѧ, главенъ градъ Борнео.

Отъ другытѣ Зондскы острови най главни сѫ: Банка, Биллитонъ, Сумбава, Флоресъ и Тиморъ.

Молукски острови.

Най главни отъ Молукскытѣ острови сѫ: Целебесъ, Жилоло, Церамъ, Буру, Амбоинъ, Банда и Тернате.

Филиппински острови.

Най главни отъ Филиппинскытѣ острови сѫ: отъ голѣмытѣ, Люсонъ, главенъ градъ Ма-

нила, и Минданао, главенъ градъ Минданао; а отъ малкытѣ, Лейтъ, Самаръ и Ралаванъ.

АВСТРАЛІЯ.

СѫСТАВНИ ЧАСТИ НА АВСТРАЛІЯ.

Австралія сѫдѫржава Нова Голландіѭ, Ванъ-Дименовѫ землѭ, Новѫ Гвинеѭ, Новѫ Британіѭ, Саломоновы островы, Гебридскытѣ Новы островы или архипелагъ на Святый Духъ, Новѫ Каледоніѭ и Новѫ Зеландіѭ. Само едни брегове сѫ извѣстни на Нова Голландія, островитѣ, на които величината е равна съ Европѫ.

Источный брегъ, който е прорѣзанъ съ планинско бѫрдо, и извѣстенъ съ имя Синъ, наричася Новый-Южный Валлисъ, главенъ градъ Сидней. Между заливитѣ и губитѣ на тоя материкъ или най голѣмый на свѣтѫтъ островъ, главни сѫ: на сѣверъ, Карпентарійскій заливъ; на западъ, губа на Морскитѣ Гучета; на югъ, Шпенцерскій заливъ; на истокъ, Ботаническа губа или Ботани-Бай.

ПОЛИНЕЗІЯ.

ДѢЛЕНІЕ НА ПОЛИНЕЗІЯ.

Полинезія ся дѣли на Сѣверна и Южна.

Сѣверна Полинезія.

Главни купове въ Сѣверна Полинезія сж: Маріански или Разбойнически острови, отъ които най главенъ е островъ Гуагамъ; Каролински, Пелевски, Мульгравови и Сандвичеви, отъ конто най главенъ е Ованги.

Южна Полинезія.

Главни купове въ Южна Полинезія сж: Мореплавателски острови, Фиджски острови, Дружбски острови, Другарски острови, отъ конто най главенъ е Таити или О-Таити; архипелагъ на Зло Море, Маркизови острови и островъ на Пасха.

Главни проливи въ Океанія сж: Малакскій проливъ, между полуостровъ Малакка и островъ Суматра; Зондскій проливъ, между Суматра и Ява; Макассарскій проливъ, между Борнео и Целебесъ; Торрескій проливъ, между Нова Гвинея и Нова Холландія; Басскій про-

ливъ, между Нова Голландія и Ванъ-Дименова земля; и Кукскій проливъ, който дѣли Нова Зеландія на два острова.

ЕВРОПЕЙСКИ ОКЕАНСКИ ВЛАДѢНІЯ.

Англичанитѣ въ Новый Южный Валлисъ иматъ много поселенія, на които главенъ градъ е Сидней; тія владѣятъ и Ванъ-Дименова земля.

Голландскитѣ владѣнія сж: Бенкуленъ и Паленбангъ, на островъ Суматра; Банка, Биллитонъ, по голѣмата часть на островъ Ява, поселеніето на островъ Тимора и Молукскитѣ острови. Батавія, на островъ Ява, най главенъ градъ отъ сичкытѣ Голландскы владѣнія въ Остъ-Индія, а Амбоинъ, единъ отъ Молукскытѣ островы, най главна колонія послѣ Батавія.

Португальцитѣ иматъ поселенія на островъ Тимора.

Филиппинскитѣ, Маріанскитѣ и Каролинскитѣ острови сж на Испанцитѣ.

Край на пѫрвата часть.

ЧАСТЬ ВТОРА.

ИСТОРИЧЕСКА, ФИЗИЧЕСКА И ПОЛИТИЧЕСКА

ГЕОГРАФІЯ.

ЧАСТЬ ВТОРА.

ИСТОРИЧЕСКА, ФИЗИЧЕСКА И ПОЛИТИЧЕСКА

ГЕОГРАФІЯ.

ПРЕДВАРИТЕЛНИ ПОЗНАНІЯ.

Народонаселеніе, племена, степени на образованностьта, вѣри, язьци и образи на правленіето.

1. НАРОДОНАСЕЛЕНІЕ НА ЗЕМНЫЙ ГЛОБУСЪ.

Народонаселеніето на Земный Глобусъ ся простира до 740 милліона души: 228 милліона ся полага въ Европѫ; 390 милліона въ Азіѫ; 60 милліона въ Африкѫ; 40 милліона въ Америкѫ; 21 милліонъ въ Океаніѫ. Европа, споредъ пространството си е най населенната часть на свѣтѫтъ.

2. ГЛАВНИ ПЛЕМЕНА.

Сичкитѣ жителье на Земный Глобусъ ся дѣлѧтъ на пять главни племена: *Бѣло племя*, което населява среднытѣ часты на старый материкъ; има бѣлъ цвѣтъ на кожата си, длѧгѫ косѫ и валчесто длѧговато лице; *Источно племя на старый материкъ*, което живѣе по отвѫднѧтѫ странѫ на рѣка Гангъ, и което има жлѧтъ цвѣтъ на кожата си, чернѫ и коравѫ косѫ, главѫ малко четвѫртита; *Американско племя*, което има мѣдночѫрвенъ цвѣтъ, населява Америкѫ; *Малайско племя*, което има черноватъ цвѣтъ на кожата си, длѧгѫ и правѫ косѫ, населява Океанiѫ; и *Неерско племя*, което има черенъ цвѣтъ на кожата си, кѫдрѫ косѫ, издуто чело и дебелы джукы, населява сичкѧтѫ внѫтрешнѫ Африкѫ. Такова явно различiе между сѫществата, конто сѫставляватъ тѫкмо единъ родъ, става отъ климатѧтъ, ѣденiето, отхраневанiето, болестытѣ и отъ обыкновенiята.

СТЕПЕНИ НА ОБРАЗОВАННОСТЬТА.

Сичкитѣ народи, по отхраневанiето на животѧтъ си и по успѣхытѣ въ искуствата, дѣлѧтся на три класса: *дивы*, *полуобразованны* и *образованны*.

Дивитѣ народи не знаѫтъ искуството да пищѫтъ, и сичкій имъ *есенлекъ* е отъ звѣринѫ и рыбиѫ ловь; тія повечето живѣѫтъ непостоянно, т. е. мѣстѫтся отъ едно мѣсто на друго (шатьорници, чергари, катуни, *νομάδαις*). *Полуобразованнитѣ народи* (варвари) различавата отъ дивытѣ съ вѣрѫтѫ, законытѣ и писмото; иѫ знанията имъ сѫ, твѫрдѣ малко опредѣленни, безъ рѣдъ. *Образованнитѣ народи* сѫ искусили знанията си въ образъ на наукитѣ и сѫ истѫнчили механическытѣ искуства; залягатся съ наукытѣ и ся покоряватъ на народното *право* т. е. въ мирно время всякій народъ почитатъ за дружественъ, а когато е война (бой) процаватъ животѫтъ и иманіето на невооруженнитѣ граждани.

4. В Ѣ Р И.

Главни вѣри, които сѫ распространенни на Земный Глобусъ, сѫ: 1) *Іудейска*, която не царствова сега нигдѣ, и иѫ исповѣдватъ Іудеитѣ, които сѫ распрѫснати по сичкѫтѫ землѭ. 2) *Христіянска*, която насѫдѣ гдѣто е тѫкмо проникнала, станалися хората образованни. Тя ся дѣли на три исповѣданія: *Грѫцко-Источно, Римскокатолическо и Протестантско*, на което главни секти сѫ: *Лютеранска* или *Евангелическа*, *Кальвинска*, или *Реформатска* и *Англи-*

канска или *Епископска.* 3) *Магометанска* или *Исламска,* която основа Магометъ въ 622 лѣто послѣ Р. Х. Нѣм исповѣдватъ въ Европейскѫтѫ Турціѭ и повечето въ Азіѭ, Африкѫ и Нотазіѭ. Магометанитѣ ся дѣлѫтъ на двѣ главни секти: *Сунити* или послѣдователье на Омара, които, освѣнь Коранѫтъ, слѣдватъ книгѫтѫ на преданіето, която ся нарича Сунна, и Щіити или послѣдователье на Алія, които отхвѫрлеватъ Сунѫ. 4) *Брамінска,* която послѣдватъ въ Индостанъ. Двѣ секти отъ нѣм господствуватъ на сѣверъ и истокъ въ Азіѭ. Една отъ тѣхъ ся нарича *Шаманска*; глава ѝ е Далай-Лама, който ся почита безсмѫртенъ жертвецъ: нѣм исповѣдватъ въ Тибетъ, Монголіѭ и Сибирь; другата, която ся нарича *Будиска,* въ която Брамінскѫтѫ системѫ е приправилъ Буда, исповѣдвася на островъ Цейланъ и повечето на Источный полуостровъ въ Остъ-Индіѭ. *Вѣра-Фо,* която исповѣдва простый народъ въ Китай, е отрастеніе отъ Будискѫтѫ, а вѣра *Синто,* която послѣдватъ въ Японіѭ, е отрастеніе отъ Шаманскѫтѫ. Сичкитѣ тія вѣри си иматъ основаніе многобожіето, и, като Магометанската, позволяватъ многоженство.

5. *Фетишизмъ* или поклоненіе на нѣкой какво да е нѣщо одушевленно или неодуше-

вленно, което всякій за себя-си избира споредъ желаніето си и го почита за свой божество-покровитель. Отъ сичкытѣ вѣры, които позволяватъ многобожіето, тя е най лошавата; нежъ послѣдватъ сичкытѣ диви народи.

5. Я З Ы Ц И.

Главни языци въ Европѫ сѫ: *Италіянскій, Испанскій, Португальскій* и *Французскій,* които ся станали отъ Латинскій; *Нѣмецкій, Голландскій, Фламандскій, Датскій, Шведскій и Норвежскій,* които ся станали отъ Тевтонскій; *Англійскій,* който е станалъ отъ двата пѫрви; *Бѣлгарскій, Русскій, Польскій, Богемскій* и *Сѫрбскій,* които ся станали отъ Славянскій; простонародный *Грѫцскій,* който е станалъ отъ старо Грѫцскій; и *Турскій,* който е станалъ отъ Ойгурскій или Татарскій. Французскій языкъ е обще-употребителенъ въ Европейскѫтѫ дипломаціѭ.

Главни языци въ Азіѭ сѫ: *Турскій, Арабскій, Персидскій, Ойгурскій, Манжурскій, Китайскій, Японскій, Малайскій,* отъ когото стават повечето языцитѣ, гдѣто ги употребляватъ въ Океаніѭ, и *Санскритскій,* въ разговорѫтъ неупотребителенъ, священъ языкъ е на Браминитѣ.

Главни языци въ Африкѫ сѫ: *Арабскій*, и *Коптскій*, съ които говорѧтъ въ Египетъ; *Берберскій*, когото говорѧтъ въ Варваріѭ; тукашнитѣ жителье иматъ много различны нарѣчія.

Отъ Европейскытѣ языцы най употребителни въ Америкѫ сѫ: 1) *Анелійскій*, когото говорѧтъ въ Соединенны Штатове и Англійскытѣ владѣнія; 2) *Испанскій*, когото говорѧтъ въ напрежнытѣ Испанскы владѣнія, които сѫставляватъ сега республикы: Мексикѫ, Гватималѫ, Колумбіѭ, Боливіѭ, Хили и Ла-Платѫ, и на островъ Куба и Порто-Рико; 3) *Португеальскій*, когото говорѧтъ въ Бразиліѭ; 4) *Французскій*, когото говорѧтъ на островъ Гаити, въ Лузіанѫ и въ Нижнѫ Канадѫ. Всякоя колонія говори языкѫтъ на митрополіята си. При това е много голѣмо различнообразіе въ тукашнытѣ нарѣчія.

6. ОБРАЗИ НА ПРАВЛЕНІЕТО.

Образи на правленіето, които сѫ ги пріяли образованнитѣ народи, сѫ: 1) *Монархическій* или правленіе на едного: той быва *неопредѣленъ*, кога властьта на Царьѭтъ е неопредѣленна, и *опредѣленъ*, кога Царьѭтъ дѣли законодателнѫѭ власть съ едно или много сговорения на царството; (*) 1) *Республиканскій*

(*) Ако прищепіето на Царьѭтъ сѫставлява законъ за поданнытѣ, то такова правленіе ся нарича деспотическо

или правленіе на мнозина: той быва *аристократическій*, кога властьта е въ рацѣтѣ на нѣ́ пѫрвитѣ человѣци въ царството; ако лицата, които управляватъ царството сѫ малцина, то такова правленіе ся нарича олигархическо; и *демократическій*, кога врѫхната власть е на народѫтъ.

Соединеніето на много царства, които сѫ ся врекли да вардѫтъ общѫтѫ безопасность съ соединенны силы, наричася Союзна Республика (Конфедерація).

ОТДѢЛЕНІЕ I.

ЕВРОПА.

БРИТАНСКИ ОСТРОВИ.

Историческо описваніе на Британскитѣ острови.

Англія, която напредъ ся наричала Британія, населенна была отъ Бретоны, а Шотландія, която е извѣстна съ имя Коледоніѫ, населенна была отъ Скотты, на сѣверъ, и отъ Пикты, на югъ, така наречени, защо си пѫстрили тѣлото.

Англіѫ въ различны времена ѫ покорявали различни народи: 1) Римлянетѣ, като ѫ

покорили сѫвсѣмъ въ 78 лѣто послѣ Р. Х., владѣли ѫ до полвинѫтѫ на пятото столѣтіе; 2) Англытѣ и Саксонытѣ, кога ги викали отъ Гераманіѭ Бретонитѣ на помощь, защото ги притѣсновали Пиктитѣ, завладѣли тѣхнѫтѫ странѫ, нарекли ѫ Англія и принудили Бретонытѣ да ся отдалекѫтъ на западъ, въ Валлисъ, и въ Французскѫтѫ провинціѭ, която ся нарекла отъ имято имъ Бретани; 3) Датчанитѣ, които сѫсипвали тѫѭ землѭ около двѣста години, овладѣли ѫ при свойтъ си Краль Канута въ 1017 лѣто; и най сетнѣ 4) Норманитѣ, подъ предводителство на Вильгельма, Герцогъ Нормандскій, завоевали ѫ и ся засѣдѣли въ неѭ въ 1066 лѣто.

Ирландія, въ старо время Римлянетѣ не могли да ѫ покорѭтъ, и така оставала независима, догдѣ да ѫ покори Генрихъ II, Англійскій Краль, въ 1172 лѣто. Едуардъ I былъ присоединилъ на Англиѭ Валлисъ, въ 1282 лѣто, отъ тогава по́ старый сынъ на Кральѭтъ носи титулъ Валлійскій Принцъ. Шотландія до седямнадесятото столѣтіе сѫставляла независимо государство. Іаковъ VI, Краль Шотландскій, въ 1603 лѣто, кога ся воцарилъ на Англійскій престолъ, нарекалъ дветѣ соединенны государства Велико-Британія.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Британскитѣ острови.

Землята на Англія е малко планиниста, нѫ твѫрдѣ добрѣ разработана, представлява единъ видъ много различнообразенъ. Честитѣ мѫгли, които пѫлнатъ воздухѫтъ, сохраняватъ въ неѫ постояненъ зеленчукъ; дебелитѣ и пасбища хранѫтъ голѣмо количество говеда, овци, които даватъ най тѫнкѫ вѫлнѫ, и добри конье. Отъ полвинѫтѫ на десятото столѣтіе въ Англіѫ нѣма векѣ вѫлцы. Богатсвото на ископаемото царство преимущественно состои въ коршумъ, когото получаватъ въ Валлійско княжество, и въ каменны вѫглища, които ся намиратъ много насѫдѣ.

Шотландія е страна планиниста, а Ирландія равна; нѫ и двѣтѣ сѫ покрити съ рѣкы и езера.

Шотландія ся дѣли на двѣ отдѣлни части, планинистѫ и равнѫ, на които жительетѣ ся различаватъ единъ отъ другъ отъ нѫравытѣ и языкѫтъ. Планинститѣ Шотландци и до сега говорѫтъ Ерскій языкъ, на когото были сочинени Оссіановитѣ поеми.

Освѣнь Чевіотскитѣ планини, които ся упоменѫхѫ въ пѫрвѫтѫ часть, най главни въ Ве-

ликобританіѫ сѫ: Грампіански въ Шотландіѫ, на конто най голѣма высокость е Бенъ-Невисъ, и планинитѣ на Валлійско Княжество съ высокость Сновдонъ.

Прокопи въ Британскытѣ островы.

Главни прокопи въ Британскытѣ островы сѫ: 1) въ Англіѫ, проконъ Бриджеватеровъ, голѣмый Трункъ, голѣмый соединителный прокопъ и Оксфортскій; 2) въ Шотландіѫ, Глазговскій и Каледонскій; 3) въ Ирландіѫ, Кралевскій прокопъ.

Любопытни нѣща въ Британскытѣ островы.

Любопытни нѣща отъ естеството и старинніѫтѫ, конто ся нахождатъ въ Британскытѣ островы, най главни сѫ: въ Англія останалото отъ стѣнытѣ, конто сѫ ги направили Римлянетѣ да запиратъ нападеніето на Пиктитѣ; тя ся начинала на западъ отъ Кариль и ся свѫршивала на истокъ отъ Ньюкастель; въ Шотландіѫ, Клейдски каскади; въ Ирландіѫ прочутый Исполиновый пѫть.

Причини на Англійското богатство и величество.

Англія е станала богата и величествена отъ цвѣтущѫтѫ си морскѫ силѫ, отъ голѣмѫ-

тѫ си тѫрговіѭ съ сичкытѣ народы на земный глобусъ и отъ трудолюбивый нейнъ *геченлекъ*. Мануфактурнитѣ и произведенія, гдѣто излазѫтъ извѫнъ предѣлытѣ, приминуватъ всѣкоѭ годинѫ хиллядо милліона фунта стерлинга.

Жителье, вѣра и образъ на правленіето въ Британскытѣ островы.

Въ Британскытѣ островы ся нахождатъ 23,000,000 жителя (*).

Главна вѣра е Англиканската; Пресвитеріанската, отрастеніе на Протестантската, господствува въ Шотландіѭ, а Католическата въ Ирландіѭ. Правленіето е монархическо, опредѣленно съ конституціѭ (опредѣленіе).

Главни градове въ Англіѭ.

Въ сѣвернытѣ графства: *Ньюкастель*, става голѣма тѫрговія съ каменны вѫглеща. *Зундерлянд*ъ, при Нѣмецкото море, съ добро пристанище. *Гулл*ъ, у лѣвый брегъ на рѣка Гумберъ, голѣмъ и добѫръ градъ, прѫвъ по китовѫтѫ ловь, съ добро тѫрговско пристанище,

(*) Тука ся разумѣва тѫкмо населеніето на Британскытѣ острови; а населеніето на сичкытѣ Англійски владѣнія въ пятытѣхъ части на свѣтѫтъ ся простира, по Баьлба, до 142,180,000 души.

обрѧща голѣмѫ морскѫ тѫрговиѭ. *Іоркъ*, на рѣкѫ Узѫ, най старъ градъ въ Англиѭ, главно мѣсто на едногото отъ двата Англикански архіепископа. Нѣговѫтъ сѫборъ е единъ отъ най добрытѣ Готическы памятницы на Англія. *Лидсъ*, центръ на копринениτѣ матеріи, които ги работатъ и тѫрговія съ тѣхъ. *Шеффильдъ*, прочутъ съ фабрикытѣ си, въ които работатъ тѫнко-желѣзны работы. *Манчестеръ*, пѫрвый мануфактурный градъ въ Англиѭ. *Ливерпуль*, при устьето на Мерзей, голѣмъ тѫрговскій градъ, съ пристанище, което може да смѣства 1000 кораба. *Ланкастеръ*, прочутъ въ Исторіѭтѫ отъ караньето между Ланкастерскій и Іоркскій домъ. *Витеавенъ*, при Ирландско море, съ неисчерпаемы ямы на каменнитѣ вѫглеца. *Карлиль*, старый градъ, съ голѣмы фабрикы, въ които работатъ памучены матеріи.

Въ источнытѣ графства: *Линкольнъ*, старый градъ, главенъ по сѫборѫтъ си, единъ отъ най добрытѣ въ Англиѭ и най голѣмытѣ въ сичкѫ Европѫ. *Норвичъ*, голѣмъ градъ, съ добры фабрикы, въ които работатъ копринены матеріи. *Нью-Меркетъ*, прочутъ съ конскытѣ си припускашицы. *Кембриджъ*, на западъ отъ Нью-Меркетъ, прочутъ съ Университетѫтъ си. *Колчестеръ*, съ добро пристанище, мануфактуренъ градъ, извѣстенъ отъ миднѫтѫ ловъ.

Лондонъ, на рѣкѫ Темзѫ, има жителье повече отъ единъ милліонъ, най населенный градъ послѣ Пекинъ и прѧвъ тѫрговскій на свѣтѫтъ, съ превосходенъ Университетъ, когото ся направили частнитѣ человѣци. На нѣговото пристанище често ся нахождатъ повече отъ 1000 кораба. Главни зданія въ него сѫ: сѫборъ Св. Павля, най великолѣпный отъ Протестантскытѣ храмове, Лондонска кула, Вестминстерско аббатство (теке), въ което сѫ гробоветѣ на Кралевската фамилія и на знаменититѣ человѣци. Множество четврѫтити поляни, насадени съ дрѫвета, които прохлаждатъ тѫжѫ всемірнѫ тѫрговскѫ столицѫ; улици чисти, широки тротуари, твѫрдѣ добро освѣщеніе.

Въ южнытѣ графства: *Кентербури*, мѣсто гдѣто живѣе Англійскій архіепископъ, съ голѣмъ и великолѣпный сѫборъ. *Гринвичъ*, на рѣкѫ Темзѫ, камъ истокъ отъ Лондонъ, има обсерваторіѫ *) и морскій гошпиталъ. *Дептфордъ*, между Гринвичъ и Лондонъ, на рѣкѫ Темзѫ, съ голѣмы магазины и съ верфы за корабы, на които е работилъ Великій Петѫръ. *Виндзоръ*, камъ западъ отъ Лондонъ, на Темзѫ, съ

(*) Обсерваторія е една высока к у л а, на която ся качватъ астрономитѣ нощемъ да прегледватъ звѣздытѣ.

великолѣпный Кралевскій дворецъ, обыкновенно мѣсто гдѣто живѣе Кральмтъ. *Епсомъ*, камъ югъ отъ Лондонъ, съ минералнм водм, отъ която вадмтъ чистителнм соль. *Дувръ*, насрящо Кале, най близмкъ пмть за въ Францім, съ пристанище, което много работи. *Гастингесъ*, при Лиманцъ, прочутъ по войнмтм, която направила Нормандскій Герцогъ Вильгельма владыкм на Англія. *Брнетонъ*, извѣстенъ съ ваннытѣ си. *Портсмутъ* и *Плимутъ*, голѣми военни портове. *Фальмутъ*, въ Корнвалисъ, съ голѣмо пристанище, въ което стои часть на Кралевскій флотъ. *Бристоль* при вливанѣто на Авонъ въ Бристольскій прокопъ, многолюденъ и тмрговскій градъ, отечество на Локка, прочутъ философъ. Въ околностытѣ неговы ся нахождатъ богати рудници, отъ които изваждатъ мѣдь и минералнм водм, която много человѣци навиждатъ често. *Батъ*, прочутъ съ минералнмтм си водм.

Въ среднытѣ графства: *Ноттингамъ*, главно плетеніе на добритѣ копринени, памучни и вмлнени чорапи. *Дерби*, извѣстенъ съ копринеиытѣ си матеріи и фарформтъ. *Бирмингамъ*, голѣмъ мануфактурный градъ, съ дорры фабрикы за металлическы вещы. *Ворчестеръ*, на Саверпъ, малмкъ градъ, при когото Кромвель въ

1651 лѣто разбилъ Шотландскѫтѫ армiѭ, която нападнала на Англiѭ, за да возстановать на престолѫтъ Карла II. *Глочестеръ*, на Савернъ, съ голѣмѫ фабрикѫ за иглы. *Оксфордъ*, при Оксфордскiй прокопъ, прочутъ съ свойтъ си Университетъ, съ многочисленѭ на свѣтѫтъ библiотекѫ, богатѫ съ рукописны книгы. Въ него ся нахождатъ Паросски мермери, гдѣто сѫ донесени отъ Грѫцiѭ, на които сѫ написани случванiята въ 1318 лѣто, и закачватъ отъ Кекропса.

Главни градове въ Шотландiѭ.

Единбуреъ, главенъ градъ въ Шотландiѭ, съ добѫръ Университетъ. Въ него особенно процвѣтява книгопечатанiето и книжната тѫговiѭ. *Глазеовъ*, при рѣкѫ Клейдѫ, вторый градъ въ Шотландiѭ, съ прочутъ Университетъ и голѣмы фабрикы за памучны материи. *Пейсли*, съ голѣмы фабрикы за копринены и памучены материи. *Нью-Ебердинъ*, при Нѣмецкото море, съ Университетъ, обрѫща много голѣмѫ морскѫ тѫговiѭ. *Инвернесъ*, главенъ градъ на Сѣверна Шотландiя, съ пристанище. Близо при него въ 1746 лѣто станалъ знаменитъ бой, който сѫвсѣмъ сѫсипалъ партiѭтѫ Стуарскѫ.

Главни градове въ Ирландіѫ.

Дублинъ, главенъ градъ въ Ирландіѫ, съ Университетъ, единчѫкъ въ цѣлѫ Ирландіѫ. *Бельфастъ*, при Бельфастскій заливъ, тѫрговскій градъ, съ добры фабрикы за платна и памучны вещы. *Галвей*, при Галвейскій заливъ, съ голѣмо, нѫ маловодно пристанище, мануфактурный и тѫрговскій градъ. *Лимерикъ*, при устьето на Шаннонъ, съ голѣмо и безопасно пристанище, голѣмъ тѫрговскій градъ. *Коркъ*, при заливъ, който е едно отъ най добрытѣ пристанища въ Европѫ, вторый градъ въ Ирландіѫ. *Ватерфордъ*, съ добро пристанище, голѣмъ тѫрговскій градъ.

Най главни отъ малкытѣ Британскы островы сѫ: *Мейландъ*, главенъ въ купѫтъ на Шотландскитѣ острови, на когото малорослитѣ конье сѫ за любопытство въ Англіѫ. Островъ *Стаффа*, единъ отъ Гебридскытѣ, на когото сѫ нахожда гармоническа пещера, която ся нарича Фингалова, и е отъ базалтическы коллоны. Островъ *Англези*, напрежній Мона, който е былъ въ старо время убѣжище на Друидитѣ.

ДАНІЯ.

Историческо описваніе на Данія.

Въ Данію пѫрвоначално живѣли Кимвритѣ, конто сѫсипвали Европѫ сто години преди

Р. Х. Въ 1395 лѣто тя добыла Швеціѫ и Норвегіѫ. Пѫрвата ся оттеглила отъ неѫ въ 1520 лѣто, а послѣднята оставила на Швеція и ся мѣнила за Лауенбургъ въ 1814 лѣто.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Данія.

Данія е страна равна и безплодна на сѣверъ; южната часть на Ютландія, Голштинія и островитѣ сѫ плодоносни. Климатѫтъ ѝ, безъ Ферерскытѣ острови и Исландіѫ, е умѣренъ, нѫ непостоянный. Дебелитѣ пасбища на Голштинія хранѫтъ добры конье и говеда. Добрый тебиширъ, който ся намира много на рѫтоветѣ въ Ютландіѫ, и гагачій перушинекъ, сѫ главно произведеніе на Ферерскитѣ острови и на Исландія, които излазѫтъ навѫнъ отъ предѣлытѣ.

Исландія, колонія на старитѣ Скандинави, която е извѣстна отъ седмото столѣтіе, покрыта е съ волканическы планины. Отъ ледянѫтѫ ѝ землѫ извиратъ много горещи ключове, отъ които е най главенъ Гейзеръ, който прави водный стѫлбъ, гдѣто ся издвига нѣкога до 90 фута. Отъ студенинѫтѫ на климатѫтъ не могѫтъ да урѫтъ землѫтѫ. Въ Исландіѫ дрѫва нѣма; нѫ морето често исхвѫрлева на

бреговетѣ и дебелы чямове и другы смолисты дрѫвета.

Жителье, вѣра и образъ на правленіето въ Данію.

Жителье въ Данію ся брояѫтъ 2,000,000; правленіето е монархическо неопредѣленно; господствующа вѣра е Лютеранската.

Главни градове въ Данію.

На сухѫтѫ землю: 1) *Въ Ютландію*: *Аальборгъ*, при Лимфіордъ, тѫрговскій градъ, главенъ съ голѣмѫтѫ си сельдянѫ (рыбиѫ) ловъ. *Выборгъ*, най старый градъ въ Данію. 2) *Въ Шлезвигъ*: *Фленсбургъ*, при заливѫтъ на Балтійско море, тѫрговскій градъ. *Шлезвигъ*, при Шлезвигскій заливъ. Близо при него ся нахожда крѣпость Готторпъ. 3) *Въ Голштинію*: *Киль*, при крайтъ на Кильскій прокопъ, който сбира съ рѣкѫ Ейдеръ Нѣмецкото море съ Балтійско, тѫрговскій градъ, съ Университетъ. *Глюкштадтъ*, на десный брегъ на Ельба, главенъ градъ на Голштинія, съ слободно пристанище. *Альтона*, у десный брегъ на Ельба, вторый градъ въ Данію по населеніето на фабрикитѣ и тѫговіята, съ слободно пристанище. 4) Въ *Лауенбургъ*: *Лауенбургъ*, у дес-

ный брегъ на Ельба. Въ него ся сѫбира митарството отъ корабытѣ, конто ходѫтъ и заминуватъ по Ельбѫ.

На островытѣ: 1) *Въ Зеландіѫ: Копенагенъ*, при рѣкѫ Зундъ, столица̀ на Данія, голѣмъ и укрѣпленъ и добрѣ направенъ градъ, съ добѫръ Университетъ. Нѣговото пристанище е едно отъ най добрытѣ ѝ работы, което най много ся навижда на сѣверъ. Той много е притѫрпѣлъ отъ Англичанытѣ, конто го били съ гюллѣта въ 1807 лѣто. *Гелзингееръ*, или *Ельзенеръ*, при Зундъ, морскій портъ, гдѣто спичкитѣ кораби, конто приминуватъ презъ Зундъ, плащатъ митарството на Датскій Краль. *Роскильдъ*, напрежна столица на Данія и мѣсто на живеніето на Кральоветѣ ѝ, сега е мѣсто въ което ги погребаватъ. 2) *Въ Фіоніѫ*: *Оденсе*, хубавъ градъ, съ заводы за сахаръ и кожы.

НОРВЕГІЯ.

Историческо описваніе на Норвегія.

Норвегія, която сѫдѫржава заедно съ Швеціѫ единъ полуостровъ, който ся наричалъ напредъ Скандинавія, пѫрвоначално ся заселили Финнитѣ, а завоевали ѫ Готитѣ. Отъ тѫѫ странѫ, както и отъ Швеціѫ, въ девятото и де-

сятото столѣтіе излѣзали пирати, които, съ имя Норманни, т. е. сѣверни хора, много смѫтиновали Западнѫ Европѫ, и най сетнѣ при Роллона, предводительѫтъ си, въ 912 лѣто ся заселили въ Французскѫтѫ провинціѭ, която отъ тѣхното имя и наречена была Нормандія. Норвегія сѫставляла независимо Государство до 1395 лѣто, въ тѫѭ година была присоединена на Данія, и зависила отъ неѭ до 1814 лѣто, въ което, по Кильскій сговоръ, оставена была на Швеція.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Норвегія.

Норвегія е страна планинista; климатѫтъ ѝ е студенъ; землята ѝ, доволно е плодоносна на югъ, а колкото вѫрви камъ сѣверъ сѫвсѣмъ е безплодна. Планинскитѣ изданки, нарасли сѫ съ чямове дрѫвета, отъ които зима мачты пó голѣмата часть на Европа. Въ Норвегіѭ има рудници, отъ които вадѫтъ сребро, мѣдь и коршумъ, нѫ повече тя е богата съ желѣзо. Близо при западнытѣ брегове на Норвегія, на югъ у Лоффоденскытѣ острови, намирася една бездна Малыштромъ, която поглѫща нѣкога и корабы и става такѫвъ тресѫкъ, гдѣто ся чуе далечь на нѣколко часа въ околностытѣ.

Жителье, вѣра и образъ на правленіето въ Норвегіѫ.

Норвегія има до 1,000,000 жителя; поне тя и да ся нахожда подъ единъ скиптръ съ Швеціѫ, нѫ сѫставлява отдѣлно Государство и си има особна конституціѫ; господствующа въ неѫ вѣра е Лютеранската.

Главни градове въ Норвегіѫ.

Христіанія, столенъ градъ, съ Университетъ и добро пристанище, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ съ желѣзо, дѫскы и кересте. *Фридрихсштадъ*, при устьето на Гломенъ, съ пристанище, добрѣ укрѣпленъ и тѫрговскій градъ. *Конгесбергъ*, камъ западъ отъ Христіанію, съ монетный дворецъ и рудницы за сребро. *Бергенъ*, най населенный и главный тѫрговскій градъ въ Норвегіѫ. *Дронтгеймъ*, съ безопасно тѫрговско пристанище. Въ сѫборнѫтѫ церквѫ на тоя градъ ся коронуватъ Норвежкитѣ Кральове. *Рорааcъ*, камъ юго-истокъ отъ Дронтгеймъ, съ много добры рудницы за мѣдь.

ШВЕЦІЯ.

Историческо описваніе на Швеція.

Швеціѫ населявали нѣкога Финнитѣ а нѣкога Готитѣ. Послѣднитѣ, кога излѣзли отъ

неѫ, нарекли се Остроготи и Визиготи. Швеція, поне и да си имала свои Кральове, ѫ Кралевка Маргарита ѫ присоединила на Данія въ 1395 лѣто. Въ 1520 лѣто Густавъ Ваза ѫ ослободилъ отъ Датчанскій яремъ, и отъ тогава тя всякога сѫставлява независимо Государство.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Швеція.

Швеція е страна планинста, издута на западъ и по́ низка камъ истокъ, покрыта е съ езера и изрыта отъ множество рѣкы. Климатѫтъ ѝ е студенъ, ѫ здравъ; землята ѝ повечето е безплодна, и само южната ѝ часть е разработана. Въ Швеціѫ има много гори, отъ конто излазѫтъ мачти и кересте; има още и рудници за желѣзо мѣдь и сребро. Отъ камъ добытѫцытѣ е главенъ сѣверный елень, който ся нахожда тѫкмо въ студенытѣ страны и сѫставлява единственно богатство на Лопаритѣ, конто сѫ малорасли жителье на Норвежска, Шведска и Русска Лапландія. Тія ѣздѫтъ на него хранѫтся съ мясото му и ся облачатъ съ кожѫтѫ му. При бреговетѣ ся ловѫтъ сельди.

Жителье, вѣра и образъ на правленіето въ Швеціѫ.

Въ Швеціѫ ся броѭтъ до 3,000,000 жителя; правленіето е монархическо опредѣленно; Господствующа вѣра е Лютеранската.

Главни градове въ Швеціѫ.

Стокгольмъ, столенъ градъ, който е направенъ като амфитеатръ на седѣмь острова, между езеро Меларъ и Балтійско море, съ добро пристанище. *Упсала*, камъ сѣверъ отъ Стокгольмъ, стара резиденція на Шведскитѣ Кральове, а сега е мѣсто на коронованіето имъ. Тоя градъ е прочутъ съ панаирытѣ си и съ Университетѫтъ си, въ когото е былъ професоръ прочутый ботаникъ Линней. *Сала*, камъ западъ отъ Упсалѫ, малѫкъ градъ, съ рудницы за сребро. *Фалунъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Салѫ, извѣстенъ съ рудницытѣ си, отъ които излазя мѣдь. *Норркепингъ*, на Моталѫ, третій градъ по тѫрговіѫтѫ, съ добро пристанище и най добры въ Швеціѫ фабрикы за сукна, чоха. *Кальмаръ*, камъ югъ отъ Норркепингъ, въ когото на 1395 лѣто ся сговорила Маргарита, и соединила подъ единъ скиптръ Данію, Швеціѫ и Норвегію. *Карлскрона*, на островъ, най силна крѣпость съ добро приста-

нище, въ което обыкновенно стои Шведскій флотъ, и верфы за корабы. *Мальме*, при рѣкѫ Зундъ, насрящо Копенгагенъ, добѫръ, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ. *Лундъ*, камъ сѣверъ отъ Мальме, съ Университетъ. *Готенбургъ*, при устьето на Гота, съ добро пристанище, вторый градъ въ Швеціѭ.

ФРАНЦІЯ.

Историческо описваніе на Франція.

Франція, която ся наречала напредъ Галлія, пятьдесять годинн преди Р. Х. Юлій Цесаръ сѫвсѣмъ ѭ покорилъ, и повече отъ пять вѣка была подъ Римлянско владычество. Въ началото на пятый вѣкъ послѣ Р. Х. Францитѣ, които живѣли у лѣвый брегъ на Рейнъ, завладѣли часть на Галлія и дали ѝ своето си имя; и скоро послѣ това, подъ началство на Кловиса, пѫрвый тѣхенъ Христіянскій предводитель овладѣли ѝ сичкѫтѫ странѫ.

Франція, послѣ Кловиса, която сѫдѫржавала сичкото пространство, което е между Рейнъ, Ламаншъ, Атлантическій океанъ, Пиринеи Средиземно море и Алпи, още повече ся распространила при Великій Карла, като подвигналъ вторѫтѫ Западнѫ Имперіѭ, на която предѣлитѣ, въ Германіѭ, простиралися до Ра-

абъ и Висла; въ Италіѫ, до Калабріѫ, а въ Испаніѫ, до Ебро.

При слабытѣ преемницы на тоя Государь Западна Имперія ся развалила, а Франція ся раздѣлила по между си на много владѣлцы, конто ся наричали Велики Вассали, ѫ наскоро станали сѫщи Государи. Кога да ся воцари на престолѫтъ Гуго-Капетъ, въ 987 лѣто, Короннитѣ владѣнія быле тѫкмо отъ три провинціи: Никардіѫ, Иль-де-Франсъ и Орлеане. А другитѣ ѝ провинціи были присоединенни постепенно различно.

Въ 1790 лѣто Народното Сѫбраніе махнѫло напрежното дѣленіе на Франція на провинціи и ѫ раздѣлило на 83 Департамента.

Въ 1792 лѣто Кралевското достоинство ся махнѫло, и Франція станала Республика. Подъ республиканското правленіе тя привзела Авиньонъ, Савоіѫ, Белгіѫ, лѣвый брегъ на Рейнъ, Піемонтъ и Женевѫ.

Въ 1804 лѣто Бонапартъ, пѫрвый Консулъ на Республиката, станалъ Императоръ съ имя Наполеонъ. Той присоединилъ на Франція Голландіѫ, часть на Италія и Германія; и тогава тя ся дѣлила на 130 Департамента.

Кога ся воцарилъ на престолѫтъ, въ 1814 лѣто, Бурбонскій домъ, Франція, загубила, освѣнъ едно Авиньонско Графство, сичкытѣ другы, конто привзела кога имала республиканско правленіе и когато царовалъ Наполеонъ, раздѣлилася на 86 Департамента, конто ся нарекли отъ имената на рѣкытѣ, планинытѣ, или географическото тѣхно положеніе. Това дѣленіе и до сега е.

Въ 1830 лѣто, послѣ Іюльскѫтѫ завѣрѫ, Бурбонската стара линія оставила Франціѭ, а Орлеанскій Герцогъ станалъ Французскій Краль.

Мѣстоположеніе, климатъ, главни произведенія на Франція и проч.

Франція е една страна повечето равна, малко нѣщо е издута на западъ и въ средѫтѫ; нѫ по южныгѣ и источныгѣ си предѣлы има высоки планины: отъ камъ югъ, на предѣлѣтѣ ѝ съ Испаніѭ, Пиренейскы; отъ камъ истокъ, на предѣлытѣ съ Италіѭ, Приморскытѣ Альпы, на предѣлытѣ съ Швейцаріѭ, Юрѫ; по лѣвый брегъ на Рейнъ, Вогежскы, а камъ истокъ отъ тѣхъ Арденскы.

Има климатъ умѣренъ, добѫръ и здравъ, нѫ повече е топло на югъ, а не на сѣверъ. Землята ѝ е плодоносна и добрѣ разработана.

Най главни произведенія на Франція сѫ: 1) по ископаемото Царство: каменни вѫглеща, мѣдь, желѣзо, сребро, добѫръ камыкъ на плочы, мермеръ, гранитъ, шиферъ, и минерална вода; 2) по растителното Царство: всякакво жито, добри овощи, вино, което сѫставлява голѣмѫ часть на народното богатство, табакъ, корабно и друго кересте и множество различни плодовити дрѫвета; 3) по животното Царство: конье, говеда, овци, които даватъ тънкѫ вѫлнѫ; мериноси, Испански овци, които ся вѫдѫтъ много; буби, на югъ; пчели, насѫдѣ, и рыба, съ която ловь ся залягатъ при брѣжнитѣ жителье на Нормандія и Бретани.

Най главни нѣща, които излазѫтъ навънъ сѫ: вино, ракія, оцетъ, дрѫвено масло, жито, плодове и соль; копринени и памучни матеріи, платна и други такива.

Най главни прокопи въ Франціѫ сѫ: Сентъ-Кантенскій, който соединява Соммѫ съ Шельдѫ; Рейнскій, който соединява Рейнъ съ Дубъ; Бургундскій, който соединява Саонѫ съ Іонѫ; Центральный, който соединява Саонѫ съ Лоаръ; Бріарскій, който соединява Лоаръ съ Сенѫ; и Лангедокскій или Южный, който соединява Гаронѫ съ Средиземно море.

Жителье, правленіе и вѣра въ Франціѫ.

Въ Франціѫ ся брояѫтъ 32 милліона жителя. Правленіето е монархическо опредѣ-

ленно. Господствующа вѣра е Римско-Католическата.

Главни градове въ Франціѫ.

За да прегледватъ по̀ лесно градоветѣ на Франція, дѣлѭтъ ги на приморскы и внѫтрешны.

Приморскитѣ градове, гдѣто сѫ по край море, може да ся раздѣлѭтъ на градове, конто сѫ близо при Британскій прокопъ или Ламашъ, градове, конто сѫ при Средиземно море. А за по̀ лесно прегледваніе на внѫтрешнитѣ градове, дѣлѭтъ Франціѫ на пять бассейна, *улука:* Сенскій, Лоарскій, Гароннскій, Ронскій и Рейнскій. Сенскій бассейнъ има нанадолище камъ Британскій каналъ, Лоарскій и Гаронскій камъ Атлантическій океанъ, Ронскій камъ Средиземно море, а Рейнскій камъ Нѣмецкото море.

Приморски градове.

При Британскій прокопъ: Дюнкирхенъ, най сѣверный градъ въ Франціѫ, съ добро пристанище и безопасѫ рейдѫ, *) обрѫща

*) Направенъ мысъ съ колове, гдѣ то могѫтъ да стоѭтъ натоварени кораби.

голѣмѫ тѫрговиѭ. *Кале*, срѣщо Дувръ, при Калескій проливъ, укрѣпленъ градъ, съ пристанище; оттука е най близкій пѫть въ Англіѭ. Срѣщо Кале, въ 1588 лѣто, Англичанитѣ разбили а послѣ това сѫвсѣмъ истребила сбората (фортуната) флотѫтъ на Испанскій Краль Филиппа II, който былъ отъ 130 кораба. *Булонь*, тѫрговскій градъ, съ пристанище. *Діепъ*, тѫрговскій градъ, съ пристанще, извѣстенъ отъ рыбѫтѫ ловь и работытѣ отъ слоновы кости. *Гавръ-де-Грасъ*, у десный брегъ при устьето на Сена, пѫрвочинно Французско пристанище. Тука растоварватъ стокытѣ, гдѣто докарватъ отъ Парижъ и назадъ. *Канъ*, на Орнѫ, съ верфь за тѫрговскы корабы, голѣмъ тѫрговскій градъ. *Шербуреъ*, военно пристанище, съ добры верфы за военны корабы. *Сентъ-Мало*, на малѫкъ островъ, соединенъ съ плетинѫ съ сухѫтѫ земльѭ, укрѣпленъ градъ, съ верфы за тѫрговскы корабы; обрѫща голѣмѫ морскѫ тѫрговиѭ.

При Атлантическій океанъ. Брестъ, укрѣпленъ градъ, едно отъ най добрытѣ пристанища въ Европѫ и пѫрвочинно въ Франціѭ, съ велнколѣпенъ арсеналъ, *) голѣмы магазины и верфы за корабы. *Лоріанъ*, съ военно при-

*) Мѣсто гдѣто вардіѭтъ различны оружія и царскы влувы.

станище и безопасна рейда. *Нантъ*, у десный брегъ на Лоаръ, близо при устьето му, съ верфы за корабы и магазины, конто хранятъ Брестъ, Лоріанъ и Рошефоръ. Той е извѣстенъ отъ опредѣлението (Edit de Nantes), съ което Генрихъ IV позволилъ на Протестантитѣ слободно да вършатъ богослужението си. *Ла-Рошель*, срящо островъ Ре, укрѣпленъ градъ, съ безопасно и добро пристанище, обрѣща голѣма търговія. *Рошефоръ*, у десный брегъ на Шаранта, първочинно военно пристанище, съ голѣмы верфы за корабы, съ заводъ, гдѣто лѣятъ *топове*, богатъ арсеналъ и голѣмъ госпиталъ. *Бордо*, у лѣвый брегъ на Гаронна, единъ отъ най богатытѣ, най пространнытѣ и многолюднытѣ Французкы градове, съ добро и безопасно пристанище, въ което могатъ да ся смѣстятъ 1000 кораба, добра биржа *) и верфы за корабы. Бордо повечето е прочутъ съ многоразличнытѣ си фабрикы и голѣматѣ си търговія съ ракія, оцетъ и вино. *Байонна*, при устьето на Адуръ, укрѣпленъ и търговскій градъ, съ добры верфы, въ конто правятъ корабы за военный и търговскій флотъ. Въ него са измыслени ружейнитѣ мазраци (bajonette).

*) Мѣсто гдѣто ся сѫбиратъ сичкитѣ търговци за нѣкои си работы.

При Средиземно море: Перпиньянъ, на рѣкѫ Те, близо до устьето ѝ, съ крѣпость и Кралевскѫ овчярнѭ, обрѫща голѣмѫ тѫрговиѭ съ вино. *Сетъ*, между Лангедокскій прокопъ и Ронѫ, голѣмъ приморскій тѫрговскій градъ. *Марсель*, при Ліонскій заливъ, най добро пристанище при Средиземно море, многолюденъ и най богатъ градъ въ Франціѭ, обрѫща голѣмѫ тѫрговиѭ съ сичкытѣ часты на свѣтѫтъ. Него сѫ основали Фокеяните 600 години преди Р. Х. *Тулонъ*, камъ истокъ отъ Марсель, пѫрвочинно военно пристанище, съ богатъ морскій арсеналъ, съ заводъ за *топове* и верфы за корабы. *Тулонъ*, *Рошефоръ* и *Брестъ*, сѫ пѫрвочинни военни Французски пристанища; а *Лоріанъ* и *Шербуръ* второчинни.

Вънѣтрешни градове.

Градове на Сенскій бассейнъ: Троа, на Сенѫ, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ. *Фонтенебло*, камъ сѣверъ, близо при лѣвый брегъ на Сена, съ Кралевскій *чефликъ*, гдѣто Наполеонъ подписалъ своето си отреченіе отъ Французскій престолъ. *Парижъ*, на Сенѫ, столица на Кралевството, единъ, отъ най старытѣ (въ времято на Юліа Цесара извѣстенъ съ имя Лютеціѭ), най великолѣпнытѣ и най многолюднытѣ градове въ Европѫ, има около единъ

милліонъ жителье. Парижъ е пѫрвый градъ въ Франціѭ по богатството, фабрикытѣ, мануфактурытѣ и тѫрговіѭтѫ, центръ на образованностьта, наукытѣ и искуствата. Най главни зданія въ него сѫ: Лувръ, Тюльери, Палероялъ, Пантеонъ, Сѫборната церква Notre Dame, Инвалидный домъ, биржата, и проч. Има много хубавы садены, учены, учебны и человѣколюбивы заведенія. Освѣнь това сѫ за чюдо: Французскій Институтъ, който е раздѣленъ на пять Академіи; Луврскій Музей, чюдно сѫбраніе отъ картины, статуи и антикы; съ Музей на Естественна Исторія и Кралевскѫ библіотекѫ, една отъ най богатытѣ на свѣтѫтъ. Въ околностытѣ на Парижъ любопитни мѣста сѫ: *Сентъ-Дени*, у десный брегъ на Сена, мѣсто въ което погребватъ Кральоветѣ; *Сентъ-Клу*, у лѣвый брегъ на Сена, съ хубавы градины и великолѣпенъ дворецъ, мѣсто на което обычалъ да живѣе Наполеонъ; *Севръ*, у лѣвый брегъ на Сена, съ добѫръ фарфоровый заводъ въ сичкѫ Европѫ, и высочинѫ *Монмартръ*, прочуто мѣсто отъ войнитѫ въ 1814 лѣто, послѣ която столицата на Франція ся принудила да ся предаде на Союзнитѣ воиски. *Версаль*, камъ западъ отъ Парижъ, съ най богатъ Кралевскій дворецъ и чюдны градины. *Руанъ*, на Сенѫ, главенъ Французскій градъ

по населението, мануфактурѫтѫ и тѫрговиѭтѫ, съ Академиѭ на Науки и Художества. Той е обиколенъ съ множество различны фабрики; камъ югъ отъ него, село Ельбефъ, съ голѣмы фабрики за тѫнкы сукна. *Шалонъ-на-Марнѫ*, съ добрѫ школѫ на Искуства и Ремесла. Близо при него, въ 452 лѣто сѫвсѣмъ былъ сѫсипанъ Аттила на Каталаунскытѣ полета. *Еперне*, на Марнѫ; тука правѭтъ най добро Шампанско вино. *Реймсъ*, камъ сѣверъ отъ Еперне, мануфактуренъ градъ, съ добрѫръ сѫборъ направенъ по Готическѫ архитектурѫ, въ когото сѫ ся короновали напредъ Французскитѣ Кральове, обрѫща голѣмѫ тѫрговиѭ съ вино. *Соассонъ*, на Енѫ, старый градъ. Близо при него въ 486 лѣто Кловисъ сѫсипалъ Сіагрія. *Сентъ-Гобенъ*, камъ сѣверъ отъ Соассонъ, съ прочутъ въ Европѫ заводъ, въ когото работатъ огледала. *Сентъ-Кантенъ*, при прокопѫтъ на истото имя, съ добры фабрики, въ конто работатъ платно, батисты, шалове и другы памучны материи. *Камбре*, на Шельдѫ, укрѣпленъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, прочутъ, защото въ него е былъ мѫдрѫръ Фенелонъ. *Валансіенъ*, на Шельдѫ, добрѣ укрѣпленъ, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ много учены и учебны заведенія. *Лиль*, камъ сѣверо-западъ отъ Валансіенъ, въ плодоноснѫ

странѫ и добрѣ разработанѫ, голѣмъ мануфактуренъ, тѫрговскій и яко укрѣпленъ градъ, съ Академіѫ на музыка и съ много другы учены и учебны заведенія. *Дуе*, камъ югъ отъ Лиль тѫрговскій градъ, съ арсеналъ, единъ отъ най добрытѣ въ Франціѫ, и заводъ за *топове*. *Арасъ*, камъ западъ отъ Дуе, силна крѣпость, съ фабрикы за батисты и д. т. Мѣсторождение на Робеспьера. *Аміенъ*, на Соммѫ, извѣстенъ отъ мирѫтъ, гдѣто ся сговорили въ 1802 лѣто Франція и Англія.

Градове на Рейнскій бассейнъ. *Мильгаузенъ*, на Илль, добѫръ мануфактуренъ градъ, съ голѣмы фабрикы въ които работатъ сита и д. т. *Страсбуренъ*, на Илль, най силна крѣпость на предѣлытѣ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ богатъ арсеналъ, заводъ за *топове*, Университетъ и много другы учены и учебны заведенія. Неговѫтъ сѫборъ е най хубаво зданіе направенъ по Готическѫ архитектурѫ съ най высокѫ въ цѣлѫ Европѫ званилницѫ (574 фута), на която ся намира *сахатъ*, който показва часоветѣ, на днитѣ, недѣлитѣ, месяцитѣ и обрѫщеніето на много планети. *Люневиль*, близо при Мертѫ, извѣстенъ по мирѫтъ въ 1801 лѣто, съ когото рѣка Рейнъ е учреждена предѣлъ между Франція и Германія. *Нанси*, на Мертѫ, единъ отъ най добрытѣ гра-

дове въ Франціѫ, съ Университетъ и много другы учены и учебны заведенія. *Мецъ*, на Мозель, твѫрдѣ добрѣ укрепленъ, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ. *Вердюнъ*, на Маасъ, укрѣпленъ градъ, прочутъ съ фабрикытѣ си въ конто работатъ сукна. *Мезьеръ*, пакъ на Маасъ, силна крѣпость.

Градове на Ронскій бассейнъ. Безансонъ, на Дубѫ, укрѣпленъ и твѫрдѣ старъ градъ, тука растоварватъ стокытѣ, конто пращатъ на сѣверъ и въ Швейцарію. *Дижонъ*, голѣмъ и хубавъ градъ, съ Университетъ; тука ся е родилъ Боссюетъ. Въ околностытѣ му излазя най добро Бургонско вино. *Шалонъ*, на Саонѫ, при началото на Централныя прокопъ. *Ліонъ*, при соединението на Саона съ Ронѫ, вторый градъ въ Франціѫ по фабрикытѣ, тѫговіѫтѫ, богатството и многолюдството, прочутъ съ свонтѣ си копринены матеріи и хубаво мѣстоположеніе. Въ Ліонъ сѫ ся родили три Римски Императора; Клавдій, Маркъ-Аврелій и Каракалла. Въ него има Университетъ и много другы учебны заведенія. *Сентъ-Етіенъ*, камъ юго-западъ отъ Ліонъ, съ добѫръ заводъ за оружія и съ фабрикы за копринены корделы. *Гренобль*, на Изеръ, съ фабрикы за рѫкавицы. *Авиньонъ*, на Ронѫ, който е былъ въ XIV вѣкъ Папска столица. Бли-

зо при него ся нахожда Воклюзскій изворъ, когото е вѫспѣлъ Петраркъ. *Е* (Аіх), голѣмъ и хубавъ градъ, обрѫща тѫрговіѭ съ дрѫвено масло, което ся нарича Прованско. Близо при него ся нахожда минерална вода. *Нимъ*, камъ западъ отъ Авиньонъ, съ Римскы стары работы и многочисленны фабрикы, въ конто работатъ копринѫ и д. т. *Бокеръ*, на Ронѭ, съ добѫръ панаиръ. *Монпелье*, близо до морето, има здравъ климатъ, Медицинскѫ школѫ и ботаническѫ градинѫ, най стара въ Франціѭ; обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ вино и ракіѭ.

Градове на Гароннскій бассейнъ. *Тулуза*, на Гароніѭ и Лангедокскій прокопъ, центръ на тѫрговіята между Франція и Испанія, съ Римскы стары работы, много учены и учебны заведенія и различны фабрикы. *Альби*, на Тарнѭ, тука ся е родилъ Ла-Перузъ; въ XII и XIII вѣкъ въ него сѫ живѣли Альбигенцитѣ. *Кагоръ*, на рѣка Ло, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ вино. *Ангулемъ*, на Шарантѭ, съ фабрикы въ конто работатъ памукъ и хартіи и Морско училище. *Клермонъ*, на планинскытѣ изданкы Пюи-де-Домъ, въ живописнѫ странѫ, центръ на голѣмата внѫтрешна тѫрговія, съ минералнѫ водѫ; тука ся е родилъ знаменитый Паскаль. Тоя градъ е извѣстенъ по сѫборѫтъ, когото сѫбралъ въ 1095 лѣто Папа Урбанъ II,

и рѣшили да направѧтъ пѫрвый Крѫстовый походъ. *Орлеанъ*, у лѣвый брегъ на Лоаръ, голѣмъ, мануфактурный и тѫрговскій градъ. Неговѧтъ сѫборъ. който не е още свѫршенъ, направенъ е по Готическѫ Архитектурѫ. Орлеанъ е извѣстенъ съ осадѫтѫ Англичанскѫ въ 1428 лѣто, отъ която го освободилъ Іоаннъ д' Аркъ. *Блоа*, у лѣвый брегъ на Лоаръ, съ фабрикы за стѫкла. *Туръ*, пакъ у лѣвый брегъ на Лоаръ, съ хубавѫ и плодоноснѫ полянѫ, която ся нарича градина на Франція, мануфактурный и тѫрговскій градъ. *Поатье*, камъ югъ отъ Блоа, единъ отъ най старытѣ градове въ Франціѫ, съ Университетъ. Близо при тоя градъ Карлъ Мартелъ навилъ Аравитянытѣ въ 732 лѣто. *Алансонъ*, камъ сѣверъ отъ градъ Туръ, съ фабрикы за матеріи, конто ги е направилъ още Колбертъ. *Аяччіо*, на островъ Корсикѫ, укрѣпленъ градъ, съ голѣмо и добро пристанище; тукъ ся е родилъ Наполеонъ. Островъ Корсика, който е прорѣзанъ по сичкытѣ си мѣста съ планины, богатъ е съ мермеръ и желѣзо: а близо при бреговетѣ му ся ловѧтъ твѫрдѣ добри коралли (рыби).

ЕВРОПЕЙСКА РОССІЯ.

Историческо описваніе на Россія.

Пространството, на което е сега Россія и извѣстно у старытѣ съ имя Сарматіѫ, пѫрво-

начално живѣли на него Славянитѣ, Финитѣ и други народи. Варяго-Руссъ Рюрикъ, когото викнали, каквото казва Несторъ, Новгородскитѣ Славяни, които ся нахождали до това время подъ Республиканско правленіе, и които страдали, каквото ся вижда, твърдѣ много отъ вънтрешнытѣ каранія, дошелъ при тѣхъ съ двамата си братья и съ много отъ неговытѣ единоземцы, пріялъ съ имя Князь врѣховнѫ власть надъ Славянытѣ, които го пригласили, и положилъ основаніе на Русската Монархія въ 862 лѣто послѣ Р. Х. Отъ имято на тія Варяго-Русси Новгородскитѣ земли начнали да ся наричатъ Русь, отъ дѣто и станало сегашното имя Россія. Рюриковитѣ преемници, които си пренесли столицѫтѫ въ Кіевъ, распространили си свонѫтѫ власть надъ народытѣ, които живѣли тогава на пространството, гдѣто е сега Европейската Россія. Нѫ нещастното раздѣленіе Русско на дѣлове, които посѣяли раздоры между дѣлнитѣ Князове, разслабило нѫ твърдѣ много и нѫнсхвърлило въ 1224 лѣто подъ Татарско владычество, което ся продължало 238 години. Въ това время Россія загубила много отъ землытѣ си, а на истокъ и юго-истокъ въ нея станали Царства Казанско и Астраханско.

Послѣ многото вънтрешни каранія, които раздирали Россіѫ, врѣховната власть ся сосре-

доточила най сетнѣ въ Москвѫ. Московскитѣ Князьове съ различны благоразумны средства докарали подъ своѭтѫ си власть много дѣлны Княжества и, като ся усилили надежно, станали самодѫржавни.

Іоаннъ III, Великій Князь Московскій, като усмирилъ Новгородъ и докаралъ въ независимость повечето отъ дѣлнытѣ Княжества, и отхвѫрлилъ въ 1480 лѣто Татарското ярмо, начналъ да ся нарича Великій Царь Князь и Самодѫржецъ на цѣла Россія, и, по случай на бракосочетаніето си съ Грѫцкѫтѫ Царицѫ Софіѭ, пріялъ знаменіето на Грѫцкитѣ Императори — двѣглавный орелъ. Неговый сынъ Василій IV, като присоединилъ на владѣніята си останалытѣ дѣлны Княжества, съвсѣмъ исхвѫрлилъ системата на дѣловетѣ въ 1523 лѣто. На Василія, сынъ му Іоаннъ IV, който ся нарекалъ Грозный, присоединилъ на Россія въ 1552 лѣто Казанското Царство, а скоро послѣ и Астраханското Царство. Въ неговото царствованіе Россійскитѣ предѣли ся распространили, като привзели Сибирь до рѣкѫ Иртышъ; а останалата ѝ часть присоединена въ царствованіето на Царьоветѣ отъ Домъ Романовый. Петѫръ I запозналъ Россіѭ съ Европейско просвѣщоніе, привзелъ отъ Швеціѭ по Ништадскій миръ, въ 1721 лѣто, Ли-

Фляндіѫ, Естляндіѫ, Ингерманландіѫ, Кареліѫ, часть отъ Финляндіѫ съ градъ Выборгъ, и островы Езелъ и Даго, конто лежатъ на Балтійско море, и пѫрвый отъ Русскытѣ Государье пріялъ титулъ на Императоръ. Екатерина II, като управлила мѫдро вънтри, и съ успѣхытѣ на оружіето си ѫ воздвигнала на пѫрвѫтѫ степень на Европейскытѣ Дѫржавя, распространила ѝ предѣлытѣ на югъ, като привзела землытѣ отъ Турціѫ до Кавказъ, Черно море и Днѣстръ, на западъ, като присоединила землытѣ отъ Польшѫ и Курляндіѫ, до западный Бугъ и Нѣманъ.

Кога царствовалъ Александръ I Россія привзела Бѣлостокскѫтѫ область отъ Польшѫ, — Финляндіѫ до рѣкѫ Торнеа съ Аландскы островы отъ Швеціѫ, Бессарабіѫ до рѣкѫ Прутъ отъ Турціѫ, Грузіѫ и землытѣ до рѣкѫ Араксъ отъ Персіѫ, а въ 1815, по Віеннскій Конгрессъ, и Польското Царство.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Европейска Россія.

Европейската Россія представлява единѫ широкѫ равнинѫ, издутѫ въ средѫтѫ и сравнѫ камъ сѣверъ, западъ и югъ.

Най главни планини въ Европейскѫ Россіѭ ся нахождатъ на предѣлытѣ ѝ; на сѣверозападъ: изданкитѣ огъ Скандинавскы планины; на юго-западъ: Карпатски планини; на югъ: Кавказски планини, у предѣлытѣ на Европейска Россія съ Азіятскѫ, на истокъ: Уральски планини, които отдѣляватъ Европейскѫ Россіѭ отъ Азіятскѫ Сѣверѭ Россіѭ или Сибирь.

По голѣмото пространство на Европейска Россія отъ югъ на сѣверъ и различновидното ѝ положеніе на землята, климатѫтъ, равно както и естественнитѣ ѝ произведенія твѫрдѣ сѫ различни, нѫ по́ топло е на югъ нежели на сѣверъ.

Най главни произведенія на Европейска Россія сѫ: 1) по ископаемото Царство: каменни вѫглеща, морска соль, желѣзо, коршумъ, сребо, злато и минерална вода; 2) по растителното Царство: всякакво жито, кѫлчеща, ленъ, табакъ и кересте; 3) по Царството на животнитѣ: говеда, конье, овци, кози, зверове, пчели и рыби).

Най главни нѣща, които излѣзватъ навѫнъ сѫ: жито, ленъ, желѣзо, мѣдь, леняно сѣмя, крави, масло, восѫкъ, невадени кожи, смола и вѫжья.

Жителье, вѣра и правленіе въ Европейскѫ Россіѭ.

Жителье въ сичкѫ Россіѭ ся брояѫтъ до 60 милліона: до 55 мил въ Европейскѫ и до 5 мил. въ Азіятскѫ заедно съ Американскытѣ населенія. Господствующа вѣра е Грѫцко-Россійската. Правленіето е монархическо неопредѣленно или Самодѫржавно.

Главни градове въ Европейскѫ Россіѭ.

Градове въ внѫтрешныгѣ централны губерніи:

Въ Московскѫ: *Москва*, на рѣкѫ Москвѫ, Россійска стара столица, единъ отъ най голѣмытѣ и богатытѣ градове въ Европѫ, прѫвъ въ Россіѭ по фабрикытѣ и тѫрговіѭтѫ; има Университетъ, и Керческѫ Академіѭ. *Коломна*, на рѣкѫ Москвѫ, съ фабрикы въ конто работатъ копринены платна, добѫръ тѫрговскій градъ. *Можайскъ*, на рѣкѫ Москвѫ, близо при него ся нахожда село Бородино, прочуто по войнѫтѫ въ 1812 лѣто. *Дмитровъ*, на рѣкѫ Яхромѫ; въ неговый уѣздъ, въ село Вербилцовъ, ся нахожда монастырь, съ Духовнѫ Академіѭ.

Въ Тверскѫ. *Тверь*, при вливанїето на Тверца съ Волгѫ, добрѣ направенъ градъ, съ пристанище, Императорскій дворецъ и на различни работи фабрикы; обрѫща добрѫ тѫговїѫ. *Зубцовъ*, при вливанїето на Вазуза съ Волгѫ, съ пристанище. *Осташковъ*, на езеро Селигеръ. *Торжокъ*, на рѣкѫ Тверцѫ, добрѫ тѫговскій градъ, съ фабрикы.

Въ Владимірскѫ: *Владиміръ*, на Клязьмѫ, съ пристанище и фабрикы за платна. *Александровъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Владиміръ. Тука Шуйскій-Скопинъ навилъ Сапѣга въ 1600 лѣто. *Шуя*, на рѣкѫ Тезѫ, съ фабрикы за платна.

Въ Рязанскѫ. *Рязань*, на Трубежъ, рѫкавъ отъ Окѫ, обрѫща добрѫ тѫговїѫ. *Спасскъ*, на Окѫ, съ пристанище. *Касимовъ*, на Окѫ, съ пристанище. *Пронскъ*, на рѣкѫ Пронѫ.

Въ Тульскѫ: *Тула*, на рѣкѫ Упѫ, добрѫ тѫговскій градъ, съ заводъ за оружія. *Бѣлевъ*, на Окѫ, съ пристанище. *Епифань*, на Донѫ.

Въ Калужкѫ: *Калуга*, на Окѫ, добрѣ населенъ и богатъ градъ, обрѫща голѣмѫ тѫговїѫ. *Боровскъ*, на Протвѫ, съ фабрикы. *Малоярославецъ*, камъ югъ отъ Боровскъ, главенъ по войнѫтѫ въ 1812 лѣто.

Въ Смоленскѫ: *Смоленскъ*, на Днѣпръ, старъ градъ, обрѫща тѫговїѫ съ Ригѫ. *Вязь-*

ма, на рѣкѫ Вязьмѫ, най добѫръ градъ въ Смоленскѫ губернїѫ, извѣстенъ отъ мирѫтъ въ 1634 лѣто и отъ войнѫтѫ въ 1812 лѣто. *Гжатскъ*, на рѣкѫ Гжать, съ едно отъ добрытѣ пристанища въ Россїѫ. *Дорогобужъ*, *Духовщина*, *Красный* и *Ельна* извѣстни сѫ по войнѫтѫ въ 1812 лѣто.

Градове въ сѣвернытѣ околны губерніи.

Въ Новгородскѫ: *Новгородъ*, при истокѫтъ на Волховъ отъ езеро Ильмень, прочютъ и великъ градъ въ старо время. *Боровичи*, съ пристанище, на рѣкѫ Метѫ, на която сѫ нахождатъ тука голѣми прагове, конто бѫркатъ на корабитѣ. *Устюжна*, на Мологѫ, съ пристанище, тѫрговскій градъ. *Бѣлозерскъ*, на Бѣлоезеро, старъ градъ, съ пристанище.

Въ Ярославскѫ: *Ярославль*, при соединевѣето на Которость съ Волгѫ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ добры фабрикы въ Россїѫ за платна. *Рыбинскъ*, при вливанѣето на Шексна съ Волгѫ, богатъ и добѫръ градъ, съ прочюто пристанище въ Россїѫ. *Молога*, при соединенѣето на Молога съ Волгѫ, тѫрговскій градъ, съ пристанище. *Угличъ*, на Волгѫ. *Ростовъ*, при Ростовско езеро, старъ градъ, съ панаирь.

Въ Костромскѫ: *Кострома*, при вливанѣто на Кострома въ Волгѫ, добѫръ и тѫрговскій градъ, съ фабрикы за кожы и платна. *Нерехта*, на рѣкѫ Нерехтѫ, която ся влива въ Волгѫ. *Кинешма*, на Волгѫ, тѫрговскій градъ, съ пристанище.

Въ Вятскѫ: *Вятка* (Хлыновъ), на рѣкѫ Вяткѫ, съ пристанище, тѫрговскій градъ. *Слободской*, на рѣкѫ Вяткѫ, съ пристанище. *Елабуга*, на Камѫ, богатъ градъ.

Градове въ источнытѣ околны губерніи.

Въ Нижегородскѫ: *Нижній-Новгородъ*, при вливанѣто на Ока въ Волгѫ, добѫръ тѫрговскій градъ въ Россіѭ, съ панаиръ. *Балахна*, на Волгѫ. *Горбатовъ*, на Окѫ, съ заводъ за стѫкла; въ уѣздѫтъ му ся нахожда село Павлово, главно по фабрикытѣ си, въ които работатъ желѣзо. *Арзамасъ*, на рѣкѫ Тіошѫ, която ся влива въ Окѫ, богатъ градъ.

Въ Казанскѫ: *Казань*, на рѣкѫ Казанкѫ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ Университетъ и фабрикѫ за сукна. Близо при него ся нахожда заводъ за борутъ. *Свіяжскъ*, при вливанѣто на Свіяга въ Волгѫ, съ пристанище. *Спасскъ*, на Волгѫ; близо него ся нахожда Успенско село или Болгари, съ развалины отъ старѫтѫ

Болгарскѫ Бряхимовѫ столицѫ. *Лашевъ*, на Камѫ, съ добро пристанище.

Въ Симбирскѫ: *Симбирскъ*, на Волгѫ и Свіягѫ, добѫръ градъ по мѣстоположеніето си. *Ставрополь*, на Волгѫ. *Самара*, при вливаніето на Самара въ Волгѫ, съ пристанище.

Въ Пензенскѫ: *Пенза*, на рѣкѫ Сурѫ. *Саранскъ*, камъ сѣверъ отъ Пензѫ. *Краснослободскъ*, на рѣкѫ Мокшѫ, съ пристанище, тѫрговскій градъ.

Въ Саратовскѫ: *Саратовъ*, на Волгѫ, съ пристанище, богатъ тѫрговскій градъ. *Камышинъ*, при вливаніето на Камышенка въ Волгѫ, съ пристанище; въ уѣздѫтъ му сѧ нахожда едно добро езеро Елтонъ, което всѣкоѭ годинѫ пуща до 10,000,000 пуда соль *). *Царьцинъ*, на Волгѫ, съ пристанище.

Въ Тамбовскѫ: *Тамбовъ*, на рѣкѫ Цнѫ, тѫрговскій градъ. *Моршанскъ*, съ пристанище, на рѣкѫ Цнѫ. *Липецкъ*, на рѣкѫ Воронежъ, съ пристанище и минералнѫ водѫ. *Лебедянь*, на Донѫ, извѣстенъ отъ панаирьѫтъ, на когото повечето продаватъ конье.

Градове въ южнытѣ околны губерніи.

Въ Воронежскѫ: *Воронежъ*, на рѣкѫ Воронежъ, единъ отъ най добрытѣ градове въ

*) Единъ пудъ има 12½ оки.

Россіѫ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ. *Задонскъ*, на Донѫ, съ пристанище.

Въ Курскѫ: *Курскъ*, на рѣкѫ Тускарѫ, която ся влива въ Сеймъ, добѫръ тѫрговскій градъ. *Рыльскъ*, на рѣкѫ Сеймъ, добѫръ градъ, съ фабрикы. *Бѣлгородъ*, на Донцѫ, старъ и богатъ градъ.

Въ Орловскѫ: *Орелъ*, при Окѫ и Орликѫ, съ пристанище, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ, повечето съ хранѫ. *Болховъ*, на рѣкѫ Нугрѫ, която ся влива въ Окѫ, добѫръ и богатъ градъ, съ заводы въ които щаватъ, вадѭтъ, кожы. *Мценскъ*, на рѣкѫ Зушѫ. *Елецъ*, на рѣкѫ Соснѫ. *Брянскъ*, на рѣкѫ Деснѫ, тѫрговскій градъ, съ пристанище и фабрикы за вѫжья.

Въ Черниговскѫ: *Черниговъ*, на рѣкѫ Деснѫ, съ добро пристанище. *Нѣжинъ*, на рѣкѫ Острѫ, богатъ тѫрговскій градъ, населенъ съ Грѫцы. *Глуховъ*, на рѣкѫ Есмань, нѣкога былъ главенъ градъ Малороссійскій. *Батуринъ*, на Сеймъ, малѫкъ градъ.

Въ Кіевскѫ: *Кіевъ*, на Днѣпръ, най старъ градъ въ Россіѫ, съ Кіевопечерскѫ Лаврѫ, Духовнѫ Академіѫ, Университетъ и крѣпость. *Черкаси*, на рѣкѫ Днѣпръ. *Чигиринъ*, на рѣкѫ Тасминѫ.

Въ Полтавскѫ: *Полтава*, на рѣкѫ Ворсклѫ, тѫрговскій градъ, прославенъ отъ войнѫтѫ, на която Петѫръ I побѣдилъ Карла XII въ 1709 лѣто. *Кременчугъ*, на Днѣпръ, съ добро пристанище, тѫрговскій градъ. *Переяславль*, на Трубежѫ и Альтѫ. *Лубни*, на рѣкѫ Сулѫ, която ся влива въ Днѣпръ, съ ботаническѫ градинѫ.

Въ Харьковскѫ: *Харьковъ*, на Лопань, тѫрговскій градъ, съ Университетъ и Институтъ на Благородни дѣвици. *Чугуевъ*, на Донцѫ. *Ахтырка*, камъ сѣверо-западъ отъ Харьковь, съ чюдотворнѫ иконѫ на Божамайка. *Сумы*, на рѣкѫ Псіолъ.

Градове въ западнытѣ околны губерніи.

Въ Минскѫ: *Минскъ*, на рѣкѫ Свислочь, тѫрговскій градъ, съ фабрикы. *Мозырь*, на рѣкѫ Припеть. *Бобруйскъ*, на Березинѫ, съ добро пристанище и силнѫ крѣпость.

Въ Могилевскѫ: *Могилевъ*, на Днѣпръ, обрѫща добрѫ тѫрговіѭ. *Чериковъ*, на Сожъ, съ пристанище. *Мстиславль*, на рѣкѫ Вехрѫ, съ Еврейскѫ школѫ.

Въ Витебскѫ: *Витебскъ*, на Западнѫ Двинѫ, съ пристанище, добрѫ тѫрговскій градъ. *Полоцкъ*, на Западнѫ Двинѫ, старъ градъ, извъ-

стенъ отъ войнѫтѫ, на която Графъ Витгенштейнъ побѣдилъ Французытѣ въ 1812 лѣто. *Динабургъ*, на Западнѫ Двинѫ, пѫрвочинна крѣпость.

Въ Псковскѫ: *Псковъ*, на рѣкѫ Великѫ, тѫрговскій градъ. *Велики Луки*, на рѣкѫ Ловать, тѫрговскій градъ, съ заводы въ конто вадѭтъ, щаватъ, кожы. *Порховъ*, на рѣкѫ Шелонь, съ пристанище, тѫрговскій градъ.

Градове въ сѣвернытѣ попредѣлны губерніи.

Въ Олонецкѫ: *Петрозаводскъ*, при Онежско езеро, когото е направилъ Великій Петѫръ, съ заводъ за чугуны и топове. *Вытегра*, на рѣкѫ Вытегрѫ, съ пристанище, тѫрговскій градъ *Каргополь*, на рѣкѫ Онегѫ, обрѫща добрѫ тѫрговіѭ съ хранѫ.

Въ Архангельскѫ: *Архангельскъ*, при устьето на Сѣверна Двина, богатъ тѫрговскій градъ, съ верфь за корабы, обрѫща добрѫ тѫрговіѭ съ чуждестранны мѫкы. *Холмогори*, на Сѣвернѫ Двинѫ, старъ градъ. Насрящо него ся нахожда Куростровска волость *), въ която ся е родилъ прочутый Ломоносовъ, комуто въ Архангельскъ има памятникъ. *Шенкурскъ*, на

*) Нѣколко села гдѣго ся нахождатъ подъ единъ Началникъ.

рѣкѫ Вагѫ, съ добро пристанище. *Онега*, при устьето на Онега, съ пристанище за голѣмытѣ тѫрговскы корабы, вѫрти тѫрговіѫ съ чуждестраніѫ стокѫ. *Кола*, на рѣкѫ Колѫ, най сѣверный градъ въ Европейскѫ Россіѫ.

Въ Вологодскѫ: *Вологда*, на рѣкѫ Вологдѫ, съ различны заводы. *Устюгъ-Великъ*, при соединеніето на Югъ съ Сухонѫ, старъ и богатъ тѫрговскій градъ, съ фабрикы. Тука работатъ сребѫрны работы исписаны съ черно.

Градове въ источныть попредѣлны губерніи.

Въ Пермскѫ: *Пермь*, на рѣкѫ Камѫ, съ пристанище и фабрикы. *Чердынь*, на Колвѫ, съ пристанище. *Верхотурье*, на рѣкѫ Турѫ. *Ирбить*, на рѣкѫ Ирбить, съ панаиръ. *Екатеринбургъ*, на рѣкѫ Исеть, прочютъ градъ, съ монетенъ дворъ и фабрикѫ, вѫрти добрѫ тѫрговіѫ. *Кунгуръ*, на рѣкѫ Сылвѫ, съ много заводы въ конто вадѫтъ кожы.

Въ Оренбургскѫ: *Уфа*, при соединеніето на Уфа съ Бѣлѫ. *Троицкъ*, на рѣкѫ Уѫ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ крѣпость. *Оренбургъ*, на рѣкѫ Уралъ, укрѣпленъ градъ. *Уральскъ*, на рѣкѫ Уралъ.

Въ Астраханскѫ; *Астрахань*, при устьето на Волга, добѫръ портъ при Каспійско море, съ много фабрикы, вѫрти голѣмѫ тѫрговіѭ.

Градове въ южнытѣ попредѣлны губерніи, областы и градоначалства.

Въ Кавказскѫ область съ Черноморье: *Ставрополь*, главенъ градъ на областьта. *Владыкавказъ*, на рѣкѫ Терекѫ, съ крѣпость. *Моздокъ*, на Терекѫ, съ крѣпость. *Кизляръ*, на Терекѫ, тѫрговскій и укрѣпленъ градъ. *Таманъ*, на островъ Таманъ, съ карантинѫ.

Въ Землѭ на Донската Войска: *Новочеркаскъ*, на Аксай, главенъ градъ на тая Земля.

Въ Таганрогско градоначалство: *Таганрогъ*, при Азовско море, съ пристанище и крѣпость, добѫръ тѫрговскій градъ. *Маріуполь*, при устьето на Калміусъ, съ пристанище, тѫрговскій градъ. *Ростовъ*, на Донѫ.

Въ Екатеринославскѫ: *Екатеринославъ*, на Днѣпръ, съ фабрикѫ за сукна и копринѫ. *Бахмутъ*, на рѣкѫ Бахмутъ. *Славяносербскъ*, на рѣкѫ Донцѫ.

Въ Таврическѫ: 1) *Симферополь* (Ахмечеть), на рѣкѫ Салгиръ, главенъ градъ на губернията. *Бакчисарай*, камъ юго-западъ отъ

Симферополь, съ добры градины и голѣмѫ мечеть. *Севастополь* (Ахтіаръ), при Черно море, малѫкъ, нѫ добрѣ укрѣпленъ градъ, съ добро пристанище и арсеналъ; тука стои Черноморскій флотъ. *Евпаторія* (Козловъ), при Черно море, съ пристанище, тѫрговскій градъ. *Судакъ*, при Черно море, съ пристанище.

Въ Керчь-Еникольско градоначалство: *Керчь* и *Ениколь*, при Таврическій проливъ, тѫрговски градове.

Въ Херсонскѫ: *Херсонь*, при устьето на Днѣпръ, съ пристанище, крѣпость и адмиралтейство за военны корабы. *Бериславъ*, на Днѣпръ. *Николаевъ*, при соединеніето на Ингулъ съ Бугъ, съ Штурманско и Корабно училище. *Очаковъ*, при Днѣпровскій Лиманъ, укрѣпленъ градъ, съ пристанище и карантинѫ. *Тирасполь*, на Днѣстръ, съ крѣпость и пристанище.

Въ Одесско градоначалство: *Одесса*, хубавъ, богатъ, многолюденъ и най добѫръ тѫрговскій градъ на Черно море, съ слободно пристанище и Ришельевскій Лицей.

Въ Бессарабскѫ область: *Кишиневъ*, на рѣкѫ Быкѫ, главенъ градъ на тая область. *Бендери*, на Днѣстръ, съ крѣпость и пристанище. *Акерманъ* или *Бѣлгородъ*, при Днѣпро-

скій Лиманъ, срящо Овидіополь, съ прѣпость и пристанище, тѫрговскій градъ. *Скуляни*, на рѣкѫ Прутъ.

Въ Измаильско градоначалство: *Измаилъ*, на рѣкѫ Дунавъ, съ крѣпость и пристанище, тѫрговскій градъ.

Градове въ западнытѣ попредѣлны губерніи.

Въ Подольскѫ: *Каменецъ*, на рѣкѫ Смотричѫ, съ крѣпость. *Ямполь*, камъ югъ отъ *Могилевъ*, съ добро пристанище на Днѣстръ.

Въ Волынскѫ: *Житомиръ*, на рѣкѫ Тетеревъ. *Острогъ*, на рѣкѫ Горынь; тука ся е напечятала пѫрво Старо-Бѫлгарската (Славянската) Библія въ 1581 лѣто. *Кременецъ*, на рѣкѫ Иквѫ, съ Лицей. *Луцкъ*, на рѣкѫ Стырь, котто сѫ влива въ Припеть.

Въ Гродненскѫ: *Гродно*, на Нѣманъ, тѫрговскій градъ. *Брестъ-Литовскій*, съ Еврейскѫ синагогѫ. *Слонимъ*, на рѣкѫ Шарѫ, съ добро пристанище.

Въ Бѣлостокскѫ область: *Бѣлостокъ*, на рѣкѫ Бѣлѫ, хубавъ градецъ, вѫрти добрѫ тѫрговіѫ.

Въ Виленскѫ: *Вилно*, на рѣкѫ Вилiѫ, добѫръ тѫрговскiй градъ. *Ковно*, при вливанiето на Вилiя въ Нѣманъ, съ пристанище.

Въ Курляндскѫ: *Митава*, на рѣкѫ Ай, съ Академическѫ Гимназiѫ и обсерваторiѫ. *Виндава*, при вливанiето на Виндава въ Балтiйско море, тѫрговскiй градъ, съ пристанище и митарство.

Въ Лифляндскѫ: *Рига*, на Западнѫ Двинѫ, близо при устьето ѝ, съ пристанище и крѣпость. Въ Ригѫ има Императорскiй дворецъ, биржѫ, митарство, арсеналъ, различны фабрикы, учебны и учены заведенiя. *Дерптъ* (Юрьевъ), на рѣкѫ Ембахъ, съ Университетъ, богатѫ библiотекѫ и обсерваторiѫ. *Аренсбурегъ*, на островъ Езелъ, тѫрговскiй градъ.

Въ Естляндскѫ: *Ревель*, при Финскiй заливъ, съ военно и тѫрговско пристанище и крѣпость, добѫръ тѫрговскiй градъ. *Балтiйскiй портъ*, камъ западъ отъ Ревель; тука приставатъ военнитѣ кораби.

Въ Санктпетебургскѫ: *Санктпетербурегъ*, на Невѫ, Россiйска столица и Резиденцiя на Императорѫтъ, добѫръ и великолѣпенъ градъ на свѣтѫтъ, гогото е направилъ Великiй Петѫръ въ 1703 лѣто; има до полвина милiонъ жи-

телье, много различны фабрики и обрѫца голѣмѫ морскѫ тѫрговиѭ. Сѫзиденитѣ брегове на Нева, и прокопитѣ ѝ, на конто ся нахождатъ множество хубави мостове, шѝрокитѣ и правитѣ улици съ каменны тротуары и голѣмитѣ равнини, даватъ на тоя градъ видъ необыкновенно величественъ. Въ Санктпербургъ има три театра, шесть Академіи, Университетъ, пять Корпуса, Императорскѫ Публичнѫ библіотекѫ, и много другы учебны и учены заведенія. Свято-Троицкій Сѫборъ, въ Александровскѫ Лаврѫ, гдѣто въ сребрнѫ раклѫ почиватъ мощитѣ Святаго Александра Невскаго; Петропавловска крѣпость, съ монетенъ дворъ и катедраленъ сѫборъ, въ когото ся погребватъ Россійскитѣ Царье; Казанскій Сѫборъ, гдѣто е погребено тѣлото на Смоленскій Фельдмаршалъ Князь Кутузова; Преображенскій Сѫборъ; монументи: на Великій Петра, на Александра I, на Суворова, Румянцова-сѫ предмети за любопытство. *Царско-село*, камъ юго-истокъ отъ С. Петербургъ, съ великолѣпенъ Императорскій дворецъ, съ добры градины, Лицей и Софійскій Сѫборъ. *Нова-Ладога*, при вливаніето на Волховъ въ Ладожско езеро и при Ладожскій прокопъ, тѫрговскій градъ. *Кронштадтъ*, на островъ Котлинъ въ Финскій заливъ, пѫрвочинна крѣпостъ и най добрѫ въ Россіѭ

военный и тѫрговскій портъ. *Нарва*, при рѣкѫ Наревѫ, близо при устьето ѝ, съ силнѫ, яка, крѣпость, тѫрговскій градъ.

Главни градове въ Польско Царство.

Въ Мазовецко воеводство: *Варшава*, на рѣкѫ Вислѫ, столица на Польско Царство, многолюденъ и добѫръ тѫрговскій градъ, съ Университетъ, множество фабрикы и богатъ панаиръ. Царскій *чефликъ*, Саксонскій дворецъ и паматникѫтъ на Краль Сигизмунда III сѫ за чюдо. *Прага*, предмѣстіе на Варшава. *Модлинъ*, при соединението на Нарева съ Бугъ, силна крѣпость.

Въ Калишско воеводство: *Калишъ*, на рѣкѫ Проснѫ, единъ отъ хубавытѣ Польскы градове, съ добры фабрикы за сукна. *Ченстохово*, на рѣкѫ Вартѫ, силна крѣпость, съ прочютъ монастырь и чюдотворнѫ иконѫ на Божаматерь.

Въ Краковско воеводство: *Кельце*, главенъ градъ на воеводството, вѫрти голѣмѫ тѫрговіѫ съ жито и желѣзны вещы. *Олькушъ*, на предѣлытѣ на Краковскѫ область, съ заводы за сребро и коршумъ.

Въ Сандомирско воеводство: *Сандомиръ*,

на рѣкѫ Висл҃ѫ, въ хубаво мѣстоположеніе, съ высоко старо *кале*.

Въ Люблинско воеводство: *Люблинъ*, на рѣкѫ Быстрицѫ, тѫрговскій градъ. *Замосць*, съ силнѫ крѣпость.

Въ Подляхско воеводство: *Сѣдльце*, тѫрговскій градъ.

Въ Плоцко воеводство: *Плоцкъ*, на Висл҃ѫ, тѫрговскій градъ. *Пултускъ*, на рѣкѫ Наревѫ.

Въ Августовско воеводство: *Сувалки*, главенъ градъ на воеводството. *Августово*, тѫрговскій градъ.

Главни градове въ Велико Финляндско Княжество.

При Финскій заливъ: *Выборгъ*, въ сѣверо-источнѫѫ часть на Финскій заливъ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ крѣпость и пристанище. *Роченсальмъ*, камъ юго-западъ отъ *Фридрихсгамъ*, твѫрдѣ добѫръ портъ и силна крѣпость, съ верфь и добры *кѫшлы* (казармы). *Гельсингфорсъ*, главенъ и най добѫръ градъ въ Финляндіѫ, съ Университетъ и добро пристанище.

При Ботническій заливъ: *Або*, при входѧтъ въ Ботническій заливъ, съ пристанище и много фабрикы. *Ништадъ*, камъ сѣверъ отъ Або, съ пристанище, извѣстенъ по мирѫтъ въ 1721 лѣто между Россія и Швеція. *Ваза*, камъ сѣверъ отъ Ништадъ, тѫрговскій градъ, съ пристанище и верфь. *Улеаборе*ъ, при устьето на Улео, единъ отъ най добрытѣ тѫрговскы градове въ Финляндіѫ, съ верфы за корабы. *Торнеа*, при устьето на рѣка съ истото имя, доволно добрѣ сѫзиденъ градъ, съ панаирь.

При Езерата: *Таммерфорс*ъ, при Неси-ярви, съ най добѫръ въ цѣлѫ Финляндіѫ панаирь. *Сердобль*, у сѣверный брегъ на Ладожско езеро; въ нѣговый уѣздъ ся нахождатъ добри гранитни и мермерни камыци.

ГОЛЛАНДІЯ.

Историческо описваніе на Голландія.

Батавитѣ, пѫрвоначално населили Голландіѫ, която была часть на Галлія, а заедно съ неѫ покорили ѫ Римляпетѣ. Франциτѣ ѫ обладали въ пятото столѣтіе, и тя ся нахождала въ соединеніеніе съ Французскѫтѫ Монархіѫ до послѣднытѣ унуцы на Великій Карла, когато станали въ неѫ много владѣнія, съ имя

Герцогства, Княжества и проч. които преминали испѫрво подъ власть на Бургундскій домъ, а послѣ, въ 1477, като ся оженила Марія, дѫщера на Смѣлый Карла, съ Ерцъ-Герцога Максимиліана, подъ власть на Австрійскій домъ.

Филиппъ II, сынъ на Карла V, като желалъ да направи тѫѭ странѫ Инквизиціѭ, далъ ѭ на Герцогъ Альба да ѭ управлява, на когото притесненіето разбудило жительетѣ: тія отхвѫрлили Испанскій яремъ въ 1579 лѣто, избрали за началникъ Нассаускій Вильгельма, Принцъ Оранскій, съ имя Штатгальтеръ, т. е. Хранитель на страната, и сѫставили Союзнѫ республикѫ, която нарекли соединенны провинціи или Голландскѫ республикѫ по имято на главната провинція.

Французитѣ като покорили Голландіѭ въ 1795 лѣто, махнѫли достойнството на Штатгальтера и ѭ нарекли Батавскѫ республикѫ. Най сетнѣ Наполеонъ ѭ направилъ Кралевство за ползѫтѫ на брата си Людовика, и наскоро послѣ сѫвсѣмъ ѭ присоединилъ на Французската Монархія.

Въ 1814 лѣто тя заедно съ Белгіѭ сѫставила Нидерландско Кралевство, което было повѫрнато на Штатгальтерската напрежна

фамилія; нѫ въ 1830 лѣто Белгія изново пакъ ся откѫснала отъ неѫ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Голландія.

Землята на Голландія представлява видъ на едно пространно, исѫхнало блато, покрыто на мѣста съ мѫтнѫ водѫ, нѫ накичено съ великолѣпны градове, тріандафилы, градины и левады (лѫгове).

Нѣкои части на тая страна близо до морето упазвать ся отъ морскытѣ наводненія съ голѣмы плетове, конто сѫ направени много скѫпо; кога ся развалвали тія плетове, тогава ставало наводненіе и на цѣлы провинціи. Заливъ Зюдерзее, който былъ най напредъ езеро, соединился съ морето, когато станало едно отъ тія наводненія.

Голландцитѣ направили за неблагороднѫтѫ си земльѫ сичко щото было вѫзможно: блата-та преобѫрнали на добры пасбища, прекарали множество прокопы, конто, като ся утича добрѣ водата, соединяватъ помежду си поголѣмѫтѫ часть на градоветѣ. Климатѫтъ въ Голландіѫ е студенъ, влаженъ и нездравъ; водата е батаклива.

Въ Голландіѫ твѫрдѣ малко ся нахождатъ, табакъ, плодове, цвѣтове и желѣзо, и то лошави. Край бреговетѣ и ся нахожда много рыба; а повече печелѩтъ отъ сельдытѣ. Голландцитѣ работатъ много чѧбуцы, съ които вѫртѩтъ голѣмѫ тѫрговіѫ, твѫрдѣ добрѫ хартіѫ, добры хубавы платна и много хлѣбно вино.

Жителье, правленіе и вѣра въ Голландіѫ.

Въ Голландіѫ ся брожтъ до 2,500,000 жителя; правленіето е монархическо опредѣлено; Господствующа вѣра е Реформатската; ѫ и другы исповѣданія тѫрпѩтъ.

Главни градове въ Голландіѫ.

Амстердамъ, знаменитъ градъ, единъ отъ пѫрвытѣ градове въ Европѫ, по *ечемекѩтъ* и тѫговіѫтѫ; направенъ е на пѫтища, въ единъ отъ рѫкавытѣ на Зюдерзее; въ нѣговото пристанище може да ся смѣстѩтъ 1000 кораба. *Саардамъ*, присѫщій рѫкавъ, село, въ което Великій Петѫръ пятнадесять дена ся залягалъ съ дѣлгерско ремесло. *Гарлемъ*, камъ западъ отъ Гарлемско езеро, съ фабрикы за платна и д. т. *Алкмаръ*, камъ сѣверъ отъ пѫрвый, мѣсто въ което сѫбиратъ Голландското сыренье. *Лейденъ*, на Рейнъ, многолюденъ градъ,

съ прочютъ Университетъ. *Гага*, столица и резиденція на Кралѫтъ, най добѫръ градъ въ Голландіѭ. *Геллеветслюи*, при средньото устье на Маасъ, силна крѣпость, съ верфы за военны корабы. *Роттердамъ*, у десный брегъ на Маасъ, най голѣмъ и многолюденъ градъ въ Голландіѭ, послѣ Амстердамъ. Тукъ ся е родилъ Еразмъ. *Дортрехтъ*, укрѣпленъ градъ, нахождася на островѫтъ между Маасъ и заливъ Бисбошъ. Тоя островъ и заливъ сѫ отъ 1421 лѣто: тія станали отъ едно голѣмо наводненіе, което погѫлнало, казватъ, 72 села и 100,000 жителя. *Утрехтъ*, на Рейнъ, прочютъ отъ соединеніето, което сѫставили въ него на 1579 лѣто седѫмь Сѣверни провинціи за безпокойството на тѣхната независимость, и съ мирѫтъ, който былъ сговоренъ въ 1713 между Голландія, Франція и Англія; има Университетъ и фабрикы въ които работатъ *кадифе*. *Нимвеген*ъ, на Ваалъ, прочютъ отъ мирѫтъ, когото направилъ Людовикъ XIV въ 1678 лѣто съ главытѣ Европейскы Дѫржавы. *Гренинген*ъ, укрѣпленъ градъ, съ Университетъ. *Люксембург*ъ, въ Голландскѫтѫ часть на Люксембургско Велико Герцогство, една отъ най силытѣ крѣпосты на Германскій Союзъ.

БЕЛГІЯ.

Историческо описаніе на Белгія.

Белгія отъ V вѣкъ, както и Голландія, была подъ владычество на Францитѣ до послѣднытѣ унуцы отъ Карловингскій родъ. Слабостьта на сыноветѣ Великаго Карла оставила частнытѣ владѣлцы да ѫ раздѣлѧтъ между себе си, послѣ което — станали въ неѭ много владѣнія, конто, както Голландскитѣ, присоединени были на Бургундскій домъ. Въ 1477 лѣто тія преминали подъ власть на Австрійскій Домъ при Карла V, който, съ Голландіѭ и Белгіѭ, привзелъ тогава седямнадесять области.

Въ 1579 лѣто Белгійскитѣ владѣнія двигнали завѣрѫ, ѫ изново Герцогъ Альба ги докаралъ подъ владычество на Испанскій Краль, и ся нарекли Испански Нидерланди. Въ 1714 лѣто ги оставили на Австрія и ся нарекли Австрійски Нидерланди.

Въ 1801 лѣто, по Люневильскій миръ, Белгія была присоединнена на Франція и раздѣлена на департаменты.

Въ 1814 лѣто, като ся соединила Белгія съ Голландіѭ станало Нидерландското Кралев-

ство; нѫ въ 1830 лѣто Белгія ся откѫснала отъ Голландіѭ и сѫставила независимо Государство.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Белгія.

Белгія представлява единѫ странѫ, малко издута на юго-западъ и срѫвна камъ сѣверъ; климатѫтъ въ неѭ е по̀ добрѫ и здравъ нежели въ Голландіѭ; землята ѝ е плодоносна и твѫрдѣ добрѣ разработана. Тя има много каменны вѫглеща, рудяницы за желѣзо, мермерны плочы и изважда голѣмо количество, жито, ленъ, табакъ и д. т.

Жителье, правленіе, вѣра и проч.

Жителье въ Белгіѭ ся полагатъ до 3,560,000; правленіето е монархическо опредѣленно; Господствующа вѣра е Римско-Католическата. Французскій языкъ има тука всеобщо употребленіе, и най много ся употреблява въ сичкытѣ публичны актове (общы сѫбранія).

Белгійцитѣ и Голландцитѣ съ голѣмъ успѣхъ ся залягвали съ живописьтѫ. Фламандската школа праведно требва да ся хвали.

Главни градове въ Белгіѭ.

Бриге, на голѣмый прокопъ, който соединява Гентъ съ Остенде, тѫрговскій градъ, съ

верфы на конто работатъ корабы. *Остенде*, укрѣпленъ градъ, съ пристанище. *Кортрикъ*, (Куртре), прочютъ мануфактуренъ градъ, съ добры фабрикы за платна. *Гентъ*, тѫрговскій градъ, раздѣленъ съ прокопы на 26 острова, конто сѫ соединенни по между си съ много мостове. Отечество на Карла V. *Антверпенъ*, на рѣкѫ Шельдѫ, голѣмъ и добѫръ градъ, има трѫдѣ добро пристанище, верфь за корабы и обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ по морето. Въ него ся е родилъ Ванъ-Дикъ, прочютъ живописецъ. *Мехельнъ*, съ добѫръ Сѫборъ, на когото кулата има 348 фута высочинѫ, и съ твѫрдѣ добры фабрикы за батисты. *Брюссель*, на Сенѭ, столица на Балгія, има хубавы зданія и великолѣпно мѣсто за разхожданіе — *Паркъ*, съ твѫрдѣ добры различны фабрикы, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. Камъ юго-истокъ отъ него ся нахожда Ватерлоо, село, гдѣто Союзнитѣ войски сѫсипали Наполеона въ 1815 лѣто. *Левенъ*, камъ истокъ отъ Брюссель, съ Университетъ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ пиво. *Маастрихтъ*, на Маасъ, укрѣпленъ градъ. Нѣговата цитадель е направена въ полянѫтѫ Св. Петра, подъ която ся нахожда едно отъ най пространытѣ и най чюднытѣ подземелія изрыто съ человѣческы рѫцѣ. *Монсъ*, главното му богатство е да разработватъ могилытѣ отъ ка-

менитѣ вѫглеща, които ся нахождатъ въ околностытѣ му. Наблизо отъ него има село Жеммапъ, знаменито отъ Французскѫтѫ побѣдѫ въ 1792 лѣто. *Дорникъ*, (Турне), на Шельдѫ, укрѣпленъ и мануфактуренъ градъ. Близо при него ся нахожда Фонтеноа, гдѣто въ 1745 лѣто Людовикъ XV навилъ Англичанытѣ и Голландцытѣ. *Намуръ*, на Маасъ, укрѣпленъ градъ, съ фабрикы за металлы. *Литтихъ*, на Маасъ, голѣмъ тѫрговскій градъ, съ твѫрдѣ добры фабрикы за оружія и заводъ за *топове*. *Вервье* камъ истокъ отъ Литтихъ, съ твѫрдѣ добры фабрикы за сукна и казимиръ. Камъ истокъ отъ Вервье има село Спа, прочюто отъ минералнѫтѫ си водѫ.

ГЕРМАНІЯ ИЛИ ГЕРМАНСКІЙ СОЮЗЪ.

Историческо описваніе на Германія.

Римлянетѣ никога сѫвсѣмъ не покорвали Германіѫ. Въ неѫ живѣли много варвански народи, отъ които най главни были: Свеви, Саксонци, Вандали, Ломбарди, Франци и проч. които много время сѫсипвали Европѫ. Най сетнѣ тѫѫ страѫ покорилъ Великій Карлъ, който подтвѫрдилъ Западнѫтѫ Имперіѫ.

Императорската корона, която отъ най напредъ была наслѣдственна въ домѫтъ на Ве-

ликій Карла, въ 911 лѣто станала избирателна, и постепенно преминовала на Государье отъ различны домове. Тая премѣна была начало на такива много Государства, на конто ся раздѣлила Германія. На областитѣ Правительетѣ, които располагали съ гласѫтъ си коронѫтѫ, добыли правды, конто до тогава не ги имали; и Герцогствата, Графствата и Маркграфствата, конто не были друго нищо, тѫкмо временни владѣнія, станали Государства. Герцогитѣ повелѣвали на Графоветѣ, конто на предѣлытѣ ся нарічали Маркграфове, на бреговетѣ на Рейнъ Рейнграфове, а внѫтрѣ въ странѫтѫ Ландграфове. Послѣ многото безначаліе, избрали за Императоръ въ 1273 лѣто Габсбурскій Графъ Рудольфа, който былъ родоначалникъ на Австрійскій Домъ. Тогава Германія ся премѣнила въ устройството си много.

Федеративната система хванала мѣсто за феодалнѫтѫ. Три сѫставни елемента на Имперіята были: Курфирсти, конто си посвоили правдѫ да си избиратъ Императоры; Князьове, конто по многочисленностьтѫ си ся равняли съ Курфирстскѫтѫ власть, и Имперскитѣ градове, конто отъ 1293 лѣто закачили да ся намѣсватъ въ Сеймѫтъ.

Въ 1358 лѣто Карлъ IV обнародовалъ златнѫтѫ буллѫ, която утвѫрдила правдытѣ

на седямьтѣхъ Велики Курфирста, конто бѫли: Архіепископи: Майнцскій, Кельнскій и Трирскій, Краль Богемскій, Графъ Палатинскій, Герцогъ Саксонскій и Марк-графъ Бранденбургскій. Числото на Курфирститѣ послѣ ся измѣнило.

Въ 1438 лѣто Императорската корона ся утвѫрдила въ Австрійскій домъ.

Въ 1512 лѣто Германія ся раздѣлила на девять окрѫга, и сѫ: Австрійскій, Баварскій, Швабскій, Врѫхне-Рейнскій, Нижне-Рейнскій, Франконскій, Вестфальскій, Нижне-Саксонскій и Врѫхне-Саксонскій. Това раздѣленіе сѫществовало до началото на XIX вѣкъ, когато Французското вліяніе премѣнило видѫтъ на Германія. Старото устройство исхвѫрлили и го премѣнили въ 1806 лѣто съ Рейнскій Союзъ. Нѣмецкій Императоръ пріялъ Императорскій титулъ на Австрійското Герцогство: Баварското, Вюртемберското и Саксонското станали Кралевства.

Віенскій Конгрессъ на 1815 лѣто потвѫрдилъ Германскій Союзъ въ сегашното му устройство. Тоя Союзъ сега е отъ 38 неравны отъ камъ силата владѣнія, конто независѫтъ едно отъ друго и сѫ соединени за тѣхното общо варденіе и тѣхнѫтѫ общѫ ползѫ. Дѣла-

та сѧ рѣшавать на Сеймѫтъ, на когото мѣстото е въ Франкфуртъ-на-Майнъ. Предсѣдатель на Сеймѫтъ е представительѫтъ на Австрійскій Императоръ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Германія.

По южнытѣ и вѫтрешнытѣ Германскы часты простирается планински бѫрда; а сѣвернитѣ сѫ равни и негдѣ сѫ покрыти съ буренакъ и блата. Климатѫтъ повечето е умѣренъ, добѫръ и здравъ. На Германія землята е плодоносна и излазя всякакво жито, плодове, ленъ, табакъ и проч. Гроздіето сѫставлява повечето богатство на тая страна. Отъ планинытѣ, които сѫ по бреговетѣ на Рейнъ, излазя добро вино. Средата на Германія е покрыта съ пространны горы, отъ които най главната е Черна гора (Шварцвальдъ), въ Баденъ и Вюртембергъ. Дивичъ много; има гликове много голѣми. Дебелитѣ и пасбища хранѫтъ многочисленны стада добытѫкъ. Австрія, Богемія и Саксонія сѧ богати съ минералнѫ водѫ и металлы. Въ планинытѣ Гарцскы, най сѣвернитѣ въ Германіѫ, и Рудны, въ предѣлытѣ на Саксонія съ Богеміѫ, има сребрянни, коршумени и други руди. Богемскитѣ

стѫкла и Штирското тѫнко желѣзо сѫ твѫрдѣ добри.

Жителье, вѣра и правленіе въ Германіѫ.

Въ Германіѫ ся брояѫтъ до 34,000,000 жителя, отъ конто 20,000,000 сѫ Католици и 14,000,000 Протестанти. Господствующа вѣра на югъ е Католическата, а на сѣверъ Протестантската. Съ общы работы на Германія расправя Германскій Сеймъ. И още всякое Государство си има свое правленіе. Австрія, Пруссія, Курфиршество Гессенъ, Велико Герцогство Ольденбурско, Герцогство Голштинія, Княжества Шварцбургъ-Зондергаузенъ и Гогенцоллернъ Зигмарингенъ иматъ правленіе монархическо неопредѣленно; а въ сичкытѣ другы, безъ четыритѣхъ слободни града, конто сѫставляватъ четыри отдѣлни республики, образѫтъ на правленіето е монархическій опредѣленный.

КРАЛЕВСТВА.

1) Вюртембергско Кралевство ся простира камъ сѣверъ отъ Баденско езеро по теченіето на рѣка Дунавъ и Неккаръ и изданкытѣ на Шварцвальдъ.

Главни градове: *Штутгардъ*, на Незенбахъ, близо при вливаніето му въ Неккаръ,

столенъ градъ, съ богатѫ общѫ библіотекѫ. *Людвигсбургъ*, на Неккаръ, хубавъ градъ, съ Кралевскій *чефликъ* и Военнѫ Академіѭ, която ся пренесли отъ Штутгардъ. *Гейлъбронъ*, на Неккаръ, голѣмъ мануфактуренъ градъ въ Кралевството. *Галлъ*, на Кохеръ, тѫрговскій градъ, съ голѣмы соловарны. *Тюбингенъ*, на Неккаръ, съ Университетъ. *Улмъ*, на рѣкѫ Дунавъ, вторый градъ въ Кралевството, главенъ по фабрикытѣ си и тѫговіѭтѫ. Нѣговата церква, която ся нарича Мюнстеръ, е една отъ най добрытѣ и най голѣмытѣ въ Германіѭ. Него были привзели Французитѣ въ 1805 лѣто; нѣговѫтъ гарнизонъ, който былъ отъ 36,000 человѣка, вдался да го военноплѣнили.

2) Баварско Кралевство е отъ двѣ части, конто лежатъ отдѣлно: на источнѫтѫ или на Дунавскѫтѫ, която ся простира по край рѣкѫ Дунавъ и по рѣкытѣ, гдѣто ся вливатъ въ него и по Майнъ, и на западнѫтѫ или Рейнскѫтѫ, която лежи по теченіето на Рейнъ.

Главни градове: *Мюнхенъ*, на Изаръ, Баварска столица, единъ отъ най хубавытѣ Германскы градове, съ Университетъ, пренесенъ отъ Ландсгутъ, и съ много другы учены и учебны заведенія и различны фабрикы. Камъ истокъ отъ него е село Гогенлинденъ, главно отъ войнѫтѫ, на която Французскій Генералъ

Моро побѣдилъ Австрійцытѣ въ 1800 лѣто. *Аугсбуреъ*, на Лехъ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ голѣмъ арсеналъ, най добрѫ ратушѫ *) въ сичкѫ Германіѭ, и съ Римскы стары работы. Въ него на 1530 лѣто Протестантитѣ дали статытѣ на Лютеранското исповѣданіе на Карла V за да ги прегледа. *Пассау*, при вливаніето на Инъ съ рѣкѫ Дунавъ, твѫрдѣ укрѣпленъ градъ. *Регенсбуреъ*, при соединеніето на Регенъ съ рѣкѫ Дунавъ, тѫрговскій градъ, съ много добры зданія, отъ конто пó главна е градската ратуша, въ която отъ 1662 до 1806 лѣто ся сѫбиралъ Германскій Сеймъ. *Нюренбереъ*, на Пегницѫ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ. Въ него повечето работатъ дѣтскы игры. Тука въ XVI вѣкъ Петѫръ Гель измыслилъ *сахатытѣ*, конто нарекли най напредъ Нюренбергски яйца. *Бамбереъ*, на Регницѫ, мануфактуренъ, тѫрговскій и добѫръ градъ. *Вюрцбуреъ*, на Майнъ, съ Университетъ, единъ отъ най старытѣ и най хубавытѣ въ Германіѭ, и съ силнѫ крѣпость. *Шпейеръ*, на Рейнъ, главный градъ на Рейнска Баварія, извѣстенъ по Сеймѫтъ въ 1529 лѣто за да прекрататъ успѣхы-

*) Въ малкытѣ градове сѫдебно мѣсто учрежденно за тѫрговцытѣ, това истото е, гдѣто въ голѣмытѣ градове е магистратъ.

тѣ на Лютеранското исповѣданіе, на което послѣдовательтѣ протестовали (препиралися), срящо постановленіето на тоя Сеймъ, отъ което и ги нарекли Протестанти.

3) Саксонско Кралевство лежи на издапкытѣ на Рудни планини, по теченіето на Ельба, Мульда и Саала.

Главни градове: *Древденъ*, на Ельба, столенъ градъ, единъ отъ най хубавытѣ градове въ Европѫ и съ най много *есенлиекъ* въ Германіѫ; въ него говорѫтъ най чисто Нѣмецки. Близо при Дрезденъ ся нахожда *чефликъ* Пильницъ, прочютъ по Конгресѫтъ на Европейскитѣ Государье, които ся соединили да идатъ срящо Франціѫ въ 1791 лѣто. *Кенигштейнъ*, на Ельба, крѣпость съ най глѫбокъ геранъ. *Мейссенъ*, на Ельбѫ, камъ сѣверъ отъ Дрезденъ, съ добѫръ заводъ за фарфоръ и минералнѫ водѫ. *Фрейбергъ*, камъ западъ отъ Дрезденъ, голѣмъ планинскій градъ, съ Планинскѫ Академіѫ, прочютъ съ минералный си кабинетъ *) и богатото сѫбраніе отъ образы. Близо при него ся нахождатъ богати рудници твѫрдѣ добрѣ разработани, отъ които

*) Особенно мѣсто въ единъ градъ, опредѣленно за писмовны работы, и за варденіе нѣкой рѣдки вещи.

вадѧтъ сребро. *Хемницъ*, камъ западъ отъ Фрейбергъ, хубавъ градъ, съ многочисленны фабрикы за платна и д. т. Тука ся е роднлъ Пуфендорфъ. *Лейпцигъ*, на рѣкѫ Плейссѫ, всрѣдъ едно хубаво равнище, добрѣ направенъ градъ, прочютъ съ свойтъ си Университетъ, голѣмъ панаиръ въ Европѫ, на когото ся обрѫща голѣмѫ тѫрговиѫ съ книгы, и съ войнѫтѫ си въ 1813 лѣто, на коятo сѫвсѣмъ были сѫсипани Французитѣ. *Бауценъ*, на рѣкѫ Шпре, мануфактурный и тѫрговскій градъ. Прочютъ отъ войнѫтѫ въ 1813 лѣто.

4) Ганноверско Кралевство лежи по теченіето на Емсъ, Везеръ и Ельба; издуто на югъ и сѫвно камъ сѣверъ, камъ бреговетѣ на Нѣмецкото море, гдѣто землята е пѫлна съ блата, а бреговетѣ ѝ сѫ песеклнви.

Главни градове: *Ганноверъ*, на рѣкѫ Лейнъ, столенъ градъ, тука ся е родилъ прочютый астрономъ Гершель. Въ него има памятникъ на Лейбница. *Геттингенъ*, на Лейнъ, камъ югъ отъ Ганноверъ, съ прочютъ Университетъ, въ когото ся нахожда богата библіотека и ботаническа градина, една отъ най богатытѣ въ Европѫ. *Клаусталь*, въ коренѫтъ на планина Гарцъ, съ богаты рудницы за сребро и коршумъ и дворъ, гдѣто работатъ па-

ры. *Люнебургъ*, на Ильменау, мануфактуренъ градъ, съ богаты соловарны. *Штаде*, камъ сѣверо-западъ отъ Люнебургъ, силна крѣпость. *Оснабрюкъ*, извѣстенъ по мирѫтъ на 1648 лѣто, съ добры фабрикы за платна. *Папенбургъ*, близо при Емсъ, съ когото е и соединенъ, съ корабноходный прокопъ, съ верфы, на които работатъ много тѫрговскы корабы. *Емденъ*, при Доллартскій заливъ, тѫрговскій градъ, съ пристанище и много фабрикы.

ВЕЛИКИ ГЕРЦОГСТВА.

1) Велико Герцогство Баденско ся простира по теченіето на Рейнъ и изданкытѣ на Шарцвальдъ.

Главни градове: *Карлсруге*, столица на Велико Герцогство, добѫръ и мануфактуренъ градъ. *Гейдельбергъ*, на Неккаръ, съ прочютъ Университетъ. На планинѫтѫ, близо при градѫтъ, нахождася една возелница много голѣма, която сбира 440,000 литри. *Мангеймъ*, при соединеніето на Неккаръ съ Рейнъ, голѣмъ и тѫрговскій градъ въ Баденъ. Въ него работатъ много вещы отъ симилоръ или Мангеймско злато. *Раштадтъ*, камъ югъ отъ Карлсруге, извѣстенъ отъ мирѫтъ въ 1714 лѣто. *Баденъ*, камъ югъ отъ Раштадтъ, съ минералнѫ

водѫ. *Пфорцеймъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Баденъ, главенъ по фабрикытѣ си и тѫрговиѭтѫ си. *Фрейбургъ*, камъ югъ отъ Баденъ, съ Университетъ и добѫръ Сѫборъ, направенъ по Готическѫ Архитектурѫ. *Констанцъ*, при езеро на истото имя, извѣстенъ по сѫборѫтъ, който е былъ тука въ 1414 лѣто.

2) Велико Герцогство Люксембургско, (гледай Голландіѭ).

3) Велико Герцогство, Гессенъ-Дармштадтско е отъ двѣ отдѣлни части: южнѫ и сѣвернѫ. Пѫрвата лежи по теченіето на Рейнъ и на Майнъ, а втората по изданкытѣ на Фогельсбергъ, между Куръ-Гессенски и Нассауски владѣнія.

Главни градове: *Дармштадтъ*, главенъ градъ, мѣсто на което живѣе Великій Герцогъ. *Вормсъ*, на Рейнъ, тѫрговскій градъ. *Майнцъ*, при вливанѣето на Майнъ съ Рейнъ, тѫрговскій градъ и най силна крѣпость на Германскій Союзъ. *Гиссенъ*, въ сѣвернѫтѫ часть, съ Университетъ.

4) Курфиршество Гессенско лежи по теченіето на Верра и Фулда, мажду Гессенъ-Дармштадтски, Прусски, Саксонски и Баварски владѣнія.

Главни градове: *Кассель*, на Фульдѫ, столенъ градъ; въ нѣговытѣ околности ся нахожда Вильгельмсгеге, увеселителенъ дворецъ, на когото изворитѣ и колоссалната Геркулесова статуя сѫ за чюдо. *Шмалькальденъ*, на Тюрингервальдъ, мануфактуренъ градъ, извѣстенъ по союзѫтъ, въ когото ся сговорили Протестантскитѣ Нѣмецки Князьове въ 1531 лѣто. *Марбургъ*, камъ юго-западъ отъ Кассель, съ Университетъ. *Ганау*, на Майнъ, най добѫръ и тѫрговскій градъ въ Курфиршество Гессенско.

5) Велико Герцогство Саксенъ-Веймарско е отъ три части, конто лежатъ отдѣлно между Верра и Ельстеръ: Княжество Веймаръ, по теченіето на Ильмъ; Княжество Ейзенахъ, по теченіето на Несса; и окрѫгъ Нейштадтъ, по теченіето на Орла, притокъ на Саала.

Главни градове: *Веймаръ*, на Ильмъ, столенъ градъ, съ Географическій Институтъ, който содѣйствовалъ твѫрдѣ много за успѣхытѣ на Географіята. *Іена*, на Саалѫ, съ добѫръ Университетъ.

6) Велико Герцогство Ольденбургско, состои отъ три части, конто лежатъ отдѣлно: Герцогство Ольденбургско, което лежи по теченіето на Везеръ, и гдѣто ся влива въ него

Гунта, между Ганноверскитѣ владѣнія и Нѣмецкото море; Княжество Любекъ, което е въ Голштиніѫ, и Княжество Биркенфельдъ, въ южнѫтѫ часть на Пруската провинція Нижній Рейнъ. Главный градъ *Ольденбургъ*, на Гунтѫ, резиденція на Великій Герцогъ.

7 и 8) Велики Герцогства Мекленбургски, Мекленбургъ-Шверинско и Мекленбургъ-Стрелицко, лежатъ по теченіето на Варновъ, между Нѣмецкото море, Прусскитѣ, Ганноверскитѣ и Голштинскитѣ владѣнія.

Мекленбургъ-Шверинско, което има повече пространство, лежи на западъ. Въ него главни градове сѫ: *Шверинъ*, при езеро на истото има, столица на Велико Герцогство. *Ростокъ*, на Варновъ, главенъ градъ по величинѫтѫ, многолюдството, фабрикытѣ и тѫговіѫтѫ въ това Государство, съ особенны закоы и Университетъ. *Висмаръ*, приморскій тѫрговскій градъ, съ пристанище и верфь на която правѫтъ корабы.

Мекленбургъ-Стрелицко, пó малко отъ камъ пространството, обѣема источнѫтѫ часть. Въ него главенъ градъ е *Нейстрелицъ*, столица на Велико Герцогство, съ Славянскы стары работы.

ГЕРЦОГСТВА.

1) Герцогство Нассау лежи по теченіето на Рейнъ и гдѣто ся вливатъ въ него Майну и Лана, между Прусската провинція Нижній Рейнъ и Велико Герцогство Гессенъ-Дармштадтско. *Висбаденъ*, въ живописнѫ странѫ, столенъ градъ, съ минералнѫ водѫ.

2) Герцогство Брауншвейгско или Брауншвейгъ-Вольфенбютельско состои отъ три отдѣлни части, конто лежатъ по теченіето на Везеръ и при вливаніето на Аллеру, въ него между Прусскитѣ и Ганноверскитѣ владѣнія.

Брауншвейгъ, столенъ градъ, съ общѫ библіотекѫ. *Вольфенбютелъ*, мануфактуренъ градъ, съ библіотекѫ, една отъ най богатытѣ въ Европѫ.

3) Герцогство Голштинія съ Лауенбургъ (гледай Данія).

4 5 и 6) Герцогства Ангальтски, конто лежатъ по теченіето на Ельба и гдѣто ся вливатъ въ неѫ Мульда и Саала, въ Прусскѫтѫ провинціѭ Саксоніѭ. Тія сѫ три: Герцогство Ангальтъ Дессау, главенъ градъ *Дессау*, на Мульдѫ. *Цербстъ*, камъ сѣверъ отъ Дессау, тука ся е родила Екатерина II; Герцогство

Ангалтъ-Кетенъ, главенъ градъ *Кетенъ*; и Герцогство Ангалтъ-Бернбургъ, главенъ градъ *Бернбургъ*, на Саалѫ.

7 8 и 9) Герцогства Саксонски лежатъ распрѫснато между Верра и Мульда. Тія сѫ три: Герцогство Саксенъ-Кобургъ-Гота, главенъ градъ *Гота*, съ богатѫ общѫ библіотекѫ, мюнцкабинетъ и заводъ за фарфоръ; Герцогство Саксенъ-Мейнингенъ-Гильдбурггаузенъ, главенъ градъ *Мейнингенъ*, на Верръ; и Саксенъ-Алтенбургъ, главенъ градъ *Алтенбургъ*.

КНЯЖЕСТВА.

1) Княжество Лихтенштейнъ лежи по теченіето на Рейнъ, между Швейцарія и Тироль. *Лихтенштейнъ*, напрежній Фадуцъ, на Рейнъ, той е главно мѣсто на това владѣніе. Нѣговѫтъ Князь повечето живѣе въ Віенѫ.

2 3) Княжества Гогенцоллернъ лежатъ по теченіето на рѣкѫ Дунавъ и Неккаръ, между Кралевство Вюртембергско и Велико Герцогство Баденско.

Гогенцоллернъ-Зигмарингенъ обѣема южнѫтѫ часть. Въ него Зигмарингенъ, на рѣкѫ Дунавъ, главенъ градъ е.

Гогенцоллернъ-Гехингенъ обьема сѣвернѫтѫ часть. Въ него Гехингенъ, на Старцелъ, притокъ на Неккаръ, главенъ градъ е.

4) Княжество Вальдекъ лежи между Прусската провинція Вестфалія и Курфиршество Гессенско.

Градове: *Корбахъ*, главенъ градъ. *Аролъзенъ*, резиденція на Князьѫтъ, съ добѫръ чефликъ. *Пирмонтъ*, между Княжество Липпе-Детмольдъ и Кралевство Ганноверско, съ прочютѫ минералнѫ водѫ, на която дохождатъ всѣкоѫ годинѫ много чуждестранци.

5 6) Княжества Липпе лежатъ по теченіето на Везеръ, между Прусската провинція Вестфалія и Кралевство Ганноверско. Липпе-Детмольдъ, камъ югъ отъ Везеръ; главенъ градъ *Детмольдъ*, Липпе-Шауенбургъ, камъ сѣверъ отъ Везеръ; главенъ градъ *Бикебургъ*.

7 8) Княжества Шварцбургски ся нахождатъ между землитѣ на Прусската провинція Саксонія и Саксонскитѣ Герцогства.

Шварцбургъ-Рудольштадтъ лежи между Саксонскитѣ Герцогства. *Рюдольштадтъ*, на Сааля, главенъ градъ е.

Шварцбургъ-Зондергаузенъ е обиколено сѫ землытѣ на Прусската провинція Саксонія. Въ него главенъ градъ е *Зондергаузенъ*.

9 10) Княжества Рейсски лежатъ между Прусската Саксонія, Саксонскитѣ Герцогства, Кралевство Саксонія и Кралевство Баварія.

Рейсъ-на-по́-Старата линія, главенъ градъ е *Грейцъ*.

Рейсъ-на-по́-Младата линія, главенъ градъ е *Шлейцъ*.

Градъ *Гера*, на Бѣлъ Ельстеръ, който е на двѣтѣ линіи е най главенъ градъ въ Рейсскытѣ владѣнія.

Ландерафство Гессенъ-Голбурегъ состои отъ двѣ части, конто лежатъ отдѣлно: сѣверна, между Герцогство Нассау и Велико Герцогство Гессенъ-Дармштадтско, и южна, между Рейнска Баварія, Прусската провинція Нижній-Рейнъ и Ольденбургско владѣніе Биркенфельдъ. Главенъ градъ *Голбурегъ*, въ сѣверната часть, Ландграфска резиденція.

Слободни градове.

Любекъ, на Травѫ, съ арсеналъ и биржѫ; тѫрговскій градъ при Балтійско море.

Галбурѣ, у десный брегъ на Ельба, пѫрвый тѫрговскій градъ на Германскій Союзъ, съ Тѫрговскѫ Академіѭ, най голѣмъ въ Европѫ госпиталъ, двѣ пристанища, богатъ арсеналъ, голѣмы заводы за сахаръ и съ различны фабрики.

Бременъ, на Везеръ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ хубавъ арсеналъ и биржѫ.

Франкфуртъ, на Майнъ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, столица на Германскій Союзъ, съ много учебны и учены заведенія. Въ нѣговѫтѫ ратушѫ, която ся нарича Ремеръ, сѫхранявася златна булла, а въ сѫборнѫтѫ церквѫ Св. Вартоломея напредъ ся избирали и короновали Нѣмецкитѣ Императори.

ПРУССІЯ.

Историческо описаніе на Пруссія.

Тевтонскитѣ Рыцарье, като покорили въ XIII вѣкъ Пруссіѭ, похристіянили ѭ. Въ 1525 лѣто Албертъ Бранденбургскій, Гросмейстеръ на Тевтонскій Орденъ, пріялъ Лютеранскѫтѫ вѣрѫ, и още съ помощьтѫ на Польскій Краль, Сигизмунда I, обладалъ Восточнѫ Пруссіѭ, съ титлѫ на наслѣдньо Герцогство да зависи отъ Полыцѫ.

Въ 1619 лѣто Герцогство Пруссія преминало отъ бракосочетаніето въ Бранденбургско Курфиршество, иж още было въ феодалнжтж зависимость отъ Польшж, отъ която го освободилъ Великій Курфирстъ въ 1657 лѣто. Нѣговжтъ сынъ Фридрихъ I воздвигналъ Пруссіж на Кралевскій степень въ 1701 лѣто.

Въ 1742 лѣто Великій Фридрихъ обладалъ Силезіж; въ три раздѣлваніе на Польша Пруссія ся увеличила съ три провинціи, които сжставляватъ сега Западнж Пруссіж и Велико Герцогство Познанско. По Віенскій Конгрессъ на 1815 лѣто Пруссія повжрнала сичкытѣ провинціи, които загубила въ времято на войната съ Французытѣ, и зела нó голѣмжтж часть на Саксонія, Вестфалія, Юлихъ-Клеве-Бергъ и Нижній-Рейнъ. Тая монархія состои сега отъ двѣ отдѣлни части, които ся простиратъ отъ Французскытѣ предѣлы до Россійскытѣ.

Жителье и вѣра въ Пруссіж.

Числото на жительетѣ въ Пруссіж ся простира до 12,000,000; Господствующа вѣра е Лютеранската; иж до 4,000,000 има Католика.

Главни градове въ Прусскытѣ провинціи, кои-то съставлявать часть на Германскій Союзъ.

Въ Бранденбургіѫ: *Берлинъ*, на рѣкѫ Шпре, столица на цѣла Пруссія и единъ отъ най хубавытѣ градове въ Европѫ съ прочютъ Университетъ и най добрѫ въ Европѫ ботаническѫ градинѫ. *Шпандау*, камъ западъ отъ Берлинъ, голѣма крѣпость. *Потсдамъ*, хубавъ градъ, съ Кралевскій чефликъ. Близо при него ся нахожда дворецъ Санъ-Суси, въ когото най много обычалъ да живѣе Великій Фридрихъ. *Бранденбургъ*, на Гавель, мануфактурный, тѫрговскій и най старый градъ въ Пруссіѫ. *Франкфуртъ*, на Одеръ, съ памятникъ на Брауншвейгскій Принцъ Леопольда, който погиналъ въ Одеръ, че желалъ да спасе онія, които потѫвали; обрѫща голѣмѫ тѫговіѫ, на която помагатъ три тукашни панаиря и прокопа, които соединяватъ Одеръ съ Вислѫ и Ельбѫ. *Кюстринъ*, при соединеніето на Варта съ Одеръ, силна крѣпость.

Въ Силезіѫ: *Бреслау*, на Одеръ, съ Университетъ, вторый градъ въ Пруссіѫ по населеніето, тѫговіѫтѫ и мануфактурѫтѫ. *Глогау*, на Одеръ, мануфактуренъ и твѫрдѣ добрѣ окрѣпленъ градъ. *Бунцлау*, на Боберъ, мѣсто

въ което ся е представилъ Смоленскій Фельдмаршалъ Князь Кутузовъ.

Въ Померанїѫ: *Штеттинъ*, на Одеръ, тѫрговскій градъ и най населенъ въ тѫѫ провинцїѫ. *Штралзундъ*, при проливъ, които отдѣлява островъ Рюгенъ отъ сухѫтѫ землѭ, укрѣпленъ и тѫрговскій градъ, съ арсеналъ, широко и безопасно пристанище. *Грейфсвалде*, камъ югъ отъ Штралзундъ, съ Университетъ.

Въ Саксонїѫ: *Магдебургъ*, на Ельбѫ, най силна крѣпость въ Европѫ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ богатъ арсеналъ и митарницѫ. *Халле*, на Саалѫ, съ Университетъ и другы учены и учебны заведенія и голѣмы соловарны. *Мерзебургъ*, на Саалѫ, тѫрговскій градъ. Камъ югъ отъ него село Росбахъ, главно отъ войнѫтѫ, на която Великій Фридрихъ покорилъ Французытѣ въ 1757 лѣто. *Лютценъ*, камъ истокъ отъ Мерзебургъ, малѫкъ градъ, извѣстенъ по сраженіето въ 1632 лѣто, на което убили Густава Адолфа, като ся билъ съ войскѫтѫ на Нѣмецката Имперія. *Ерфуртъ*, голѣмъ и укрѣпленъ градъ. Въ напрежній Августинскій монастырь, сега е за Лютеранскытѣ сирацы, видися още и досега келіята на Лютера.

Въ Вестфалїѫ: *Мюнстеръ*, главенъ градъ на провинцїята, извѣстенъ по Вестфальскій миръ въ 1648 лѣто, съ когото ся свѫршила тридесять-годишната война. *Билефельдъ*, камъ истокъ отъ Мюнстеръ, съ твѫрдѣ добры фабрикы за платна.

Въ Юлихъ-Клеве-Бергъ: *Кельнъ*, на Рейнъ, главенъ градъ, прочютъ съ мануфактурытѣ си и голѣмѫтѫ си тѫрговїѫ, а повечето съ Рейнското вино. Оттука излазя Кельнска вода (eau de Cologne). Отечество на Рубенса. *Елъберфельдъ*, камъ сѣверъ отъ Кельнъ, единъ отъ най богатытѣ тѫрговскы градове въ Германїѫ. *Дюсселдорфъ*, на Рейнъ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ голѣмо пристанище, което много работи.

Въ Нижне-Рейнско Велико Герцогство: *Кобленцъ*, при вливанїето на Мозель съ Рейнъ, съ силнѫ крѣпость и добро пристанище, обрѫща голѣмѫ тѫрговїѫ съ вино. *Ахенъ*, камъ сѣверо-истокъ отъ Кобленцъ, голѣмъ градъ, когото е направилъ Великій Карлъ и е былъ на нѣгово время столица, съ великолѣпнѫ ратушѫ и минералнѫ водѫ. Въ него сѫ утвѫрдили славный миръ въ 1668 лѣто и было Конгрессъ въ 1818 лѣто. *Триръ*, на Мозель, най старый градъ въ Германїѫ. Камъ югъ отъ него е *Саарлюи*, силна крѣпость.

Главни градове въ провинціитѣ извѫнъ Германскій Союзъ.

Въ Источна Пруссія: *Кенигсбергъ*, на Прегель, съ Университетъ и хубавъ дворецъ, въ когото има една зала, безъ колонни, 274 фута дѫлжина и 54 широчина. Отечество на философъ Канта. Тоя градъ обрѫща голѣма тѫрговія съ пристанище Пиллау. *Тильзитъ*, на Мемель, прочютъ по мирѫтъ, който е направенъ въ него на 1807 лѣто, между Россія, Франція и Пруссія. *Фридландъ*, и *Прейссиш-Ейлау*, камъ юго-истокъ отъ Кенигсбергъ, прочютъ по войнѫтѫ въ 1807 лѣто.

Въ Западна Пруссія. *Данцигъ*, при устьето на Висла, силна крѣпость, съ добро пристанище, и пѫрвый градъ по морскѫтѫ тѫговія въ Пруссія. Въ него излазя добра ракія. *Ельбингъ*, у источный рѫкавъ на Висла, голѣмъ тѫрговскій градъ. *Маріенбургъ*, у источный рѫкавъ на Висла, съ великолѣпенъ *чефликъ*, който е былъ Гросмейстерска резиденція на Нѣмецкій Орденъ. *Торнъ*, силна крѣпость, отечество на астрономъ Коперника.

Въ Познанско Велико Герцогство: *Познань*, на Вартѫ, главенъ градъ, прочютъ по голѣмѫтѫ си тѫговія. *Гнѣзно*, камъ истокъ отъ Познань, старый градъ извѣстенъ сега отъ голѣмый нѣговъ панаиръ.

Слободный градъ Краковъ.

Подъ това имя ся разумѣва една малка республика, която е станала по Віенискій Конгрессъ въ 1815 лѣто отъ градъ Краковъ и малкѫ странѫ землѭ, която лежи по теченіето на Висла, и е подъ Россійско, Австрійско и Прусско покровителство.

Краковъ, на рѣкѫ Вислѫ, напрежна Польска столица, а сега е главенъ градъ на тая малка республика, който, заедно съ градъ Краковъ, сѫдѫржава до 100,000 жителя. Тоя градъ има Сѫборнѫ церквѫ, най великолѣпна въ сичкѫ Польшѫ, съ много памятницы на Польскитѣ Кральове, Университетъ, единъ отъ най старытѣ въ Европѫ, и до 30,000 жителя.

ВЕНГРІЯ.

Историческо описваніе на Венгрія.

Венгрія сѫдѫржава часть на стара Панноія и Дакія. Въ конецѫтъ на IX столѣтіе поселился въ неѭ Венгритѣ, народъ, който живѣлъ до тогава камъ истокъ отъ Волгѫ, и много время былъ опасенъ за близосѣдытѣ си. Св. Стефанъ былъ пѫрвый Краль Венгрійскій. Нѣговата династія ся прекратила въ

1301 лѣто. Дванадесять Царя отъ различны Домове носили ту единъ ту другій Венгерскѫ коронѫ до 1540 лѣто. Отъ това время тя постоянно оставала въ Австрійскій Домъ, и пѫрвоначално была избирателна. Наслѣдственната правда отъ тоя Домъ на нея призната была тѫкмо въ 1687 лѣто.

Мѣстоположеніе и главни произведенія на Венгрія.

Венгерската земля е планиниста на сѣверъ и истокъ, и равна въ средѫтѫ, на западъ и югъ представлява рѫтове, покрыти съ лозья, и пространны равнини, твѫрдѣ добрѣ напоены и твѫрдѣ плодоносны, повечето е богата съ различно жито. Голѣмитѣ *чамови*, и дѫбѫвы гори, блатата, които правѫтъ воздухѫтъ влаженъ и нездравъ, и неразработанитѣ буренаци сѫ на пó голѣмѫтѫ Венгерскѫ часть. Различното жито лозьята, добытѫкѫтъ и произведенiята на ископаемото Царство сѫставяватъ нейсчерпаемый источникъ на богатството ѝ. Тука ся нахождатъ безцѣнни камыци, каменна соль и сичкитѣ металли.

Жителье, вѣра и правленіе въ Венгріѫ.

Въ Венгріѫ ся брояѫтъ до 10,000,000 жителя, отъ които полвината исповѣдватъ Ка-

толическѫтѫ вѣрѫ, а полвината Грѫцкѫтѫ и Протестантскѫтѫ. Венгерцитѣ и подъ Австрійското правленіе сѫхранили своѭтѫ си конституціѭ. Государственнитѣ чинове дѣлѭтъ съ Императорѫтъ правдѫ да издаватъ законы. На южнитѣ военни провинціи крестьянетѣ сѫ освобождени отъ данѫтѫ, нѫ сѫ дѫлжни да ся вооружатъ по пѫрво повелѣніе на правителството.

Главни градове въ Венгріѭ: *Пресбургъ*, на рѣкѫ Дунавъ, стара столица, единъ отъ най добрытѣ Венгерскы градове, съ Академіѭ. *Буда или Офенъ*, у десный брегъ на рѣкѫ Дунавъ, столенъ градъ. Него привзели Турцитѣ въ 1526 лѣто, който ся нахождалъ въ властѫтѫ имъ нѣколко время съ значителнѫ часть на Кралевството. Въ него ся сѫхранява Венгерска корона съ която, както Венгерскитѣ Кральове, коронуватся Австрійскитѣ Императори. *Пестъ*, у лѣвый брегъ на рѣкѫ Дунавъ, насрѣщо Буда, най хубавъ, и най населенъ и голѣмъ градъ по фабрикытѣ и тѫговіѭтѫ въ Венгріѭ, съ Университетъ. *Петервардейнъ*, на рѣкѫ Дунавъ, укрѣпленъ градъ, прочютъ отъ войнѫтѫ, на която Принцъ Евгеній е побѣдилъ Турцытѣ въ 1716 лѣто. *Кремницъ* и *Хемницъ*, камъ сѣверъ отъ рѣкѫ Дунавъ, прочюти

съ рудницытѣ си, отъ конто вадѫтъ злато и сребро. *Дебречинъ*, въ источнѫтѫ Венгерскѫ, часть, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ четыри прочюти панаиря. *Токай*, на рѣкѫ Тиссѫ, село, прочюто отъ виното си.

АВСТРІЯ.

Историческо описваніе на Австрія.

Австрійско-Германскитѣ владѣнія сѫдѫржаватъ голѣмѫтѫ часть на землитѣ, конто ся наричали напредъ Реція, Норика и Панионія. Въ пятый и шестый вѣкъ варваритѣ обладали тія провинціи. Великій Карлъ, присоединилъ Норикѫ на Имперіята си, нарекалъ ѭ Австріѭ, т. е. источнѫ странѫ, отгдѣто и происхожда имято на Австрія. Императоръ Рудольфъ Габсбурскій, като направилъ въ 1282 лѣто да признаѫтъ нѣговый сынъ Алберта Австрійскій Герцогъ, турилъ основаніе на бѫдѫщето величіе на тоя Домъ. Съ щастливы бракосочетанія тоя Домъ спечелилъ Богеміѭ, Венгріѭ, Франшъ-Конте, Нидерландытѣ и, догдѣ живѣлъ Карлъ V, воцарилъ ся на Испанскій престолъ. Карлъ V далъ въ 1556 лѣто Германскытѣ си владѣнія на брата си Фердинанда. Герцогство Миланско, което ся присоединило когато обладалъ Карлъ Испаніѭ, въ 1713 лѣто премнало въ властьтѫ на Австрійскій Домъ.

Мѫжската линія на Габсбургскій Домъ ся прекѫснала въ 1740 лѣто като умрѣлъ Карлъ VI, на когото дѫщерята Марія Терезія ся уженила за Лотарингскій Франциска, Тоскански Герцогъ, който по тѫжѫ причинѫ станалъ родоначалникъ на вторый Австрійскій Домъ.

Марія Терезія, която была послѣ смѫртьтѫ му Императрица, обладала Галиціѫ. Въ времято на войнитѣ си съ Франціѫ, 1797—1809 лѣто, Австрія загубила повечето отъ владѣнията си. По Парижскій миръ, въ 1814 лѣто, тя повѫрнала сичкытѣ си землы, освѣнъ Нидерландитѣ, и зела Венеціѫ, Илліріѫ и Далмаціѫ.

Жителье и вѣра въ Австріѫ.

Жителье въ Австріѫ ся броѭтъ до 32,000,000, които состоятъ отъ четыри главни племена: Нѣмцы, Славяны, Венгры и Италіянцы. Господствующа вѣра е Католическата.

Главни градове въ Австрійскытѣ провинціи, които сѫставлявать часть на Германскій Союзъ.

Въ Австрійско Ерцгерцогство: *Віенна*, на рѣкѫ Дунавъ, столица на Имперіята, най населенъ и голѣмъ градъ въ Германіѫ, съ Универ-

ситетъ, Академіѫ на Художества и най богатѫ библіотекѫ. Въ него има много голѣми садены и великолѣпны зданія; отъ послѣднытѣ повече главни сѫ: церквата Св. Стефана, голѣмо и хубаво зданіе направено по Готискѫ архитектурѫ, церквата Св. Петра, направъ по Римскій образъ, Императорскій дворецъ, голѣмо и великолѣпно зданіе. *Шеннбрунъ* и *Лаксембурегъ*, увеселителни Императорски дворци, въ Віенискытѣ околносты, и Пратеръ, най хубаво народно гѫльбище, на Дунавскій островъ. Въ 1814 и въ 1815 лѣто въ Віенѫ былъ знаменитъ Конгрсссъ, който опредѣлилъ сегашнытѣ предѣлы на Европейскитѣ Дѫржави. *Ваграмъ*, камъ истокъ отъ Віенѫ, прочютъ отъ войнатѫ, на която Наполеонъ побѣдилъ Ерцгерцогъ Карла въ 1808 лѣто. *Баденъ*, камъ югъ отъ Віенѫ, съ прочютѫ минералнѫ водѫ. *Нейштадтъ*, камъ югъ отъ Баденъ, при прокопъ, който го соединява съ Віенѫ, съ прочютѫ военнѫ школѫ и много твѫрдѣ добры фабрикы. *Линцъ*, на рѣкѫ Дунавъ, голѣмъ тѫрговскій градъ, съ най голѣмѫ Императорскѫ фабрикѫ за сукна. Отъ него има твѫрдѣ добѫръ желѣзенъ пѫть до Віенѫ; а близо при рѣкѫ Дунавъ ся нахожда едно водовіяніе много страшно. *Штейеръ*, на Енсъ, съ много фабрикы за тѫнко желѣзо, и работитѣ имъ сѫ

иного ефтини и добри. *Зальцбургъ*, всрѣдъ высоки планины, съ хубавъ дворецъ и Сѫборнѫ церквѫ, направена като церквата Св. Петра въ Римъ.

Въ Моравіѭ: *Брюннъ*, главенъ градъ, съ превосходны фабрики за сукна. *Аустерлицъ*, камъ юго-истокъ отъ Брюннъ, село, извѣстно отъ войнѫтѫ въ 1805 лѣто. *Ольмюцъ*, на Моравѫ, хубавѣ направенъ градъ, съ силнѫ крѣпость.

Въ Богеміѭ: *Прага*, на Молдавѫ, укрѣпленъ градъ и еднинъ отъ най главнытѣ Германскы градове, съ добры зданія и старъ Университетъ. *Будвейсъ*, на Молдавѫ, голѣмъ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, соединенъ съ желѣзенъ пѫть до Линцъ. *Терезіенштадтъ*, на Ельбѫ, силна крѣпость. *Теплицъ*, *Карлсбадъ* и *Егеръ* главни по минералнытѣ си воды. *Чефликъ Кульмъ*, камъ сѣверъ отъ Теплицъ, прочютъ отъ войнѫтѫ въ 1813 лѣто. *Куттенберегъ*, камъ юго-истокъ отъ Прагѫ, съ рудницы за сребро, мѣдь и коршумъ.

Въ Тироль: *Инспрукъ*, на Инъ, тѫрговскій градъ. Въ нѣговытѣ околносты ся находятъ рудници за сребро и мѣдь. *Тріентъ*, на Ечь, въ твѫрдѣ добрѫ долинѫ, извѣстенъ

по сѣборѫтъ, който былъ въ него отъ 1545 до 1563 лѣто.

Въ Илирїѫ: *Тріестъ*, при Адріатическо море, добѫръ градъ по морскѫтѫ тѫрговїѫ въ Австрійскѫтѫ Имперїѫ, съ слободно пристанище. *Лайбахъ*, камъ сѣверо-истокъ отъ Тріестъ, главенъ Илирійскій градъ. Камъ югозападъ отъ Лайбахъ, близо при Адельсбергъ, намирася пещера, която е отъ три дупки, една на другѫ расположены, и Циркницско езеро, на което водата пресѫхнова нѣкога въ мѣсяцъ Іюнія, и въ еднѫ годинѫ ся лови риба и ся жѫне на истото мѣсто. *Идрія*, камъ западъ отъ Лайбахъ, малѫкъ градъ, извѣстенъ съ рудницытѣ отъ конто вадѫтъ живакъ. Наскоро близо при Клагенфуртъ открыли такѫвъ рудникъ.

Въ Штирїѫ: *Грецъ*, на Мурѫ, добѫръ тѫрговскій градъ, съ Университетъ, добры фабрикы за копринены материи и тѫнкожелѣзны вещы. Въ него ставатъ два прочюти панаира въ годинѫтѫ, конто му помагатъ много на голѣмѫтѫ му тѫрговїѫ.

Главни градове въ Австрійскытѣ провинціи, които не влизѫтъ въ сѫставѫтъ на Германскій Союзъ.

Въ Галиціѫ: *Лемберг* (Львовъ), главенъ градъ на Галлиція, съ Университетъ, до-

брѣ населенъ и много добѫръ по своитѣ фабрикы и тѫрговіѭ. *Броди*, на предѣлытѣ съ Россіѭ, населенъ градъ съ Евреи и пѫрвый по тѫрговіѭтѫ въ Галиціѭ. *Ярославъ*, на Санѭ, тѫрговскій градъ, съ голѣмѫ Императорскѫ фабрикѫ за сукна и съ прочютъ панаиръ. *Бохнія* и *Величька*, камъ западъ отъ Ярославъ, съ богаты могилы отъ каменѫ соль. *Черновичъ*, на рѣкѫ Прутъ, главенъ градъ на Буковина, добѫръ по тѫрговіѭтѫ съ Турціѭ.

Въ Далмаціѭ: *Зара*, добрѣ укрѣпленъ градъ и главенъ на Далмація, съ прочюты фабрикы за сахтьянъ и съ добро пристанище. *Спалатро*, съ хубаво пристанище и развалины отъ дворецѭтъ Діоклитіановъ. *Рагуза*, който е былъ напредъ главенъ градъ на малката республика съ истото имя, съ пристанище и верфъ за корабы. *Каттаро*, най южный градъ въ Австрійскѫтѫ Имперіѭ, съ добро пристанище и силнѫ крѣпость.

ШВЕЙЦАРІЯ.

Историческо описваніе на Швейцарія.

Швейцарія най напредъ ся наричала Гельвенція и Юлій Цесаръ ѭ докаралъ подъ Римлянскѫ власть. А когато ѭ обладали Бур-

гундцитѣ, тя сѫставляла часть на Франція, и най послѣ ся присоединила съ Германіѭ.

На правительетѣ и тиранството при Императоръ Алберта направило Австрійскій яремъ ненавистный. Кантони: Швицъ, Унтервальденъ и Ури станали накракъ въ 1308 лѣто и основали Швейцарскій Союзъ (Конфедерація), така наречена по имято на най главнитѣ отъ тритѣхъ кантона. Тоя Союзъ, като расталъ постепенно, до 1513 лѣто увеличился съ десять други кантона. Въ 1803 лѣто, при посредничеството Наполеоново, станали голѣми премѣни въ Швейцарскій сѫставъ: много малки Государства, най напредъ подвластни или союзни на Швейцарія, ѭ които не влазили въ сѫставѫтъ на Союзѫтъ, влѣли въ тѣхъ и по соединението тѣхно съ нѣкои части, отдѣлении отъ Кантонъ Бернъ, направили новы кантоны: Аргау, Сентъ-Галленъ, Граубудъ, Тессинъ, Тургау и Ваатландъ. Тогава Гельвеційската республика на мѣсто 13 кантона имала 19.

Въ 1815 лѣто по Віенискій Конгрессъ присоединили на нея още три кантона: Женевѫ, Валиссъ и Невшательъ. Тоя послѣдный е заедно и кантонъ Швейцарскій и Княжество, които припадлежатъ на Прусскій Краль.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Швейцарія.

Швейцарія е страна, покрыта съ езера и планины, отъ които истичатъ много рѣки. Алпи ѫ обыкалѫтъ отъ югъ и истокъ и ѫ напѫлноватъ насѫдѣ извнѫтрѣ съ безчисленны изданкы. Юра ѫ опредѣлява отъ сѣверо-западъ и ся простира по сѣвернѫтѫ ѝ часть. Никоя отъ Европейскытѣ страны не представлява толкова живописны мѣстоположенія, колкото Швейцарія. Добрѣ разработаннитѣ полета и дебелнтѣ ѝ пасбища, които ся растилатъ у коренѫтъ на планинитѣ, сѫставляватъ рѣзкѫ срящоположность съ тѣхнытѣ голѣмы долины и планинскы врѫхове, които сѫ покрыти съ вѣченъ снѣгъ и ледъ. Отъ тія врѫхове съ голѣмъ тресѫкъ слазѫтъ голѣми лавини, които, като, ся увеличватъ отъ слазванѣето си, засипватъ нѣкога и пѫтователье и села. Климатѫтъ ѝ ся промѣнява по возвышенѣето на землята. На планинскытѣ ѝ врѫхове царствова вѣчна зима а въ долинытѣ ѝ, климатѫтъ е пріятенъ и здравъ, сичко цѫвти и зеленѣе. Поне и да има много планины, ископаемото царство е скудно. Швейцарскитѣ треви иматъ ароматическѫ мерисмѫ и цѣлебнѫ силѫ; а жито малко, даже и не стига да ся нахранѫтъ

жительетѣ ѝ. Главното богатство Швейцарско состои въ добытѫкѫтъ. Швейцарскитѣ ледници сѫ като ледянитѣ морета; Рейнскій водопадъ, близо при Туиско езеро, който има 751 фута высочина, е любопытенъ.

Жителье, правленіе, вѣра и проч.

Въ Швейцаріѫ ся броѣтъ до 2,000,000 жителя. Всякій Швейцарскій кантонъ сѫставлява особенѫ республикѫ; а 22-та соединени кантона сѫставляватъ Союзнѫ республикѫ. Швейцарскій Сеймъ управлява съ общы дѣла Союзѫтъ, гдѣто ся сѫбиратъ на двѣ години ту въ единъ, ту въ другій градъ отъ тія: Цюрихъ, Бернъ и Люцернъ. Полвината на жительетѣ исповѣдватъ Реформатскѫтѫ вѣрѫ и полвината Католическѫтѫ.

Главенъ языкъ въ Швейцаріѫ е Нѣмецкій, употребителенъ въ Сеймѫтъ; Французски говорѫтъ въ западнѫтѫ часть, а Италіянски въ Тессинъ и часть на Граубундъ.

Въ Швейцаріѫ има твѫрдѣ добри фабрики за сахаты и матеріи: нѫ повечето тя е една страна скудна и има малко средства за животъ; за това Швейцарцитѣ служѫтъ повечето въ чуждестранны Дѫржавы.

Главни градове въ Швейцаріѫ.

Въ Католическытѣ кантоны: *Фрейбурєъ*, на Санѫ. Близо при него ся намира една твѫрдѣ высока пещера на Магдалина, която изсѣкалъ въ камыкъ нѣкой пустынникъ, който ся трудилъ за неѫ заедно съ слугѫтѫ си 25 години. *Муртенъ*, при езеро на истото имя, малѫкъ градъ, прочютъ отъ войнѫтѫ, на която ся побѣдили Швейцарцитѣ въ 1476 лѣто Бургундскій Горцогъ, Смѣлый Карла: за памятъ на тая побѣда Швейцарцитѣ двигнали памятникъ двѣ пирамиди отъ Бургундскы кости. Тія пирамиды ги развалили Французитѣ въ 1798 лѣто; а въ 1822 лѣто на мѣстото имъ направили колонѫ. *Грюйеръ* (Gruyères), извѣстенъ отъ сыреньето си. *Люцернъ*, при истокѫтъ на Рейнъ отъ Фирвальдштедтско езеро, мѣсто гдѣто живѣе Папскій Нунцій. *Альторфъ*, тука ся е родилъ Вильгельмъ Телль. Тука единый источникъ показва онова мѣсто, на което тоя пѫрвый виновникъ на Швейцарската слобода хварлилъ ябълкѫтѫ, която была турната на главѫтѫ на нѣговый сынъ, а другій, гдѣто стоялъ сынъ му. *Сіонъ*, на Ронѫ, главенъ градъ на Валлисъ. Въ тоя кантонъ има друго яче хора нещастливи, които ся наричатъ Кретини: тія сѫ глухо-нѣми, безразумни, съ зѫбы дългы до поясъ. Тая страна е една урва, отъ камъ

сѣверъ и югъ стисната съ твѫрдѣ высоки планины, между които главни сѫ: Семплонска сѫвнина, презъ което въ 1801 лѣто Французитѣ сѫ направили твѫрдѣ добѫръ пѫть; голѣмый Сентъ-Бернардъ, презъ когото има добѫръ пѫть, и въ 1800 лѣто премина́ла Французската армія. На врѫхъ тая планина ся нахожда гостепрі́имный монастырь, най высоко жилище въ Европѫ.

Въ Протестантскытѣ кантоны: *Баденъ*, на Лимматъ, прочютъ съ своитѣ си топлы воды и Конгрессъ, който е быль тука въ 1714 лѣто и свѫршилъ войнѫтѫ за наслѣдство. *Базель*, на Рейнъ, добѫръ тѫрговскій градъ въ Швейцарі́ѫ, съ Университетъ и добры фабрикы въ които работатъ копринѫ. Отечество на Бернуллія и Ейлера. *Бернъ*, на Ааръ, главенъ градъ най голѣмый отъ Швейцарскытѣ кантоны, съ Академі́ѫ, арсеналъ и различны фабрикы. *Женева*, при истокѫтъ на Женевско езеро, най населенъ градъ въ Швейцарі́ѫ; съ добѫръ Музей на Естественна Исторія. Въ него има твѫрдѣ добры фабрикы за сахаты. Кальвинъ тукъ е распространилъ въ 1535 лѣто Реформатскѫтѫ вѣрѫ. Женева е отечество на много знаменити человѣци на Ж. Ж. Руссо, на Бонне-та, на Соссюра, на Министръ Неккера и на

дѫщеря му г-жа Сталь. *Лозанна*, у сѣверный брегъ на Женевско езеро, съ Академіѫ. Тука ся сѫбиратъ много чуждестранци, заради хубостьтѫ на бреговетѣ на това езеро. *Невшатель*, при Невшательското езеро, съ добры фабрики за сахаты. *Цюрихъ*, на Лиматъ, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, съ Академіѫ. Той е отечество на Геснера и Лафатера.

Въ смѣсеннытѣ кантоны: *Сентъ-Галленъ*, мануфактуренъ и тѫрговскій градъ. *Куръ*, на Рейнъ, тѫрговскій градъ; презъ него е тѫрговскій пѫть изъ Германіѫ въ Италіѫ. И двата тія града иматъ единъ Епископъ, който живѣе ту въ единый, ту въ другій градъ.

ПОРТУГАЛЛІЯ.

Историческо описаніе на Португаллія.

Португаллія, която сѫставляла часть на стара Лузітанія, отъ подъ властьтѫ Феникіянскѫ и Картагенянскѫ преминала подъ Римлянскѫ власть. Аланитѣ, Свевитѣ, Визиготитѣ и Аравитянетѣ или Мавритѣ, заселвалися въ неѫ постепенно.

Унукѫтъ на Гуго-Капета Генрихъ, отъ Бургундскій Домъ, като преминалъ въ тѫѫ стра-

нѫ, сторилъ толкова голѣмѫ честь на Кастилъскій Краль Алъфонса VI, щото тоя Краль, като му далъ дѫщеряси въ 1093 лѣто, далъ му и часть отъ Португалліѭ съ титулъ на Графство.

Алъфонсъ Генрикезъ, сынъ на Генриха, като побѣдилъ при Урикъ пять Мавриски Царя, въ 1139 лѣто, на войнското поле го направили Краль и притурилъ въ гербѫтъ си (знамѣніето) главытѣ на пятытѣхъ Царя, конто той побѣдилъ. Отъ него время Португаллія имала постоянно своитѣ си Кральове до 1580 лѣто, когато ѭ обладалъ Филиппъ II, Краль Испанскій. Въ 1640 лѣто Португальцитѣ отхвѫрлили Испанското ярмо и турнали на престолѫтъ Брагацскій Герцогъ, Донъ-Жуана. Когато въ 1807 лѣто Французитѣ обладали тѫѭ странѫ, то Кралевската фамилія отишла въ Бразиліѭ, отгдѣто ся вѫрнала въ 1820 лѣто, и сега единъ отъ нейнытѣ членове дѫржи Португальскій престолъ.

Португальцитѣ сѫ ся прочюли съ своитѣ си морскы експедиціи (военны походы) въ XV и XVI столѣтіе: тіи открыли сичкытѣ Африканскы брегове, пѫрви объходили мысъ на-Добра-Надежда въ 1498 лѣто, и така открыли

морскій пѫть въ Источнѫ Индіѭ. Морската имъ сила сега е по́ слаба отъ напрежнѫтѫ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Португаллія.

Португаллія е страна планиниста, има добѫръ и здравъ климатъ. Въ неѭ, да речемъ, сѫ двѣ пролѣти: пѫрвата ся начина въ Февруарія, а втората послѣ пѫрвытѣ Септемврійскы дѫждове; около Іюлій мѣсяцъ голѣма жежгина изгаря сичкытѣ зеленчуцы. На тая страна става много землетрѫсеніе, а повече презъ зимѫтѫ.

Въ Португаллиѭ има рудници за сребро, желѣзо, мѣдь и коршумъ; плочи отъ бѣлъ и черъ камыкъ и минерална вода.

Землята е плодоносна, пѫ злѣ разработана, ражда всякакво жито и повече южны плодове. Повече сѫ прочюти Португальскитѣ портукали и вина.

Жителье вѣра и правленіе въ Португаллиѭ.

Въ Португаллиѭ ся броѭтъ до 3,500,000 жителя. Господствующа вѣра е Римско-

Католическата. Правленіето е монархическо опредѣленно.

Главни градове въ Португаліѭ сѫ: *Порто*, при устьето на Дуро, добѫръ тѫрговскій и най богатъ градъ послѣ Лиссабонъ въ Кралевството. Отъ него излазя твѫрдѣ добро вино—портвейнъ. *Браганца*, мѣсто на господствующій Домъ. Тоя градъ былъ на степень Герцогственный въ 1442 лѣто. Браганцскій Герцогъ Іоанна II, избрали за Краль въ 1640 лѣто съ имя Іоаннъ IV. *Ламего*, на рѣкѫ Дуро, въ когото Алфонсъ I въ 1143 лѣто е выкалъ сичкытѣ пѫрвы Государственны чинове за да направѭтъ конституціѭ. *Визеу*, камъ югъ отъ Ламего, главенъ съ рудницытѣ си, отъ конто вадѭтъ много коршумъ и съ най богатъ панаирь. Въ околностытѣ му сѫ насадени пѫрвитѣ португалии дрѫвета, гдѣто сѫ донесени въ Европѫ. *Коимбра*, на рѣкѫ Мондего, много старый градъ, прочютъ съ Университетѫтъ си и Сѫборнѫтѫ си церквѫ. *Лиссабонъ*, у десный брегъ на Таго, единъ, отъ най добрытѣ и най пространнытѣ портове въ Европѫ, обрѫща твѫрдѣ голѣмѫ тѫговіѭ. Между многото зданія пó главни сѫ: дворецѫтъ на Ажуда, Патріаршеската церква, водопроводѫтъ на Алкантара, който е направенъ отъ бѣлъ мермеръ и има 35 арки. Лиссабонъ сѫ-

всѣмъ былъ развалень въ 1755 лѣто отъ землетрѫсеніето. *Мафра*, камъ западъ отъ Лиссабонъ, съ голѣмъ монастырь и Кралевскій дворецъ. *Сантаремъ*, на рѣкѫ Таго, въ странѫ толкова плодоноснѫ, гдѣто жѫтвата ся сѫбира презъ два мѣсяца послѣ отъ какъ ѫ посѣѫтъ. *Калдасъ*, камъ западъ отъ Сантаремъ, съ най добры Португальскы минералны воды. *Сетувалъ*, камъ югъ отъ Лиссабонъ, съ безопасно пристанище, обрѫща тѫрговіѫ съ соль и вино. *Евора*, главенъ градъ въ Алентежо, съ Римскы стары работы, конто сѫ ся сѫхранили твѫрдѣ добрѣ. *Ельвасъ*, една отъ най силныѣ Португальскы крѣпосты, близо при Испанскыѣ предѣлы. Въ него има фабрика въ която работатъ оружія. *Тавира*, при морето, когото сѫ направели още Картагенянетѣ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ съ вина. *Фаро*, камъ западъ отъ Тавирѫ, тѫрговскій градъ, съ пристанище. Нѣговитѣ жителье равно какъ и жительетѣ Тавирски, залагатся съ рыбѫ ловъ.

ИСПАНІЯ.

Историческо описваніе на Испанія.

Испанія, която напредъ ся наричала Иберія, най напредъ ѫ покорили Картагенянетѣ, а послѣ Римлянетѣ. Въ началото на V столѣ-

тіе ся заселили въ неѭ Свеви, Вандали и Алани; а въ 584 лѣто Визиготитѣ основали монархіѭ, която развалили Аравитянетѣ въ 711 лѣто. Христіянскитѣ Государье, испѫдили отъ Испаніѭ малко нó малко тія послѣдныть, конто, като ся отдалечили по планинытѣ, основали въ тѣхъ много малки Кралевства. Сичкытѣ тія ги соединилъ въ 1479 лѣто Фердинандъ, Краль Аррагонскій, като ся уженилъ за Кастильскѫтѫ Кралевскѫ Изабеллѫ.

Като обладали Гренадѫ, въ 1492 лѣто, тогава сѫвсѣмъ ся освободила Испанія отъ Мавроското владычество. Това Кралевство преминало въ власть на Австрійскій Домъ отъ камъ роднинитѣ. Карлъ V, Краль Испанскій и Императоръ Нѣмецкій, като докаралъ Испаніѭ на най высокѫтѫ степень на славата, оставилъ ѭ на сына си Филлипа II. Когато потомството на тоя Государь ся пресѣкло, то Анжуйскій Герцогъ, унукъ на Людовика XIV, по опредѣлениѣто на послѣдный Краль, выкали го на Испанскій престолъ въ 1700 лѣто. Нѣговѫтъ унукъ Карлъ IV былъ принужденъ да ся отрече отъ престолѫтъ въ 1808 лѣто, и Французитѣ ѭ имали до 1814 лѣто; като испѫдили Французытѣ на Испанскій престолъ ся воцарилъ Фердинандъ VII.

Мѣстоположеніе и климатъ на Испанія.

Испанія е прорѣзана съ много планински бѫрда. Равнинитѣ ѝ и долинитѣ ѝ сѫ твѫрдѣ много плодоносни. Климатѫтъ ѝ е повечето сухъ, студенъ на сѣверъ, топѫлъ въ средѫтѫ, влаженъ ту горещъ на югъ, споредъ времената на годината.

Главни произведенія и естественни нѣща на Испанія.

Землята на Испанія, макаръ и да е злѣ разработана, пѫ ражда всякаквы овошки като, миндали, портукали, лимони и сахарный трѫстикъ. Испанскитѣ конье и говеда сѫ твѫрдѣ добри; безчисленнитѣ стада мерinoси, които сѫ распрѫснати по долинытѣ, даватъ добрѫ вѫлнѫ; отъ Андалузіѫ излазѫтъ конье, които ся почитатъ най добри въ Европѫ.

Тукашнитѣ планини иматъ рудницы за нѣдъ, желѣзо, коршумъ и живакъ, които быле много прочюти въ времято на Картагенянетѣ и Римлянетѣ а сега малко ги разработватъ. Испанскитѣ фабрики сѫ незначителни; просвѣщеніето е малко.

Отъ естественнытѣ Испански нѣща, най

главни сѫ: планина отъ костытѣ на четироногитѣ, близо при Гибралтаръ; теченіето на рѣка Гвадіана, която на отстояніе една миля отъ главѫтѫ си ся скрыва и, като премине около двѣ мили подъ землѫтѫ, изново извира отъ двѣ мѣста, които ся наричатъ Гвадіански очи; и планина Серратъ, близо при Барцелонѫ.

Жителье, вѣра и правленіе въ Испаніѫ.

Въ Испаніѫ ся брояѫтъ до 13,000,000 жителя. Вѣрата е Римско-Католическа. Правленіето е монархическо неопредѣленно.

Главни градове въ Испаніѫ.

Въ сѣвернытѣ провинціи: *Сантіаго*, главенъ градъ въ Галиціѫ, съ Университетъ и монастырь, на когото въ Сѫборнѫтѫ церквѫ ся сѫхраняватъ мощитѣ Св. Іакова, на които на поклоненіе всѣкоѫ годинѫ дохождатъ много богомолци. *Корунна*, при заливъ на истото имя, съ укрепленно пристанище, богатъ тѫрговскій градъ. Близо при него е станалъ знаменитъ бой между Англичанитѣ и Французитѣ въ 1809 лѣто. *Ферроль*, камъ сѣверъ отъ Корунѫ, твѫрдѣ добѫръ морскій портъ, съ най хубавъ арсеналъ въ Кралевството. *Овіедо*, главенъ градъ на Астурія, съ Университетъ и

най старый Сѫборъ, направенъ добрѣ по Готическѫ архитектурѫ. *Билъбао*, главенъ градъ на Бискаія, растоварваніе на Испанската вѫлна за чуждестраннѫтѫ тѫрговіѭ. *Санъ-Себастіанъ*, при Бискайско море, съ добро пристанище, укрѣпленъ и тѫрговскій градъ. *Памплуна*, главенъ градъ на Наварра, когото е направилъ, каквото казватъ, Помпей. Близо при него ся нахожда долина Ронцеваллесъ, прочюта отъ смѫртьтѫ на Роланда, браточетъ на Великій Карла. *Сарагосса*, на Ебро, главенъ градъ въ Аррагоніѭ, съ Университетъ. Тоя градъ твѫрдѣ много е претѫрпѣлъ отъ осадѫтѫ въ 1808 лѣто.

Въ внѫтрешнытѣ провинціи: *Бургосъ*, въ Старѫ Кастиліѭ, отечество на Цида, съ много монастырье и церквы. *Сантандеръ*, при Бискайско море, съ укрѣпленно пристанище и верфь за корабы, добѫръ тѫрговскій градъ. *Бривіеска*, камъ сѣверъ отъ Бургосъ, прочютъ отъ сѫбраніето на Кортеситѣ въ 1388 лѣто, на което опредѣлили да ся нарича наслѣдникѫтъ на престолѫтъ Астурійскій Принцъ. *Сеговія*, у коренѫтъ на Гвадарама, съ добры фабрикы за сукна, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ копринѫ. Въ него има великолѣпенъ водопроводъ, когото сѫ направили Императоръ Траянъ, и Ал-

кацаръ, старый дворецъ на Маврискитѣ Кралѣове. *Санъ-Ильдефонсъ*, село, камъ юго-истокъ отъ Сеговіѫ, съ великолѣпенъ Кралевскій дворецъ, когото е направилъ Филипиъ V, и добѫръ заводъ за огледала. *Валладолидъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Сеговіѫ, съ добѫръ, послѣ Саламанкскій, Университетъ въ Испаніѫ и великолѣпенъ Сѫборъ. *Саламанка*, камъ юго-западъ отъ Валладолидъ, съ прочютъ Университетъ, пѫрвый въ Испаніѫ. *Мадритъ*, на рѣкѫ Мансанаресъ, столенъ градъ отъ времято на Филиппа II. Въ него любопытно има: Новый Кралевскій дворецъ, множество великолѣпни зданія, богати церкви и увесилителный Кралевскій дворецъ Ель-Пардо, съ хубавѫ градиніѫ. *Ескуріалъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Мадритъ, добѫръ монастырь, когото е направилъ Филиппъ II за память на побѣдата при Сентъ-Кантенъ въ 1557 лѣто, сега на това мѣсто погребаватъ Испанскытѣ Кральове. Той е станалъ за двадесятъ и пять милліона піастра. *Аранжуецъ*, на рѣкѫ Таго, съ хубавы градины и добѫръ Кралевскій дворецъ. *Толедо*, на Таго, съ Университетъ и голѣмъ Сѫборъ, напрежна столица, сега въ него живѣе Испанскій Архіепископъ Примасъ. *Альмаденъ*, камъ югъ отъ Толедо, съ най богатъ рудникъ въ Европѫ за живакъ. *Бадаіосъ*, твѫрдѣ добрѣ

укрѣпленъ градъ, когото привзелъ въ 1810 лѣто Маршалъ Сультъ. Въ него е любопытенъ мостѫтъ на 28 акри, въ 1800 фута дѫлжина и въ 200 широчина, когото сѫ направили Римлянетѣ. *Алкантара*, на Таго, съ великолѣпенъ мостъ, когото е направилъ Траянъ. Тоя градъ былъ главно мѣсто на рыцарьетѣ (юнацитѣ) отъ Алкантарскій Орденъ.

Въ южнытѣ провинціи: *Кордова*, на рѣкѫ Гвадалквивиръ, презъ която има добѫръ мермеренъ мостъ, главенъ градъ въ Андалузіѫ, провинціѫ много богата съ жито, вино и добры конье, която по тѫѫ причинѫ сѧ нарича житница, зимникъ и Испанскій конскій заводъ. Маврите въ XII вѣкъ имали тука Университетъ, прочютъ отъ Аверроеса и другы учены Аравитяне. Кордова е отечество на Сенека, Лукана и Гонзалва великъ полководецъ. *Севилла*, на Гвадалквивиръ, най добѫръ, богатый и старый градъ въ Испаніѫ, съ Университетъ, съ заводъ, въ когото лѣѫтъ топове, монетный дворецъ и съ фабрикѫ за *енфіе*; въ него сѫ любопытни: биржата и Сѫборѫтъ, въ когото сѫ гробоветѣ на Фердинанда III и Христофора Колумба. Тука сѫ сѧ родили: Ласъ-Казасъ и Сервантесъ. *Хересъ*, камъ югъ отъ Севиллѫ, прочютъ съ вината си и войнѫтѫ въ

711 лѣто, която отворила на Мавритѣ пѫтьѫтъ въ Испанїѫ. *Кадиксъ*, въ сѣверїѫтѫ часть на островъ Леонъ, най старый, най богатый и пѫрвый градъ въ Испанїѫ по тѫрговїѫтѫ, съ силнѫ крѣпость и волно пристанище. *Гибралтаръ*, твѫрда крѣпость на яръ, която принадлежи на Англичанитѣ. *Малага*, при Средиземно море, съ добро пристанище, обрѫща голѣмѫ тѫрговїѫ съ вино. *Гренада*, твѫрдѣ добѫръ градъ, който е подъ владычеството на Мавритѣ, съ великолѣпный дворецъ (Алгамбра) на Маврискитѣ Кральове. *Картагена*, градъ при заливъ на истото имя, когото сѫ направили още Картагенянетѣ, съ превосходно пристанище, въ което стои Испанскій флотъ. *Мурція*, на Сегурѫ, съ любопытнѫ (званилницѫ) кампанарїѫ, на която стѫлбата толкова е широка, щото може да сѫ ходи съ каляскѫ до врѫхѫтъ ѝ.

Въ источнытѣ провинціи: *Валенція*, на Гвадалавіаръ, главенъ градъ въ провинцїѫтѫ на истото имя, която по многото си плодоносіе ся нарича Испанска градина; има Университетъ, различны фабрикы, пространѫ биржѫ и обрѫща голѣмѫ тѫрговїѫ. Камъ сѣверъ отъ Валенцїѫ *Морвіедро*, старый Сагунтъ, близо при когото и сега още ся видѫтъ много о-

станали отъ Римскытѣ стары работы. *Аликанте*, камъ югъ отъ Валенціѫ, съ пристанище и пространѫ рейдѫ, прочютъ съ доброто си вино и морскѫтѫ си тѫрговіѫ. *Барцелона*, добрѣ укрѣпленъ градъ, най добѫръ послѣ Мадритъ по населеніето и фабрикытѣ, центръ на Каталонската тѫрговіѫ, съ твѫрдѣ добро пристанище и пространѫ рейдѫ на Средиземно море. *Фигуйересъ*, една отъ силнытѣ крѣпосты въ Европѫ. *Тарраѓона*, камъ югъ отъ Барцелонѫ, съ пристанище, великолѣпенъ водопроводъ *) и добѫръ Сѫборъ. *Пальма*, на островъ Маіоркѫ, укрѣпленъ градъ, съ добро пристанище.

На Каталонскытѣ предѣлы съ Франціѫ, на южнытѣ Пиренейскы изданкы, лежи малка республика Андорра, която ся простира на 46 квадратни мили и има 15,000 жителя.

ИТАЛІЯ.

Историческо описваніе на Италія.

Римлянетѣ, като покорявали постепенно различны народы, гдѣто живѣли въ Италіѫ, распространили своѭтѫ си власть надъ пове-

(* Открыта или подземна вода съ клюпкове или безъ клюпкове, за да минува водата.

чето отъ извѣстный на старитѣ свѣтъ, и направили голѣмѫ Имперіѫ, която съ сичкѫтѫ си цѣлость сѫществовала около 400 години. Въ V вѣкъ послѣ Р. Х. обладали ѫ варваритѣ. Готитѣ и Лонгобардитѣ зели Сѣвериѫ Италіѫ. Послѣднитѣ основали въ неѫ Кралевство, което сѫществовало до времято на Великій Карла, който като го обладалъ у Дезидеріѫ, присоединилъ часть отъ него на своята си Имперія, а останалото далъ на Папитѣ, и съ това отдѣлилъ тѣхнѫтѫ свѣтскѫ власть.

При наслѣдницытѣ на Великій Карла станали въ Италіѫ много Государства, които около XI столѣтіе познали надъ себя си врѫховна власть на Нѣмецкій Императоръ. Венеція въ 809 лѣто направила республикѫ и послѣ станала силна морска дѫржава.

Южнитѣ провинціи, които зависили отъ Источниѫ Имперіѫ, както Сицилія и Мальта, обладали ги Аравитянетѣ.

Въ XII вѣкъ Норманитѣ основали Кралевство двѣтѣ Сициліи, което преминовало подъ власть на Государье отъ различны династіи, и много время зависѣло отъ Испаніѫ. Савойскитѣ Герцоги зели Піемонтъ; а Сардиніѫ обладали тѫкмо въ 1718 лѣто. Генуа станала не-

зависима; нѫ тѫкмо въ XVI вѣкъ, при Доріитѣ, получила правилнѫ формѫ на правленіето.

Въ XIV и XV вѣкъ множество малки республики ставали и пакъ ся разваляли, освѣнь республика Санъ-Марино. Въ XVI вѣкъ Карлъ V и Францискъ I ся препирали за Миланъ, който ся падналъ на Императорѫтъ. Тоскана, послѣ много преобращеніята ся успокоила най сѣтнѣ подъ правленіе на Медициситѣ. Това велико Герцогство преминало послѣ подъ власть на Лотарингскій Домъ. Въ продѫлженіето на XVII и XVIII столѣтіе, Австрія, Савоія, Генуа, Венеція, Римъ и Испанія господствовали въ Италіѭ.

Послѣ два добри похода Наполеонъ основалъ въ 1805 лѣто Италіянско Кралевство, което состояло отъ Миланъ, Венеціѭ и нѣкои части отъ Папскытѣ владѣнія. Генуа, Тоскана и Римъ присоединенни были на Франція. Въ 1815 лѣто на Віеннскій Конгрессъ направили ново политическо раздѣленіе на Италія, което е и до сега.

Мѣстоположеніе и климатъ на Италія.

Италія е прорѣзана съ планины и равнища, има голѣмо разнообразіе въ мѣстоположе-

ніето си. Климатѫтъ ѝ е благорастворенъ и повечето здравъ; лѣтнята жежгина ся прохлажда отъ высокытѣ планины и отъ близото ѝ море. Южната часть на тая страна, толкосье благословенна отъ Бога, иѫ става често землетрѫсеніе; странитѣ гдѣто сѫ край бреговетѣ тѫрпятъ отъ зловредный вѣтѫръ—Сирокко; а по средѫтѫ ѝ испареніята па Понтинскитѣ блата докарватъ епидемическы болесты. Сицилія и Сардинія сѫ доволно планинисти: пѫрвата, която ся нарекла въ старо время Италіянска житница, и сега има много жито; а втората е богата съ рудницы.

Главни произведенія на Италія.

Поне и въ Италіѫ да има много землы неразработанны, иѫ повечето землята ѝ е богата и плодоносна, малко ся раждатъ орисъ, портукали, лимони и проч; дебелитѣ ѝ пасбища хранѫтъ многочисленны стада; тѫкмо въ Италіѫ още и сега ся вѫдѫтъ биволи; въ планинытѣ ся нахождатъ плочи отъ твѫрдѣ добѫръ мермеръ и алебастръ. Копрпенитѣ матеріи и сламенитѣ капели сѫ главни произведенія на Италіянскитѣ мануфактури. Иѫ макаръ и да има много естественны произведенія, Италіянската тѫрговія сѫвсѣмъ е падпала отъ пѫрвѫтѫ.

Жителье, вѣра и правленіе въ Италіѫ.

Въ Италіѫ ся броѭтъ до 21,000,000 жителье. Господствующа вѣра е Римско-Католическата.

Въ сичкытѣ Италіянскы Государства, освѣнь республика Санъ-Марино, правленіето е монархическо неопредѣленно. Тѫкмо единъ островъ Сардинскій има свойтъ си парламентъ.

Главни градове въ Италіѫ.

Въ Сардинско Кралевство: *Шамбери*, наблизо отъ Французскій предѣлъ, съ фабрикы въ които работатъ копринѫ. Камъ сѣверъ отъ Шамбери село *Е*, съ минералны воды и Римскы стары работы. *Аннеси*, камъ сѣверъ отъ пѫрвый, съ много фабрикы, голѣмъ заводъ за стѫкла и богаты рудницы въ околностытѣ му за желѣзо. *Шамони*, село въ высокѫ долинѫ на истото имя, главно отъ живописното си положеніе у коренѫтъ на Монбланъ, най высоката планина въ Европѫ. *Туринъ*, на рѣкѫ По, столица на Сардинія, единъ отъ добрытѣ и най населеннытѣ градове въ Италіѫ, съ Университетъ, Военнѫ Академіѫ и съ много другы учебны и учены заведенія и различны фабрикы. *Аоста*, камъ сѣверъ отъ Туринъ, въ плодоснѫ долинѫ, съ Римскы стары работы. *Арона*,

при Лаго-Маджоре, тѫрговскій градъ, съ пристанище и Римскы стары работы, отечество на Епископъ Карла Барромея, комуто близо при рѫтѫтъ е двигната колоссална перичяна статуя. *Алессандрія*, на рѣкѫ Танаро, една отъ най добрытѣ крѣпосты въ Европѫ. Камъ юго-истокъ отъ Алессандріѫ село *Маренго*, прочюто съ побѣдѫтѫ, на която Французитѣ сѫ побѣдили Австрійцытѣ въ 1800 лѣто. *Ницца*, при морето, съ добро пристанище, тѫрговскій градъ. Добрый климатъ и доброто мѣстоположеніе на тоя градъ привлачатъ тука всѣкоѫ годинѫ презъ зимата много чуждестранцы. *Генуа*, голѣмъ, укрѣпленъ и пѫрвый градъ по фабрикытѣ и тѫговіѫтѫ въ Сардиніѫ, направенъ като амфитеатръ при Генуезскій заливъ, нѣкога былъ столица на Генуезската республика, силна морска дѫржава въ Среднытѣ вѣкове. Въ Генуѫ има Университетъ, голѣмъ арсеналъ, верфъ за корабы и фабрикы отъ които излазя добро черно *кадифе*. *Савона*, камъ западъ отъ Генуѫ, тѫрговскій градъ, съ пристанище и добры фабрикы за сукна. *Нови*, камъ сѣверъ отъ Генуѫ, тѫрговскій градъ, прочютъ отъ войнѫтѫ, на която Суворовъ побѣдилъ Французытѣ въ 1799 лѣто. *Каліари*, главенъ градъ на островъ Сардиніѫ, съ Университетъ и добро пристанище.

Въ Ломбардо-Венеціянско Кралевство: *Медіоланъ* или *Миланъ*, на рѣкѫ Олонѫ, столенъ градъ, съ най великолѣпенъ Сѫборъ, най хубавъ въ сичкѫ Италіѭ, голѣмъ театръ, Амвроссіянскѫ библіотекѫ богата съ рукописны книгы и много другы учебны и учены заведенія. Медіоланъ е единъ отъ най населеннытѣ, най богатытѣ и най хубавытѣ градове въ Италіѭ, има много фабрикы и обрѫща голѣмѫ тѫговіѭ, на която много помагатъ прокопитѣ, които го соединяватъ съ Аддѫ и Тессинъ. *Павія*, на Тессинъ, съ добѫръ Университетъ. Близо при тоя градъ Карлъ V зелъ въ пленъ Франциска I. *Лоди*, на рѣкѫ Аддѫ, съ фабрикы за копринены и другы такива работы, обрѫща голѣмѫ тѫговіѭ съ пармезанско сыренье. *Бергамо*, камъ сѣверъ отъ Лоди, съ добры фабрикы, въ които работатъ копринѫ и най богатъ панаиръ въ сичкѫ Италіѭ. *Кремона*, на рѣкѫ По, прочютъ съ *кеменчетата* си и струнытѣ си. *Мантуа*, на рѣкѫ Минчіо, силна крѣпость, Близо при нея ся е родилъ Виргилій. *Венеція*, единъ отъ добрытѣ градове въ Италіѭ, направенъ на много островы, отдѣленны единъ отъ другъ съ прокопы и соединенны съ твѫрдѣ добры мостове. Тука на мѣсто каруцы ходѭтъ съ гондолы (*каицы*). Въ него сѫ любопытни садината и церквата Св. Марка. *Верона*, на

рѣкѫ Ечь, тѫрговскій градъ, съ старъ амфітеатръ, въ когото добрѣ могѫтъ да ся смѣстѫтъ 23,000 человѣка, и съ добры фабрикы, въ които работатъ сукна и копринѫ. Тоя градъ е отечество на пó Старый Плинія, на Корнелія Непота, на Витрувія и проч. *Падуа*, камъ западъ отъ Венеціѫ, съ добрѫръ Университетъ и най богатѫ церквѫ Св. Антонія, тѫрговскій градъ и единъ отъ най старытѣ въ Европѫ. Отечество на Ливія Тита. *Адрія*, при рѣкѫ По, старый градъ, отъ когото ся е нарекло Адріатическо море, което омывало нѣкога крайоветѣ му. *Удино*, на сѣверъ, съ много фабрикы за платна. Близо при него ся нахожда *чефликъ* Кампо-Форміо, прочютъ по мирѫтъ между Франція и Австрія въ 1797 лѣто.

Въ Велико Герцогство Тосканско: *Флоренція*, на рѣкѫ Арно, столенъ градъ, нареченъ Италіянски Атини. Между многото любопытни нѣща на тоя градъ най главна е церквата Св. Лоренца, съ добрѫ часовниѫ, въ която сѫ гробоветѣ на Медициситѣ. Бъ него има богато сѫбраніе отъ статуи, картины и безцѣнны камыцы, извѣстно въ сичкѫ Европѫ подъ имя Флорентинскѫ галлереѫ съ прочютѫ Академіѫ de la Crusca и фабрикы, въ конто работатъ копринѫ. Флоренція е отечество на

Данта и на Америка Веспуція. *Ареццо*, камъ юго-истокъ отъ Флоренціѫ, мѣсторожденіе на Аретина, който измыслилъ музыкалнытѣ ноты. *Сіена*, камъ югъ отъ Флоренціѫ, въ странѫ роскошнѫ и здравѫ, съ Университетъ. *Пиза*, на рѣкѫ Арно, въ XI вѣкъ была силна республика. Главни нѣща въ тоя градъ сѫ: полегатото кампанаріо и гробищата, конто ся наричатъ Campo-Santo, за които пръстьта была донесена отъ Іерусалимъ на 50 кола натоварени, а въ околностытѣ има минерална вода. *Ливорно*, при Средиземно море, съ слободно пристанище, най добрѫ търговскій градъ въ сичкѫ Италіѫ.

Въ Церковнѫ Область: *Римъ*, най прочютъ на свѣтѫтъ градъ по многочисленностьтѫ и великолѣпіето на памятницитѣ си, между които по главни сѫ: церквата Св. Петра, Ватиканъ, гдѣто живѣе Папата, Пантеонъ, Колизей и стѫлпѫтъ Траяновъ. Въ него има Университетъ и добра Академія, въ която ся учѫтъ живописи. *Тиволи*, камъ сѣверо-истокъ отъ Римъ, добро мѣсто по положеніето си, памятницытѣ си и водопадѫтъ, който е отъ рѣкѫ Теверонъ. *Фраскати*, камъ юго-истокъ отъ Римъ, най хубаво по положеніето си мѣсто, гдѣто казватъ, че ся нахождалъ Тускуланскій Домъ Цицероновъ. *Чивита-Веккія*, камъ сѣверо-западъ отъ

Римъ, укрѣпленъ и тѫрговскій градъ, съ верфь за корабы и съ добро пристанище при Средиземно море въ Папскытѣ владѣнія. *Феррара*, на рѣкѫ По, добрѣ укрѣпленъ градъ, съ Университетъ, мѣсто гдѣто сѫ запирали Торкваго-Тасса. *Болонья*, камъ югъ отъ Феррарѫ, единъ отъ най добрытѣ и богатытѣ градове въ Италіѭ, съ добѫръ Университетъ и Академіѭ. *Фаенца*, камъ югъ отъ Болоньѭ, съ фабрикы за грънчярскы работы, конто ся наричатъ по имято на градѫтъ. *Урбино*, камъ югъ отъ Фаенцѫ, тука ся е роднлъ Рафаель. *Анкона*, камъ юго-истокъ отъ Урбино, добѫръ тѫрговскій градъ, съ слободно пристанище. *Лорето*, камъ югъ отъ Анконѫ, съ монастырь, въ когото ся нахожда храмина (Santa-Casa), конто ся нарича Домъ на Божаматерь, на конто ходѭтъ много богомолци.

Въ Неаполитанско Кралевство: *Неаполь*, най многолюденъ и богатъ градъ въ сичкѫ Италіѭ, въ чюдно мѣсто, иѫ твѫрдѣ близо до Везувія. — Въ него има множество великолѣпни зданія, театръ Сентъ-Карлосъ, единъ отъ най добрытѣ и най голѣмытѣ въ Европѫ, съ фабрикы, въ конто работатъ копринѫ, злато, сребро и струны. Отъ жительетѣ на тоя градъ сѫ любопытни Лазаронитѣ (до 40,000), конто нѣматъ жилища, полу-боси преминуватъ си

нощьтѫ и деньѫтъ подъ открыто небо. *Пуцоло*, портъ при Неаполитанскій заливъ. Близо при него казватъ, че сѫ Елисейскитѣ полета на старитѣ отъ гдѣто излазя твѫрдѣ добра гнила. *Капуа*, на рѣкѫ Вольтурнѫ, силна крѣпость. *Гаета*, при заливъ на истото имя, съ добрѫ крѣпость и пристанище. *Салерно*, при заливъ на истото имя, съ пристанище и твѫрдѣ старѫ Медицинскѫ школѫ. *Козенца*, съ фабрикы на различни вещи. Тука е умрѣлъ въ 411 лѣто Аларикъ, Краль Готскій. *Тарентъ*, при Тарентскій заливъ, тѫрговскій градъ. Близо при него ся вѫдѫтъ тарантули, като паѫци, които кога ухапатъ нѣкого е много ядовито. *Отранто*, тѫрговскій градъ, съ пристанище, при проливѫтъ, който соединява Адріатическо море съ Іоническо. *Манфредонія*, при заливъ на истото имя, тѫрговскій градъ, съ пристанище.

Въ Сицилiѫ: *Палермо*, у сѣверо-западный брегъ на островѫтъ, богато и великолѣпно направенъ градъ, съ добро безопасно пристанище, Университетъ и монетный дворъ. Въ тоя градъ ся е начнало кровопролитіето, което е извѣстно въ Исторiѫтѫ подъ имя Сицилійскы вечерны. *Сиракузи*, на юго-истокъ въ Сицилiѫ, отечество на Архимеда. Близо при него ся нахожда изворъ Аретузинъ и Діониси-

во Ухо, пещера, въ която Діонисій, тиранъ Сиракузскій, слушалъ разговоритѣ на запритѣ. *Катанеа*, близо при планинѫ Етнѫ, която сѫсипва нѣкога сѫвсѣмъ тоя градъ. Улицитѣ тука сѫ насипани съ лавѫ. *) *Мессина*, при Мессинскій проливъ, вторый градъ по добрѫтѫ тѫрговіѭ въ Сициліѭ, съ здраво пристанище. *Трапани*, у западный брегъ на островѫтъ.

Въ Герцогство Пармѫ: *Парма*, столенъ градъ, съ добѫръ и голѣмъ театръ въ сичкѫ Италіѭ и прочютѫ типографіѭ, въ която ся печятатъ книги повече отъ на 200 языка.

Въ Герцогство Моденѫ: *Модена*: главенъ градъ на Герцогството, съ Университетъ и великолѣпенъ Герцогскій дворецъ. *Реджіо*, камъ сѣверо-западъ отъ Моденѫ, мѣсторожденіе на Аріоста. *Каррара*, малѫкъ градъ, близо при когото вадѭтъ предобѫръ бѣлъ мермеръ.

Въ Герцогство Луккѫ: *Лукка*, съ добры фабрикы, въ които работатъ копринѫ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ, и повече съ копринѫ и копринены матеріи. Близо при Луккѫ, както и въ градъ Пизѫ, нахождася добра минерална вода.

Отъ островытѣ, които зависятъ отъ Ита-

*) Распаленно вещество, гдѣто истича отъ волканытѣ.

ліѫ, по́ главни сѫ: *Ельба*, който има много желѣзо, магнитъ и мермеръ. На него е живѣлъ Наполеонъ въ 1814 и 1815 лѣто. *Исхія*, при входѫтъ въ Неаполитанскій заливъ, съ бани въ които ся кѫпатъ и потѫтъ, на които много често дохождатъ хора. *Капри*, прочютъ защото е живѣлъ въ него Тиверій. *Липарски* острови, гдѣто старитѣ поети казвали, че е Еоловото Государство и Вулкановата кувачница. Отъ тука излазя Малвазійско вино и пемза. Най голѣмъ отъ тѣхъ е *Липари*; *Стромболие* главенъ по волканѫтъ си, който всякога гори. *Мальта*, когото оставилъ въ 1530 лѣто Карлъ V на рыцарьетѣ Св. Іоанна Іерусалимскаго, които ги испѫдили Турцитѣ отъ островъ Родосъ. Като дошле на тоя островъ тія начнали да ся наричатъ Малтійски рыцарье. Въ 1800 лѣто ги обладали Англичанитѣ, на които и сега принадлежатъ. *Ла-Валетта*, главенъ градъ е на островѫтъ, твѫрдѣ добро пристанище.

Най главни отъ естественнытѣ любопытны Италіянскы работы сѫ: бездна Харибда, въ Мессинскій проливъ, срѣщо канара Сцилла; планина Етна, планина Везувій, на която пѫрвото изверженіе, което было въ 79 лѣто послѣ Р. Х., засипало градъ Стабіѫ, Помпеѫ и Геркуланъ, открыти въ 1738 лѣто; Кучешка пеще-

ра, отъ която излазѫтъ твѫрдѣ вредны испаренія; езеро Аньяно, на което водата всякога ври; планина Позилиппо, съ пещерѫ презъ която преминуватъ; и Сольфатара, влажна долина, която е извѣстна отъ вреднытѣ си испаренія—сичкитѣ близо при Пуццоло; Барромейски острови, на Лаго-Маджоре, чюдни по мѣстоположеніето си; Каскадска долина и Шамони, на Сѣверъ въ Савоіѫ.

Г Р Ѫ Ц І Я.

Происхожденіе и сегашно состояніе на Грѫція.

Тая земля, начало на наукитѣ, словесностьта и искуствата, представлява сега на всякѫдѣ едно жално на разваленнитѣ градове и неразработанитѣ полета, които сѫ горкій плодъ на долговременното робство и войнското сѫсипваніе.

Грѫцитѣ, като отхвѫрлили въ 1820 лѣто Турското ярмо, въ продѫлженіе на седямь години одѫржали срящо притѣснительетѣ си упиранъ добѫръ и кровопролитенъ бой.

Дѣйствіето на Франція, Англія и Россія, което восторжествова надъ Турцитѣ, оставило съ Адріанополскій миръ самовластьтѫ на Грѫція.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Грѫція.

Грѫція е страна планинста, отъ Турскытѣ предѣлы до мысъ Матапанъ е прорѣзана съ голѣмо планинско бѫрдо, което, като ся простира по неѫ съ многочисленны изданкы, дѣли ѫ на много живописны долины и доволно пространны равнины. Климатѫтъ е добѫръ и здравъ; землята е плодоносна, ѫ злѣ разработана; има и безплодны мѣста. Архипелажскитѣ острови, виждася, не сѫ друго нищо, какъ планински врѫхове, отъ страѫ напѫлнени съ водѫ; а нѣкои отъ тѣхъ сѫ станали отъ волканическытѣ изверженія. Тія острови повечето сѫ много плодоносни, малко ся ражда грождіе, маслини и портукали. Главни произведенія на Грѫція сѫ: дрѫвено масло, жито, вино, коринка, памукъ, коприна, медъ и проч.

Главни градове на Грѫцкій материкъ: *Атини*, столица на Кралевството, отечество на знаменити Грѫцки человѣци. Между драгоцѣннитѣ останали отъ старото великолѣпіе Атинско главни сѫ: Партеноновъ перистиль и храмѫтъ на Минерва, храмѫтъ на Тизея и цитадель Акрополисъ. *Тива* (*стари Тиви*), камъ сѣверо-западъ отъ Атины, малѫкъ градъ. *Ли-*

вадія, камъ западъ отъ езеро Копаисъ, до послѣднѫтѫ войнѫ былъ най добѫръ градъ въ тѫѭ странѫ по мануфактурытѣ и тѫрговіѭтѫ. *Лепанто*, при заливъ на истото имя, съ пристанище и крѣпость. *Миссолонеи*, камъ западъ отъ Лепанто, укрѣпленно мѣсто, прочютъ отъ юнашкѫтѫ Грѫцкѫ защитѫ въ 1826 лѣто. *Коринтъ*, на Коринтскій провлакъ, между Лепантскій и Атинскій заливъ, най богатъ тѫрговскій градъ въ старо время, а сега най силна естественна Грѫцка крѣпость. *Патрасъ*, при входѫтъ въ Лепантскій заливъ, съ пристанище, добѫръ тѫрговскій градъ. *Науплія*, при заливъ на истото имя, съ добро пристанище, нѫ нездравъ климатъ. Тоя градъ былъ стара столица на Грѫція. *Аргосъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Науплію, най старъ на свѣтѫтъ градъ, направенъ преди Р. Х. 1856 години и сѫвсѣмъ сѫсипанъ въ послѣднѫтѫ Турскѫ войнѫ съ Грѫцытѣ. *Триполица*, която была подъ Турско владычество на главный градъ Морея, сега е сѫсипанъ. *Мизитра*, у коренѫтъ на Тайгетъ, въ живописно мѣсто, сѫсипанъ градъ въ послѣднѫтѫ войнѫ. Въ околностытѣ му ся находѫтъ останали отъ Спарты и окрѫгъ Майнѫ, на когото жительетѣ, които ся почитѫтъ унуци отъ Спартанцытѣ, никога не были сѫвсѣмъ подъ Турскѫ власть. *Наполи-ди-Мал-*

вазія, камъ юго-истокъ отъ Мизитрѫ, приморскій градъ, съ добро пристанище, прочютъ съ виното си. *Коронъ*, *Модонъ* и *Наваринъ*, укрѣпленни приморски градове. Послѣдный е прочютъ отъ войнѫтѫ, на която соединеннитѣ флотове Русски, Французски и Англійски сѫ побѣдили Турско-Египетскій флотъ въ 1827 лѣто.

Отъ Островытѣ, които принадлежатъ на Грѫція, най главни сѫ: *Негропонтъ* (Евбея), твѫрдѣ плодоносенъ островъ, отдѣленъ отъ Ливадіѭ съ такѫвъ тѣсенъ проливъ, гдѣто ся соединява съ мостъ съ сухѫтѫ землѭ. На него главенъ градъ е *Негропонтъ*, съ пристанище. *Гидра*, на когото жительетѣ ся почитатъ най добри мореходци въ Грѫціѭ. *Колури*, старъ Саламинъ, прочютъ отъ морскѫтѫ войнѫ, на която Темистоклъ е побѣдилъ Ксеркса 480 години преди Р. Х. *Наксія* (Наксосъ), нареченъ Цикладска царица, твѫрдѣ плодоносенъ островъ и излазя добро вино. *Паросъ* (Паро), прочютъ съ мермерѫтъ си. *Антипаросъ*, прочютъ съ пещерѫтѫ си. *Санторинъ*, камъ югъ отъ Наксіѭ, излазя добро вино.

ІОНИЧЕСКИ ОСТРОВИ.

Іоническитѣ острови, които лежатъ распрѫснато у бреговетѣ Грѫцкы и Турскы, сѫ

отъ бесплодны ярове и высоки рѫтове прорѣзани отъ плодоносны равница и долины. Вино, маслини и гроздье сѫ главното богатство на тукашнитѣ жителье. Тія острови, които принадлежали испѫрво на Венеціянетѣ, а послѣ на Франція, сега сѫ република, която ся нахожда подъ покровителство на Англія, която сѫдѫржава тука свойтъ горнизонъ. Тія сѫ седямь: *Корфу*, (Corcyra), на него главенъ градъ *Корфу*, най силна крѣпость, съ пристанище. Тоя градъ е столица на Іоническата република, има Университетъ и обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. *Паксо*, най малѫкъ. *Санта-Мавра*, съ прочютъ Левкадскій яръ. *Теаки*, стара Итака, царство на прочютый Улисса. *Кефалонія*, най голѣмъ отъ седямтѣхъ острова. *Занте* (Zacynthus), най плодоносенъ. *Черигео*, най южный островъ, прочютъ нѣкога съ имя Цитерѫ.

ОТДѢЛЕНІЕ II.

А З І Я.

ОБЩО ПРЕГЛЕДВАНІЕ НА АЗІЯ.

Азія, начало на человѣческій родъ, была начало на искуствата и наукитѣ. Въ неѫ стаиали пѫрвитѣ и най голѣмитѣ Монархіи; отъ неѫ, като ся распространяли по сичкій Земный Глобусъ, человѣцитѣ занесвали съ себя си познаніята си и исторіята си; въ неѫ най сетнѣ ся начнали четыри главни вѣри, които, все не еднакво число, послѣдватъ сичкитѣ жителье на Земный Глобусъ.

Въ цѣлѫ Азіѫ образѫтъ на правленіето е деспотическій. Азіятскитѣ Царье, за да ги обожаватъ или, по добрѣ, да имъ ся божѫтъ тѣхнитѣ поддании, посвоиватъ си множество пусты и голѣмы титлы, какъ то: повелитель на повелителье, братъ на луната, сынъ на слѫнцето, и никога ся не показватъ въ общество, за да направатъ съ това да ги почита народѫтъ повече.

Жительетѣ на Южна Азія, сѫ истѫнчени, които обычатъ слободіѫ и удоволствіе, неѫ и-

матъ добѫръ разумъ, знаѭтъ много искуства даже и науки—изречавата навѫсено. А жительетѣ на Сѣверна и часть на Средня Азія, сѫ простаци и полудиви, залягатся тѫкмо съ най потребнытѣ на животѫтъ: *гечендинсоватся* съ звѣринѫ ловь, скотоводство още и сѫ оберници.

АЗІЯТСКА РОССІЯ.

Азіятската Россія е отъ двѣ главни части: Сѣверня или Сибирь и Южня или Кавказія.

СИБИРЬ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Сибирь.

Сибирь представлява едно широко равнище, издуто на югъ и срѫвно камъ Сѣверный океанъ. По южнытѣ ѝ предѣлы, на крайоветѣ съ Китайскѫ Имперія преминуватъ высоки планини, които на различны мѣста иматъ различны имена. Климатѫтъ ѝ на сѣверъ е суравъ, въ средѫтѫ студенъ, и на югъ умѣренъ.

Южната Сибирска часть, има земля плодоносня, изважда малко жито и храни много добытѫкъ, а планинитѣ ѝ сѫ богати съ вся-

какви металлы; среднята ѝ часть, която е все блата и голѣми гори, има много звѣрьове; а сичкій ѝ сѣверъ е пѫленъ съ буренацы и нѣма друго нищо освѣнь звѣрьове.

Жителье на Сибиръ.

Жителье въ Сибирь броѭтъ до 2,000,000. Тія сѫ отъ преселницы и тукашны жителье. Преселницитѣ исповѣдватъ Христіянскѫ, а повечето Грѫцко-Россійскѫ вѣрѫ, а тукашнитѣ Магометанскѫ, на западъ, и языческѫ, на истокъ и сѣверъ.

Главни градове въ Сибиръ.

Въ Тобольскѫ губернію. *Тобольскъ*, при вливанієто на Тоболь въ Иртышъ, тѫрговскій градъ, съ добрѫ фабрикѫ за платна. *Тюмень* на рѣкѫ Турѫ, добѫръ градъ въ тѫѭ губернію послѣ Тобольскъ, съ задовы за званцы и кожы. *Березовъ*, при соединенієто на Сосва съ Обьѭ, сирмашкій градъ.

Въ Омскѫ область: *Омскъ*, на рѣкѫ Иртышъ, съ силиѭ крѣпость. *Петропавловскъ*, на рѣкѫ Ишимъ, главна крѣпость на военната Ишимска линія, съ митарство.

Въ Томскѫ губернію: *Томскъ*, на рѣкѫ Томь, единъ отъ добрытѣ тѫрговскы градове

въ Сибирь. *Барнаулъ*, на Обь. *Кузнецкъ*, на рѣкѫ Томь, обрѫща тѫрговиѭ съ кадифе и д. т. Въ тѫѭ губерниѭ ся нахождатъ най богатитѣ въ Россиѭ рудници за сребро.

Въ Енисейскѫ губерниѭ: *Красноярскъ*, на *Енисей*, малѫкъ, нѫ добѫръ градъ, главенъ по тѫрговиѭтѫ си. *Енисейскъ*, на Енисей, добѫръ тѫрговскій градъ. *Туруханскъ*, на Енисей, близо при полярный крѫгъ, тѫрговскій градъ.

Въ Иркутскѫ губерниѭ: *Иркутскъ*, на рѣкѫ Ангарѫ, прѫвъ тѫрговскій градъ въ Сибирь, съ голѣмы магазины, мѣсто на което стоварватъ Европейскытѣ стоки, които мѣни Американската Компанія съ Китайскы. *Нерчинскъ*, въ источнѫтѫ часть, съ богаты рудницы за коршумъ и сребро. *Кяхта*, срѣщо Маймачинъ, твѫрдѣ главенъ по голѣмѫтѫ мѣнитиѫ тѫговиѭ съ Китай.

Въ Троицко-Савско припредѣлно управленіе: *Троицко-Савскъ*, на рѣкѫ Селенгѫ, съ крѣпость.

Въ Якутскѫ область: *Якутскъ*, на Ленѫ, областенъ градъ, главенъ по тѫрговиѭтѫ. *Вилюйскъ*, на рѣкѫ Вилюиѫ; близо при него ваднѫтъ соль.

Въ Охотско приморско управленіе: *Охотскъ*, при устьето на Охота, малъкъ, но добръръ за търговіе градъ, растоварваніе на стокитѣ на Американската Компанія, които пращатъ въ Камчатка, съ малкы верфы за корабы.

Въ Камчатско приморско управленіе: *Нижне-Камчатскъ*, на рѣка Камчатка, главенъ градъ на приморското Камчатско управленіе и на сичкій полуостровъ.

КАВКАЗІЯ.

Подъ имя Кавказія или, по добрѣ, Закавказія разумѣватся сичкитѣ земли, които лежатъ на южнытѣ изданкы отъ Кавказскытѣ планины между Черно и Каспійско море, които е привзела Россія въ различны времена отъ Турція и Персія и смѣсени на югъ съ тія страны.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Кавказія.

Кавказія е страна планинista, която прохлаждатъ множество малки рѣки. Отъ высокостытѣ тука сж по главни: Ельбрусъ и Казбекъ, на сѣверъ; и Араратъ, на югъ, на предѣлытѣ съ Персія; а отъ рѣкытѣ: Кура съ

отстранениѫ рѣкѫ Аракъ, която ся влива въ Каспійско море; и Ріонъ, старъ Фазисъ, който ся влива въ Черно море. Климатѫтъ е различенъ: по высокытѣ мѣста е студенъ, по долнытѣ топѫлъ и даже горещъ. И землята тѫй е различна: преходитѣ отъ твѫрдѣ многото плодоносіе камъ твѫрдѣ многото безъплодіе весма сѫ чести.

Най главни произведенія на тая страна сѫ: жито, коприна, шафранъ, добытѫкъ, злато, сребро, мѣдь, желѣзо, коршумъ и минерална вода.

Жителье на Кавказія.

Въ Кавказіѫ ся брояѫтъ повече отъ два милліона жителя, нѣкои исповѣдватъ Христіянскѫ, нѣкои Магометанскѫ вѣрѫ.

Главни градове въ Кавказіѫ,

Въ Грузіѫ и землитѣ, които зависятъ отъ неѫ: (*) *Тифлисъ*, на рѣкѫ Курѫ, главенъ градъ на Грузія, съ митарство, дворъ за монетѫ и на различни вещи фабрикы. *Гори*, так-

(*) Най главнитѣ земли, които зависятъ отъ Грузіѫ, сѫ: Дагестанъ и Ширванъ, на истокъ; Имеретія, Мингрелія и Абхазія или Абазія, на западъ.

же на Курѫ (въ Карталиніѭ), съ крѣпость. *Телавъ* и *Сигнахъ*, камъ юго-истокъ отъ Тифлисъ, крѣпости въ Кахетіѭ. *Тарки*, близо при Каспійско море, малѫкъ градъ, резиденція на Таркинскій Шамахъ, най силный владѣтель въ Дагестанъ. *Дербентъ*, при Каспійско море, тѫрговскій градъ, съ пристанище и силнѫ крѣпость. *Низабадъ*, камъ югъ отъ пѫрвый, тѫрговскій градъ, съ пристанище. *Баку*, камъ югъ отъ Низабадъ, съ добро пристанище при Каспійско море, обрѫща голѣмѫ тѫговіѭ съ Персіѭ. *Ахалцыхъ*, на Курѫ, силна крѣпость, придобыта отъ Турціѭ въ 1829 лѣто. *Кутаисъ*, на рѣкѫ Ріонъ, главенъ градъ на Имеретія, вѫрти голѣмѫ тѫговіѭ. *Поти*, крѣпость при Черно море, придобыта отъ Турціѭ по Адріанополскій миръ, въ 1829 лѣто.

Въ Армянскѫ область: *Еривань*, на рѣкѫ Зангѫ, главенъ градъ на тая область, привземенъ отъ Персіѭ въ 1828 лѣто, съ фабрикы за копринѫ и памукъ. Камъ западъ, малко далечъ отъ него ся нахожда, Ечміадзинъ, най богатъ Армянскій монастырь, съ драгоцѣнно сѫбраніе на рѣдки источни и рукописни книги. Въ тоя монастырь ся сѫхранява рѫката Св. Григорія, просвѣтитель на Армянскій народъ. *Нахичеванъ*, на рѣкѫ Аракъ.

ЯПОНІЯ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Японія.

Японія, които сѫ открыли въ 1542 лѣто Португальцитѣ, состои отъ острови, доста планинисты, повечето плодоносни и добрѣ разработани, нѫ често на тѣхъ ся трѫси землята. Климатѫтъ тука е непостояненъ: презъ лѣто-то быва твѫрдѣ жежгина, а презъ зимѫтѫ твѫрдѣ голѣмъ студъ. Отъ произведеніята сѫ по главни: чайно, камфарно и др. т. дрѫвета, рудници за злато, сребро и мѣдь, а край бреговетѣ ловѭтъ мерджанъ. Копринените матеріи, фарфорѫтъ, и желѣзнитѣ огледала, — сѫ главно Японско произведеніе. Обрѫщатъ тѫрговіѭ тѫкмо съ Китайцытѣ и Голландцытѣ.

Жителье, вѣра и правленіе въ Японіѭ.

Японія има до 25,000,000 жителя, които исповѣдватъ вѣрѫ Синто и Будискѫ, и ги управляватъ два Императора, духовенъ, Даири и свѣтскій, Кубо. Макаръ Кубо и да ся почита прѫвъ подданникъ на Даири, нѫ той е собственно неопредѣленъ Государь Японскій.

Главни градове въ Японіѭ: *Іеддо*, резиденція на Кубо, единъ отъ голѣмытѣ и най

населеннытѣ градове на свѣтѫтъ, съ голѣмъ дворецъ на свѣтскій Императоръ, обыколенъ съ зидове и вады, конто сѫ напѫлнени съ водѫ. *Міако*, резиденція на Даири или духовный Императоръ и центръ на Японската ученость, голѣмъ и многолюденъ градъ, съ твѫрдѣ голѣмъ дворецъ на Даири, който сѫ отдѣлява отъ другій градъ съ зидове и вады. *Нангазаки*, на островъ Кіузіу, единственный портъ, гдѣто е позволено да пристанватъ чуждестранцитѣ.

КИТАЙСКА ИМПЕРІЯ.

Мѣстоположеніе и климатъ на Китай.

Китайската Имперія, е най голѣма на свѣтѫтъ послѣ Русскѫтѫ Имперіѫ, и сичката представлява пространны равнины, малко или много плодоносны, прорѣзанны съ рѣкы и проконы, и единѫ плоскѫ высокость, която лежи между множество планини твѫрдѣ голѣми. Повечето на тая плоска высокость е една пясеклива пуста равнина Коби.

Въ свой Китай нѣма ни единѫ клѣткѫ земліѫ, способнѫ за да ся разработи, която да лежи на странѫ пустѫ. Самъ Императорѫтъ, за да почете земледѣліето, което е доведено на

най высокѫ степень на свѫршенството, всѣкоѭ годинѫ прекарва нѣколко брезди на полето близо при столицѫтѫ си.

Тая страна, която е все езера, по голѣмото си пространство има голѣмо различнообразіе въ климатѫтъ си. На сѣверъ и западъ климатѫтъ ся умѣрява отъ высокытѣ планины, а на истокъ и югъ отъ вѣтроветѣ, конто духатъ отъ камъ морето.

Главни произведенія на Китайската Имперія.

Главни произведенія на Китайската Имперія сѫ: чайно дрѫво, на което съ листата става голѣма тѫрговія съ Европейцытѣ; камфарно дрѫво, сално дрѫво, жлѫтъ самороденъ памукъ. Отъ тука излазя коприна, фарфоръ, мускусъ, козина отъ Тибетскы козы.

Жителье, вѣра и правленіе въ Китай.

Китай е най населенната страна на свѣтѫтъ: въ него ся броѭтъ до 170,000,000 жителя. Най много распространенна вѣра е тука Фо. Императорѫтъ исповѣдва Ламайскѫ, а ученитѣ послѣдватъ Конфуціевѫ вѣрѫ. Правленіето е деспотическо, нѫ ся умѣрява отъ

религіѫтѫ и съ стары обычаи; правительетѣ на градоветѣ ся наричатъ Мандарини. *)

Тая страна все е преобрѫщана много отъ камъ то политическитѣ работи. Въ началото на XVII столѣтіе Татаритѣ отъ Манжу обладали Китай и имъ ся воцарилъ на престолѫтъ единъ отъ предводительетѣ, на когото династіята и до сега царствува. И така Татаритѣ пріяли нѫравытѣ и обычаитѣ на покоренный народъ.

Китайцитѣ за най голѣмѫ хубость на женитѣ почитатъ да иматъ малкы нозье; за това още отъ какъ сѫ малки престѣгатъ имъ нозьетѣ съ ремицы, отъ което Китайскытѣ жени не могѫтъ да ходѫтъ. Да иматъ длѫгы нокты и крѫвено тѣло почитатъ го бѣлежка за богатство и умъ.

Главни градове въ Китай: *Пекинъ*, столица на Имперіята, има 2,000,000 жителя и ся

*) Китайската Имперія е получила образованіето си още въ най старо время; нѫ Китайцитѣ, конто преварили другытѣ народы въ наукытѣ и искуствата, отколѣ все оставатъ неподвижни въ еднѫ степень на просвѣщеніето. Тія всякога ся сакандисвали отъ другытѣ народы и да ся овардятъ отъ Татарытѣ, конто нараквали на тѣхъ, направили каменый зидъ, длѫгъ 350 Нѣмецки мили.

дѣли на два града: въ единый живѣѭтъ Татари, а въ другій Китайци. Императорскій дворецъ, съ сичкѫтѫ си принадлежность има повече отъ едиѫ Нѣмецкѫ миліѫ въ околностьтѫ си и отъ другій градъ ся отдѣлява съ зидове. Сичкій градъ е обыколенъ съ зидове, конто иматъ 40 фута высочина и 20 фута дебелина. Въ Пекинъ има Грѫцко-Россійскій монастырь, въ когото е духовната Русска миссія. *Нанкинъ*, на рѣкѫ Кіангъ, напрежна Китайска столица, съ фарфоровѫ *кулѫ*. Отъ тоя градъ е получила имято извѣстната матерія (нанка), която правѭтъ отъ самороденъ жлѫтъ памукъ. *Кантонъ*, на Си-Кіангъ, единственный градъ въ Китай, въ когото е позволено сега да влазѭтъ Европейскитѣ тѫрговци, за конто тука е опредѣленна особенна часть. Отъ тука носѭтъ твѫрдѣ много чай и другы Китайскы произведенія. *Макао*, Португальско поселеніе на островъ съ истото имя, който е на Кантонскій заливъ. Тука Камоенсъ е написалъ своѭтѫ си Лузіадѫ. *Ласса*, главенъ градъ въ Тибетъ. Близо при него ся нахожда единъ *чефликъ* на Далай-Лама.

ИНДО - КИТАЙ.

Мѣстоположеніе и климатъ въ Индо-Китай.

Индо-Китай, нареченъ така, защото лежи между Индія и Китай, прорѣзанъ е съ мно-

го планинскы бѫрда и го прохлаждатъ твѫрдѣ голѣми рѣки, конто ся разливатъ сѣвга періодически. Голѣмото продѫлженіе на бреговетѣ, высокостьта на вѫтрешнитѣ планини, равенството на днитѣ и нощитѣ и періодическитѣ дѫждове умѣряватъ температурѫтѫ на тая страна, въ която сѫ извѣстни тѫкмо двѣ времена на годината, сухо и дѫждливо время.

Главни произведенія на Индо-Китай.

Землитѣ на тоя голѣмъ полуостровъ, въ различнытѣ си часты, представляватъ твѫрдѣ видна сряцо-положность на плодородіе и безплодіе, споредъ, каквото сѫ отдалечени отъ рѣкытѣ или сѫ при тѣхъ. Приречнитѣ земли иматъ такѫва растителна сила, цото двапѫти въ годинѫтѫ става богатѫ жѫтвѫ на просо и орисъ, конто сѫ главна гозба на жительетѣ.

Высокитѣ части на тоя полуостровъ сѫ покрыти съ драгоцѣнны дрѫвета, както: текъ, желѣзно дрѫво, палма, сандално и алое. Тука ся нахождатъ множество рудници за злато, сребро, коршумъ и желѣзо и трапове за безценны камыцы. Отъ тука носѫтъ копринѫ, индиго и памукъ. Слоноветѣ тука иматъ намѣсто добытѫцы. Бѣлый слонъ почитатъ много, защото въ него, по знанието на жительетѣ, преминува душата кога умре Государьѫтъ имъ.

Жителье и вѣра въ Индо-Китай.

Числото на жителѣтѣ въ Индо-Китай е до 22,000,000. Бирманитѣ, Сіамцитѣ и Кошинцитѣ сѫ най добрѣ отхранитѣ хора на тоя пространный полуостровъ. На пѫрвитѣ е забранено многоженството. Сичкитѣ тія народи исповѣдватъ Будискѫ вѣрѫ, освѣнъ Малаитѣ, конто сѫ Магометане и най добрѣ ся гечендисватъ на тоя полуостровъ. Правленіе то е деспотическо; да ся пресели нѣкой въ друго Государство наказватъ го злѣ.

Главни градове въ Индо-Китай: *Умерапура*, на рѣкѫ Иравадді, стара столица на Бирманската Имперія, купъ отъ дрѫвены кѫщы, направены на колове. *Ава*, камъ югъ отъ пѫрвый, сегашна резиденція на Бирманскій Императоръ. *Банкокъ*, при устьето на Мейнамъ, столица на Сіамско Кралевство, единъ отъ най голѣмытѣ тѫрговскы градове въ Азіѭ. *Малакка*, при Малакскій проливъ. Тоя градъ испѫрвомъ былъ Португальскій, послѣ Голландскій, а сега е Англичанскій.

ИНДІЯ ИЛИ ИНДОСТАНЪ.

Историческо описваніе на Индія.

Великій Александръ проникналъ въ Индіѭ 327 години преди Р. Х. Послѣ Алексан-

дровото нападеніе Индія тринадесять вѣка была спокойна. Въ XI и XII столѣтіе послѣ Р. Х. Мусулманскитѣ Государье, наречени Афгани или Патани, обладали сѣверѫтѫ часть на Индія и вѫвели въ неѭ Магометанскѫ вѣрѫ. Тимуръ или Тамерланъ сѫвсѣмъ ѭ сѫсипалъ въ 1398 лѣто.

Въ 1526 лѣто унукѫтъ Тамерлановъ, имято му Баберъ, воздвигналъ на развалинытѣ на Патанската Имперія Имперіѭ Монголскѫ. Той былъ прѫвъ Государь, извѣстенъ въ Европѫ съ названіе Великій Моголъ.

Въ времято на тія нападенія много Индѣйски племена ся отдалечили въ планинытѣ: отъ тія племена происхождатъ Сейцитѣ, Мараттитѣ и други независими народи. Монголската Имперія, която достигнала до великѫ степень при Аурунгъ-Зеба, начлала послѣ смѫртьтѫ му, която сѫ случила въ 1707 лѣто, да испада по̀ полека. Въ 1739 лѣто Персидскій Шахъ Надиръ нападналъ на Индостанъ и обладалъ иманьето на Дели. Послѣ Афганитѣ и Мараттитѣ ся препирали единъ и другъ за владычеството надъ Индіѭ, въ която Европейцитѣ основали векѣ много поселенія. Обществото на Англійскитѣ тѫрговци, което е извѣстно съ имя Остъ-Индійска Компанія, което най напредъ имало нѣколко самсарье,

станало на малко время твърдѣ силно и чюдно си увеличило владѣнията. То ся ползовало отъ вънтрешнитѣ несогласія, конто раздѣляли Индостанъ; развалило Монгольскътъ Имперіи въ 1803 лѣто; съвсѣмъ покорило Маратътъ въ 1812 лѣто, и съ хитрость или силъ распространило властьтъ си на цѣлый Индостанъ. Кральоветѣ или Раджитѣ, на конто оставатъ тія тъкмо сѣнкътъ на властьта, не съ друго нищо, тъкмо тѣхни поддании.

Мѣстоположеніе и климатъ на Индія.

Мѣстоположеніето на Индія представлява най добъръ и голѣмъ различенъ видъ въ вънтрешнытѣ си равнины, долины или планины на сѣверъ, истокъ и югъ. Отъ тія планины истичатъ множество рѣки и долове, конто оплодотворяватъ равнинытѣ. Періодическій дъждъ и голѣмата жежгина даватъ на тукашната земля такъвъ растителнъ силъ, която, речи, не е извѣстна въ другытѣ часты на свѣтътъ. По Индостанъ отъ камъ сѣверъ на югъ преминува планинско бърдо на Гатски планини. Высокостьта на това бърдо, която запира Муссонъ и испареніята, прави на бреговетѣ Малабарскы и Коромандельскы двѣ съвсѣмъ срящоположны вренена на годината. И така, кога е зима въ Маія, то въ Пондишери лѣто, и

пакъ. Лѣтото тука ся продължава девять мѣсяца, а зимата три, презъ които често вали дождъ. Тука незнаятъ ни снѣгъ ни ледъ. Въ голѣмата пустa равнинa, която ся простира камъ юго-истокъ отъ рѣкa Индъ и камъ сѣверъ отъ Гузуратскій полуостровъ усѣщася Аравійска най голѣма жежгина, която не е до толкова голѣма на Малабарскій брегъ, гдѣто вѣятъ силни фортуни; тѣнкитѣ морски вѣтрове прохлаждатъ воздухатъ въ Бенгалъ, гдѣто температурата нѣкога ся воздвига до 34° по Реомюра. Въ Кашемирскa и Непальскa долинa е всякога пролѣть.

Главни произведенія на Индія.

Отъ Индіи излазятъ множество различни растенія: орисъ и банани, които сa главна гозба на Индуситѣ, растятъ твърдѣ много; така и индиго, добръ афіонъ, най тънъкъ памукъ, добра коприна, всякакви палми, които даватъ плодове, брашно и лико за важья; бамбуковый буренъ расте тука като лещаци и го употребляватъ кога правятъ кащы. Индѣйската смокиня или бананово дрво достига до необыкновенна величина. Близо при морскытѣ брегове и повече близо при островъ Цейланъ ловятъ твърдѣ добръ маргарь, съ когото повечето вартятъ търговіи. Киссеята, шало-

ветѣ и други Индѣйски матеріи сѫ най добри отъ тоя родъ матеріи на другитѣ страни. Оттука излазѧтъ много дрѫвета, любопытни по цвѣтѫтъ си и благоуханіето. Въ нѣкои рѣки ся нахожда злато. Тука ся нахождатъ всякакви безцѣнни камыци и д. т. Индія е страна, въ която всякакви животны чюдно сѫ многочисленни, и това, може да е, отъ религіѧтѫ на тукашнитѣ жителье, които боготворяватъ много видимы нѣща. Тука повече сѫ любопытни слоноветѣ, носорозитѣ, левоветѣ, тигритѣ, боатѣ и други усойни зѫми.

Жителье и вѣра въ Индіѧ.

Жителье въ Индіѧ ся брояѧтъ до 140,000,000. Главното народонаселеніе е отъ Индусы, които и до сега ся раздѣлявать на касты, въ които и ще си останатъ вѣчно. Главни касти сѫ четыри: пѫрва каста е отъ Брамины или духовны, втора каста отъ воины, третя каста отъ земледѣлцы, четвѫрта каста работници. На различни касти членоветѣ не могѫтъ ни да ѣдѧтъ заедно, ни да ся женѧтъ. Освѣнь тія главни касти, има още паріи, презрѣнна каста, отъ която ся гнусѧтъ сичкитѣ Индуси. На пѫрвитѣ двѣ касти женитѣ обиватъ себяси на гробответѣ на мѫжоветѣ си. По́ главенъ харак-

теръ на Индуситѣ е гдѣто сѫ прелепени камъ старитѣ обычаи, за сѫхранението на които ся трудѫтъ повече, нежели засвойтъ си животъ. Въ искуствата и наукытѣ и сега стоѫтъ на истѫтѫ степень, на която сѫ были преди двѣ хиляди години. Освѣнь Индуси, има още Афгани, Монголи, Евреи и Европейци различни націи. Индуситѣ слѣдватъ Брамински вѣрѫ: тія вѣрватъ въ преселението на душитѣ и въ предъопредѣлението, за това иматъ голѣмѫ почетъ камъ сичкитѣ животни, воздѫржватся отъ мясоѣдение и безъ грижѫ претѫрпяватъ сичко, каквото да ся случи тѣмъ. Кравата у тѣхъ е священно животно. Сейцитѣ (военната секта), които ся броѫтъ до 4,000,000, исповѣдватъ смѣсение на вѣра Будизмъ съ Исламизмъ. Има още до 18,000,000 Магометане и до 1,500,000 Христіяне.

Главни градове въ Индіѫ: *Калькутта*, на рѫкавѫтъ отъ рѣкѫ Гангъ, който ся нарича Гугли, главенъ градъ на Британскитѣ владѣнія въ Остъ-Индіѫ и резиденція на Генералъ-Губернаторѫтъ, состои отъ двѣ части, сѫвсѣмъ различни по архитектурѫтѫ: Черный градъ, който е направенъ отъ бамбукъ, населенъ е съ тукашны жителье; Бѣлый градъ, въ когото ся нахождатъ правителственнитѣ мѣста, добрѣ направенъ и населенъ съ Европейцы. Калькутта

има Университетъ, Армянскѫ Академіѭ, Магометанско училище, добро учено Азіятско общество, множество твѫрдѣ добры фабрикы на различни вещи обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. *Шандернагоръ*, при рѫкавѫтъ на рѣка Гангъ, доволно голѣмъ градъ, който принадлежи на Французитѣ, вѫрти тѫрговіѭ съ *кадифе*, парчѫ, камлотъ, селитрѫ, мускусъ и ревенъ, който дохожда отъ сѣверъ. Въ него такѫтъ много памучены матеріи. *Бенаресъ*, на рѣкѫ Гангъ, центръ на Брамінската ученость и мѣсто на поклоненіето имъ, толкова е священно на Индуситѣ, щото всякій отъ тѣхъ е дѫлженъ да иде на него поне единъ пѫть въ животѫтъ си. Тоя градъ обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ копринены матеріи, сита, киссеѭ и има обсерваторіѭ, на която *кобето* ся вѫрти на единъ *четаль*. *Агра*, на рѣкѫ Джумнѫ, стара резиденція на Великій Моголъ, съ Императорскій дворецъ, който е едно отъ най добрытѣ зданія въ Азіѭ. Близо при тоя дворецъ ся нахожда твѫрдѣ добра мечеть на Аурунгъ-Зеба. *Кашемиръ*, въ хубавѫ долинѫ, която ся нарича Индійскій и Источенъ рай, прочютъ съ шаловетѣ си, които такѫтъ отъ коприноватѫтѫ козинѫ на Тибетскитѣ кози. *Лагоръ*, главенъ градъ въ земльѫтѫ Сейксѫ, прочютъ по фабрикытѣ си и тѫрговіѫтѫ. *Суратъ*, при устьето на Тап-

ти въ Камбейскій заливъ, укрѣпленъ градъ, съ добро направено пристанище, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. Въ него има двѣ заведенія, въ които цѣрѫтъ говеда. *Бамбей*, главенъ градъ на Бамбейското Президентство, центръ на Англійската тѫрговія въ западный Индостанскій брегъ. Въ него ся броѭтъ до 8,000 Парса или поклонници на огньѭтъ, когото день и нощь поддѫржватъ въ храмѫтъ си, като палѭтъ благоуханы дрѫвета. *Гоа*, съ добро пристанище въ Индіѭ. Тоя градъ привзелъ Алфонсъ Албукеркъ въ 1510 лѣто, отъ тогава насамъ и до сега е на Португальцитѣ и всякога е былъ центръ на тѣхната тѫрговія въ Индіѭ. *Калікутъ*, у Малабарскій брегъ, съ пристанище, гдѣто пръвъ пѫть пристанали Португальцитѣ подъ началство на Васко-де-Гама въ 1498 лѣто. *Кощинъ*, у Малабарскій брегъ, съ верфь за корабы, тѫрговскій градъ, който много время е былъ главно владѣніе на Холандцитѣ въ Индіѭ. *Транкебаръ*, у едного отъ рѫкавытѣ на Каверь, принадлежи на Датчанитѣ, които тука сѫ ся заселили въ 1617 лѣто. *Пондишери*, камъ вѣверъ отъ Транкебаръ, главенъ градъ на Французскитѣ владѣнія въ Индіѭ. *Мадрасъ*, главенъ градъ на Мадрасското Президентство, твърдѣ добѫръ по населеніето и тѫрговіѭтѫ, ня безъ пристанище, каквото повечето градо-

ве у Коромандельскій брегъ. Отъ 1640 лѣто принадлежи на Англичанитѣ. *Мазулипатамъ*, при устьето на рѣка Кистна, съ голѣмы фабрикы за памучены матеріи, най добрѫ портъ у Коромандельскій брегъ. *Каттакъ*, камъ сѣверъ отъ Мазулипатамъ, съ крѣпость. На югъ отъ него градъ *Джагеурнаутъ*, прочютъ съ тритѣхъ си пагода (храма), гдѣто ся сѫбиратъ множество богомолци на поклоненіе. Въ единъ отъ тія пагоды ся нахожда идоль, на когото очитѣ сѫ отъ два голѣми алмаза. Мѣстото, на колкото е тоя градъ ся почита священнѫ землѭ. *Голгонда*, укрѣпленъ градъ, прочютъ съ рудницытѣ си, отъ конто вадѭтъ злато и трапове за алмазы; най напредъ былъ столица на Государството съ истото имя. *Аурунгабадъ*, когото е направилъ Императоръ Аурунгъ-Зебъ, и когато царствовалъ былъ столица на Декана. *Серингапатамъ*, силна крѣпость на рѣкѫ Каверь, былъ столица на владѣнията на прочютый Типпо-Саиба, който починалъ въ войнѫ тѫ, насрящо Англичанитѣ въ 1799 лѣто.

Отъ островытѣ, конто сѫ смѣсени съ Индостанъ, главни сѫ: *Цейланъ*, извѣстенъ у старытѣ Тапробанъ: на него не става твѫрдѣ голѣма жежгина, която изсушава Коромандельскій брегъ. Тоя островъ е плодоносенъ и богатъ съ безцѣнны камыцы; слонове тука ся

вѫдѫтъ съ стада. Най добѫръ портъ на тоя островъ е *Тринкомале*. Камъ югъ отъ градъ Канди ся нахожда Адамова планина, която има конический видъ, добро мѣсто на набожнитѣ пѫтуванія. *Лакедивски* и *Малдивски* острови, които сѫ до 12,000, обыколенни съ мерджанены могилы. На островытѣ Малдивскы ловѫтъ каурисы, като чешулки, които употребляватъ въ Индустанъ на мѣсто пари.

БЕЛУДЖИСТАНЪ.

Белуджистанъ е страна, прорѣзана въ различны мѣста съ планины, на които ся нахождатъ богати рудници; нѫ голѣмата часть на тая страна е отъ безплодиѫ, твѫрдѣ жежгѫ пустѫ равниѫ; а плодоноснитѣ и долини, които ся прохлаждатъ съ малкы рѣкы, изваждатъ такива произведенія, които сѫ свойственни на Индостанъ. Белуджитѣ, които ся броѫтъ до 3,000,000, повечето сѫ Номади, исповѣдватъ Магометанскѫ вѣрѫ на Суннитското тѫлкованіе и ги управляватъ много Ханове, отъ които най силенъ ся почита Келитскій. *Келатъ*, на высокѫ равниѫ, главенъ градъ на Белуджистанъ и резиденція на най силный отъ Хановетѣ, отъ когото зависятъ сичкитѣ други.

АФГАНИСТАНЪ.

Афганистанъ, страна твѫрдѣ различновидна по мѣстоположеніето си, има климатъ различенъ: въ высокытѣ мѣста е умѣренъ, въ планинытѣ студенъ, и твѫрдѣ горещъ въ равнинытѣ.

А произведеніята сѫ толкова различни колкото и климатѫтъ: плодороднитѣ и добрѣ разработанните равнини изваждатъ два пѫти въ годинѫтѫ жѫтвѫ. Отъ животнытѣ ся нахождатъ тигрове, леопарди, гіени, двагрѫбести камили и проч. Афганитѣ, конто были най напредъ подъ властьтѫ на Перситѣ и Монголитѣ, станали независими въ 1747 лѣто. Сейцитѣ отняли отъ тѣхъ Лагоръ и Кашемиръ. Афганытѣ броѭтъ до 10,000,000, повечето сѫ Номади, управлява ги единъ Царь, който има Шахскѫ титлѫ, и исповѣдватъ Магометанскѫ вѣрѫ.

Главни градове въ Афганистанъ: *Кабулъ*, столенъ градъ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ повечето съ конье. Въ него често сѫ трѫси землята. *Кандагаръ*, напрежна столица, укрѣпленъ и добрѫ тѫрговскій градъ; презъ него има голѣмъ пѫть отъ Индостанъ въ Персіѭ. *Балкъ*, на высокость, твѫрдѣ старъ градъ;

презъ него има пѫть, гдѣто ходѫтъ керванитѣ отъ Индіѫ въ Бухаріѫ. *Гератъ*, въ плодоноснѫ долинѫ, най великолѣпенъ и най богатъ градъ въ цѣлый Афганистанъ и средоточіе на Афганистанската тѫрговія съ Персіѫ, Индіѫ и Бухаріѫ. *Мултанъ*, на рѣкѫ Гидаспѫ, главенъ градъ на твѫрдѣ плодоносна провинція, която ѫ владѣѫтъ Сейцитѣ.

НЕЗАВИСИМА ТАТАРІЯ ИЛИ ТУРКЕСТАНЪ.

Туркестанъ е повечето отъ пространны пусты равнины или полета. Защото сѫ близо планинитѣ, които сѫ покрыти сѣвга съ снѣгъ, правѫтъ тукашнѫтѫ жежгинѫ по̀ тѫрпеливѫ. Тука рѣдко ся нахождатъ дрѫва; рѣчнитѣ брегове толкова сѫ плодоносни, щото тревата приминува и человѣческій врѫстъ. Нѣкои мѣста толкова сѫ хубави отъ камъ климатѫтъ и богати отъ естественнытѣ дарове, щото ся почитатъ земный рай. Има рудници за злато и сребро, рубины, бирюзъ и проч.

Главни народи, които населяватъ тѫѫ странѫ, сѫ: 1) на сѣверъ, Киргизци или Киргизкайсаци, които ся дѣлѫтъ на три рѣда: голѣмъ, средenъ и малѫкъ (послѣднитѣ два сѫ подъ Россійскѫ власть); 2) на западъ, при бре-

говетѣ на Каспійско море, Туркомани; 3) на югъ, Узбеци или Бухарци, сегашнитѣ Бухарски обладателье, на пó добрата часть въ Туркестанъ. Киргизцитѣ и Туркоманитѣ сѫ Номади; обыкновенното имъ піеніе е конското млѣко; постоянни тѣхни крѫвници сѫ Калмыцитѣ. Узбецитѣ или Бухарцитѣ, които живѣѭтъ повечето въ градоветѣ, почитатся най трудолюбивитѣ отъ Татарытѣ и иматъ по тѫговіѭтѫ сношеніе съ сичкытѣ Азіятскы страны. Сичкитѣ тія народи исповѣдватъ Магометанскѫ вѣрѫ и ги управляватъ Ханове. Числото имъ ся полага до 4,000,000.

Главни градове въ Независимѫ Татаріѭ: *Бухара*, столенъ градъ, голѣмъ и многолюденъ, иѫ лошаво направенъ въ средѫтѫ на плодоносиѫ и добрѣ разработаниѫ равниниѫ и обыколенъ съ зидъ отъ земльѫ. Тоя градъ има 360 мечетя, 60 добри Магометански училища, множество фабрикы за различны вещы и обрѫща голѣмѫ тѫговіѭ. *Самаркандъ*, камъ истокъ отъ Бухарѫ, напрежна столица на знаменитый Тамерлана, прочютъ съ своитѣ си фабрикы за копринеиѫ хартіѭ, и помучены копринены матеріи, голѣмѫтѫ тѫговіѭ и Магометанскытѣ училища. *Хива*, на прокопъ Аму-Дарьи, столенъ градъ, главенъ по пазарьѫтъ въ цѣлый Туркестанъ на когото продаватъ робы.

ПЕРСІЯ ИЛИ ИРАНЪ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Персія.

Землята на тая широка страна повечето е планиниста, суха, пясеклива и бесплодна; рѣки тука има малко, а лещаци още по́ малко. Въ Персіѭ, може да рече человѣкъ, че сѫ три климата: при долнытѣ брегове на Каспійско море лѣтната горещина твѫрдѣ е силна, а зимата е твѫрдѣ слаба, нѫ сичкитѣ времена на годината сѫ влажни; презъ лѣтото е твѫрдѣ горещина, а презъ зимѫтѫ е студено на плоскѫтѫ высокость, която е центръ на Персія; у бреговетѣ на Персидскій заливъ става твѫрдѣ голѣма Индійска горещина.

Главни Персидски произведенія сѫ: жито, орисъ, смокини, зерзаліи, праскови, миндали и сливи: сичкытѣ тія произведенія Европа е получила отъ Персіѭ; ленъ, кѫлчища, макъ, отъ когото правѭтъ афіонъ и обрѫщатъ голѣмѫ тѫрговіѭ, финикови и благоуханни дрѫвета; въ плодороднытѣ долины на Ширасъ, Испагань и Іездъ излазя твѫрдѣ добро вино и най добѫръ табакъ въ Азіѭ; черничавото дрѫво храни множество бубы; въ планинытѣ ся нахождатъ долни металли и бирюзи; Персидскитѣ конье ся

почитатъ за най добры на истокъ. Камилата въ Персіѫ е обыкновенъ добытѫкъ. Отъ дивичьѫтъ ся нахождатъ слонове, барсове и левове; нѫ тукашній левъ нѣма гривѫ.

Жителье, вѣра и правленіе въ Персіѫ.

Въ Персіѫ ся броѭтъ до 12,000,000 жителя, които исповѣдватъ Магометанскѫ вѣрѫ, която ся вѫвели тука въ VII столѣтіе Аравитянетѣ. Тія послѣдватъ Аліовѫтѫ сектѫ и сѫ най голѣми врагове на Турцитѣ, които принадлежатъ на Омаровата секта. Тія послѣднитѣ носѭтъ бѣлѫ или пѫстрѫ (шаренѫ) чялмѫ; а Перситѣ зеленѫ. Въ Персіѫ има и Гвебри или Парси, които ся покланѭтъ на огѫньѫтъ.

Перситѣ, които сѫ народъ трудолюбивъ и образованъ, познавата, че шіѭтъ съ копринѫ, злато и сребро, правѭтъ добры фарфоровы и гиняны сѫдове, ножове всякакви и други тѫнкожелѣзни и мѣдны работы и твѫрдѣ добѫръ сахтьянъ, така и памучены, копринены и вѫлнены матеріи и твѫрдѣ добры келимы. Отъ Персіѫ сѫ излѣзли твѫрдѣ добри литератори (списателье), отъ които пó главни сѫ: Локманъ, Пильпай и Сади.

Перситѣ по образѫтъ на животѫтъ си ся раздѣлявать на три чина: градскы жителье,

които живѣѫтъ единъ животъ тѫнѫкъ и тѫрпѣливо тѫрпѫтъ тиранството на Шахѫтъ; номады, които обычатъ да обиратъ и не тѫрпѫтъ никакво ярмо; и земледѣлцы, които сѫ среда между тія два пѫрви чина. Правленіето имъ е деспотическо; Царьѫтъ имъ ся нарича Шахъ.

Главни градове въ Персіѫ: *Тегеранъ*, сегашна Персидска столица и резиденція на Шахѫтъ, има толкова нездравъ климатъ, гдѣто отъ 100,000 жителя въ зимно время, презъ лѣтото оставатъ тѫкмо сирмаситѣ; сичкій дворъ въ това время на годината стои на лагеръ (ордіѫ) въ равниѫ Султанье. *Казбинъ*, камъ сѣверо-западъ отъ Тегеранъ, добѫръ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, повечето е прочютъ съ своитѣ саблы. Въ околностытѣ му ся раѫда твѫрдѣ добро гроздіе. *Таврисъ*, близо при Русскытѣ предѣлы, добѫръ тѫрговскій градъ, съ много фабрикы за копринены, помучены и вѫлнены материи. Отъ землетрѫсеніето, което е было тука въ 1724 лѣто, загинали до 100,000 жителя. *Гамаданъ*, камъ югъ отъ Казбинъ, голѣмъ градъ, прочютъ съ своитѣ си фабрикы за келимы и др. т. *Испаганъ*, стара Персидска столица, и сега е най населенъ градъ, съ голѣмы керванъ-сарайове. *Ширасъ*, най добѫръ градъ въ Персіѫ по фабрикытѣ,

великолѣпіето и тѫрговіѭтѫ, лежи въ твѫрдѣ добрѫ странѫ, богатѫ съ цвѣтья, и прочютъ защо излазя гюлья. Близо при Ширасъ ся нахождатъ развалини отъ старый Персеполь, а отъ планинытѣ истича бальзамъ. *Іездъ*, добѫръ тѫрговскій градъ, населенъ малко нѣщо и съ Гвебры. *Бендеръ-Абасси* или *Гомронъ*, съ добро пристанище при Ормусскій проливъ. *Рештъ*, *Ензели*, *Ферабадъ* и *Астрабадъ* портове при Каспійско море, които правѭтъ тѫрговіѭ съ Россіѭ.

А Р А В І Я.

Мѣстоположеніе и климатъ въ Аравіѭ.

Аравія представлята голѣмѫ равнинѫ, която е отъ ситенъ пясѫкъ и бесплодны пусты полета; высоки планини тука ся нахождатъ малко, а рѣки още по̀ малко; твѫрдѣ рѣдко вали дѫждъ; землята е плодоносна тѫкмо въ онія мѣста, гдѣто сѫ по край бреговетѣ; а въ средѫтѫ ѝ, всрѣдъ бесплоднытѣ пусты полета, намират ся весьма рѣдко малки пространства съ плодоноснѫ земліѭ, извѣстни съ имя оази.

Климатѫтъ въ Аравіѭ е повечето сухъ и твѫрдѣ горещъ, а повече въ сѣвернѫтѫ часть,

гдѣто вѣе удушливый вѣтръ Самѣль. А въ южнѫтѫ часть, която макаръ и да е въ горещій поясъ, температурата е умѣренна защо, е близо морето и пада много роса всѣкоѫ нощь.

Главни Аравійски произведенія.

Аравія, страна на ладонѫтъ, мирото и сичкитѣ различни благоуханія, малко изважда оливкы, захаренъ трѫстикъ, финикы, смокины, померанцы и балзамъ, на когото най добрый родъ ся почита Мекскій, манѫ, кассіѫ, александрійско жито и кафе, на което тука е отечество. Въ Аравіѫ има твѫрдѣ добри конье, страусы, могарета и камили кораби на пустынята. Най лошава Аравійска гадина сѫ скакѫлцитѣ, които ги требѭтъ твѫрдѣ много другъ родъ дрозди, гдѣто и прифрѫкватъ тамъ отъ Источнѫ Персіѫ.

Жителье вѣра и правленіе въ Аравіѫ.

Жителье въ Аравіѫ ся броѭтъ до 12,000,000. Сичкитѣ тія исповѣдватъ Магометанскѫ вѣрѫ, която е основалъ Магометъ въ 622 лѣто послѣ Р. Х. Правилата на тая вѣра сѫ въ Коранѫтъ, священна книга за Аравитянетѣ и Мусулманетѣ, написана на Арабскій языкъ, единъ отъ най старытѣ и най образо-

ваншытѣ. Вагабититѣ, една секта, която е станала отъ Магометанскѫтѫ вѣрѫ, исповѣдватъ ѭ въ Неджедъ и сѫ непримирни врагове на Мусулманетѣ, за конто сѫ станали векѣ страшни. Аравія, която не была покорена ни отъ единѫ старѫ Дѫржавѫ, въ най старытѣ времена ся дѣлила на много владѣнія, конто ги управляли свои си Царьове до 622 лѣто или доклѣ ся яви Магометъ. Магометъ, като распространявалъ новѫтѫ си вѣрѫ, положилъ въ това истото время основаніе на нова Имперія, която ся простирала отъ Индъ до западнытѣ предѣлы Африканскы и Испанскы. Тая Имперія ся наричала Калифска Имперія, на Аравитянетѣ или Саррацинитѣ. Макаръ Магометанската вѣра и да е врагъ на просвѣщеніето, ѭ наукитѣ и словесностьта сѫ процѫвтѣвали при Калифовѫтъ Дворъ, кога и още Европа была затѫпала въ простотіѭ. Аравитянетѣ ся прочюли въ Поезіѭтѫ, Астрономіѭтѫ и Математикѫтѫ. Отъ тѣхъ смы пріяли цифрытѣ, гдѣто употребляваамы сега. Голѣмата Имперія на Калифитѣ, която станала слаба съ раздѣлытѣ, сѫсипали ѭ Турцитѣ.

Аравія ся дѣли сега на много Царства, на конто правительетѣ ся наричатъ Имани, Шерифи, Шейци или Емири: едни отъ тѣхъ

сѫ независими, а други сѫ подъ властьтѫ на Отоманската Порта. Средѫтѫ ѝ населяватъ чергари и народи, които обиратъ, извѣстни съ имя Бедуини. Бедуинитѣ ся дѣлѫтъ на поколѣнія, всякое поколѣніе на челяды, всякоя челядь има свойтъ си начялникъ.

Главни градове въ Аравіѫ: *Медина*, на сѣверо-западъ, съ гробѫтъ на Магомета, когото, испѫдили отъ Меккѫ, бѣгалъ тука въ 612 лѣто послѣ Р. Х. Отъ това бѣгство, което ся нарича Егира, послѣдователитѣ му си закачватъ своето лѣточисленіе. *Мекка*, камъ югъ отъ Мединѫ, отечество на Магомета, свящденъ градъ на Магометанетѣ. Нѣкой друговѣрецъ да ся осмѣли да влѣзи внѫтрѣ въ него, обиватъ го. Въ тоя градъ ся нахожда най великолѣпна мечеть; въ тѫѫ мечеть има едно малко зданіе, което ся нарича Кааба, което направилъ Авраамъ и сынъ му Измаилъ, отъ когото потомки почитатъ себяси Аравитянетѣ. Магометъ опредѣлилъ, всякій отъ нѣговытѣ послѣдователье, поне веднѫжъ въ животѫтъ си, да отиде въ тоя градъ. *Джидда*, при Черно море, добѫръ тѫрговскій градъ, който е портъ на градъ Мекка. *Сана*, столица на Іеменъ, въ плодоносѫ равнинѫ, старъ и добрѣ укрѣпленъ градъ. *Мокка*, портъ при Черно море, мѣсто на растоварваніето на стокитѣ отъ благосло-

венный Іеменъ. *Москатъ*, добръ търговскій градъ въ Аравіи, съ добро пристанище при Оманскій заливъ. *Лахса*, при Персидскій заливъ, насрящо островъ Багрейнъ, който е извѣстенъ, защо ловятъ въ него маргарь.

АЗІЯТСКА ТУРЦІЯ.

Кратко описваніе на напрежното и сегашното состояніе на Азіятска Турція.

Най знаменититѣ въ старо время народи: Ассиріяне, Мудяне, Грьци и Римляне, послѣдователно царствовали надъ землытѣ, отъ които е днеска Азіятска Турція.

Въ VII вѣкъ Калифитѣ, като излѣзли отъ Аравіи, обладали тія страны и направили Багдадъ столицѫ на голѣмата си Имперія. Въ XIII вѣкъ Турцитѣ, народъ, който излѣзналъ отъ Татаріи, нападнали на Анатоліи и распространили своитѣ завоеванія на землытѣ, които и до днеска владѣятъ. Въ источнытѣ провинціи ся нахождатъ многочисленни ордіи Курди и Туркомани, които сѫвсѣмъ независятъ.

Азіятска Турція, пѣкога страна плодоносна и богата, гдѣто цѣвтѣла търговіята, словесностьта, искуствата и наукитѣ, сега, отъ

рабство и тиранство е сѫсипана, на всякоѫ крачкѫ представлява жално зрелище на неразработаннитѣ полета, полуразваленитѣ и ненаселеннитѣ градове. Съ трудъ любопытный ѭтователь може да познае на кои полета е былъ Троя и Вавилонъ, мѣста, на които ся возвышали великолѣпни столици на богатитѣ царства на Креза, Антіоха, Аттила и Митридата.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Азіятска Турція.

Мѣстоположеніето, както и климатѫтъ на Азіятска Турція твѫрдѣ сѫ различновидни: макаръ и врѫховетѣ на Тавръ и Ливанъ да сѫ покрыти съ ледъ, долинитѣ, които ся растилатъ у коренѫтъ имъ, като ся топлатъ отъ слѫнчовѫтѫ жежгинѫ, раждатъ плодове на тропическитѣ страни. Климатѫтъ на Малка Азія всякога ся почиталъ твѫрдѣ добѫръ: растворенієто на воздухѫтъ тука е добро и чисто, какѫвъто и нѣма у срѣщоположнытѣ Европейскы брегове; на истокъ и югъ горещинната ся увеличва отъ пустытѣ полета, които сѫ покрыти съ сухъ подвиженъ пясѫкъ; землята, повечето е планинista, нѫ ся нахождатъ хубави равнища, на които пасѫтъ многочисленни стада отъ говеда, при рѣчнытѣ брегове и въ

Ливанскытѣ долины твѫрдѣ е плодоносна. Гроздіе, маслини и памукъ ся раждатъ много; въ южнытѣ провинціи ся раждатъ много финици, а планинитѣ тукашни сѫ богати съ минералы и металлы, повечето съ мѣдь.

Фабрики и тѫрговія на Азіятска Турція.

Фабрикитѣ сѫ много испаднали отъ напрежнытѣ. Тѫрговіята повечето процѫвтѣва въ приморскытѣ градове, които ся наричатъ источни пристанища. По́ голѣмата часть на Европейскитѣ народи има тука по тѫрговскытѣ си работы консоли. Освѣнь стокитѣ, които излазѫтъ отъ Персія и Индія, Азіятска Турція обрѫща голѣмѫ тѫрговія съ копринѫ, вѫлнѫ, памукъ, губерчета, юрганы, биволскы кожы, сахтіянъ, восѫкъ и всякакѫвъ родъ матеріи.

Жителье, правленіе и вѣра на Азіятска Турція.

Въ Азіятскѫ Турція ся броятъ до 12,500,000 жителя, които ги управляватъ Паши съ деспотическѫ власть. Господствующа вѣра е Магометанската; ѫ има и много Христіяне, а въ по́ голѣмытѣ градове има много Евреи.

Главни градове въ Азіятскѫ Турціѭ.

Въ Анатоліѭ: *Трапезундъ*, при Черно море, укрѣпленъ градъ, съ пристанище, былъ столица на малката Имперія, която основалъ нѣкога единъ отъ потомцытѣ на Грѫцкитѣ Императори. *Аеразунъ* (старый Cerasus), при Черно море, тѫрговскій градъ; оттука Лукуллъ донесалъ пѫрвытѣ вишны въ Италіѭ. *Синопъ*, при Черно море, тѫрговскій градъ, съ добро пристанище и верфы за корабы. *Амазія*, отечество на Страбона, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ копринены матеріи и вино. *Ангора*, добѫръ мануфактуренъ градъ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ хубавы вѫлнены матеріи, които такѫтъ въ неѭ съ най тѫнкѫ козенѫ отъ Ангорскытѣ козы. Близо при Ангорѫ Тамерланъ побѣдилъ Баязета, зелъ го въ плѣнъ и го заключилъ въ желѣзнѫ клѣткѫ, гдѣто той тамъ си и свѫршилъ днытѣ. Тая побѣда, която чинила животѫтъ на 400,000 человѣка, ослабила на малко время Оттоманскѫтѫ силѫ. *Скутари*, срящо Константинополь, на когото ся почита предмѣстіе, богатъ тѫрговскій градъ. *Бурса* или *Брусса*, напрежна столица на Отоманската Имперія, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ съ губерчета и копринѫ. *Кутаія*, главенъ градъ напредъ на Анатолія и мѣсто въ което живѣе Беглербейтъ, комуто подъ властьтѫ были сич-

китѣ други Паши на Азіятскитѣ провинціи. *Смирна*, при заливъ съ истото име, голѣмъ, многолюденъ и добръ търговскій градъ въ Азіятска Турція, съ пространны и безопасны рейды. Тука живѣятъ твърдѣ много Европейци, които ся населенни у другатъ часть на градътъ, гдѣто е добрѣ направена. *Кони*, въ плодоносна и добра равнина; въ него правятъ твърдѣ добръ жлътъ сахтіянъ и губерчета каквото Персидскитѣ. *Токатъ*, внатрешенъ градъ, обрѣща голѣма търговія съ вино, твърдѣ добры плодове, копринены матеріи, сита и сахтіянъ; въ околноститѣ му ся нахождатъ богати рудници за мѣдь.

Въ Арменія: *Ерзерумъ*, силна крѣпость и мѣсто на растоварванієто на Персидскитѣ и Индѣйскитѣ стоки, съ добры фабрикы за пожове и др. т.

Въ Курдистанъ: *Моссулъ*, на рѣка Тигръ, близо при развалинытѣ Ниневійскы. На нѣговытѣ фабрикы правятъ селеміи, копринены матеріи и добра муссуль.

Въ Алджезиръ: *Діарбекиръ*, на рѣка Тигръ, и *Орфа* или *Едесса*, въ пустытѣ полета; и двата съ фабрикы, отъ които излазя твърдѣ добръ сахтіянъ.

Въ Иракъ-Араби: *Багдадъ*, у лѣвый брегъ на Тигръ, многолюденъ, добѫръ мануфактуренъ и тѫрговскій градъ, който былъ Калифска резиденція доклѣ да падне Калифатъ; той твѫрдѣ много потѫрпѣлъ отъ Тамерлана. *Бассора*, при устьето на Шатъ-ель-Арабъ, добѫръ тѫрговскій градъ.

Въ Сиріѭ: *Алеппо* или *Алепъ*, на рѣкѫ Коикѫ, центръ на голѣмата тѫрговія съ Азіятскытѣ, Европейскы и Американскы стокы, речи, сѫвсѣмъ былъ разваленъ отъ землетрѫсеніето въ 1822 лѣто. *Александретта*, малѫкъ градъ, камъ западъ отъ Алепъ, комуто е портъ. Тука повечето пристанватъ кораби съ Европейскы и Американскы стокы, за дохожданіето на които извѣстяватъ на Алепскитѣ тѫрговци съ гѫлѫбы. Климатѫтъ на Александретта е твѫрдѣ нездравъ. *Дамаскъ*, най старъ, най добѫръ, най населенъ, най тѫрговскій градъ въ Азіятскѫ Турціѭ, прочютъ съ своитѣ копринены матеріи и саблытѣ си, които по имято на градѫтъ ся наричатъ Дамаски. *Акра*, при Сирійско море, твѫрдѣ силна крѣпость, прочюта отъ осадѫтѫ на Крѫстоносцитѣ и на Бонапарта. *Іерусалимъ*, камъ западъ отъ Асфальтово езеро, въ коренѫтъ на Сіонъ, начало на Христіянската вѣра, съ Божій гробъ, който ся нахожда въ храмъ. Въ

1099 лѣто него были привзели Крѫстоносцитѣ, които основали въ него Кралевство, което сѫществовало тѫкмо 89 години. *Яффа*, при Сирійско море, мѣсто на което пристанватъ, които отиватъ за Іерусалимъ. *Витлеемъ*, голѣмо село, на планинѫ, покритѫ съ лозы и маслиняны дрѫвета, мѣсто на което ся е родилъ Іисусъ Христосъ. Свята Елена, майка на Императоръ Константина, направила тука великолѣпнѫ церквѫ, която е и до днесь.

Отъ островытѣ, които принадлежатъ на Азіятска Турція, пó главни сѫ: *Тенедосъ*, прочютъ съ виното си. *Метелине*, старъ Лесбосъ, отечество на Сафо. *Сціо* (Хіосъ), твѫрдѣ плодоносенъ островъ, когото сѫ сѫсипали Турцитѣ въ 1822 лѣто. *Самосъ*, отечество на Питагора, излазя добро вино. *Патмосъ*, бесплоденъ яръ, гдѣто Св. Іоаннъ Богословъ писалъ Апокалипсисѫтъ. *Родосъ*, съ градъ на истото имя. При входѫтъ на нѣговото пристанище стоялъ знаменитый Колоссъ-Родосскій, Аполлоновата статуя, 130 фута высочина. Тоя островъ много время принадлежалъ на рыцарьетѣ отъ Орденѫтъ Св. Іоанна Іерусалимскаго, отъ които го отнялъ Солиманъ въ 1523 лѣто. *Кипръ*, прочютъ съ своето си плодоносіе и твѫрдѣ хубаво вино. Него завоевалъ въ

1191 лѣто Ричардъ, Краль Англійскій, и въ продълженіе 240 години тѣхъ управляли Кральове отъ Лузиньяновѫтѫ фамиліѭ; послѣ принадлежалъ на Венеціянетѣ, отъ които го отняли Турцитѣ въ 1571 лѣто. Главенъ градъ *Никосія.*

ОТДѢЛЕНІЕ III.

АФРИКА.

ОБЩО ПРЕГЛЕДВАНІЕ НА АФРИКА.

Африка, която приброивали на Азія, съ имя Ливіѭ, още и до сега е малко извѣстна въ средѫтѫ. Сичкитѣ ѝ брегове сѫ извѣстни тѫкмо отъ XV столѣтіе. Пѫрво Португальцитѣ обходили мысъ Боядоръ и обыколили около тоя най голѣмъ полуостровъ на свѣтѫтъ.

Климатъ, земля и главни произведенія на Африка.

Климатѫтъ въ Африкѫ е жежѫгъ, който ся умѣрява въ нѣкои страны отъ многото дѫж-

дове, морскытѣ вѣтрове и высокостьтѫ на землята. Бреговетѣ на Сенегамбія, Гвинея и Зангвебаръ сѫ низки и нездрави. По́ голѣмата часть на Африка има тѫкмо две времена на годината, сухо и дѫждливо.

На по́ голѣмата Африканска часть повръхнината е покрыта съ голѣмы бесплодны пусты полета, по средѫтѫ на конто ся нахожда самъ-тамъ плодоносна земля, конто ся наричатъ оази. Това сѫ островитѣ въ средѫтѫ на пясекливый океанъ. Въ пространното пусто поле Сахарско рѣдко на пространство 60 мили ся нахожда вода. Тука кога вѣтрѫтъ двигне пясѫкѫтъ е приличенъ на морскитѣ волни, натрупвася какъто рѫтове и засипва нѣкога цѣлы керваны. Въ сичкытѣ влажны мѣста растенiята растѫтъ необыкновенно скоро и много. Плодороднитѣ и земли, конто сѫ опредѣленни съ пространны пусты полета, образуватъ тѣсны спускы надолу камъ рѣкитѣ, на конто често става перiодическо разлитiе.

Най главни Африкански произведенiя сѫ: Царство на растенiето: боабабъ, най голѣмо отъ извѣстнытѣ дрѫвета, финикова палма, банановo, масляно и тамариндово дрѫво, александрiйско листо, черно дрѫво, сандалъ и проч. въ нѣкои страны индиго, пиперъ, памукъ, кѫлчища, орисъ,

захарень трѫстикъ и гроздіе. Повечето е прочюто Константцското вино, въ мысъ на-Добра Надежда. Царство на ископаніето: злато, мѣдь и желѣзо. Царство на животнитѣ: левове, тигрове, барсове, леопарди, вѫлци, гіени, носорози, биволи, слонове, камелопарди, зеброве, газели, сайги, крокодили, бегемоти, различни маймуни и проч. Отъ говедата тука сѫ по́ главни едногрѫбеститѣ и двагрѫбеститѣ камили, които легко тѫрпѧтъ гладъ и жѫдность и ходѧтъ отъ 80 до 100 верста въ единъ день; отъ гадинытѣ гдѣто ся влачатъ най голѣми змѣйове, най лошава боа, а отъ птицытѣ—страуси, папагала, чѫрвени гѫски и жеравни; множество вредни мухи, отъ които по́ главни сѫ: москитоситѣ, които ако охапѧтъ нѣкой человѣкъ умира; голѣми мравки, които влазѧтъ въ хоботѧтъ на слонѧтъ и го поцрѫкляватъ до толкова, гдѣто той умира отъ ядъ, и още другъ родъ мухи, които преобрѫщатъ въ прахъ стоки, покѫшнинѫ и даже дрѫвены кѫщы; множество скакѫлци, които сѫсипватъ нѣкога цѣлы провинціи.

Гдѣто излазѧтъ отъ Африкѫ работи сѫ: злато, амбра, синка, камедь, пиперъ, индиго, захаръ, памукъ, черно и сандално дрѫво, мирра, слонова кость, страусови пера, тигровски кожи и проч.

Главни Африкански племена.

Въ Африкѫ сѫ три главни племена:

1-о Маври, които сѫ распрѣснати по цѣлѫ Варваріѫ.

2-о Негри, които сѫ въ сичкѫтѫ средѫ и западный брегъ отъ Сенегалъ до мысъ Черный. Най главни отъ тѣхъ сѫ: Ялофи, най хубавитѣ отъ Негритѣ на западный брегъ, Фуліи, Мандинги, Ашантійци, които сѫ направили данницы сичкытѣ другы народы на Златный брегъ; Дагомейци, безжалостенъ народъ, и Айоси, народъ силенъ и воинственъ.

3-о Кафри, народъ трудолюбивъ и искусенъ въ звѣроловството: тія иматъ по́ хубавѫ направѫ и сѫ по́ высоки отъ Негрытѣ; у тѣхъ, както и у Негрытѣ на Южна Гвинея, женитѣ вѫршатъ най трудытѣ работы.

Освѣнь тія главни племена, въ Африкѫ живѣѭтъ Готтентоти, които иматъ остроиздадены бузы и твѫрдѣ острѫ брадѫ (кочанъ); Копти, въ Египетъ; Нубійци и Абисинци, които сѫ произишле, както ся гледа, отъ най старото смѣсваніе на Азіятскитѣ народи съ Африканскытѣ.

Вѣра, правленів и образованность въ Африкѫ.

Магометанската вѣра е господствующа въ Варваріѫ, Египетъ и Нубіѫ. Негритѣ сѫ предадени на Фетишизмѫтъ; у нѣкои народы е смѣсваніе на Фетишизмѫтъ съ Магометанството. Кафритѣ и Готтентотитѣ иматъ твѫрдѣ несвѫршенни познанія за божеството; Коптитѣ и Абиссинцитѣ исповѣдватъ Христіянскѫ вѣрѫ. У Абиссинцытѣ Христіянството е смѣсено съ Іудейскы обряды.

Сичкитѣ Государьове на тая часть на свѣтѫтъ сѫ твѫрдѣ лошави деспоти, конто располагатъ по своѭтѫ си волѭ животѫтъ на поданнитѣ си.

По́ полѣмата часть на Африка е потѫнала въ варварство; не тѫкмо наукитѣ и словесностьта, нѫ даже и земледѣліето и сичкитѣ други искуства, конто сѫ полезни за человѣческій животъ, тука сѫ оставени на страпѫ или млади още или сѫвсѣмъ неизвѣстни. Начало на просвѣщеніето ся нахожда тѫкмо у бреговетѣ при Средиземно и Чѫрвеникаво море и нѣкои часты на Нигриція.

ЕГИПЕТЪ.

Историческо описваніе на Египетъ.

Египетъ, начало на просвѣщеніето, който былъ при Фараонытѣ силна Монархія, сега векѣ около XXIII вѣка ся нахожда подъ чуждестранско владычество. Преди Р. Х. 525 години го покорилъ Камбизъ, Царь Персидскій, а послѣ около два вѣка, Великій Александръ. Послѣ Александровѫ смѫрть той сѫ падналъ на Птоломея, при потомкитѣ на когото процѫвтѣли въ него искуствата и тѫрговіята, и най послѣ Августъ го присоединилъ на Римската Имперія.

Египетъ, въ 638 лѣто като го покорили Саррацинитѣ, речи, до 887 години послѣ Р. Х. нахождался подъ владычество на Калифитѣ.

Въ това время, Туркоманитѣ, Калифскитѣ Енычярье, посвоили си врѫховнѫ власть и ся ползовали отъ нея при много династіи до 1250 лѣто. Най послѣ Мамелюцитѣ, Туркоманската войска, като истребили повелительетѣ си, господствовали въ Египетъ доклѣ го обладали Французитѣ въ 1798 лѣто. Като сѫ минало четыри години, Турцитѣ, като имъ помогнали Англичанитѣ, отняли Египетъ отъ Французытѣ, и тая неизвѣстна страна станала те-

атръ на кровопролитнитѣ битви между Пашитѣ Султански и Мамелюцитѣ. Въ 1811 лѣто сегашный Паша Махмедъ-Али, истребилъ Мамелюцытѣ, който зависимо управлява сега Египетъ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Египетъ.

Египетъ е тѣсна долина, която ѫ прохлажда рѣка Нилъ и стисната между две планински бѫрда и бесплодни пусти полета, на които рѣдко ся нахождатъ оази. Дѫждъ тука, речи, никога не вали; ѫ Нилъ всѣкоѭ годинѫ въ продѫлженіе нѣколко мѣсяца наваждa тѫѭ странѫ и оплодотворява ѫ съ свойтъ си илъ. Като сѫ утиче водата землята си пакъ става суха. Климатѫтъ е горещъ и не сѫвсѣмъ здравъ: чумата и офталміята, вѫспалніето въ очытѣ, което става отъ ситный пясѫкъ, който напѫлнова воздухѫтъ, сѫ обыкновенни тука болести. Папиръ, лотусъ, недотрога, ихневмонъ крокодилскій непріятель и на аспидѫтъ, и ибисъ, който истреблява гадинытѣ гдѣто ся влачатъ, сѫ безъ дума свойственни на Египетъ.

Жителье въ Египетъ.

Въ Египетъ ся броѭтъ до 4,000,000 жителя. Тія сѫ отъ Копты, потомкы на стари-

тѣ Египтяне, Турцы и Аравитяне. Още въ Египетъ, както и въ Варваріѫ, има много Евреи.

Главни градове въ Египетъ: *Александрія*, когото е направилъ Великій Александръ 332 години преди Р. Х., при Птоломентѣ и Римлянетѣ была столица на цѣлъ Египетъ, развалинитѣ ѝ още и до сега свидѣтелствоватъ за старото нейно великолѣпіе. Въ тоя градъ ся нахождала най богата библіотека въ старо время, която изгорилъ Калифъ Омаръ. Близо при Александріѫ лежи малѫкъ островъ Фаросъ, на когото ся нахождалъ добрѫъ маякъ, който е получилъ името си отъ островѫтъ и ся почиталъ едно отъ чюдесата на свѣтѫтъ. Александрія има две пристанища и е единъ отъ добрытѣ тѫрговскы градове на Африка. *Абукиръ*, камъ истокъ отъ Александріѫ, малѫкъ градъ, прочютъ отъ войнѫтѫ, на която Адмиралъ Нельсонъ побѣдилъ сичкій Французскій флотъ въ 1798 лѣто. *Розетта*, при устьето на главный западный рѫкавъ Нилскій, тѫрговскій градъ. *Даміетта*, при устьето на источный рѫкавъ Нилскій, тѫрговскій градъ, съ голѣмы магазины за орисъ. *Мансура*, камъ югъ отъ Дамієттѫ. Тука привзели въ плѣнъ Святый Людовика въ 1250 лѣто. *Каиръ*, близо при Нилъ и развалинытѣ на старый Мемфисъ, главенъ Египетскій градъ, най многолюденъ и най добрѫъ

по тѫрговіѭтѫ въ сичкѫ Африкѫ. Въ него има достойно за чюдо Іосифовъ гиранъ, 360 фута дѫлбочина. *Суецъ*, при заливъ на истото имя, укрѣпленъ градъ, съ пристанище. *Сіутъ*, на рѣкѫ Нилъ, по́ горѣ отъ Каиръ. Оттука излазѭтъ керванитѣ въ Нубіѭ и внѫтре въ Африкѫ. *Дендера*, камъ югъ отъ Сіутъ, съ главны развалины отъ старый храмъ на Изида, на когото на синій нѣговъ сводъ былъ исписанъ славенъ Зодіякъ, когото пренесли въ Парижъ въ 1821 лѣто.

Най добри за любопытство Египетски работи сѫ: блило при Каиръ, прочютитѣ пирамиди, отъ конто най голѣмата има 448 фута высочина, и най голѣмитѣ катакомби (подземелія), конто ся наричатъ кладенци на муміитѣ, гдѣто ся нахождатъ добрѣ сѫхраненнитѣ тѣла, конто лежатъ най малко отъ 3,000 години. Камъ югъ отъ Дендерѫ, развалинитѣ на знаменититѣ стовратни Тиви; Витсаидска пустыня, гдѣто сѫ ся отдалечили пущенацитѣ въ пѫрвытѣ Христіянскы вѣкове; и Катаракти, конто ставатъ отъ Нилъ при нѣговѫтъ входъ въ Египетъ. Още камъ сѣверо-западъ отъ Каиръ, главна долина на Натронни езера, отъ конто изваждатъ еднѫ соль, и ѭ употребляватъ кога правѭтъ стѫкла и сапунъ.

ВАРВАРІЯ.

Варварія, която сѫставлява заедно съ Египетъ сичко това, гдѣто было извѣстно на старитѣ въ Африкѫ, пѫрвопачално ѫ населяли Маврите, Нумидянетѣ и знаменититѣ Картагенянне, които ся препирали съ Римлянетѣ за владычеството надъ вселеннаѫ, и като паднали Картагенянетѣ преминала подъ властьтѫ на Римлянетѣ. Въ 697 лѣто въ неѫ ся заселили Саррацини. А сега ѫ населяватъ Маври, които живѣѭтъ въ градоветѣ и на разработанныѭтѣ равнины; Аравитяне и Берберн, конто живѣѭтъ по тюртменски. Отъ Берберытѣ пѫрвобытныѭтѣ и, каквото сѫ вижда, жителье, наричася Варварія или по правилно, Берберія.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенїа на Варварія.

Варварія е страна по средѫтѫ издута и сравна на сѣверъ, камъ Средиземно море, и въ средѫтѫ на Африка, камъ Сахара. Въ сѣверныѭтѫ и часть горещій климатъ и дѫждѫтъ, който вали често презъ зимѫтѫ, даватъ на растеніето чюдны силѫ. Тука сѫ соединенни Европейскитѣ и Африканскитѣ растенія: тукашната плодоносна земля ражда жито, грозділе, захаренъ трѫстикъ и тѫнкы плодове; нѫ тая

страна, въ времято на нашата зима и пролѣть, която представлява най пріятенъ видъ, презъ лѣтото ся преобрѫща въ безплодно пусто поле исѫхнало отъ жежгиѫтѫ на слѫнцето. Жителъетѣ ѝ въ продѫлженіе нѣколко години сѫхраняватъ житното сѣмя, защо го закопаватъ въ голѣмы трапища, изрыты на сухы мѣста. Сичкитѣ южни изданки на Атласъ ся повечето отъ пѫлни съ соль равнины, които засипватъ често скакѫлцытѣ, и не ся ражда нищо, освѣнь финици, които сѫ главна гозба на жителъетѣ, за това и ся нарича Беледъ-уль-Джеридъ; т, е. финикова страна. Въ планинытѣ и пустытѣ полета Варварійскы ся вѫдѫтъ множество люти звѣрове и зѫми. Коньетѣ и двагрѫбеститѣ камили Варварійски сѫ твѫрдѣ добри.

Жителье и правленіе въ Варваріѫ.

Въ Варваріѫ ся брояѫтъ до 10,000,000 жителя, които доклѣ до ся населятъ Французитѣ въ Алжиръ сѫ ся залягали съ морскы оберы и много время были бичъ на Христіянството. Въ Марокко, Тунисъ и Триполь правленіето е деспотическо. Мароксій Царь има титлѫ на Императоръ. Въ Тунисъ и Триполь управляватъ Бейове, които си копуватъ

покровителството отъ Турскій Султанъ, и му плащатъ всѣкоѫ годинѫ дань; а Алжиръ отъ 1830 лѣто сѧ нахожда подъ Французско владычество.

Главни градове въ Варваріѫ.

Въ Марокскѫ Имперіѫ: *Марокко*, столенъ градъ, съ голѣмъ Императорскій дворецъ и трѫдѣ добры фабрикы за жлѫтъ сахтіянъ. *Могадоръ*, при Атлантическій океанъ, най добѫръ градъ въ това царство по морскѫтѫ тѫговіѫ, съ пристанище и крѣпость. *Фецъ*, на сѣверъ, добѫръ тѫговскій градъ, съ фабрикы за оружія, вѫлнѫ, и сахтіянъ. *Мекинецъ*, камъ западъ отъ Фецъ, въ хубавѫ и плодоносѫ странѫ, прочютъ съ добрый нѣговъ климатъ, обыкновенна резиденція на Императорѫтъ. *Танжеръ*, при Гибралтарскій проливъ, добѫръ тѫговскій градъ, съ добро пристанище. Тука жпвѣѫтъ консули отъ различны Европейскы Дѫржавы.

Въ Алжиръ: *Алжиръ*, при Средиземно море, укрѣпленъ градъ, съ удобно пристанище. Отъ 1830 лѣто принадлежи на Французитѣ. *Константина*, камъ истокъ отъ Алжиръ, главенъ градъ на провинціята, най плодоносна и най разработанна въ Алжирскытѣ владѣнія.

Въ Тунисъ: *Тунисъ*, близо при развалинытѣ на старый Картагенъ, въ глѫбочинѫтѫ на безопасный заливъ, най населенъ градъ въ Африкѫ послѣ Каиръ, има за различны работы фабрикы и обрѫца голѣмѫ тѫговиѭ. *Каирванъ*, камъ югъ отъ Тунисъ, съ най голѣмѫ мечеть въ цѣлѫ Африкѫ, която ся дѫржи на 500 гранитни стѫлба.

Въ Триполь: *Триполь*, съ укрѣплено пристанище, мѣсто на растоварванѣето на Европейскитѣ стоки, които ходѭтъ за вънтрешнытѣ Африканскы страны. *Мурзукъ*, главенъ градъ на Феццанъ, на подвластната Триполска страна, сборно мѣсто на керванитѣ, които ходѭтъ вънтрѣ въ Африкѫ.

Главни градове въ другытѣ Африканскы страны: *Капштадтъ*, при Столовый заливъ, близо при мысъ на-Добра Надежда, главенъ градъ на колонѭята, която сѫ основали Голландцитѣ въ 1610 лѣто, отъ които въ 1806 лѣто ѭ отняли Англичанитѣ. *Мозамбикъ*, на островъ съ истото имя, мѣсто на което почиватъ Португальскитѣ кораби, които ходѭтъ въ Остъ-Индиѭ. *Мелинда*, който принадлежалъ напредъ на Португальцитѣ градъ, отгдѣто тѣхъ, както и отъ Момбазѫ, Англичанитѣ ги испѫдили, които си осиовали тука своѭ колониѭ. Арави-

тянетѣ царстуватъ сега у бреговетѣ на Зангвебаръ, Ажанъ и Адель. *Брава*, главно мѣсто на малката республика, която плащала много время данъ на Португальцитѣ, а сега е независима. *Сенааръ*, на синій Нилъ, главенъ градъ на Кралевството съ истото имя, което е на пространството, гдѣто го опредѣляли старитѣ за Имперіѫ Мерое, на което началото ся загубва въ мракѫтъ на времената.

АФРИКАНСКИ ОСТРОВИ.

Най главни отъ Африканскытѣ островы сѫ:

На Атлантическій океанъ: *Азорски*, които е открылъ въ 1468 лѣто Португалецъ Гонзалло-Велло. Тія острови иматъ добрѫъ климатъ и землята имъ е плодоносна; нѫ често ся трѫси землята. На единый отъ тѣхъ ся нахожда Пикъ, высока волканическа планина, отъ която и ся е нарекалъ островѫтъ. *Мадера*, който, докльѣ да го открыѫтъ Португальцитѣ, цѣлъ былъ покрытъ съ дрѫвета. Португальцитѣ, като желали да очистатъ тоя островъ запалили лещакѫтъ, и огнѣкѫтъ, казватъ, продѫлжался седѣмь годинн. Отъ тука излаля добро вино. *Канарски*, въ старо время Благополучни, твѫрдѣ плодоносни и излазя твѫрдѣ

добро вино, нѫ често ги сѫсипватъ скакѫлцитѣ, които ги довѣватъ тука вѣтроветѣ отъ Африканскытѣ брегове. Най голѣмъ и най населенъ отъ тѣхъ е *Тенериффъ*, на него ся нахожда высока планина Пико-де-Тейде, 1900 сажени высока, и расте дрѫво драконова крѫвь, която у коренѫтъ има въ хватѫтъ 45 фута. Отъ тія островы сѫ донесени въ Европѫ канаритѣ. *Острови на Зеленый Мысъ*, десять, повечето сѫ планинисти, излазя памукъ, соль, индиго и проч. *Островъ Св. Тома*—излазя много захаръ. *Островъ на Св. Елена*, прочютъ, защо тука сидѣлъ запренъ Наполеонъ Бонапартъ, който и е умрѣлъ тука въ 1821 лѣто.

На Индѣйско море: островъ *Бурбонъ*, съ главенъ градъ Сентъ-Дени, има твѫрдѣ добро кафе, каламфировы коренье, жито и проч. *Островъ Морица* или *Иль-де-Франсъ*, когото сѫ оставили Французитѣ на Англія въ 1814 лѣто, по̀ малѫкъ отъ Бурбонъ, и не до толкова плодоносенъ, така ся ражда кафе, захаръ, индиго и проч. *Мадагаскаръ*, пространный и твѫрдѣ плодоносенъ островъ, който е прорѣзанъ отъ югъ камъ сѣверъ съ планинско бѫрдо, отъ което извиратъ множество малки рѣки. Тоя островъ е богатъ съ минералны и драгоцѣнны дрѫвета, каквото: сандално, черно и проч. На

него ся вѫди зебу или грѫбестый бикъ. Тѫкмо едни брегове нѣгови сѫ извѣстни и повечето нѣматъ здравъ климатъ. Жителѣтѣ на Мадагаскаръ, наричатся Мадекасси, дѣлѫтся на множество малкы народы, отъ конто главни сѫ Секламитѣ и Гаваситѣ. *Острови Коморски* и *Занзибаръ* плодоносни, конто ги населяватъ Аравитяне. *Острови Сешелъски* дребни и обыколенни отъ подводны камыцы. Главни отъ тѣхъ сѫ: островъ *Маее*, и островъ *Пальмовой*. На послѣдный расте единъ родъ дрѫво като пальма, на което плодоветѣ, конто ся наричатъ Малдивски орѣхи или морски кокоси, напредъ твѫрдѣ много были скѫпи въ Индіѫ. *Островъ Сокотора*, бесплоденъ и каменистъ, изважда най добро алое и твѫрдѣ хубавы финицы.

ОТДѢЛЕНІЕ IV.

АМЕРИКА.

ОБЩО ПРЕГЛЕДВАНІЕ НА АМЕРИКА.

ОТКРЫТІЕ НА АМЕРИКА.

Америка е нова часть на свѣтѫтъ, която е открылъ въ 1492 лѣто Христофоръ Колумбъ, отъ Генуѫ, подъ покровителство на Испанската Кралевка Изабелла. Пѫрва земля, гдѣто пристаналъ Колумбъ, было островъ Гванаган, който го нарекалъ Санъ-Сальвадоръ. Америкъ Веспуцій, отъ Флоренціѫ, като навидѣлъ новый материкъ въ 1497 лѣто, издалъ пѫрво описаніе на тая часть на свѣтѫтъ, която ся нарекла неправедно по нѣговото имя Америка.

Народонаселеніе, вѣра и правленіе въ Америкѫ.

Американскитѣ жителье состоятъ отъ четыри племена, които сѫ: 1) Бѣли Европейци или изрожденци на Европейцитѣ, — Креоли, които сѫставляватъ двѣ трети на сичкото народонаселеніе; 2) Индѣйци или тукашни Американци, племя отъ мѣдночѫрвеный цвѣтъ; 3)

Негри, Африканско племя; и 4) смѣсенитѣ племена, Мулати и Местици.

Сичкитѣ образовании Американски жителье исповѣдватъ Христіянскѫ вѣрѫ. Римско-Католическата е распространена въ Нижнѫ Канадѫ, Мексикѫ, Гватималѫ, Гаити, Порто-Рико, на Антильскы островы, конто сѫ на Франція и въ сичкѫ Южнѫ Америкѫ, освѣнъ Англійска и Голландска Гвіяна. Протестантскѫтѫ въ различны образы изповѣдватъ въ Соединенны Штатове и въ колонінтѣ Англійскы, Голландскы, Датскы и Шведскы. А пó голѣмата часть отъ тукашнытѣ Американцы ся покланѭтъ на Фетишитѣ.

Сичкитѣ Американски Государства сѫ демократически республики, освѣнъ Бразильска Имперія, която управлява опредѣленъ Монархъ, и Парагвай, който е подъ деспотическѫ власть на наслѣдственъ Диктаторъ.

РУССКИ АМЕРИКАНСКИ ВЛАДѢНІЯ.

Русско-Американскитѣ владѣнія, конто сѫ у сѣверо-западнѭтѫ Сѣверо-Американскѫ прибрежнѫ часть и близосѣднитѣ острови, представляватъ най теменъ видъ. Тука земледѣліе не може да става отъ студени-

нѫтѫ на климатѫтъ, освѣнь Ситкинскій архипелагъ. Тукашнитѣ племена сѫ въ диво състояніе. Числото на сичкитѣ жителье, заедно съ Русскытѣ поселенцы, полагася до 50,000. Главный тѣхенъ геченмекъ е да ловѭтъ звѣрьове и морскы животны, както: моржы, тюлены и проч. *Новый-Архангелскъ*, на Барановъ островъ, е главно мѣсто на сичкитѣ Русско-Американски владѣнія. *Россъ*, укрѣпленно село у западный брегъ на Нова Калифорнія, е най южното отъ Русскытѣ владѣнія въ Америкѫ. Тія владѣнія състоятъ отъ какъ сѫ ввели Россійскѫтѫ Американскѫ Компаніѭ, на която главната контора ся нахожда на островъ Кодьякъ.

ГРЕНЛАНДІЯ.

Гренландія, която сѫ открыли Датчанитѣ въ 970 лѣто, е страна планинista, съ много ярове и въ продѫлженіе на девять мѣсяца въ годинѫтѫ е покрыта съ снѣгъ и ледъ. Тѫкмо западный нейнъ брегъ е извѣстенъ: а на источный отъ ледъ не може да сѫ пристѫпе. Гренландцитѣ сѫ до 20,000, све малорасли Ескимци. Главното имъ ѣденіе е тюленьово мясо; тія употребляватъ тюленовѫтѫ тлѫстинѫ на мѣсто масло и мазъ, а отъ кожытѣ имъ правѭтъ колибы и дрехы. Гренландцитѣ най

много ся залягатъ съ рыбнѫ и тюленовѫ ловь и заедно съ Датчанытѣ ходѭтъ за китове. Гренландія принадлежи на Датчанитѣ. *Готеаабъ*, у западный брегъ, е главна Датска колонія, съ добро пристанище.

НОВА БРИТАНІЯ.

Съ имя Нова Британія ся разумѣватъ сичкитѣ Англійски владѣнія въ Сѣвернѫ Америкѫ. Тая голѣма страна е покрыта съ езера. Сѣверната исйна часть и Лабрадоръ, защото е климатѫтъ студенъ, не сѫ способни за земледѣліето: а въ срѫдѫтѫ ѝ, която е пѫлна съ пространны лещацы, вѫдѭтся много звѣрьове. Въ юго-западнѫтѫ часть на Нова Каледонія голѣмата сила на израстеніето показва необыкновенно плодоносіе на землята. Канада повечето има лещацы и много ся ражда всякаково жито, кѫлчища и табакъ. Горецината и студѭтъ въ нея сѫ твѫрдѣ голѣми.

Ніагарскій водопадъ, когото прави рѣка Ніагара (истокъ отъ езеро Еріе) преди да ся влѣе въ езеро Онтаріо, е една отъ рѣдкытѣ любопытны естественны работы. Отъ камъ Канадската страна тоя водопадъ има 142, а отъ камъ страната на Соединенни Штатове 180 фута высочина. Нѣговото бученіе ся чюе нѣкога до 40 верста въ околностытѣ му.

Жителье въ Новѫ Британіѭ ся полагатъ до 1,000,000. Тія, освѣнь Англичанитѣ, состоятъ отъ Французы, конто сѫ у лѣвый брегъ на рѣка Св. Лаврентія, между Монреалъ и Квебекъ, и Индѣйцы, конто живѣѭтъ распрѫснато въ сичкѫ Новѫ Британіѭ. Индѣйцитѣ или тукашнитѣ Американци ся залягатъ съ звѣринѫ и рыбиѫ ловь, и до сега повечето сѫ сѫхранили своѭтѫ независимость и старото суевѣріе. Най главни отъ тѣхъ сѫ: малорасли-тѣ Ескимци, конто живѣѭтъ въ Лабрадоръ; Ирокезитѣ и Гуронитѣ, конто живѣѭтъ распрѫснато въ Канадѫ; высокорасли-тѣ Ескимци на Сіу и проч. въ средѫтѫ.

Главни градове въ Новѫ Британіѭ: *Квебекъ*, у лѣвый брегъ на рѣка Святаго Лаврентія, добрѫ тѫрговскій градъ, съ твѫрдѣ добро пристанище и силнѫ крѣпость. *Монреаль*, на островъ съ истото имя, съ Университетъ, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. *Галифаксъ*, главенъ градъ на Нова Шотландія, съ лесно и добро защищенно пристанище и голѣмѫ верфъ за корабы. По доброто си положеніе тоя градъ е едно отъ главнытѣ тѫрговскы мѣста на Америка съ Европѫ.

Отъ островытѣ, конто зависятъ отъ Новѫ Британіѭ, най главни сѫ: островъ *Сентъ-Джонъ*, или Св. Іоанна, толкова е плодоносенъ, щото Французитѣ, кога го владѣли, наречали

го Канадска житница. *Ньюфаундлендъ* и *Капъ-Бретонъ*, насрящо оногова, туманни и малко плодоносни. Ньюфаундлендскитѣ кучета сѫ чюдни по силѫтѫ си и искуството си, съ което тія избавляватъ, конто затѫноватъ. Камъ югоистокъ отъ Ньюфаундлендъ, лежи пясеклива мель, която има 240 морски мили дѫлжина и 80 широчина. На тая мель ловѭтъ много моруѫ, въ която участвоватъ Англія, Франція, Соединенни Штатове и проч.

СОЕДИНЕННИ ШТАТОВЕ.

Происхожденіе на Соединенни Штатове.

Соединенни Штатове сѫ станали отъ напрежнытѣ Англійскы колонія, конто двигнали главѫ въ 1775 лѣто срящо метрополіята си. Тѣхнѫтѫ независимость опредѣлили въ 1789 лѣто. Въ началото тѫкмо тринадесять области сѫставляли союзъ; другитѣ единадесять ся присоединили послѣ съ тѣхъ. Лунзіана, която нарекли тѫй за честь на Людовика XIV, който когато царствовалъ, Французитѣ основали тука поселенія, въ 1803 лѣто Франція ѭ продала на Соединенни Штатове; а въ 1819 лѣто Испанія ѭмъ дала Флоридѫ. Мануфактур-

ный геченмекъ, тѫрговіята и мореплаваніето на Соединенни Штатове толкова бѫрзо ся воздвигнали, щото сега не ся вдаватъ и на Англія.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Соединенни Штатове.

Защото е много пространна землята, гдѣто сѫ Соединенни Штатове, мѣстоположеніето, климатѫтъ, както и произведеніята имъ сѫ различни.

Въ долнытѣ прибрежны страны усилва много жѫлта треска. Пространството, което е между Аллегански планини и морето, представлява голѣмы равнины, напоены отъ множество рѣкы и твѫрдѣ добрѣ разработанны. Между Аллегански планини и рѣка Миссисипи ся нахождатъ плодоносни долини и голѣми лещаци, отъ конто сѣкѫтъ твѫрдѣ добро *кересте*. На западъ отъ Миссисипи ся нахождатъ голи равнини, конто ся наричатъ *савани*. На западъ отъ Скалисты планины растителната сила е твѫрдѣ голѣма; дрѫветата ставатъ чюдно дебели. Въ планинытѣ на Соединенни Штатове ся нахождатъ рудници за желѣзо, мѣдь и коршумъ, каменны вѫглеща и проч. Плодоносната тукашна земля ражда твѫрдѣ добры пло-

дове, сичкитѣ родове отъ Европейското жито, памукъ, захаренъ трѫстикъ, индиго и добрѫ табакъ. Въ Соединенны Штатове има всякакви добытаци; бизони (грѫбестый быкъ), и елени съ стада ходѫтъ по саванытѣ.

Жителье въ Соединенны Штатове.

Народонаселеніето въ Соединенны Штатове, което ся умножава твѫрдѣ скоро, ся простира до 12,000,000 души. То е отъ Европейцы, Негры, Индѣйцы и смѣсеніе на тія народи. Отъ Индѣйцытѣ най главни сѫ: Индѣйци-Ужи, Осаги, Илинонси, Шактаси или Плоскоглави, Начези и Крици.

Главни градове въ Соединенны Штатове: *Бостонъ*, добрѫ тѫрговскій градъ, съ твѫрдѣ добро пристанище, което ся пази съ двѣ крѣпости; отечество на Франклина. Въ него ся е начнала завѣрата, която имала сѫдбѫ на Сѣверна Америка. *Нью-Іоркъ*, при устьето на рѣка Гудзонъ, най населенъ и най добрѫ тѫрговскій градъ въ Соединенны Штатове, центръ на Англо-Американскій *есенлекъ*. Той има множество учебны, учены и богоугодны заведенія и най голѣмы верфы за корабы. *Филаделфія*, на Делаваръ, най добрѫ градъ въ Соединенны Штатове, вторый по населеніето

фабрикытѣ и тѫрговіѭтѫ; има Университетъ на искуства, три публични библіотеки и проч. *Балтимора*, при Чезапикскій заливъ, добѫръ тѫрговскій градъ съ широко пристанище, съ много фабрики и верфы за корабы. *Вашингтонъ*, на Потомакъ, главенъ градъ на Соединенни Штатове и мѣсто, гдѣто е Конгресѫтъ. Той ся е нарекалъ отъ ослободительѭтъ на Америка Вашингтона. *Новый Орлеанъ*, на островъ отъ рѣкѫ Миссисипи, най населенъ и най добѫръ градъ въ южнѭтѫ часть на Соединенни Штатове, когото сѫ основали Французитѣ, когато былъ правитель Орлеанскій Герцогъ.

МЕКСИКА ИЛИ МЕКСИКАНСКИ ШТАТОВЕ.

Происхожденіе и жителье на Мексика.

Мексикѫ много время населяли Ацтецитѣ, народъ силенъ и образованъ, доклѣ не былъ ѭ открылъ и обладалъ Фердинандъ Кортецъ. Отъ него время ѣѭ управляли Испанскитѣ Вице-Кральове. Въ 1820 лѣто Мексика ся отдѣлила отъ метрополіѭтѫ си и направила независимо Государство. Въ неѭ има до 7,000,000 жителя.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Мексика.

Сичката срѣда на Мексика представлява голѣмо-широкѫ плоскѫ высокость, издута по-

вечето надъ морскѫтѫ повръхниѫ 1000 сажении, каквото ся гледа, малко сръвна камъ сѣверъ. Мексиканскитѣ приморски провинціи иматъ нездравъ климатъ и става твръдѣ голѣма жежгина; а въ средѫтѫ и климатѫтъ нейнъ е благорасторенъ и добръ. Въ тѫѫ страниѫ нѣма голѣмы рѣкы по които да ходѫтъ кораби и пристанища на Тихый океанъ; а езера и лагѫни множество. Мексиканскитѣ рудници изваждатъ злато а повече сребро, нежели сичкитѣ други Американски рудници, които сѫ привзели заедно. Царството на растеніето также твръдѣ е богато: тука много ся ражда: орисъ, мансъ, захаренъ трѫстикъ, жѫлатъ, индиго, кампешно дръво, роналъ, на когото живѣе муха, която віе пашкулы, банани, акучу, отъ което ся ражда еластическа смола, агава, на което водата е обыкновенно питіе на Мексиканцитѣ.

Отъ животнытѣ главни сѫ: кагуаръ и ягуаръ, които Мексиканцитѣ напредъ ѣли. Въ Мексикѫ има множество любопытни птици. Гдѣто ся влачатъ гадинитѣ ставатъ твръдѣ голѣми.

Главни градове въ Мексикѫ: *Мексико*, Мексиканска столица, единъ отъ най добрытѣ, най голѣмытѣ и най населеннытѣ градове въ

Америкѫ, съ най богатъ Сѫборъ, въ когото ся нахожда толкова голѣмъ свѣщникъ, щото кога го чистѣтъ слободно влазѫтъ внѫтрѣ въ него три человѣка. Камъ сѣверъ отъ тоя градъ ся нахождатъ остатки отъ двѣ пирамиди, посвящени на слѫнцето и луната. *Кверетаро*, камъ сѣверъ отъ Мексико, единъ отъ най хубавытѣ и най богатытѣ Мексикански градове и най голѣмъ послѣ Мексико. *Гванаксуато*, камъ сѣверъ отъ Кверетаро; въ нѣговытѣ околности ся нахождатъ най богати рудници за сребро и най глѫбока яма (трапъ) на Земный Глобусъ. *Пуебла-де-лосъ-Анеелосъ*, камъ югоистокъ отъ Мексико, съ голѣмы фабрикы за стѫкла и всякаквы ножьове. *Акапулко*, съ най добро пристанище при Тихый океанъ, обрѫща тѫрговиѭ съ Манилоѭ. *Вера-Круцъ*, при Мексиканскій заливъ, съ пристанище. Тоя градъ е главно мѣсто на тѫрговията съ Европѫ; нѫ климатѫтъ му е нездравъ и скуденъ отъ сладкѫ водѫ. Тука пристапалъ Фердинандъ Кортецъ въ 1519 лѣто.

ГВАТИМАЛА ИЛИ СРЕДНИ АМЕРИКАНСКИ ШТАТОВЕ.

Гватимала, каято была въ продѫлженіе на три вѣка Испанска колонія, и сѫставляла ча-

на Мексиканското Вице-Кралевство, въ 1821 лѣто ся отдѣлила отъ метрополіѭтѫ си и направила Союзнѫ республикѫ. Въ неіѫ ся броѭтъ до 2,000,000 жителя. Отъ тукашнытѣ обитателье (жителье) Гватималскы по́ главни отъ другытѣ сѫ Москитоситѣ, които и до днесь сѫ сѫхранили своѭтѫ независимость и живѣѭтъ въ диво состояніе. На тая страна климатѫтъ, на когото става много силно землетрѫсеніе, горещъ е, влаженъ и при морскытѣ брегове нездравъ. Отъ езеро Никарагуа излазя дымъ, смѣсенъ, нѣкога съ пламыкъ. Земята ѝ е твѫрдѣ плодоносна и много ся ражда маисъ, памукъ, захаренъ трѫстикъ, индиго, *кересте* и проч. Европейскитѣ добытѫци тука сѫ завѫдени множество; а отъ дивытѣ най главни сѫ тапирѫтъ, който има дебелѫ кожѫ шесть палца.

Гватимала, столенъ градъ, направенъ 4 мили далечь отъ старѫ Гватималѫ, която потѫнала въ 1774 лѣто отъ землетрѫсеніето, което ся продѫлжало пять дена и ся загубили 8,000 челяди.

АНТИЛЬСКИ ОСТРОВИ.

Антильскитѣ острови, пѫрви земли, които открылъ Христофоръ Колумбъ, напредъ ги на-

селявали Караибы или Каннибали, силенъ и воинственъ народъ, които яко стояли на срящо Испанцитѣ, и най сетнѣ сѫвсѣмъ ся загубили отъ тія острови. Сега на тія острови живѣѭтъ Европейци, Креоли, слободни цвѣтни хора и робове Негри, които разработватъ землѭтѫ. Креолитѣ ся наричатъ изрожденци на Европейцитѣ, които сѫ ся родили въ Америкѫ. Народонаселеніето на Антильскитѣ острови ся простира до 2,400,000 души.

Климатъ и главни произведенія на Антильскитѣ острови.

На Антильскытѣ острови има тѫкмо две времена на годината, сухо и влажно: въ сухото время (Антильско лѣто), което ся продѫлжава отъ началото на Януарія догдѣ да ся свѫрше Маій, горещината не можяше да ся стѫрпи, ако не бѣхѫ ѫ умѣряли морскитѣ вѣтрове; въ влажното время (Антильска зима) вали дѫждъ, като изъ рѫкавъ и сичкитѣ равни земли ся наводняватъ. Влажностьта, съ която е напоенъ воздухѫтъ, и твѫрдѣ голѣмата горещина правѭтъ климатѫтъ на Антильскитѣ острови нездравъ и даже опасенъ за Европейцытѣ. Тія острови, които иматъ чюднѫ плодоноснѫ землѭ, сѫсиповатъ ги две нѣща, жѫлтата треска и ураганитѣ, които ископаватъ отъ коренъ дрѫвета и развалѭтъ кѫщы.

На Антильскытѣ острови твѫрдѣ много ся ражда индиго, памукъ, табакъ, сичкитѣ Азіятски и Африкански произведенія. Европейскитѣ растенія и добытѫцитѣ ся вѫдѫтъ скоро. Манценилло, ядовито дрѫво, расте тука на морскытѣ брегове въ множество.

Най главни отъ Антильскытѣ острови сѫ: *Гаити* или *Сентъ-Доминго*, когото испѫрвомъ Христофоръ Колумбъ нарекалъ Испаньола. Тоя островъ е най плодоносенъ отъ Антильскытѣ острови, напредъ го были раздѣлили Французитѣ, конто были на западнѫтѫ му часть, и Испанцитѣ, конто обладавали источнѫтѫ му часть. Въ 1793 лѣто Негритѣ и Мулатитѣ на Французската часть двигнали главѫ и убили своитѣ си владѣтелье; въ 1821 лѣто тія направили республикѫ, на която независимостьтѫ опредѣлилъ въ 1825 лѣто Французскій Краль. *Портъ-о-Пренсъ*, главенъ градъ на цѣлый островъ. *Сентъ-Доминго*, пѫрвый градъ, когото сѫ основали Европейцитѣ въ Америкѫ, былъ напредъ главенъ градъ на Испанската колонія. И двата тія градове иматъ пристанища.

Куба, най голѣмъ отъ Антильскытѣ острови. На него главенъ градъ е *Гавана*, тѫрдѣ добѫръ по тѫрговіѫтѫ, съ яко пристанище.

Между тоя островъ и Юкатанъ, всрѣдъ морето, извиратъ кладенци отъ сладкѫ водѫ.

Ямайка, една отъ най богатытѣ Англійскы колоніи. Оттука излазя твѫрдѣ добѫръ ромъ. *Кинестонъ*, на юго-истокъ, добѫръ тѫрговскій градъ.

Порто-Рико, най добра послѣ Кубѫ Испанска колонія въ Америкѫ, плодоносенъ, нѫ злѣ разработанъ островъ. *Санъ-Жуанъ-де-Порто-Рико*, главенъ градъ, съ добро здраво пристанище.

Мартиника, най главенъ отъ Французскытѣ островы въ Америкѫ, твѫрдѣ богатъ съ захаръ и кафе. *Сентъ-Піерръ*, на западъ, добѫръ тѫрговскій градъ.

КОЛУМБІЯ.

Происхожденіе и жителье на Колумбія.

Республика Колумбія станала отъ напрежнытѣ Испанскы владѣнія: Терръ Фирмѫ, Новѫ Гренадѫ, Каракасъ и Испанскѫ Гвіанѫ. Тая страна, въ 1811 лѣто като начнала да сѫ подрѫпнова отъ метрополіѭтѫ си, въ 1821 лѣто добыла свѫршенѭ независимость. Въ Колум-

бїѫ ся броѭтъ до 3,000,000 жителя. Отъ тукашнытѣ племена нó главни сѫ Отомацитѣ, които ся храшѭтъ съ землѭ, и Каранбитѣ, които ѣдѭтъ, каквото казватъ, своитѣ си врагове.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Колумбія.

На западъ въ Колумбїѫ, която ѫ прорѣзватъ Анди, простират ся высоки равнини; въ средѭтѫ и на истокъ лежатъ бесплодни пусти полета, които ся наричатъ *лланоси.* Сичкого пространство на влажната земля между Ореноко и рѣка Амазонска е покрыто съ гѫсты лещацы, които человѣкъ не може да премине.

Климатѫтъ е твѫрдѣ различенъ заради различнообразното ѝ положеніе на землята: на плоскытѣ высокосты климатѫтъ е умѣренъ, прохладенъ и даже студенъ, ѫ здравъ; на морскытѣ брегове и въ нѣкои внѫтрешны глѫбокы долины твѫрдѣ жежѫгъ, задушливъ и вреденъ. Отъ волканическѫтѫ землѭ на тая страна често са трѫсн землята. Въ Колумбїѫ има тѫкмо две времена на годината, дѫждливо и сухо, въ дѫждливото время бреговетѣ на рѣка Ореноко ся превръщатъ въ блата и езера.

Землята е твѫрдѣ плодоносна и много сѧ ражда, табакъ, индиго, хину и проч. има и рудницы за злато, сребро, платинѫ и мѣдь, и трапища за изумруды.

Главни градове въ Колумбіѫ: *Санта-Феде-Богота*, главенъ градъ, съ Университетъ. Близо при него рѣка Богота пада отъ врѫхъ ярѫтъ, 580 фута высочина. *Квито*, най населенъ градъ въ Колумбіѫ, лежи 1480 сажени по̀ горѣ отъ морскѫтѫ повръхнинѫ; отъ страшното землетрѫсеніе, което было тука въ 1797 лѣто, погинали до 40,000 человѣка. *Каракасъ*, главенъ градъ на Венецуела; *Картагена*, при устьето на рѣка Магдалина, съ твѫрдѣ добро пристанище, добѫръ тѫрговскій градъ и най добрѫ крѣпость въ Колумбіѫ. *Кумана*, камъ истокъ отъ Каракасъ, съ твѫрдѣ добро пристанище и силнѫ крѣпость, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ. *Гваяквиль*, при заливъ на истото имя, съ добро пристанище и верфь за корабы, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ, за която има твѫрдѣ добро положеніе.

П Е Р У.

Происхожденіе и жителье на Перу.

Перу сѫставляло напредъ силнѫ и образованнѫ Имперіѫ, която управляли Инци, които

нарекли себѣси сынове на слънцето. Въ 1524 лѣто проникли тука Испанци на които былъ предводитель Пизарро, и направили твърдѣ много лошавены. Тая страна, която ся нахождала подъ Испанскѫ власть, въ 1821 лѣто двигнала главѫ срящо метрополіята си и направила республикѫ. Жителье въ Перу ся полагатъ до 1,700,000.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Перу.

Западната часть на Перу, която е между Великій океанъ и Анди, не представляватъ нищо, освѣнь пясеклливи пусти полета, никога не прохладени съ дъждъ. Камъ истокъ отъ Анди постирается голѣми равнини, прорѣзанни съ лещацы; въ тѫѫ часть на Перу сѫ две времена на годинаta, сухо и дъждливо. Тука често ся тръси землята и силно. Отъ естественнытѣ животны най главни сѫ: лама, вигонь; кондоръ, като соколъ, живѣе въ планинытѣ; въ долнытѣ равнины ся вѣдѣтъ твърдѣ голѣми зѫми и бесчисленно множество различни мухи. Тукашнитѣ планини иматъ богаты рудници за злато, сребро и живакъ и трапища за изумруды. Освѣнь металлитѣ, оттука излазя захаръ, хина, вигонска вълна и проч.

Главни градове въ Перу: *Лима*, главенъ градъ, съ най старъ Университетъ въ Америкѫ. Тоя градъ има много церквы, богато накичены съ сребро, злато и алмазы, и съ пристанище. *Каллао* обрѫща голѣмѫ тѫрговіѭ. *Куско*, стара столица на Инкоска Имперія. Златото было толкось обыкновенно у старытѣ Перуанцы, щото отъ тоя металлъ, направени дрѫвета, быле за хубость на Императорскитѣ градини на градъ Куско. *Арекѵипа*, добѫръ градъ по фабрикытѣ си и голѣмѫтѫ тѫрговіѭ, лежи близо при прочютый волканъ, заради това често ся трѫси землята.

БОЛИВІЯ ИЛИ ВРѪХНЬО ПЕРУ.

Происхожденіе и жителье на Боливія.

Тая страна, която сѫставляла отъ начало часть на Перу, послѣ часть на Ла-Плата, въ 1825 лѣто объявила себѣси независимѫ республикѫ и отъ имято на Боливара, който былъ главна причина на своята нѝ независимость, нарекла ся Боливія. Жителье тука полагатъ до 1,300,000.

Мѣстоположеніе и главни произведенія на Боливія.

На сѣверъ и истокъ въ Боливіѭ ся простиратъ голѣми лещаци и пѫсекливи равнини,

които сѫ напѫлноватъ съ водѫ въ дѫждовно время; въ средѫтѫ ѝ ся нахождатъ высоки планини, на които врѫховетѣ сѫ покрыти съ вѣченъ снѣгъ. Камъ югъ отъ тія планины ся простиратъ плодоносни долини, гдѣто всякога е вѣчна пролѣть и ся раждатъ маслини, пальми, хина, восково Андско дрѫво, захаренъ трѫстикъ и проч. Между Анди и Великій океанъ ся нахожда една ненаселенна страна, която ся нарича Атакамско пусто поле. Въ планинытѣ ся нахождатъ богати рудници за злато и сребро.

Между Перу и Боливія лежи езеро Титикака, посѣяно съ острови; на единъ отъ тія острови ся нахождалъ великолѣпенъ храмъ посвященъ на слѫнцето. Казватъ, че Инцитѣ, когато нападали на тѣхъ Испанцитѣ, хвѫрлили въ това езеро голѣмо имание.

Главни градове въ Боливіѫ: *Хуквизака*, главенъ градъ, който ся нарича Ла-Плата (сребро) заради богатый рудникъ отъ когото вадѫтъ много сребро, който ся нахожда близо при него. *Потози*, камъ юго-западъ отъ Хуквизакѫ, съ добѫръ рудникъ за сребро.

Х И Л И.

Происхожденіе и жителье на Хили.

Хили, която обладали въ XVI вѣкъ Испанцитѣ, отъ 1818 лѣто сѫставлява независимо Го-

сударство, въ което ся броятъ 1,400,000 жителя. Южната часть на Хили е населенна съ Арауканы, воинственъ народъ, когото никога не могли Испанцитѣ да го покорѫтъ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Хили.

Хили е тѣсно продѫлженіе на землята, стиснато между Анди и Великій океанъ. Въ нея климатѫтъ е добрѫ и здравъ; землята ѝ е плодоносна, нѫ често ся трѫси землята. Тука сѫ соединени Европейски и Американски произведенія: тѫнки плодове, гроздіе, ленъ, кѫлчища и табакъ ся ражда много; въ тукашнытѣ лещацы ся нахождатъ твѫрдѣ голѣми и высоки дрѫвета; отъ планинытѣ излазя много мѣдь, злато, сребро, топази, рубини, сафири и проч. отъ животнытѣ ся нахожда вигонь, лама, вивера, извѣстна съ свояѫтѫ си мягкѫ вълнѫ, страуси, чѫрвени гѫски, камбри, пеликани, черноглави лебеди и проч.

Главни градове въ Хили: *Сентъ-Яго-де-Хили*, столенъ градъ, обрѫща голѣмѫ тѫговіѫ, защо му помага укрѣпленото пристанище *Валпарайзо*, което ся нахожда камъ западъ отъ него. Камъ истокъ отъ тоя градъ ся нахож-

дать богати рудници за злато. *Валдивія*, камъ югъ отъ пѫрвый, съ твѫрдѣ добро пристанище.

На 140 морски мили отъ бреговетѣ на Хили лежи островъ *Жуанъ-Фернандецъ*, на когото оставили Шотландскій матросъ Александра Селкиркъ, на когото приключенията му дали причина за романѫтъ, който е исвѣстенъ съ имя Робинсонъ Крусое.

ПАТАГОНІЯ.

Патагонія е една страна студена, дива, бесплодна, речи ненаселена и твѫрдѣ малко извѣстна. Патагонцитѣ живѣѭтъ както Номади.

ЛА-ПЛАТА.

Происхожденіе и жителье на Ла-Плата.

Ла-Платѫ открылъ въ 1515 лѣто Жуанъ Діасъ Солисъ, до 1810 лѣто тя ся нахождала подъ Испанскѫ власть. Въ 1810 лѣто тя ся оттеглила отъ метрополіѭтѫ си и направила республикѫ. Въ неѭ ся броятъ до 1,000,000 жителье.

Мѣстоположеніе и главни произведенія на Ла-Плата.

Ла-Плата е страна повечето равна и блатиста. На западъ въ неѭ преминуватъ высо-

ки Андски планини, на югъ ся простиратъ голѣми равнини (пампаси), покрыти съ высока гѫста трева. Въ тѫмѫ плодоносна страна ся ражда гроздіе, маслини, памукъ, захаренъ трѫстикъ, индиго, неизгораемо дрѫво *умбу* и проч. Сякакѫвъ Европейскій добытѫкъ завѫдилъ ся е тука твѫрдѣ много. Голѣми зѫми, крокодили и страуси твѫрдѣ много.

Главни градове въ Ла-Платѫ: *Буенось-Айресъ*, при устьето на Ріо-де-Ла-Плата, главенъ градъ, съ Университетъ, вѫрти голѣмѫ тѫговіѫ. *Кордова*, камъ сѣверо-западъ отъ Буенось-Айресъ, центръ на вънтрешната тѫговія, съ Университетъ, фабрикы за вѫлнѫ и памукъ.

УРАГВАЙ.

Урагвай е една малка республика, която наскоро е станала отъ источнѫтѫ часть на Ла-Плата. Жителье тука ся полагатъ до 70,000. Главенъ градъ *Монтевидео*, у лѣвый брегъ на Ріо-де-Ла-Плата, съ добро пристанище.

ПАРАГВАЙ.

Происхождвніе и жителье на Парагвай.

Въ началото на XVII вѣкъ Испанскитѣ Іезуити положили начало на просвѣщеніето въ

Парагвай и близосѣднытѣ му землы. Като не употребляли никога насиліе, тія могли да добыѫтъ врѫховнѫ власть надъ Гварнытѣ, тукашнытѣ жителье. Въ 1767 лѣто Іезуитытѣ испѫдили отъ Америкѫ, и Парагвайскитѣ жителье преминали подъ ярмо на Испанскитѣ правителье. Тая страна въ едно время съ Ла-Платѫ, която ся оттяглила отъ Испаніѫ, сега е независимо Государство, което го управлява наслѣдственъ Диктаторъ съ неопредѣленѫ власть. Жителье тука полагатъ 250,000.

Мѣстоположеніе и главни мѣста на Парагвай.

Парагвай е страна повечето равна и блатиста, която прохлаждатъ множество рѣки, които притекватъ въ дѫждовно время. Отъ Парагвай излазя табакъ, захаренъ трѫстикъ, родъ като чай, извѣстенъ съ имя Парагвайскій, драконова крѫвь и проч.

Парагвай, на рѣкѫ Парагвай, главенъ градъ и резиденція на Диктаторѫтъ.

БРАЗИЛІЯ.

Происхожденіе и жителье въ Бразиліѫ.

Бразилія, напрежна Португальска колонія, объявила себѣси независимѫ въ 1822 лѣто, и

сега е опредѣленна Монархія, и ѫ управлява Императоръ отъ Браганцскій домъ. Числото на жительетѣ ся полага въ Бразиліѫ до 5,000,000. Негритѣ, конто сичкитѣ сѫ роби, сѫставлятъ полвинѫтѫ на сичкото народонаселеніе; въ средѫтѫ ѝ живѣѭтъ диви племена.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Бразилія.

По внѫтрешнытѣ и юго-источнытѣ Бразильскы часты преминуватъ планини, не толкова высоки, ѫ твѫрдѣ съ много изданскы, конто, като ся преплетѭтъ между себяси правѭтъ твѫрдѣ хубавы долины. Климатѫтъ е умѣренъ и здравъ; тука, както и у другытѣ тропическы страны, знаѭтъ тѫкмо две времена на годината, сухо и дѫждливо. Отъ внѫтрешнытѣ планины пстичатъ множество голѣмы рѣки, конто притекватъ въ дѫждливо время. Тая страна има богаты рудницы за злато, сребро, желѣзо, олово и калай, алмазы, топазы и другы безцѣнны камыцы и растѭтъ твѫрдѣ добри дрѫвета орисъ, манвокъ, памукъ, табакъ, захаренъ трѫстикъ кафе, синило, чисто ипекакуану; и да речемъ накѫсо, сичкитѣ Царства на произрастеніето. Отъ тукашнытѣ животны ся нахождатъ Американски тигрове (я-

гуаръ), маймуни, крокодили и грѧмеви зѧми, страуси, колибри, папагала и проч.

Главни градове въ Бразиліѫ: *Ріо-Жанейро*, столица на Имперіята, многолюденъ и добѫръ тѫрговскій градъ, добрѣ расположенъ въ тлѫбочинѫтѫ на голѣмый заливъ, който е едно отъ най хубавытѣ и най безопаснытѣ пристанища на свѣтѫтъ. *Санъ-Сальвадоръ*, при заливъ на Всѣ Святіи, напрежна Бразильска столица, добѫръ тѫрговскій градъ и най силна крѣпость въ Бразиліѫ. *Пернамбукъ*, камъ сѣверъ отъ Санъ-Сальвадоръ, добѫръ, тѫрговскій градъ, съ твѫрдѣ добро пристанище и най добры верфы за корабы въ Бразиліѫ. *Белемъ* или *Пара*, у десный брегъ на Пара, най добѫръ тѫрговскій градъ на сѣверъ въ Бразиліѫ, съ добро пристанище.

ГВІАНА.

Сичката земля, която е между Ореноко и Амазонска рѣка наричася Гвіана. Часть на тая страна принадлежи на Бразилія, часть на Колумбія; а останалѫтѫ сѧ ѫ раздѣлили Французитѣ, Англичанитѣ и Голландцитѣ.

Мѣстоположеніе, климатъ и главни произведенія на Гвіана, гдѣто принадлежи на Европейцитѣ.

Гвіанскитѣ брегове, гдѣто принадлежатъ на Европейцитѣ сѫ низки, блатисти и покрыти съ твѫрдѣ гѫсты лещацы. Нейната внѫтрешна часть представлява голѣмы саваны и ѫ прохлаждатъ множество рѣки, по конто не могѫтъ да плаватъ кораби, защо има много пясекливи могили. Климатѫтъ е горещъ и нездравъ; дѫждовно время ся продѫлжава осямь мѣсеца.

Гвіана е толкось плодоносна, щото нѣкога ставатъ въ неѫ осямь жѫтви въ годинѫтѫ. Тука ся раждатъ сичкитѣ произведенія на горещитѣ страни; кафе, захаръ, синило, памукъ и проч.

Главни градове въ Гвіанѫ: *Кайеннъ*, на островъ съ истото имя, главенъ градъ на Французската Гвіана. *Парамарибо*, на рѣкѫ Суринамъ, главенъ градъ на Голландската Гвіана, обрѫща голѣмѫ тѫрговіѫ. *Стабрекъ*, на рѣкѫ Демерарь, главенъ градъ на Англійска Гвіана.

ОТДѢЛЕНІЕ V.

ОКЕАНІЯ.

ОБЩО ПРЕГЛЕДВАНІЕ НА ОКЕАНІЯ.

ОТКРЫТІЕ НА ОКЕАНІЯ.

Въ срединѣ вѣкове Аравитянетѣ были издырили тѫкмо часть на Нотазія, и то несъвършенно.

А сичкытѣ другы землы на тоя морскій міръ постепенно ги откривали въ продължението на тритѣ послѣдни столѣтія. Нѣкои острови на Великій океанъ иматъ различны имена; то происхожда отъ това, че тія острови, ги былъ открылъ единъ мореплаватель, нѫ послѣ ся загубили, изново ги найдѣлъ и пó добрѣ ги издырилъ другъ, пѫ откраднлъ честь на откритіето отъ прѫвый. Отъ мореплавательетѣ, конто свършили пѫтуванията си около свѣтѫтъ, най повече сѫ ся трудили за Географіѭтѫ: Магелланъ, въ шестнадесятый вѣкъ; Тасманъ, Лемеръ и Дампіеръ, въ седямнадесятый; Валлисъ, Бугенвилль, Кукъ, Ла-Перузъ и Ванкуверъ, въ осямнадесятый.

Жителье, вѣра и правленіе въ Океаніѫ.

Жительетѣ въ Океаніѫ состоятъ отъ две отдѣлни племена: *Малаи* и *Океанскы Негры.*

Послѣднитѣ сѫ распрѫснати по сичкѫ Австраліѫ, освѣнъ Нова Исландія, и по нѣкои островы Полинезскы. Намират се въ много мѣста народи отъ това племя и въ Нотазіѫ. Сѫвсѣмъ необщежителни, тія навсякѫдѣ сѫ вижда-ли, че слѣзли на послѣднята степенъ отъ человѣческытѣ познанія. Кусата имъ не е кѫдра, както на Африканскитѣ Негри.

Малантѣ отъ Азіятскій Архипелагъ, който, ся вижда, че е тѣхно отечество, сѫ распрѫснали въ тѫѫ часть на свѣтѫтъ до най отдѣленнытѣ Полинезскы предѣлы. Макаръ и да нѣма никакѫвъ историческій слѣдъ на това велико преселеніе, нѫ сичкитѣ острови на планинското Полинезско бѫрдо, което ся простира 4,000 морски мили, представлятъ чюдно сходство не тѫкмо въ физическото си сложеніе, нѫ и въ религіознытѣ обрядове, политическото устройство, правата и въ многочисленнытѣ нарѣчія на своитѣ жителье.

Океанскитѣ островитяне исповѣдватъ диво язычество; нѣкои отъ тѣхъ приносѫтъ

въ жертвѫ хора: Магометанската вѣра Господствова въ пó голѣмѫтѫ часть Нотазійскѫ; на нѣкои островы Полинезскы Европейскитѣ миссіонери посѣяли сѣмена на Христіянското ученіе. Правленіето е навсѫдѣ деспотическо. На Архипелагъ на Дружба, Товарищество, Сандвичево и на другы нѣкои жительетѣ ся раздѣлятъ на часты: *Царіе* (chefs), *слободни владѣлцы* и *робы*. Океанскитѣ островитяне ходѫтъ повечето голи и ся пануируватъ (правѫтъ си тѣлото пѫстро съ различны фигуры и цвѣтове). Нѣкои отъ тѣхъ ѣдѫтъ человѣцы. На най отдалеченнытѣ островы ся виждатъ еднакви обычаи, мѣжду нѣкои си, ся хващатъ за посѫтъ кога щѫтъ ся поздравѫтъ.

НОТАЗІЯ.

Мѣстоположеніе и климатъ въ Нотазіѫ.

Островитѣ, отъ които е Нотазія, сѫ планинисти; на много ся нахождатъ волкани които дѣйствуватъ; бреговетѣ имъ сѫ повечето блатисти и нездрави. Морскитѣ вѣтрове и планинитѣ умѣряватъ тука естественѫтѫ жежинѫ на климатѫтъ.

Главни произведенія на Нотазія.

Свѣкитѣ Индѣйски произведенія ся нахождатъ на тія островы; повечето ся залягатъ

тука да завѫджѫтъ пиперъ, камфарѫ, табакъ памукъ, захаръ, синило, имбирь и орисъ, който е главна гозба на жительетѣ, има множество росній ладонъ и бамбуковъ трѫстикъ, когото ваджѫтъ на вѫнъ. Лещацитѣ сѫ пълни съ скѫпы дрѫвета, както желѣзно дрѫво, синдално, алое, черно и други, *киресте*, крамини или исвѣтин съ своето си благоуханіе. На малкытѣ острови Амбоинитѣ и Бандитѣ Голландцитѣ ся сосредоточили да завѫджѫтъ канеловото и каламфиръ кореновото дрѫво. Нотазійскитѣ острови отъ Азіятскій материкъ сѫ получили тигрове, биволы, конье, дивы свины, блатны лапы (daim aquatiqu) и леопарды. Отвѫдъ Молукскитѣ острови не ся нахожда ни едно отъ тія животны. Въ гѫстытѣ лещацы на Борнео, Суматра и Ява вѫджѫтся слонове, носороги и множество различенъ родъ маіmуни, отъ които най любопытенъ е орангъ-утангъ; въ рѣкытѣ има бегемоти и крокодили, а въ блатата зѫмни боа.

Главни острови на Нотазія съ главныте си работы.

Главни острови на Нотазія сѫ: 1) Зондски: *Борнео*, *Суматра* и *Ява*. На тѣхъ ся нахождатъ Кралевства, които не зависятъ и ко-

ито плащатъ дань на Голандцитѣ: Царьовстѣ на Магометанскитѣ Кралевства ся наричатъ Султани, а на язычницитѣ Раджи. *Ява*, по своето си народонаселеніе и геченмекъ, е пѫрво мѣсто между тія три острова. *Батавія*, главенъ градъ на Ява и на сичкитѣ Голландски владѣнія въ Остъ-Индіѫ, съ безопасно и твѫрдѣ голѣмо пристанище. Тукашный климатъ ся почита за най нездравъ на свѣтѫтъ. Средата на *Борнео*, още не е извѣстна. Най главни нѣгови произведенія сѫ алмазитѣ. *Сумагра*, планинистъ, нѫ твѫрдѣ е плодоносенъ островъ. По́ голѣмата часть нѣгова ся нахожда въ Голандскытѣ владѣнія *Бенкуленъ*, главно мѣсто на Голландскитѣ владѣнія на тоя островъ. *Банка*, также единъ отъ Зондскытѣ острови, който има твѫрдѣ богаты рудницы за олово. 2) *Молукски или острови на Пряни Зеліи: Целебесъ*, най голѣмъ въ тоя купъ; на него расте дрѫвце богопупасъ, отъ което истича вода, която е най силна отрова. Нѣговитѣ жителье мажѫтъ съ тѫѭ отровѫ своитѣ саблы и стрѣлы. *Амбоенъ*, на когото ся вѫди каламфиръ корень. *Банда*, на когото ся вѫди мускатно дрѫво. 3) *Филиппински острови*, конто е открылъ въ 1521 лѣто Магелланъ, наречени така за честь на Филиппа II, който, кога царствовалъ ся заселили на тѣхъ Испанци-

тѣ. Тія острови сѫ твѫрдѣ плодоносни, нѫ често ся трѫси землята и има силенъ ураганъ. Отъ тѣхъ главни сѫ: *Минданао*, на когото главенъ градъ е *Минданао*, резиденція на независимый Султанъ. *Ліосонъ*, камъ югъ отъ Минданао; на него е *Манила* главенъ градъ на островѫтъ и на Испанскитѣ владѣнія.

АВСТРАЛІЯ И ПОЛИНЕЗІЯ.

Мѣстоположеніе и климатъ на Австралія и Полинезія.

Средата на Нова Голландія, виждася, да е толкова бесплодна, както и средата на Африка. Источный брегъ, единственно извѣстна часть на тоя най голѣмъ островъ, има добѫръ и здравъ климатъ. Тука времената на годината сѫ сходни и въ Россіѭ; нѫ бываtъ въ друго яче рѣдъ. Многочисленитѣ острови, които сѫ распрѫснати по Великій океанъ, защото сѫ малки и ся прохлаждатъ отъ морскытѣ вѣтрове, иматъ умѣренъ климатъ. Едни отъ тія островы сѫ низки, а други значително ся воздвигатъ на морскѫтѫ повръхнинѫ. Повечето отъ тѣхъ сѫ обыколенни съ подводны камыцы, които ся простиратъ на голѣмо отстояніе и отъ тѣхъ въ тія страны мореплава-

ніето е твѫрдѣ опасно. Въ Австралиѫ и Полинезиѫ има много волкани.

Главни произведенія на Австралія и Полинезія

Австралія и Полинезія произвождатъ повечето отъ Азіятскытѣ плодовиты дрѫвета и такива, гдѣто сѫ тѣмъ тѫкмо свойственни; отъ послѣднытѣ повече сѫ любопытни хлѣбното дрѫво, което ся нахожда въ Океаниѫ навсѫдѣ, освѣнь Нова Голландія и Нова Зеландія. Многочисленнитѣ родове на тукашнитѣ палми изваждатъ дѫскы, кѫщны сѫдове, вѫжья и вкусна гозбѫ. Океанскитѣ островитяне ся хранѫтъ, отъ плодѫтъ на хлѣбното дрѫво, сердцевина сагу, кокосовы орѣхы, игнамы, пашаты (барбеи) и бананы. Ни въ Австралиѫ, ни въ Полинезиѫ нѣма голѣми четырионоги добытѫци; тука гдѣто ся нахождатъ добытѫци сѫ: свини, навсѫдѣ домашни, котки, кучета, мышки, гѫлѫби и кокошки. Капитанъ Кукъ завѫдилъ на нѣкои островы козы и другы добытацы. Добытѫцитѣ на Нова Голландія сѫщественно ся различаватъ отъ добытѫцытѣ на старый материкъ. Най замѣтни отъ тѣхъ сѫ: кенгуру, най голѣмо животно въ тѫѫ часть на свѣтѫтъ, макаръ и да не е пó голѣма отъ пять фута

высочина, вомбатъ, като мѣчка; особенъ родъ нѣми кучета; казуаръ, най голѣма отъ птицытѣ; черенъ лебедь; оринторикусъ, който принадлежи на четыроногитѣ, тиби и птици. Въ Океанїѫ има множество различнородни птици. Повече сѫ любопытни тука папагалата, които сѫ напѫстрени съ пера отъ най лѫскавытѣ цвѣтове. Райската птица е свойственна на Нова Гвинея.

Главни острови на Австралія съ любопытныте имъ работы.

Пѫрво Голландскитѣ мореплаватеље издырили въ XVII вѣкъ сѣвернѫтѫ и западнѫтѫ часть на пространый материкъ, когото нарекли тія *Новѫ Голландїѫ*. Капитанъ Кукъ открылъ источный брегъ и го нарекалъ Новый-Южный Валлисъ. Въ 1786 лѣто Англичанитѣ основали тука колонїѫ Ботани-Бей, гдѣто пращатъ престѫпницытѣ. Землята на тая страна е тлѫста и плодоносна; нахождатся: желѣзо и каменны вѫглеща; мемсъ и ечеликсъ растѫтъ тука твѫрдѣ скоро; сичкитѣ Европейски добытѫцы, нѣкои ся научватъ на тукашный климатъ. *Сидней*, главно мѣсто на колонїята, е надалечъ четыри мили отъ Ботани-Бей или Ботшческій заливъ, нареченъ така, защото тая страна, гдѣ-

то ѫ мыѫтъ тія є твѫрдѣ богата съ растенія. *Островъ Ванъ-Дименовъ*, камъ югъ отъ Новѫ Голландіѫ, когото сѫ открыли и него Голландцитѣ, има богаты рудницы за желѣзо. На него сѫ завѫдени сичкитѣ говеда, и твѫрдѣ скоро расте всякакво жито. *Нова Гвинея* или *Папуа*, която е открылъ Испанскій мореходецъ Сааведрою въ 1527 лѣто, който ѫ нарекалъ Гвинеѫ, защото жительетѣ ѝ му ся видѣли прилични на Гвинейскитѣ жителье. Сичката ѝ среда и даже часть отъ бреговетѣ ѝ още не сѫ сѫвсѣмъ извѣстни. Жительетѣ на тоя плодоносенъ островъ, конто ся наричатъ Папуи, сѫ твѫрдѣ безжалостни. Тука има хорско племя, което живѣе по дѫветата. *Островъ Нова Британія*, когото є открылъ Дампіеръ въ 1699 лѣто; а островъ *Новѫ Ирландіѫ*, е открылъ Картере въ 1767 лѣто. *Острови Салмонови*, конто е открылъ Испанскій мореходецъ Менданои въ 9542 лѣто. Другъ Испанецъ, Фернандесъ Квиросъ пѫрвый видѣлъ купове на островитѣ, конто ги нарекалъ архипелагъ на *Св. Духъ*, и конто послѣ Кукъ по̀ добрѣ издырилъ и ги нарекалъ *Нови Гебриди*. Камъ сѣверъ отъ тоя купъ ся нахожда островъ *Ваникоро*, гдѣто, каквото ся вижда сега истинно, нещастливый Ла-Перузъ му ся строшилъ корабѫтъ. Кукъ также открылъ и *Новѫ Каледо-*

ніж. Нова Зеландія, която е открылъ Тасманъ въ 1642 лѣто, раждася единъ родъ левъ, любопытенъ по дължинѫтѫ си и коприненый нѣговъ видъ.

Главни острови на Полинезія съ тѣхнытѣ любопытны работы.

Маріянски острови, които е открылъ Магелланъ въ 1521 лѣто, и ги нарекалъ *Разбойнически острови*, защото островитянотѣ отнесли отъ него нѣколко желѣзны сѫчева. А *Маріански* сѫ наречени въ честь на Марія-Анна Австрійска, и когато царствовала ся заселили на тѣхъ Испанцитѣ. Камъ сѣверъ отъ тія острови като пирамиди ся воздвига твѫрдѣ голѣмъ яръ, който ся нарича *Лотова Жена. Каролински острови*, нарекли ги тѫй Испанцитѣ, които сѫ ся заселили на тѣхъ когато царствовалъ Кральтъ имъ Карлъ II, лежатъ камъ югъ отъ Маріанскы. *Сандвичеви острови*, които е открылъ въ 1778 лѣто прочютый Кукъ, когото слѣдъ година послѣ убили тукашнитѣ жителье на островъ *Овалеи*, най главенъ въ тоя купъ. Жительетѣ на тія острови доста сѫ образовани. Тія начевнатъ да ся познаватъ съ Европейскытѣ искуства, и съ чюдно заляганіе разработватъ земльтѫ. *Острови на Мореплавателетѣ*, които е открылъ Бугенвилль

който ги нарекалъ така, защото жительетѣ много сѫ искусни въ мореплаваніето и да правѧтъ пирогове (шайкы). *Дружбски острови*, нарекалъ ги е така Капитанъ Кукъ, защо сѫ го пріяли добрѣ тука и му направили честь. Жительетѣ на тія острови ся почитатъ най трудолюбиви отъ Полинезцытѣ. Тоя истый мореплаватель е открылъ и островы *Другарскы* отъ които главни сѫ *Таити* или *Отаити*, които ги е нарекалъ по живописный тѣхенъ видъ и плодородіе съ имято на Царицата на Тихый океанъ. Жительетѣ на тія острови сѫ кротки и гостепріемни. *Маркиски острови*, които е открыла Мендана. Тѣхнитѣ жителье приминуватъ сичкытѣ другы островитяне съ устройството на снагата и врѫстѫтъ и хубавото лице.

Край на втората часть.

ЧАСТЬ ТРЕТЯ.

МАТЕМАТИЧЕСКА

ГЕОГРАФІЯ.

ВТОРО ИЗДАНІЕ.

ЧАСТЬ ТРЕТЯ.

МАТЕМАТИЧЕСКА

ГЕОГРАФІЯ.

ГЕОМЕТРИЧЕСКИ ПОЗНАНІЯ.

Тѣло. Всякое нѣщо, което има дължинѫ, широчинѫ и дебелинѫ, наричася тѣло; кога нѣкое тѣло е сѫвсѣмъ валчесто, наричася глобусъ или сфера.

Повръхнина. Предѣлитѣ на тѣлото ся наричатъ повръхнина; повръхнината има само две измѣренія: дължинѫ и широчинѫ.

Линія. Линія е едно продължение надлѫжъ, безъ широчинѫ и дебелинѫ; предѣлитѣ ѝ ся наричатъ точки, а точкитѣ нѣматъ никакво продължение. Линіитѣ сѫ предѣли на повръх-

лината; и бывать прави и криви: двѣ прави линіи могѫтъ да бѫдѫтъ параллелни, перпендикулярни и полегати; правата линія може да бѫде горизонтална и вертикална.

Права линія. Отъ сичкытѣ линіи, копто могѫтъ да ся прекаратъ между двѣ точки, най кѫсата ся нарича права. (И. Іф. 1).

Крива линія. Всякоя линія, която не е права, и не е направена отъ правы, наричася крива. (И. Іф. 2).

Параллелни линіи. Линіитѣ гдѣто сѫ теглени на едно плоскость, така щото никога да не могѫтъ да ся срещнатъ, наричатся параллелни; тія въ сичкото си продължение сѫ отдалечени еднакво една отъ другѫ. (И. Іф. 3).

Перпендикулярна линія. Перпендикулярна линія е тая, която пресича другѫ едно, безъ да ся наведе ни на една страна. (И. Іф. 7).

Полегата линія. Полегата линія е тая, която пресича другѫ едно, и е наведена повече на една страна. (И. Іф. 5. ВС).

Горизонтална линія. Една права линія, която можемъ да си представимъ на тихѫ повръхнинѫ на водата, наричася горизонтална.

Тая повръхнина представлява горизонталнъ плоскость. (И. Іф. 5. АВ).

Вертикална линія. Вертикална линія е тая, която пада право на другъ. Тя е перпендикулярна камъ горизонталната плоскость. (И. Іф. 4).

Ѫгълъ. Ѫгълъ е едно пространство, между двѣ линіи, които ся пресичатъ. Ѫгълътъ може да бѫде правъ, остръ и тъпъ.

Правъ ѫгълъ. Правъ ѫгълъ е тоя, който става, кога една линія пада перпендикулярно на другъ. (И. Іф. 7).

Остръ ѫгълъ. Остръ ѫгълъ бива по̀ малъкъ отъ правый. (И. Іф. 6).

Тъпъ ѫгълъ. Тъпъ ѫгълъ бива по̀ голѣмъ отъ правый. (И. Іф. 5).

Кржгъ. Кржгъ е повръхнина на една плоскость опредѣленна отъ правъ линіѫ, тая линія ся нарича *околность*, на която сичкитѣ точки еднакво сѫ отдалечени отъ една вънтрешна точка, която ся нарича *центръ*. (И. Іф. 8).

Радіусъ. Права линія прекарана отъ центрътъ камъ околностьта на кржгътъ, наричася радіусъ. (И. Іф. 8).

Діаметръ. Кога една линія преминува презъ центрѫтъ, и крайщата ѝ ся нахождатъ на околностьтѫ на крѫгѫтъ, наричася діаметръ. Тая линія дѣли крѫгѫтъ на двѣ равни части, които ся наричатъ полукрѫгове. (И. Іф. 8).

Дѫга. Една часть отъ околностьтѫ на крѫгѫтъ, наричася дѫга. (И. Іф. 8).

Параллелни крѫгове. Параллелни крѫгове ся наричатъ тія, които сѫ написани на сферѫтѫ, и центроветѣ имъ да сѫ на една права линія; тая линія ся нарича *ось* и е перпендикулярна камъ тѣхната плоскость. (И. Іф. 10).

Какъ ся дѣли околностьта на крѫгѫтъ. Околностьта на всякій крѫгъ, както на малкій, така и на голѣмый, дѣлися на триста и шестьдесять равни части, които ся наричатъ *градуси*; всякій градусъ ся дѣли на шестьдесятъ равни части, които ся наричатъ *минути*; всякоя минута — на шестьдесять *секунди*; всякоя секунда — на шестьдесять *терціи*. Градусѫтъ ся пише (°), минутата (′), секундата (″), терціята (‴). И така 25 градуси, 15 минути, 12 секунди, 15 терціи и проч. пишатся: — 25°—15′ — 12″ — 15‴ и проч. Градуситѣ, минутитѣ, секундитѣ и терціитѣ на голѣмый крѫгъ сѫ по́ голѣми отъ градусытѣ,

минутытѣ, секундытѣ и терціитѣ на малкій кржгъ. (И. Іф. 9).

Жели, които стават отъ діаметры, кога ся пресикжтъ перпендикулярно и тѣхнитѣ дже. Два діаметра, кога ся пресикжтъ перпендикулярно въ кржгжтъ, правіжтъ четыри прави жгла, и разрѣзватъ околностьтж на четыри равни части, отъ конто всякоя има 90 градуса. И така джгата на правый жгжлъ има 90 градуса. (И. Іф. 9).

Какъ ся опредѣлява величината на всякій жгжлъ. Кога вржхжтъ на жгжлжтъ ся нахожда въ центржтъ на околностьта, тогава величината на тоя жгжлъ ся опредѣлява съ градусытѣ на околностьта, гдѣто ся нахожда между двѣтѣ му страни. (И. Іф. 9).

Еллипсисъ. Еллипсисъ е единъ джлговатъ кржгъ; той има центръ както и кржгжтъ, а діаметры не равны. Най малкій отъ тія діаметры ся нарича *малка ось* и е перпендикуляренъ камъ най голѣмый, който ся нарича *голѣма ось.* Двѣтѣ точки на голѣмата ось, гдѣто сж отдалеченіи равно отъ центржгъ, наричатся *фокуси.* (И. Іф. 12).

Свероидъ. Свероидъ е едно тѣло прилично на сфера, и съ това ся различава отъ сферѫтѫ, че не сичкитѣ точки на повръхнинатa му сѫ отдалечени еднакво отъ центрѫтъ. Свероидѫтъ може да бѫде дѫлговатъ, като яйце, или стистнатъ, като портокалъ.

Приблизително отношеніе на діаметрѫтъ къмъ околностьта на крѫгѫтъ. Околностьта на всякій крѫгъ е равна на діаметрѫтъ помноженъ на $3\frac{1}{7}$. И така ако діаметрѫтъ на крѫгѫтъ има 7 фута *) дѫлжина, то растворенната му околность има 22 фута.

Ось и полюси на Земный Глобусъ. Земна ось е една линія умственно прекарана презъ центрѫтъ на сферата до повръхнинѫтѫ му. Крайщата на тая линія ся наричатъ *полюси.* (И. Iф. 11).

ЗА СИЧКѪ ВСЕЛЕННАІ-Ѫ.

Космографическо опредѣленіе.

Космографіята описва *вселеннаѫ*; сичкытѣ тѣла, гдѣто ги е сѫздалъ Богъ, наричатся *вселенная*, такива сѫ: свѣтилата, които сѫ

(* Гледай на таблицѫтѫ № 2.

надъ нашытѣ главы, водата, землята, на която живѣемъ, и воздухѫтъ, съ когото дышемъ. Неизмѣрното пространство, на което гледамы слѫнцето, луняѫтѫ и сичкытѣ звѣзды, наричася *небо*. Най отдалеченната часть отъ насъ на небото, наричася *твѫрдь*.

Свѣтила.

Свѣтила сѫ тія тѣла, които свѣтѫтъ, и ся показватъ намъ, като да висѫтъ на небесный сводъ, *кобе*. Тія бываатъ *неподвижни* и *подвижни*, *самосвѣтящи* и *телни*, които заимватъ свѣтъ отъ другы.

Опредѣленіе на различнитѣ небесни свѣтила.

Неподвижни свѣтила сѫ тія, които не промѣняватъ мѣстото си и рѣдѫтъ си. Тія сѫ бесчетно множество. Тѣхъ, за да ги опредѣлѫтъ по́ лесно, дѣлѫтъ ги на различны купове, които ся наричатъ *созвѣздія*, сирѣчь звѣздни купове.

Подвижни свѣтила или планети сѫ тія, които промѣняватъ мѣстото си, и ту ся отдалечаватъ една отъ другѫ, ту ся приближаватъ по между си; нѣкои отъ подвижнытѣ свѣтила

ся появяватъ и изчезнуватъ въ неопредѣленнытѣ времена. Тѣхъ наричатъ *комети*, сирѣчь опашати, защото иматъ свѣтлѫ опашкѫ.

Самосвѣтящи небесни тѣла сѫ тія, конто свѣтѧтъ отъ своѭ свѣтлинѫ, и иматъ трепковатъ свѣтъ, и цвѣтѫтъ имъ ся промѣнява всякоѭ минутѫ: такива сѫ слѫнцето и неподвижнитѣ звѣзди.

Темни тѣла сѫ тія, конто даватъ зарѫ отъ чуждый свѣтъ; и иматъ тихъ и еднакѫвъ свѣтъ, на конто цвѣтѫтъ никога ся не промѣнява: такива сѫ планетитѣ и тѣхнитѣ спѫтници. Спѫтници ся наричатъ второчиннитѣ планети, конто ся вѫртѧтъ около главнытѣ планеты, и заедно съ тѣхъ пакъ ся вѫртѧтъ около слѫнцето.

Раздѣленіе на небеснитѣ тѣла спорѣдъ зрѣнието. Небеснитѣ тѣла се дѣлѧтъ на *видимы* и *телескопическы*. Видими сѫ тія, конто ся виждатъ съ просто око: каквото слѫнцето, луната и бесчетното множество звѣзди що видимъ. Телескопически сѫ тія, конто могѫтъ да ся видѧтъ тѫкмо съ помощьтѫ на телескопѫтъ, *) и сѫ открыти кога измыслихѫ това сѫчево.

*) Телескопъ е едно сѫчево съ което гледатъ отдалеченытѣ вещы подобрѣ и поголѣмы, нежели съ просто око.

Привлекателна и оттласкателна сила.

Сичкитѣ тія тѣла ся дѫржѫтъ на небесното пространство, и вѫрвѭтъ по пѫтьѫтъ, който имъ поставенъ отъ Бога, съ помощьтѫ на *привлекателната* и *оттласкателната* сила. *Привлекателна* сила е тая, отъ която едно тѣло ся тегли камъ друго. Съ дѣйствіе на тая сила едно тѣло, кога е два пѫти по́ голѣмо отъ друго привлача камъ себѣси два пѫти по́ силно, а кога тѣлото е три пѫти отдалеченно отъ друго, привлача по́ слабо девять пѫти. Тегленіето на едно тѣло камъ центрѫтъ на друго, наричася *влеченіе*. *Отласкателна* сила е тая, отъ която едно тѣло ся оттласква отъ друго, около което ся вѫрти: отъ това излазя, че силата, гдѣто кара планетытѣ и кометытѣ да ся вѫртѭтъ, е двойна сила: *привлекателна* и *оттласкателна*. Пѫрвата привлача планетытѣ камъ слѫнцето, а другата ги оттласква отъ него: отъ това планетитѣ сѫ принужденни да ся вѫртѭтъ около слѫнцето на опредѣленното имъ отстояніе, както ся вѫрти около рѫката ни единъ камыкъ врѫзанъ за неѭ съ нижкѫ, кога начнемъ да го махамы.

За изясненіе на движеніето на небеснитѣ свѣтила има двѣ системи: Птоломеова и Ко-

перникова. Пѫрвата е основана на свидѣтелство на чювствата ни, а втората на умствованіе и на опытъ.

Птоломеова система.

Клавдій Птоломей, отъ градъ Пелузѫ, прочютъ астрономъ въ вторый вѣкъ слѣдъ Р. Х., пологалъ, че землята стои въ центрѫтъ на вселенная неподвижна, а около нея въ 24 часа отъ истокъ камъ западъ ся вѫртѭтъ сичкитѣ свѣтила и различнитѣ небеса. Това правилно движеніе, което ся нарича дневно, прави постояннѫ и всявгашнѫ премѣнѫ ва деньѫтъ и нощьта. По тѫѭ системѫ сичкитѣ планети ся вѫртѭтъ около землята съ тоя рѣдъ: 1) Луната, 2) Меркурій, 3) Венера, 4) Слѫнцето, 5) Марсъ, 6) Юпитеръ, 7) Сатурнъ; слѣдъ тѣхъ твѫрдьта или небото на неподвижнитѣ звѣзди, които ся нахождатъ отъ насъ на неизмѣрно пространство. Сичко това было въ движеніе отъ силѫтѫ, която той мыслилъ да е задъ предѣлытѣ на твѫрдьта. (И. IIф. 1).

Сичкитѣ тія тѣла по нѣгово мненіе, иматъ още едно движеніе, свойственно на всякое отъ тѣхъ, което правѭтъ отъ западъ камъ истокъ въ неравно время.

Луната въ 27 дена, 7 часа и 43 минути.

Меркурій въ 89 дена и 23 часа.

Венера въ 224 дена и 17 часа.

Слѫнцето въ 365 дена, 5 часа, 48 минути, 45 секунди и 30 терціи, съ цѣло число въ 365 дена и 6 часа—нашата година.

Марсъ въ 1 година, 321 день и 23 часа.

Юпитеръ въ 11 години и 317 дена.

Сатурнъ въ 29 години и 177 дена.

Годишното движеніе на слѫнцето, по тѫѫ системѫ прави періодическо *) обрѫщеніе на времената на годината, защо това движеніе става по крѫгѫтъ, който е наведенъ кѫмъ земната ось, и ся нарича *еклиптика*. Кога вѫрви по тоя крѫгъ, слѫнцето ту ся приближава кѫмъ полюситѣ, ту се отдалечава отъ тѣхъ, отъ което ставатъ днитѣ голѣми и малки и четиритѣ времена на годината.

Коперникова система.

Коперникъ прочютъ астрономъ въ XVI вѣкъ, отъ градъ Торнъ въ Пруссіѫ, полагалъ, че слѫнцето ся намира въ мірскій центръ, и

*) Гдѣто ся повръща въ опредѣленно время.

около него ся вѫртѧтъ сичкитѣ планети съ тоя рѣдъ на отстоянїето имъ и въ това время, които сѫ назначени на таблицѫтѫ, гледай № 1. (И. Пф. 2).

Другитѣ пять планети, които сѫ открыти слѣдъ Коперника, сѫ Гершель или Уранъ, Веста, Юнона, Церера и Паллада. Послѣднитѣ четыри, описватъ своитѣ орбиты *) между Марса и Юпитера, и ся наричатъ *телескопически*. Отстоянїето на планетитѣ отъ слѫнцето, и величината имъ споредъ величинѫтѫ на землята, която е прїята за единицѫ, може да ся види на таблицѫтѫ, гледай № 1.

Нѣкои си отъ тїя планеты иматъ спѫтницы, които ся вѫртѧтъ около тѣхъ, а пакъ тїя ся вѫртѧтъ около слѫнцето. Спѫтницы иматъ тїя планети. Землята има само единъ спѫтникъ, Луинѫтѫ; Юпитеръ—има четыри спѫтника; Сатурнъ—има седямъ спѫтника, и Уранъ—има шесть спѫтника.

Недостатки на Птоломеовата система.

Системата на Птоломея е оставена: пѫрво, защо по неѭ не може да ся разумѣе ско-

*) Една планета гдѣто описва кржгѫтъ, наричася орбита.

Приб. на 363й. обр. № 1. Таблица на планетната система.

Бѣлежки.	Имената на планетитѣ.	Отстояніето имъ въ милы (25 на единъ градусъ) отъ слѫнцето.	Величината на землята пріемена за единицѫ.	Вѫртеніе около осьта си.	Вѫртеніе около слѫнцето.	Кога сѫ открыти.
☉	Слѫнце.	— — —	1,300,000	25 д. 16 ч. 48′	— — — —	— — — — —
☿	Меркурій.	13,361,000	1/16	4 ч.	2 м. 28 д.	— — — — —
♀	Венера.	24,986,000	9/10	23 ч.	7 м. 14 д. 16 ч. 42′	— — — — —
♁	Земля.	34,515,000	1	24 ч.	365 д. 5 ч. 48′ 45″ 30‴ (нашата година)	— — — — —
☽	Луна.	— — —	1/49	27 д. 7 ч. 43′ 4″	— — — —	— — — — —
♂	Марсъ.	53,000,000	1/5	24 ч. 30′	1 г. 10 м. 12 дн.	— — — — —
⚶	Веста. (неизвѣ. на Коперника.)	82,000,000	— — —	— — — —	3 г. 8 мѣс.	Ольберсъ, 1807 лѣто.
☿	Юнона. (неизвѣ. на Коперника.)	92,000,000	— — —	— — — —	4 г. 4 м. 10 дн.	Гарднигъ, 1804 —
⚳	Церера. (неизвѣ. на Коперника.)	95,000,000	— — —	— — — —	4 г. 7 м. 10 дн.	Піацци, 1801 —
♄	Паллада. (неизвѣ. на Коперника.)	95,500,000	— — —	— — — —	4 г. 7 м. 11 дн.	Ольберсъ, 1802 —
♃	Юпитеръ.	180,332,000	1,281	9 ч. 58′	10 г. 10 м. 15 дн.	— — — — —
♃	Сатурнъ.	329,000,000	974 3/4	10 ч. 30′	29 г. 5 м. 18 дн.	— — — — —
♅	Уранъ.	682,000,000	81 1/4	неизвѣстно.	84 г. 28 дн.	Гершель, 1781 —

ростьта на движеніто, ни пѫрвый двигатель; ни свѣтилата, ни сичкитѣ тія небеса, които ся вѫртѧтъ въ срѧщоположны страны. Воистина, сега е извѣстно, че слѫнцето е по́ голѣмо отъ землѧтѫ около 1,300,000 пѫти, и средньото му отстояніе отъ неѫ е 20,500,000 Нѣмецки мили. И така това свѣтило требовало въ 24 часа да сѫ вѫрти около землята; и въ единъ день да описва околность въ 124 милiона мили. А каква е была тая сила, за да даде на това тѣло скорость да бѣга въ единъ секундѫ 1,500 мили? и освѣнь това, тая скорость не е нищо въ сравненіе съ онѫѫ, която требовало да ся предположе въ неподвижныѧтѣ зиѣзды, отъ които най близката е отдаленна отъ насъ 100,000 пѫти повече, нежели слѫнцето. Може ли слѣдъ това да мысли здравъ умъ, че сичкитѣ тія движенія ся ставали около такѫвъ атомъ *) какъ землята?

Второ, защо не е возможно съ тѫѫ системѫ да изяснѧтъ много небесны тѣла, че откакъ сѫ измыслили телескопѫтъ доказано е, че Меркурій и Венера ся вѫртѧтъ около слѫнцето, и, че землята ся намира въ центрѫтъ на вселенная. Въ това сѫ ся увѣрили, като гле-

*) Едно нѣщо гдѣто не може да ся раздѣли.

дать, че слѫнцето быва между тѣхъ и между землята, а послѣ ся явяватъ тія между землята и слѫнцето, и ся вѫртѭтъ ту отъ истокъ камъ западъ, ту отъ западъ камъ истокъ, и нѣкое время ся виждатъ неподвижни срящо една точка на небото: това не можяше да стане, ако бѣхѫ сѫ вѫртѣли около землята, както около центрѫтъ си.

Превосходства на Коперниковата система.

Коперниковата система, толкость е добра и лесна, която ся вардили и нѣкои си стари философи, пріята е за това, защо съ неѫ може да изяснѭтъ сичкытѣ явленія. Колкото повече прегледватъ небеснытѣ свѣтила, толкось повече ся вкорениява Коперниковата система. Нѫ астрономитѣ, кога говорѭтъ, за движеніето на свѣтилата, всякога ся изясняватъ споредъ Птоломеовата системѫ, сирѣчь говорѭтъ, че слѫнцето изгрѣва, преминува меридіанѭтъ и захожда, за да начне изново пѭтьѭтъ си.

Какъ може да ся изяснѭтъ по Коперниковата системѫ: 1-о дневното движеніе на свѣтилата отъ истокъ камъ западъ и премѣната на деньѭтъ и нощьта; 2-о годишното движеніе на свѣтилата отъ западъ камъ истокъ и премѣната на годишнитѣ времена? Сичкитѣ

тія явленія да ся изяснѧтъ, Коперникъ полага, че землята има двойно движеніе, кога предположе, че нейната ось е наведена 23° 30′ камъ плоскостьта, която ся нарича *еклиптика*. Пѫрвото движеніе свѫршва тя около остьта си въ 24 часа отъ западъ камъ истокъ. Това движеніе ся нарича дневно или денонощно. Второто си движеніе свѫршва около слѫнцето въ 365 дена, 5 часа и речи 49 минути. Това движеніе ся нарича годишно.

Премѣната на днитѣ и нощитѣ става отъ дневното движеніе на землята. И понеже землята е валчеста и свѣтѫтъ на слѫнцето ся распростира по правѫ линіѭ, то, воистина, изъ веднѫжъ ся освѣщава само полвината на нейната повръхнина, и става день на тѫѭ полвинѫ, кага другата ѝ полвина, която не стигатъ лучитѣ, *шиповетѣ*, на свѣтѫтъ, нахождася въ темнинѫ, и отъ това става на неѭ нощь. Нѫ землята като ся вѫрти около остьта си отъ западъ камъ истокъ, показва камъ слѫнцето различны точкы надъ повръхнинѫтѫ си, което едно по другѫ ги освѣщава: отъ това быва гдѣто въ всякоѭ часть на Земный Глобусъ, днитѣ постоянно ся промѣняватъ на нощы. Отъ дневното движеніе на землята става, гдѣто ни ся показва, че звѣздитѣ и слѫнцето ся вѫр-

тѫтъ около землята въ 24 часа отъ истокъ камъ западъ.

Премѣната на времената на годината става отъ годишното движеніе на землята: тая премѣна става, че е наведена земната ось камъ плоскостьта на еклиптиката. Безъ това навожденіе различни части на Земный Глобусъ можяше да ся нахождатъ въ еднакво положеніе камъ слѫнцето; и тогава дѣйствіето на това свѣтило щяше да бѫде еднакво у сичкытѣ земны часты; не можяше да бѫде никаква премѣна въ стоденинѫтѫ и горецинѫтѫ; вѣчна пролѣть можяше да бѫде всякога въ естеството.

ТОЧКИ, ЛИНИИ И КРѪГОВЕ НА СФЕРАТА.

Кога прегледвамы камъ сѣверъ обрѫщеніето на небеснитѣ свѣтила, види ни ся, че една звѣзда остава неподвижна около една точка на небото, кагато другитѣ ся виждатъ, че описватъ крѫгове толкова пó голѣмы, колкото сѫ повече отдалечени отъ пѫрвѫтѫ; това истото явленіе забѣлежено е и на югъ.

Двѣ точки сѣверната и южната, конто сѫ забѣлежени съ двѣ неподвижни звѣзди, наричатся *мірски полюси*, а линіята, която ги сби-

ра діаметрално, — *ось*. Най голѣмый кржгъ, кайто сѫ нахожда между тія двѣ точки, наричася екваторъ.

А другитѣ кржгове, които сѫ теглени параллелно съ екваторѫтъ, наричатся *параллелни кржгове*.

Сичкитѣ свѣтила ся виждатъ, че изгрѣватъ на истокъ и ся воздвигатъ по небесный сводъ до една извѣстна точка, отъ която ся виждатъ пакъ, че слазѫтъ камъ западъ; презъ тая точка, която ся нахожда най высоко, прекарали сѫ единъ кржгъ, който преминува презъ полюситѣ и пресича екваторѫтъ и параллелнытѣ му кржгове подъ правъ жглъ. Тоя кржгъ ся нарича *меридіанъ*. Кога ся нахождамы на едно высоко мѣсто или върѣдъ морето, виждамы около себяси единъ кржгъ на когото ся види, да ся нахождатъ предѣлитѣ между небото и землята, отвѫдъ когото не ся види нищо; тоя кржгъ ся нарича *горизонтъ*. Точката, гдѣто ся намира на небото въ центрѫтъ на тоя кржгъ и надъ главѫтѫ на зрительѫтъ, наричася *зенитъ*; а срящоположната ѝ діаметрално — *надиръ*. Тія точки ся наричатъ *полюси на горизонтѫтъ*.

Небеснитѣ свѣтила ся показватъ въ една точка надъ тоя кржгъ и ся скрыватъ въ дру-

гѫ ней срѧщоположнѫ; тїя точки ся нарїчатъ *истокъ* и *западъ*. Другитѣ двѣ, конто сѫ отдалеченїи отъ пѫрвытѣ 90 градуса, нарїчатся *сѣверъ* и *югъ*. Тїя четыри точки ся нарїчатъ *главни точки* и *главни страни на свѣтѫтъ*.

Като прегледвали годишный пѫть на слѫнцето, забѣлеже ли, че това свѣтило описва единъ крѫгъ около землята, и ся подвига камъ сѣверъ до извѣстнѫ точкѫ, и като опише дневный, врѫщася назадъ и вѫрви камъ югъ до другѫ точкѫ, отъ гдѣто пакъ изново ся подвига камъ сѣверъ. Тїя крайни крѫгове, гдѣто слѫнцето ги описва нарїчатся *тропици* или *поврътни крѫгове*.

Кога слѫнцето вѫрви по единъ тропикъ, тогава нѣговитѣ лучи не могѫтъ да освѣтѧтъ срѧщоположныя полюсъ; на свѣтѫтъ на слѫнцето оставатъ толкова градуса да стигне полюсытѣ, колкото е слѫнцето отдалечено отъ екваторѫтъ, т. е. 23°—30′. Крѫговетѣ, задъ конто не проникнова свѣтѫтъ на слѫнцето, нарїчатся *полярни крѫгове*.

За да забѣлежѫтъ пѫтьмтъ на слѫнцето отъ единъ тропикъ камъ другъ, представляватъ си единъ крѫгъ, който ся нарича *еклиптика*.

той пресича екваторѫтъ полегато, и описва кѫлъ около 23° 30′. Съ тоя кѫгъ небесный поясъ ся дѣли на двѣ равни части, и ся нарича *зодіакъ*, на когото ся намиратъ орбититѣ на сичкитѣ планети.

Кога слѫнцето стѫпе на екваторѫтъ, въ двѣ діаметрално срящоположни точки, гдѣто ся пресича еклиптиката съ екваторѫтъ, тогась днитѣ бываръ равни на нощитѣ; тія двѣ точки ся наричатъ *равноденственни точки.*

Слѫнцето кога стигне двѣ срящоположни точки, съ които тропицитѣ ся досѣгатъ до еклиптикѫтѫ, виждася да остава въ едно положеніе; тія двѣ точки ся наричатъ *слѫнцестоятелни точки.*

Сичкитѣ тія точки, линіи и кѫгове ся нахождатъ на земный глобусъ; защо и землята си има ось, полюсы, екваторъ и меридіанъ.

Земна ось

Земна ось е една умственна линія, прекарана презъ центрѫтъ на землята, около която ся вѫрти земный глобусъ въ 24 часа отъ западъ камъ истокъ. Тя има 1712 мили. (И. Іф. 11).

Земни полюси.

Двата края на земната ось ся наричатъ *полюси*; единый ся именува *арктическій* или *сѣверный полюсъ*, а другій *антарктическій* или *южный полюсъ*. (И. Іф. 11).

Земный екваторъ.

Земный екваторъ е единъ голѣмъ крѫгъ, прекаранъ на равно отстояніе отъ земнытѣ полюсы, и дѣли землѭтѫ на двѣ равни части: на *сѣвернѫ* и *южнѫ гемисферѫ*. Той ся дѣли на 360° каквото всякій другій крѫгъ. Нѫ спорѣдъ слѫнчовый пѫть дѣлѭтъ го на 24 части, отъ конто всякоя има 25° или единъ часъ время. И така слѫнцето преминува еднѫ отъ тія часты или 15° въ единъ часъ, а единъ градусъ въ 4 минути. А когато на екваторѫтъ единъ градусъ има 15 мили, то дневното движеніе на слѫнцето или по́ добрѣ вѫртеніето на землята около осьта си въ единъ часъ преминува 225 мили. Екваторѫтъ ся нарича и *равноденственна линія*, защото, кога слѫнцето ся нахожда на него, днитѣ бываtъ равни на нощитѣ. Градуси на дѫлжината ся броѭтъ по екваторѫтъ, отъ единъ даденъ меридіанъ. (И. ІФ. 11).

Земный меридіанъ.

Меридіанъ е единъ кръгъ отъ най голѣмытѣ кръгове на Земный Глобусъ, и го дѣли на двѣ равни части: на *источнѫ* и *западнѫ гемисферѫ*. Меридіани сѫ толкось, колкото точки можемъ да си представимъ на екваторѫтъ; сичкитѣ тія меридіани пресичатъ екваторѫтъ, каквото и сичкитѣ му параллелни кръгове, подъ правъ ѫгѫлъ и ся сбиратъ на полюсытѣ. Тѣхъ прекарватъ на глобусытѣ и на щампытѣ на отстояніе 15°, 10°, а нѣкога и на отстояніе 1°. Меридіанитѣ ся броѭтъ, като сѫ начне отъ единъ меридіанъ, камъ истокъ и камъ западъ до 180°, насрящо оногова, отъ когото е наченато. По тоя кръгъ ся броѭтъ градуситѣ на широчината, и ся начина отъ екваторѫтъ камъ сѣверъ и камъ югъ. (И. Іф. 11).

Горизонтъ.

Горизонтъ е единъ отъ голѣмытѣ кръгове на сферата, и ѭ дѣли на *горнѭ* и *долнѭ гемисферѫ*. Тоя кръгъ служе за означеніе на изгрѣваніето и захожденіето на свѣтилата. Мы говоримъ, че свѣтилата изгрѣватъ, когато начнѫтъ да ся показватъ надъ тоя кръгъ, и захождатъ, когато ся скрыватъ задъ него, как-

вото ся говори, че тія преминуватъ презъ меридіанътъ, когато ся нахождатъ въ равно отстояніе отъ точкътѫ на тѣхното изгрѣваніе и захожденіе.

Горизонтитѣ сѫ два, единъ *видимый* а другій *истинный* или *математическій*. *Видимый* горизонтъ е малъкъ кржгъ, на когото зрительѫтъ ся намира въ центрътъ му, а на предѣлытѣ му небото, и ся вижда като да ся сбира съ земльтѫ. Тоя горизонтъ ся измѣнява, като си промѣни человѣкъ и мѣстото. *Истинный* или *математическій* горизонтъ е единъ кржгъ параллеленъ на видимый горизонтъ, и минува презъ земный центръ.

Раздѣленіе на горизонтѫтъ и главни страни на свѣтѫтъ.

Горизонтѫтъ ся дѣли на тридесять и двѣ равни части, съ линіи прекараны умственно отъ онова мѣсто, гдѣто зрительѫтъ ся нахожда, и конто правѫтъ жглы равны, 11° 15′. Тія дѣленія ся наричатъ *точки на компасѫтъ*. *)

*) Компасъ е едно ежчево, което показва странытѣ на свѣтѫтъ, направено отъ магнитнѫ стрѣлкѫ, положенѫ на едно пѣщо на дѫното въ едно ежнджче покрыто съ стѫкло. Отъ горѣ на тая стрѣла ся залепява едно легко тракалце отъ книгѫ, на което е написанъ кржгътъ на вѣтроветѣ раздѣленъ на 32 вѣтра; употребляватъ го повече мореплавателытѣ.

Точкитѣ, конто дѣлѧтъ горизонтѧтъ на четыри части, сѧ: *сѣверъ* и *югъ*, *истокъ и западъ*; тія ся наричатъ *елавни страни на свѣтѧтъ*. Тія всякѧдѣ лесно може да ся опредѣлѧтъ. Ако ся обѧриемъ съ лицето камъ гдѣто изгрѣва слѧнцето, то срѧщо насъ ще бѧде истокъ, отзадъ западъ, отъ камъ лѣвата рѧка сѣверъ и отъ — десната югъ. Денемъ една отъ тія точкы може да ся найде отъ слѧнцето, а нощемъ отъ полярнѧтѧ звѣздѧ; нѧ ако не може да види ни слѧнцето ни полярнѧтѧ звѣздѧ, то тогась съ помощьтѧ на компасѧтъ, на когото магнитната стрѣлка всякога ся обрѧща право камъ сѣверъ или малко нѣщо отбито.

Тропици.

Тропици сѧ два крѧга параллелни на екваторѧтъ и отдалечени отъ него около 23° 30′. Единъ отъ тѣхъ ся нахожда въ сѣвернѧтѧ гемисферѧ, и ся нарича *тропикъ на Рака*; а другій въ южнѧтѧ и ся нарича *тропикъ на Козерога*. Кога слѧнцето стѧпе на *тропикѧтъ на Рака*, тогава ставатъ най голѣми дни въ сѣвернѧтѧ гемисферѧ, а най малки въ южнѧтѧ. Тія ся наричатъ тропици, т. е. повратни крѧгове, защо, кагато слѧнцето стигне до единый отъ тѣхъ, врѧщася камъ другій. (И. Іф. 11).

Полярни кржгове.

Полярни кржгове сѫ два кржга параллелни на екваторѫтъ, и отдалечени около 23° 30′ отъ полюситѣ. Единый, който ся намира въ сѣвернѫтѫ гемисферѫ, наричася *арктическій полярный кржгъ*; а другій, който ся нахожда въ южнѫтѫ гемисферѫ — *антарктическій полярный кржгъ*. (И. Іф. 11).

Еклиптика.

Еклиптика е единъ кржгъ, по когото ся вижда, че слѫнцето вѫрви въ времято на годишното си движеніе. Той ся нарича еклиптика, защо, кога слѫнцето вѫрви по него става затулваніе (eclipsis). Еклиптиката дѣли на двѣ равни части зодіакѫтъ, небесный поясъ, който има 16° широчина. Тоя поясъ ся нарича зодіакъ отъ думѫ *зоонъ*, животно, защото на него ся изображаватъ куповетѣ на звѣздитѣ или созвѣздіята, като различни животни, гдѣто ся нахождатъ на него и ся наричатъ бѣлежки на зодіакѫтъ. Тія бѣлежки сѫ дванадесять; на всякій мѣсяцъ по една.

Слѫнцето виждася да ги преминува нарѣдъ, като начне отъ Овена, за това и ся наричатъ дванадесять дома на слѫнцето.

Тія бѣлежки сѫ дванадесять.

♈.	Овенъ, 9й Марта.	Пролѣтъ.
♉.	Теля, 9й Априлія.	
♊.	Близнаци, 9й Маія.	
♋.	Ракъ, 9й Іюнія.	Лѣто.
♌.	Левъ, 9й Іюлія.	
♍.	Дѣва, 9й Августа.	
♎.	Капони, 9й Септемврія.	Есень.
♏.	Скорпіонъ, 9й Октоврія.	
♐.	Стрѣлецъ, 9й Ноемврія.	
♑.	Козерогъ, 9й Декемврія.	Зима.
♒.	Водолей, 9й Януарія.	
♓.	Рыби, 9й Февруарія.	

Пѫрвитѣ шестъ бѣлежки, които ся нахождатъ камъ сѣверъ отъ екваторѫтъ, наричатся сѣверни, другитѣ шестъ, които ся нахождатъ камъ югъ отъ него, наричатся южни. Слѫнцето стѫпва въ бѣлежкѫтѫ на Овена 9й Марта, а послѣ нарѣдъ слѣдъ 30 дена, въ другытѣ бѣлежкы. (И. III Ф. 1).

ЗА СЛѪНЦЕТО.

Слѫнцето е едно сферическо тѣло, което свѣти отъ самосебяси. Понеже ся нахожда въ центрѫтъ на нашата планетна система, то

ни е источникъ на свѣтлината. Бѣлецитѣ, които сѫ открыти на нѣговѫтѫ повръхнинѫ ны увѣряватъ, че то ся вѫрти около осьта си въ 25 дена, 6 часа и 48 минути. Това свѣтило е по́ голѣмо отъ землѫтѫ около 1,300,000 пѫти, а отдалеченно отъ нея $20^1/_2$ милліона мили. Едно *гюлле*, което преминува 520 сажени въ една секунда, то требоваше да лети 6 мѣсяца, за да стигне до слѫнцето.

Діаметрѫтъ на слѫнцето, който има 189,360 мили, показвася или по́ голѣмъ, споредъ каквото е отдаленна землята отъ него повече или по́ малко. Свѣтлината на слѫнцето стигнова до насъ въ 8′ 13″.

ВИДЪ НА ЗЕМЛЯТА.

Нашата земля е валчеста или сферическа. Въ това сѫ ся увѣрили отъ много опыты: 1-о отъ прегледванѣето на свѣтилата; 2-о отъ явленѣята, които ставатъ предъ очитѣ ни, кога ходимъ по нея; 3-о отъ пѫтуванѣята, гдѣто сѫ ги свѫршили около нея мореплавателѣтѣ.

1) Кога прегледвамы свѣтилата, забѣлежвамы, че въ каквото мѣсто да вѫрвимъ напредъ, на небото видѫтъ ся промѣнява, т. е. всякога виждамы новы звѣзды, и другитѣ, гдѣто оста-

ватъ задъ насъ ся скрывать; и да речемъ накѫсо, изведнѫжъ не ся виждатъ сичкитѣ небесни тѣла; това можяше да бѫде, ако бяше землята плоска. Освѣнъ това, звѣздитѣ, камъ конто приближавамы, виждася, че ся воздвигатъ надъ горизонтѫтъ, а другитѣ, конто оставать задъ насъ слазѫтъ; и това можяше да бѫде тѫкмо, ако землята е валчеста.

2) Когато плувамы по морето, гдѣто нашето зрѣніе не стига никаквѫ преградѫ, то пѫрво, което ни ся покаже напредъ отъ нѣкой си островъ или корабь или планинѫ, бива най высока отъ другытѣ часты. Тя ся воздвига, като начнемъ да приближавамы камъ нея. Ако бяше землята плоска, то тія нѣща щѣхѫ да ся явѫтъ изведнѫжъ предъ нашитѣ очи; това явленіе на нѣщата, гдѣто става по́ полека отъ врѫхѫтъ до коренѫтъ, когато приближавамы камъ него, и тѣхното скрываніе отъ долу на горѣ, когато ся отдалечавамы, доказва, че долнитѣ ѝ части сѫ закрыти; защо землята е валчеста. (И. IIФ. 3).

3) Мореплавателѣтѣ, Магелланъ и Драке, ходили сѫ около землята. Като излѣзли отъ Европѫ, тія постоянно плували камъ западъ и ся отбивали по́ малко въ нѣкои мѣста за да преминатъ сухытѣ землы, конто имъ сѫ

сряцали, и безъ да не промѣняватъ главный тѣхенъ пѫть, вѫрнали ся пакъ въ това мѣсто отъ гдѣто излѣзли.

Отъ тія явленія и прегледванія, заключили сѫ, че землята е валчеста. Астрономитѣ и Геометритѣ истинно сѫ опредѣлили тоя видъ, и сѫ доказали, че землята е малко стисната на полюситѣ и издута подъ екваторѫтъ, сирѣчь, діаметрѫтъ на екваторѫтъ е по дѫлгъ отъ земнѫтѫ ось 8 мили.

Привлекателна сила на землята.

Мы говоримъ, че едно тѣло пада, когато ся приближава камъ землята или камъ центрѫтъ си; и тѫй ако бѣхмы ся отдѣлили отъ землѫтѫ, то не щѣхмы да паднемъ, а щѣхмы да ся двигнемъ на небото; това не ся случва, защо нашето тѣло ся привлича камъ землята съ тѫжѫ силѫ, която тя има, както магнитѫтъ привлича желѣзото, и защото смы натиснати до неѫ отъ воздухѫтъ, който всякого отъ насъ натиска съ тежнинѫ 33,600 фунта около 10,500 оки.

Неравности на землята, спорѣдъ нейнѫтѫ валчевинѫ.

Планинитѣ нищо не препятствоватъ на

валчевината на землята; защо, като положимъ най высокѫтѫ планинѫ въ една географическа миля, а діаметрѫтъ на землята въ 1720 географически мили, тая планина не може да ся усете на нашій глобусъ, повече отъ каквото може да ся усете една линія прекарана на глобусѫтъ, гдѣто има 10 фута въ діаметрѫтъ. Планинитѣ и долинитѣ на землята може да ся сравнѫтъ съ неравностьтѫ на портукалѫтъ, което нищо му не препятствова, бѫрка, да ся види валчестъ.

АТМОСФЕРА.

Сичкій воздухъ, който е около землята, наричася атмосфера. Тя е отъ различны нѣща, както: отъ испареніето на землята, водѫтѫ, дымѫтъ и проч.

Сичкитѣ тія испаренія, като ся сѫбирѫтъ въ едно, става мѫгла, дѫждъ, снѣгъ. Воздухѫтъ, отъ силѫтѫ на привлеченіето на сферата е пѫленъ, т. е. по̀ гѫстѫкъ, по̀ тяжѫкъ на земнѫтѫ повръхнинѫ и по̀ рѣдѫкъ т. е. по̀ легкъ, споредъ отдаленіето отъ неѭ. За това говорѫтъ, защо има много петуры воздухъ, отъ конто послѣднята е отдаленна отъ насъ 10 мили. Задъ нея е празднo.

Физицитѣ сѫ опредѣлили, че единъ стѫлбъ отъ воздухъ натиска всякого отъ насъ, толкова тяжѫкъ, колкото е единъ стѫлбъ отъ водѫ 32 фута или отъ живакъ 28 дюйма, съ еднакво основаніе съ стѫлбѫтъ на воздухѫтъ; нѫ мы не осещамы тѫѫ тяжнинѫ, защо нашето тѣло е отъ всякѫдѣ еднакво натиснато.

ВРЕМЕНА НА ГОДИНАТА.

Главни положенія на землята въ врелято на годишното ѝ движеніе, и времената на годината, които ставать, защо нейната ось е полегата.

9й Марта землята, споредъ слѫнцето, има таквось положеніе: и двата ѝ полюса равно сѫ отдалеченни отъ това свѣтило, което ся нахожда тогава на земный екваторъ. Въ това положеніе на землята и двата полюса сѫ освѣщени, слѫнцето изгрѣва заранъ въ шесть *) часа и захожда въ шесть часа вечерь: 12 часа быва надъ горизонтѫтъ и 12 часа подъ горизонтѫтъ; днитѣ сѫ равни по сичкій Земный Глобусъ. Това время ся нарича время на *равноденствіето*; прохладна топлина

*) Въ Европѫ броѝ-ѫтъ денонощіята отъ полунощь до полунощь.

быва и въ двѣтѣ гемисферы; въ сѣвернѧтѫ гемисферѫ ся начнова пролѣть, а въ южнѧтѫ есень.

10й Іунія землята има такова положеніе: слѫнцето ся вижда отдалеченно отъ екваторѧтъ 23° 30′ камъ сѣверный полюсъ, лучитѣ му толкова градуси преминуватъ задъ тоя полюсъ, и какъ 23° 30′ не стигатъ до южный; и така днитѣ на сѣверъ растѫтъ съ рѣдъ, като начнѫтъ отъ 12 часа до 6 мѣсяца. Споредъ това и на югъ ся увеличаватъ нощитѣ. И така сѣверната гемисфера ся сгрѣва повече, нежели южната, и отъ това става въ сѣвернѧтѫ лѣто а въ южнѧтѫ — зима.

На 11 Септемврія землята, понеже ся нахожда на срящоположнѧтѫ точкѫ на орбитѧтѫ си, быва въ такова положеніе споредъ слѫнцето, както и 9й Марта. Слѫнцето, виждася, да стѫпва изново на екваторѧтъ, и бываѣ тія истинѣ явленія, равноденствіе или равенство на днитѣ на сичкій Земный Глобусъ: быва есень въ сѣвернѧтѫ гемисферѫ и пролѣть въ южнѧтѫ.

На 10 Декемврія слѫнцето, виждася, да е най малко отдалеченно отъ южный полюсъ, и

най много отъ сѣверный, който тѧне въ свѫршенѫ темнинѫ. Тогава стават тія явленія, както и въ Іюнія мѣсяцъ, само въ другій рѣдъ: зима съ дѫгы нощы на сѣверъ, а лѣто съ дѫгы дны на югъ.

ЗА ШИРОЧИНѪТѢ И ДѬЛЖИНѪТѢ.

Широчината и дѫлжината служѫтъ, за да сѫ опредѣлява добрѣ положеніето на мѣстата на Земный Глобусъ.

Една четвѫрть *) отъ меридіанѫтъ, колто е между полюситѣ и екваторѫтъ, дѣлися на 90^0; презъ всякого отъ тія градусы преминува единъ крѫгъ параллеленъ на екваторѫтъ; параллелнитѣ крѫгове, гдѣто ся намират камъ сѣверъ отъ екваторѫтъ, показват *сѣвернѫтѫ широчинѫ*; а гдѣто ся нахождатъ камъ югъ отъ него — *южнѫтѫ*. Пространството, между тія параллелни крѫгове, дѣлися на минуты и секунды, за да може да ся опредѣли сѫвсѣмъ на какво отстояніе отъ екваторѫтъ ся нахожда даденото мѣсто, както въ сѣвернѫтѫ, така и въ южнѫтѫ гемисферѫ. Това отстоя-

*) Една четвѫрть ще рече, кога раздѣлимъ едно нѣщо на четыри части и земнимъ еднѫтѫ часть 4:4 = 1/4.

ніе отъ екваторѫтъ, който е начална точка на броенїето и сравненїето, наричася *широчина на мѣстото*. И така ся говори, че Неаполь ся нахожда подъ 40° 50′ 15″ на сѣверната широчина, защо тоя градъ е на такова отстояніе отъ екваторѫтъ въ сѣвернѫтѫ гемисферѫ.

Понеже меридіанитѣ дѣлѫтъ екваторѫтъ на 370 части или градуси, то астрономитѣ и географитѣ сѫ ся сговорили да пріиматъ единъ отъ тія меридіаны за началнѫ точкѫ на броенїето и сравненїето. Тоя опредѣленный меридіанъ ся нарича *пръвъ меридіанъ*. Понеже той дѣли Глобусѫтъ на источнѫ и западнѫ гемисферѫ, то меридіанитѣ, които ся нахождатъ камъ истокъ отъ него, показватъ *источнѣтѫ дължинѫ*, а камъ западъ — *западнѣтѫ*. Може, безъ да ся дѣли дължината на источнѫ и западнѫ, да ся начнова броенїето отъ пръвый меридіанъ камъ истокъ доклѣ да ся свръшатъ сичкитѣ градуси. Освѣнь това пространството между всякои два меридіана ся дѣли на минуты и секунды. И така сѫвсѣмъ ся опредѣлява на какво отстояніе отъ пръвый меридіанъ ся нахожда даденото мѣсто въ всякоѫ гемисферѫ. И като ся пріеме Феррскій меридіанъ за пръвъ, говорися, че Стокгольмъ ся нахожда подъ 35° 43′ 13″ на источната дъл-

жина, защо той ся намира на такова отстояніе отъ пѫрвый меридіанъ. Отстояніето отъ даденото мѣсто до пѫрвый меридіанъ наричася *дѣлжина на мѣстото.* Имената: *дѣлжина и широчина*, станали, защо старитѣ мыслили, че землята е пó длѫга отъ западъ камъ истокъ, нежели отъ сѣверъ камъ югъ.

Какъ ся опредѣлява на едно мѣсто широчината.

Широчината на едно мѣсто ся опредѣлява, като сѫ опредѣли, колко градуса ся издвигнова полюсѫтъ подъ горизонтѫтъ на това мѣсто, на което ся тѫрси широчината, защо другій полюсъ, гдѣто го видимъ всякога ся воздвига надъ горизонтѫтъ толкова грудуса, колкото смы отдалеченни отъ екваторѫтъ. Воистина, кога ся нахождамы подъ екваторѫтъ, видимъ полярнѫтѫ звѣздѫ у горизонтѫтъ; пѫ, ако ся отдалечимъ отъ екваторѫтъ единъ, два или повече градуса, то полярната звѣзда или полюсѫтъ, гдѣто ся приближавамы, толкова градуса ся воздвига подъ горизонтѫтъ: и така това *возвышеніе*, показва намъ широчинѫтѫ на това мѣсто, гдѣто ся нахождамы.

Какъ ся опредѣлява дължината на едно мѣсто.

Дължината на едно мѣсто ся опредѣлява отъ времето, което ся промѣнява отъ пладнѣ на първый меридіанъ до пладнѣ на това мѣсто, на което искамы да опредѣлимъ дължинѫтѫ. Единъ часъ ще покаже 15°; четыри минути время — единъ градусъ; а една минута время — 15 минути на градусѫтъ.

Първый меридіанъ.

Въ 1634 лѣто, споредъ повелѣнието на Людовика XIII, въ Франціѭ пріяли за правъ меридіанъ, който преминува презъ островъ Ферро, и видися да е за това, защо това мѣсто было западный предѣлъ на извѣстный свѣтъ на старитѣ; а сега Французитѣ пріимать за правъ меридіанъ, който минува презъ Парижката обсерваторія; а Англичанитѣ — гдѣто минува презъ Гринвинската обсерваторія; и да речемъ, всякоя страна пріима за правъ меридіанъ, гдѣто преминува презъ една отъ нейныѣ обсерваторіи.

Величината на градуситѣ за широчинѫтѫ и дължинѫтѫ.

Понеже землята е стисната на полюсытѣ,

то градуситѣ на широчината ся измѣняватъ по̀ малко, и то само кога сѫ близо полюситѣ; това различіе има около $6\frac{1}{2}$ французски мили. Нѫ градуситѣ на дѫлжината явно ся умаляватъ, като начнемъ отъ екваторѫтъ, гдѣто всякій градусъ е равенъ 25 мили, до полюситѣ, гдѣто градусѫтъ е равенъ 0.

Таблица на измѣненіето на градуситѣ на дѫлжината.

Подъ екваторѫтъ 25 мили.

—	10-й	гр.	шир.	$24\frac{1}{2}$	мили.
—	20-й	—	—	23	—
—	30-й	—	—	$21\frac{1}{2}$	—
—	40-й	—	—	19	—
—	50-й	—	—	16	—
—	60-й	—	—	12	—
—	70-й	—	—	8	—
—	80-й	—	—	$4\frac{1}{2}$	—
—	90-й	—	—	0	—

ПОЛОЖЕНІЕ НА СФЕРАТА.

Понеже земната ось е полегата, небеснитѣ свѣтила ся виждатъ, като да не вѫрвѣтъ

еднакво за сичкытѣ народы, конто живѣѭтъ въ различны мѣста на Земный Глобусъ. Заради това говорѭтъ, че положеніето на глобусѫтъ, спорѣдъ горизонтѫтъ, быва *право, полеато и параллелно.*

Право положеніе на сферата.

Право положеніе на сферата быва, кога и двата полюса ся нахождатъ на горизонтѫтъ, така, щото тоя крѫгъ ся пресича подъ правъ ѫгѫлъ съ екваторѫтъ, който преминува тогава презъ зенитѫтъ и надирѫтъ. Такова положеніе на сферата иматъ тія народи, конто живѣѭтъ подъ екваторѫтъ: два пѫти слѫнцето преминува вертикално надъ тѣхнѫтѫ главѫ, тія гледатъ сичкытѣ часты на небото, у тѣхъ всякога е равенъ деньѫтъ съ нощьтѫ.

Параллелно положеніе на сферата.

Параллелно положеніе на сферата быва тогава, когато екваторѫтъ е параллеленъ съ горизонтѫтъ, а полюситѣ да ся нахождатъ въ зенитѫтъ и надирѫтъ. Народитѣ, конто живѣѭтъ у полюсытѣ (ако има тамъ жителье), иматъ параллелно положеніе на сферата. Понеже едната полвина на еклиптиката ся нахожда надъ горизонтѫтъ, а другата подъ горизон-

тѫтъ, то у полярнытѣ народы быва полвина година день а полвина година нощь.

Полегато положеніе на сферата.

Полегато положеніе на сферата быва тогава, когато единъ полюсъ ся нахожда надъ горизонтѫтъ а другій подъ горизонтѫтъ; зенитѫтъ и надирѫтъ падатъ тогава между екваторѫтъ и полюситѣ, а горизонтѫтъ пресича екваторѫтъ подъ остѫръ ѫгѫлъ. Такова положеніе на сферата иматъ тія народи, конто живѣѫтъ между екваторѫтъ и полярнитѣ крѫгове. У тѣхъ тѫкмо два пѫти въ годинѫтѫ деньѫтъ имъ быва равенъ съ нощьтѫ 9й Марта и 10й Септемврія.

Раздѣленіе на Земный Глобусъ отъ тропицытѣ и полярнытѣ крѫгове на пять части, и имената на жительетѣ на тія различни части споредъ сѣнкытѣ имъ.

Тропицитѣ и полярнитѣ крѫгове дѣлѫтъ Земный Глобусъ на пять чисти, конто ся наричатъ пояси. Отъ тія пять пояса единъ е *горещъ*, два *хладни* и два *студени*. Жительетѣ, на тія пояси иматъ различны имена отъ сѣнкѫтѫ си.

Горещій поясъ ся нахожда между тропицитѣ: слънчовитѣ лучи падатъ на него сичкѫтѫ годинѫ перпендикулярно, и заради това въ старо время го почитали, че не може той да е населенъ. Тоя поясъ, който има 47 градуса широчина, дѣлися отъ екваторѫтъ на двѣ равни части.

На горещій поясъ жительетѣ ся наричатъ *амфисціи*, защо слънцето въ различны времена на годината ся нахожда ту камъ сѣверъ, ту камъ югъ отъ тѣхный зенитъ: кога слънцето ся нахожда камъ югъ отъ тѣхный зенитъ, сѣнката имъ ся нахожда отъ камъ сѣверъ: а когато слънцето ся нахожда камъ сѣверъ отъ тѣхный зенитъ, сѣнката имъ ся намира камъ югъ. Понеже слънцето въ една година быва два пѫти въ тѣхный зенитъ, то въ това время по пладнѣ нѣматъ никаквѫ сѣнкѫ, за това и ся наричатъ *асціи*, т. е. безъ сѣнкы. Амфисціи става отъ Грѫцкытѣ думы *амфі*, двѣ, и *скіа*, сѣнка, (съ двѣ сѣнки). Асціи става отъ *а*, безъ, и *скіа*, сѣнка, (безъ сѣнкы).

Двата прохладни пояса ся нахождатъ между тропицитѣ и полярнитѣ крѫгове; на слънцето лучитѣ падатъ всякога на тѣхъ полегато, каквото кога е най много горещо, така и кога е най много студено; всякій отъ тѣхъ ся

простира 43°. Жителѣтѣ на тія пояси ся наричатъ *гетеросціи*, което ще рече съ различны сѣнкы, защо сѣнкитѣ на жителѣтѣ на сѣверный поясъ всякога сѫ камъ сѣверъ, и на южный камъ югъ. Гетеросціи е отъ Грѫцкытѣ думы *етерос*, различенъ, и *скіа*, сѣнка, (съ различны сѣнкы).

Двата студени пояса ся нахождатъ между полярнитѣ крѫгове и полюситѣ. Въ старо время ги имали за ненаселены; всякій отъ тѣхъ ся простира на 23° 30′ широчина. Жителѣтѣ на тія пояси ся наричатъ *перисціи*, защото въ извѣстно время слѫнцето ся вѫрти около горизонтѫтъ имъ нѣколко пѫти нарѣдъ, споредъ каквото сѫ отдалечени отъ полюсѫтъ, малко или много; и така тѣхната сѣнка около имъ ся обрѫща. Перисціи е отъ *пері*, около, и *скіа*, сѣнка.

Названіе на жителѣтѣ на Земный Глобусъ, споредъ различнѣтѣ широчинѣ и дѣлжинѣ.

Жителѣтѣ на Земный Глобусъ, споредъ тѣхнѫтѣ широчинѣ и дѣлжинѣ, наричатся *антеци, періеци и антиподи.*

Антеци ся наричатъ тія народи, които живѣѫтъ подъ единъ меридіанъ, нѫ подъ срящо-

положны параллелны кржгове, равно отдалечени отъ екваторжтъ, едни камъ сѣверъ, а други камъ югъ, т. е. ако единъ отъ тія народы ся нахожда подъ 40° на сѣверната широчина, то другій подъ 40° на южната. Такива сж жительетѣ на мысъ на-Добра Надежда и жительетѣ на мысъ Матапанъ. И така:

1) У антецытѣ полюситѣ сж воздвигнати еднакво, нж само полюсжтъ на еднитѣ е срящоположенъ на полюсжтъ на другитѣ.

2) Сичкитѣ часове на деньжтъ и нощьта сж едни и у двата народа, защото тія и двата живѣжтъ подъ единъ меридіанъ.

3) Днитѣ на сѣвернитѣ антеци сж равни на нощитѣ на южнитѣ, заради срящоположижтж имъ широчинж.

4) Когато у еднытѣ быва най голѣмъ день, то тогова у другытѣ быва най малжкъ, защото тія живѣжтъ подъ единъ меридіанъ; нж подъ срящоположижж широчинж.

5) Времената на годината сж срящоположни у двата народа т. е. когато у единый быва зима, то у другій быва лѣто; нж това различіе на годишнитѣ времена твжрдѣ малко ся познава за антецытѣ на горещій поясъ.

6) Народитѣ, които живѣятъ подъ екваторѧтъ, нѣматъ антецы. Думата *антекъ* е станала отъ Грѫцкытѣ думы, *анті*, срящо и *оікос*, домъ. Като да сѫ живѣли тія народи въ срящоположны единъ на другій домове.

Періецы ся наричатъ тія народи, които живѣятъ подъ едно широчино, сѣверно или южно, но подъ срящоположны меридіаны, т. е. ако единый ся нахожда подъ пятьдесять и единъ градусъ на сѣверната широчина, то и другій така подъ пятьдесять и единъ градусъ на тая широчина, но само единый въ источнѧтѫ, а другій въ западнѧтѫ гемисферѫ; такива сѫ жительетѣ на Мексико и Суратъ. И така:

1) У періецытѣ, както на сѣверната, така и на южната гемисфера, полосѧтъ е еднакво двигнатъ; тія сѫ отдалеченни на еднакво отстояніе отъ екваторѧтъ, защото ся нахождатъ подъ едно широчино.

2) Когато быва пладнѣ или десять часа на утрото у единытѣ періецы, тогава быва полунощь или десять часа на нощьта у другытѣ, защо тія ся нахождатъ подъ срящоположны меридіаны.

3) Величината на деньѫтъ и нощьта е еднаква у двата народа, защото тія живѣѫтъ

на еднакво отстояніе отъ екваторѫтъ.

4) Четыритѣхъ времена на годината бываѫтъ у тѣхъ въ еднакво время, защо тіи два народа живѣѭтъ подъ едны градусы на широчината.

5) Полярнитѣ жителье нѣматъ періецы. Думата *періекъ* е отъ Грѫцкытѣ думы *пері*, и *оікос*, т. е. които иматъ жилища на едны параллелны крѫгове.

Антиподи сѧ нарічатъ тіи народи, които живѣѭтъ подъ срѧщоположны меридіаны и параллелны крѫгове, т. е. ако еднитѣ живѣѭтъ подъ 40°й градусъ на сѣверната широчина, то другитѣ подъ 40°й на южната; и ако еднитѣ сѧ въ источнѫтѧ, то другитѣ въ западнѫтѧ гемисферѫ. Такива сѧ жительетѣ Китайски и Парагвайски.

1) У антиподытѣ полюситѣ сѧ воздвигнати еднакво, защо тіи сѧ нахождатъ подъ еднаквы градусы на широчината, еднитѣ въ сѣвернѫтѧ, а другитѣ въ южнѫтѧ.

2) Антиподитѣ сѧ нахождатъ на еднакво отстояніе отъ екваторѫтъ, ако и да сѧ едни отъ тѣхъ въ сѣвернѫтѧ а други въ южнѫтѧ гемисферѫ, едни въ источнѫтѧ а други въ западнѫтѧ гемисферѫ.

3) Когато быва у еднытѣ пладнѣ или седямъ часа на утрото, то у другытѣ полунощь или седямъ часа на нощьта, защо меридіанитѣ имъ сѫ срящоположни.

4) Когато у еднытѣ быва най голѣмъ день, тогава у другытѣ най малѫкъ, защото тія живѣѭтъ подъ срящоположны параллелны кржгове и меридіаны.

5) Когато у еднытѣ быва лѣто, тогава у другытѣ зима, защо тія ся нахождатъ подъ срящоположнѫ широчинѫ.

6) Нозѣтѣ на еднитѣ право ся срящоположни на нозѣтѣ на другитѣ, защото тія ся нахождатъ на свѫршенно срящоположны точкы на Земный Глобусъ. Думата *антиподи* е отъ Гржцкытѣ думы, *амфі*, срящо, и *подос*, нога (срящонози).

ЗА МАТЕМАТИЧЕСКІЙ КЛИМАТЪ.

Подъ математическій климатъ ся разумѣва едно пространство на землята, което ся нахожда между параллелнитѣ кржгове.

Сичката повржхнина на Земный Глобусъ ся дѣли на шестьдесятъ математически климата: отъ екваторѫтъ до всякій полярный кржгъ

брѫтъ двадесять и четыри климата, които ся различавать помежду си отъ деньмъ, защо въ единый быва полвина часъ по́ голѣмъ; отъ полярнытѣ кржгове до полюсытѣ ся брѫтъ по шесть климата, които ся различавать помежду си отъ деньмъ, защо въ единый быва по́ голѣмъ около единъ мѣсяцъ. Всякій отъ 24-тѣхъ климата, колкото е по́ вече отдалеченъ отъ екваторѫтъ, толкось по́ малко има пространство; а всякій мѣсячный климатъ, толкось по́ вече има пространство, колкото по́ далечь лежи отъ полярный кржгъ и по́ близо камъ полюситѣ.

З А Л У Н Ѫ Т Ѫ.

Луната е една отъ второчиннытѣ планеты, която е спѫтникъ на землята, и е отдалеченна отъ нея 51,000 Нѣмецки мили. Тя обыкала двнадесять пѫти около централната си планета землята, въ това время, кога землята само веднажъ обыколи около слѫнцето.

Діаметрѫтъ на луната има 470 мили, тя е 49 пѫти по́ малка отъ землѫтѫ.

Луната има две движенія: 1) *дневно* (относително), което ся види и става отъ движеніето на землята отъ западъ камъ истокъ; 2) свое движеніе, което свѫршва тя по еклипти-

ческій кржгъ около землята въ 27 дена, 7 часа, 42 минути и 4 секунди, въ това время, въ което ся врѫти тя около остьа си, така, щото тя всякога е обѫрната камъ землята съ една гемисфера. Понеже орбитата на луната е полегата камъто орбитата на землята 50°, и понеже това навождение е непостоянно, то нѣкога ся види една часть на другата лунна гемисфера, ту отъ едиѫтѫ, ту отъ другѫтѫ страниѫ. Това люлѣние ся нарича *коловрѫщение* на луната.

Своето движение на луната толкова е чѫврсто, щото тя всякій день, отъ западъ камъ истокъ преминува 13° на зодіакѫтъ; отъ това става, гдѣто тя всякій день изгрѣва пó кѫсно около 51′, нежели предній день. Като сѫ преминатъ 27 дена, 6 часа, 43 минути и 4 секунди, луната ся нахожда въ това истото мѣсто на зодіакѫтъ, гдѣто тя е была въ соединение съ слѫнцето. Това время ся нарича *тропическо обрѫщение* на луната. Нѫ тя не срящнова вѣке тамъ землѫтѫ, която ся е подвигнала напрѣдъ 27° въ зодіакѫтъ въ това время, когато нейный спѫтникъ е свѫршилъ своето си движение. И така на луната требова още да премине тія 27°, за да дойде въ ново соединение съ слѫнцето и землѫтѫ: и за да дости-

гне тѫж точкѫ, требоватъ и 2 дена, 5 часа и нѣколко минути; и да речемъ на кѫсо, требоватъ и 29 дена, 12 часа, 44 минути и 3 секунди, за да премине въ соединеніе. Това движеніе ся нарича *синодическо движеніе* на луната или *лунный мѣсяцъ*.

Фази на луната.

Фази на луната ся наричатъ различнитѣ измѣненія на видѫтъ и свѣтлината, конто прави луната, кога свѫршва своето си движеніе около землята. Главни измѣненія ся брояѫтъ четыри, конто едно слѣдъ друго ставатъ послѣ 7 дена.

Названія на фазитѣ на луната.

Кога луната ся нахожда между слѫнцето и землята, мы не можемъ да ѫ видимъ, защото тя не отхвѫрлова ни единъ свѣтлый лучъ; това время ся нарича *новолуніе, соединеніе* или *пѫрва сизигія*,

Кога луната премине една четвѫрть на орбитата си, тогава освѣщенната ѝ часть, като е обѫрната камъ насъ, виждася полукрѫжіе; това е *пѫрва четвѫрть* или *пѫрва квадратура*. Кога тя премине полвинѫтѫ отъ

пѫтьѫтъ си тогасъ видимъ сичкѫтѫ и освѣщенѫ часть; това время ся нарича *пѫлнолуніе, срящостолніе* или *втора сизигія.* Малко по малко освѣщенната и страна става полукржіе; това е *послѣдня четвѫрть* или *втора квадратура.* Послѣ луната изново ся скрыва и стѫпва въ соединеніе. (И. IIIф. 2).

Всякое отъ тія положенія на луната ся дѣли на двѣ, които ся наричатъ осмини (октати); луната въ това время ся вижда като српъ.

Относително положеніе на лунната орбита камъ земната орбита.

Лунната орбита е полегата камъ земната около 5°, и така, въ двѣ точки ѫ пресича, които ся наричатъ *вѫзли.* Кога луната вѫрви отъ югъ камъ сѣверъ, тогасъ пресѣченіето и съ еклиптикѫтѫ ся нарича *драеонова глава* или *вѫсходящій вѫзелъ.* Другото пресѣченіе, което става въ времято на движеніето и отъ сѣверъ камъ югъ, наричася *драконова опашка* или *нисходящій вѫзелъ.*

Тія пресѣченія на лунната орбита съ еклиптикѫтѫ ся срящатъ въ тія истытѣ точкы само презъ 19 години, което ся нарича *лунный*

кржгъ или *златно число.* Като ся преминатъ 19 години, синодическитѣ мѣсяци изново ся явяватъ въ напрежній рѣдъ и въ истото время.

ЗА ЗАТУЛВАНІЯТА.

Затулваніе на нѣкое небесно тѣло ще рече, временното му скрываніе, което става отъ затулваніето съ друго нѣкое тѣло. Затулванія бываатъ *пѫлни, непѫлни и колелати.*

Слѫнчово затулваніе быва, кога луната преминува между землята и слѫнцето, а *лунното* всякога, кога землята, като ся нахожда между слѫнцето и луната, дохожда тѫй близо камъ луната, щото може да ѭ закрые съ сѣнкѫтѫ си. (И. IV).

Слѫнчово и лунно затулваніе можяше да става при всякое соединеніе и срящоположеніе; ако лунната орбита не бяше полегата камъ еклиптиката; отъ това навожденіе става, че луната въ времято на сизигіята не быва право ни срящо землята, за да ся закрые съ сѣнкѫтѫ ѝ; тя ся намира ту по́ высоко, ту по́ низко отъ линіѭтѫ, която соединява землѭтѫ съ слѫнцето; нѫ затулванія бываатъ и могѫтъ да бѫдѫтъ тогава, когато луната ся нахожда въ вѫзлытѣ или яко близо на единый — отъ тѣхъ.

Пѣлни затулванія, бывать тогава, кога закрытото тѣло сѫвсѣмъ ся загубва; *непѣлни*, кога само една часть нѣгова ся скрыва; и *колелати*, кога изведнажъ на закрытото тѣло сѫ види единъ кржгъ или едно свѣтло колело. *)

Най голѣмо затулваніе за Европѫ е было въ 1706 лѣто 11 Маія. Слѫнцето ся скрыло; изгрѣли звѣзди; станало темно така, щото дотребвало да запалѫтъ свѣщы; паднала роса; на источный и западный горизонтъ ся явила заря; птицитѣ сѫ легнѫли; нѣкои цвѣтя ся свили.

ЗА ПЛАНЕТЫТѢ.

Главни планети сѫ:

Меркурій. Меркурій е една отъ най малкытѣ планеты; той всякога е освѣщенъ отъ слѫнчовытѣ лучы и малко сѫ види съ просто око; нѣговото вѫртеніе около слѫнцето е толкось чѫвржсто, щото той преминува около 24,000 Нѣмецки мили въ единъ часъ; отъ тѫж скорость, или, каквото други говорѫтъ, за що-

*) Лунното затулваніе, въ времято на косто ся вижда на лунѫтѫ валчеста сѣнка на землята, може да бѫде доказателство, че землята е валчеста: защо тѫкмо валчесто тѣло може да прави всякога колелатѫ сѣнкѫ.

то е близо камъ слѫнцето, получилъ и имято си.

Венера. Венера е най свѣтла отъ сичкытѣ звѣзды; тя има толкова свѣтлинѫ, колкото иматъ двадесять планети отъ пѫрвѫтѫ величинѫ. Каквото сѧ вижда, споредъ хубостьтѫ ѝ дадено е и имя. Тя, както луната, има си измѣненія, и сѧ явява зарань на истокъ, а вечерь на западъ. Зарань ѫ наричатъ *Луциферъ* (свѣтоносецъ), *Зорница*, защото сѧ явява преди да изгрѣе слѫнцето; и вечерь ѫ наричатъ *Весперъ* или *Вечерница*.

Меркурій и Венера сѧ наричатъ низки планети, защо сѫ по̀ близо камъ слѫнцето нежели Землята.

Марсъ. Свѣтѫтъ на тая планета е теменъ, и има темночѫрвенъ цвѣтъ; отъ высокытѣ планеты, Марсъ е най близката камъ землята.

Веста, Юнона, Церера и Паллада. Тія четыри планети сѧ наричатъ *телескопически*; тія понеже сѫ малки и отдалечени много, затова не могѫтъ да сѫ видѫтъ съ просто око. Албертъ и Лагрантъ ги имали за откѫшлецы на една планета, разбита отъ неизвѣстнѫ причинѫ.

Юпитеръ. Юпитеръ е най голѣмата отъ сичкытѣ планеты и свѣти нѣкой пѫть съ такѫва лѫскавинѫ, която приминува и свѣтлинѫтѫ на Венера.

Галилей забѣлежилъ четыри спѫтника около тая планета, конто за Юпитера сѫ това сѫщото, щото луната за землѭтѫ.

Сатурнъ, Сатурнъ ся различва отъ другытѣ планеты отъ блѣдный нѣговъ свѣтъ и отъ нѣкое колело, което ся вѫрти около него, и ся нарича Сатурновъ прѫстенъ. Гюгенсъ, Кассини и Гершель, освѣнь това колело, открыли сѫ седямь спѫтника, конто обыкалѭтъ около Сатурна.

Уранъ. Уранъ е най отдалеченната планета, която има, каквото казва Гершель, седямь спѫтника; нѫ понеже спѫтницитѣ ѝ сѫ много отдалеченни, за това толкова е мѫчно да сѫ прегледватъ, щото само два отъ тѣхъ видѣли други астрономи.

ЗА КОМЕТЫТѢ.

Кометитѣ сѫ друго яче планети, конто описватъ около слѫнцето твѫрдѣ длѫгы елипсисы. Пѫтьѭтъ и движеніето имъ много е

неправилно; тія ся вѫртѧтъ на всякѫдѣ, отъ югъ камъ сѣверъ, отъ сѣверъ на югъ, отъ истокъ на западъ и проч. Въ перигеліята си, т. е. кога сѫ най близо при слѫнцето, кометитѣ преминуватъ толкова близо при това свѣтило, щото требова да тѫрпѧтъ голѣмѫ горещинѫ; нѫ въ афеліята си, т. е. кога сѫ най далечь отъ слѫнцето, тѫй много сѫ далечь, щото замрѫзноватъ дори до центрѫтъ си. Тія всякога ималъ опашкѫ или свѣтлы космы, отъ които и ся пріяли имято си, и които, виждася, да ставатъ отъ испареніята, които ставатъ на тѣхъ отъ дѣйствіето на слѫнчовата горещина. Тѣхъ наричатъ комети съ *опашкѫ*, когато лѫскавый слѣдъ ся нахожда отзадъ; *съ брадѫ*, когато свѣтлый слѣдъ ся намира отпредъ; *космата*, когато е обыколена съ лѫскавы лучы.

На тія блудящи свѣтила пѫтьѫтъ е опредѣленъ на повече отъ 100, нѫ отъ тѣхъ тѫкмо три сѫ такива, на които возврѫщеніето може да ся опредѣли.

Пѫрвата, която свѫршова пѫтьѫтъ си въ 1,200 дена, преминала презъ перигеліето $\frac{22\ \text{Априлія.}}{4\ \text{Маія.}}$ въ 1832 лѣто.

Втората, която свѫршова пѫтьѫтъ си въ 6 години, 5 мѣсяца и нѣколко дена, премина-

ла презъ перигелієто $^{15}/_{21}$ Ноемврія въ 1832 лѣто.

Третята, която свършова пътьтъ си въ $75^{1}/_{2}$ години, преминала презъ перигелієто $^{4}/_{16}$ Ноемврія въ 1835 лѣто. Тая комета ся явила въ 1759, 1682, 1607, 1531, 1456 лѣто.

Галилей, споредъ прегледванієто на другитѣ астрономи, първый той опредѣлилъ пътьтъ ѝ въ 1682 лѣто. Отъ земліятѫ кометитѣ ся виждатъ тѫкмо въ това время, когато ся нахождатъ близо при перигеліята си.

ЗА НЕПОДВИЖНЫТѢ ЗВѢЗДЫ.

Неподвижнитѣ звѣзди, защото сѫ голѣми и иматъ лѫскавъ и искроватъ свѣтъ, почитатся за слѫнцета, които сѫ центри на планетнитѣ системи, гдѣто мы не видимъ.

Около 2,000 брояѫтъ неподвижнытѣ звѣзды, които ся виждатъ съ просто око; нѫ съ телескопѫтъ ся виждатъ бесчисленно множество въ сичкытѣ точкы на небото. *Млѣчный пѫть* е едно сѫбраніе гѫсто отъ звѣзды, които не могѫтъ да ся видѫтъ, защо сѫ твѫрдѣ отдалечени, и натрупани често, щото тія правѫтъ всявгашенъ бѣлезливъ поясъ, простиратъ ио небото отъ югъ камъ сѣверъ.

Тія звѣзди ся наричатъ маглявы.

Раздѣленіе на неподвижнитѣ звѣзди по свѣтлинѫтѫ и числото имъ.

Неподвижнитѣ звѣзди по свѣтлинѫтѫ ся дѣлѫтъ на звѣзды 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8 величина. По числото си раздѣлявать ся различны созвѣздія, на които сѫ дали имена, земени отъ Митологіѫтѫ или отъ животныть.

Нѣкои си отъ тѣхъ лежѫтъ на зодіакѫтъ, за когото говорихмы, а други вѫнъ отъ зодіакѫтъ. Извѫнъ зодіакѫтъ главни сѫ тія:

Камъ сѣверъ отъ зодіакѫтъ.

Малка Мечка.	Пегасъ.
Голѣма Мечка.	Андромеда.
Драконъ.	Стрѣла.
Цефей.	Орелъ.
Овчарь.	Антиной.
Сѣверна Корона.	Гусла.
Змѣйнос или Офіукусъ.	Лебедь.
Змѣя.	Кассіопа.
Малѫкъ конь.	Персей.
Возарь.	Дельфинъ.
Геркулесъ.	Тримѫлникъ и др.

Камъ югъ отъ зодіакътъ.

Китъ.	Ериданъ.
Оріонъ.	Заяцъ.
Голѣмо Куче.	Гарванъ.
Малко Куче.	Влѫкъ.
Прокіонъ.	Кентавръ.
Корабь Аргосъ.	Жертвеникъ.
Гидра.	Южна Корона.
Чаша.	Южна рыба и др.

Сичкитѣ созвѣздія ся нахождатъ на небесныть глобусы.

КАЛЕНДАРЬ.

Календарь е една таблица, която показва раздѣлението на тропическата година, т. е. на времето, въ което землята преминува своѭтѫ си орбитѫ около слѫнцето, което е отъ 365 дена, 5 часа, 48′ и 51″, или 365 дена, 6 часа безъ 11′.

Юліанскій календарь или старый стиль и Грегоріанскій календарь или новый стиль.

За да испѫлнѭтъ и 6-тѣхъ часа безъ единадесятьтѣхъ минути. Юлій Цезарь (45 години преди Р. Х.) опредѣлилъ да притурва единъ день на всѣкоя четвѫрта година, която была отъ 366 дена и ся наричала высокошна година (annus bissextilis). Това притурваніе става въ мѣсяцъ Февруарія. Календарьѫтъ, който е така исправенъ, наричася Юліанскій Календарь или старъ стиль.

Юлій Цезарь, като притурвалъ на всѣкоя четвѫрта година по единъ день, слагалъ и другытѣ 11 минути, конто слѣдъ 400 години правили три дена, за това Папа Григорій въ 1582 лѣто повелѣлъ да извадѭтъ отъ трытѣ столѣтія по единъ день отъ всякоѭ послѣдніѭ годиніѫ, които дни правили тѫѭ годиніѫ высокошніѫ, т. е. да извѫдѭтъ по три дена отъ всѣкои 400 години. Така исправеный Календарь ся нарича Грегоріанскій или новый стиль.

Различіето между тія двата стиля сѫ 12 дена. И така, кога по старый стиль е 17й Януарія, то по новый стиль е 29й Януарія.

Въ Россіѫ, Грѫціѫ и нѣкои мѣста на Швейцарія дѫржѫтъ Юліанскій Календарь или старый стиль. А сичкитѣ други Европейци, освѣнъ Турцитѣ иматъ Грегоріанскій Календарь; и отъ това сѫ зели да пишѫтъ числото на мѣсяцѫтъ така $^{17}/_{29}$ Януарія.

Раздѣленіе на годината.

Годината ся дѣли на дванадесять мѣсяца, а мѣсяцитѣ ся раздѣлявать на четыри времена на годината, така:

Зима.	*Лѣто.*
1. Декемврій, 31 день.	7. Іюній, 30. день.
2. Януарій, 31 д.	8. Іюлій, 31 д.
3. Февруарій, 28 и 29 д.	9. Августъ, 31 д.
Пролѣтъ.	*Есень.*
4. Мартъ, 31 д.	10. Септемврій, 30 д.
5. Априлій, 30 д.	11. Октоврій, 31. д.
6. Маій, 31 д.	12. Ноемврій, 30 д.

Въ Россіѫ до Великій Петра годината ся начинала отъ мѣсяцъ Септемврія.

Освѣнъ това годината ся дѣли още на 52 недѣли и 1 день; всякоя недѣля има седѫмь дена

Недѣля, Понедѣлникъ, Вторникъ, Среда, Четвѫртѫкъ, Пятѫкъ, Сѫббота.

Лунна година.

Освѣнъ слѫнчовата година има още *лунна година*, която е отъ дванадесять лунни мѣсяца. Тая година има само 354 дена; и така 11 дена е по̀ малка отъ слѫнчовѫтѫ годинѫ.

Лунный мѣсяцъ.

Лунный мѣсяцъ ся нарича времято отъ едно до друго новолуніе: това время има 29 дена, 12 часа и 44′. Станало употребленіе да брояѫтъ лунныть мѣсяцы по 29 и 30 дена; отъ това като сѫ мине извѣстното время оставенитѣ 44′, правѫтъ цѣлъ день, който така ся пакъ прибройва.

День, истинно время и среднѣо время.

День ся нарича или онова время въ което слѫнцето ся нахожда на нашій горизонтъ, или времято, което му требва за да ся вѫрти около землята отъ истокъ камъ западъ, или времято, което звѣздитѣ употребляватъ, за да си додатъ на напрежній меридіанъ.

Пѫрвый день ся нарича *искуственный* и ся измѣнява споредъ широчинѫтѫ или математическій климатъ и времената на годината. Той ся начина кога изгрѣе слѫнцето и ся свѫршва когато зайде.

Вторый ся нарича *астрономическій* или *естественный*; той никога не ся измѣнява, и ся начина въ тѫѫ минутѫ, когато центрѫтъ на слѫнцето преминува презъ меридіанѫтъ, и ся свѫршва когато центрѫтъ му пакъ доде на тоя истый меридіанъ.

Третій ся нарича *звѣздный* (сидералный). Той свѫршенно е равенъ съ времето, което требва за да ся завѫрти землята около осьта си, защото това видимо преминуваніе на звѣздитѣ презъ меридіанѫтъ става отъ вѫртеніето на землята около осьта си: тоя день ся нарича день *граждански* или *средній*. Той быва ту по̀ дѫлгъ, ту по̀ кѫсъ отъ астрономическій день, или равенъ съ него, защо землята ся вѫрти по̀ чѫврѫсто въ перигеліето си, т. е. когато е най близо отъ слѫнцето, и по̀ полека въ афеліето си, т. е. кога е най далечь отъ него. Въ пѫрвый случай слѫнцето малко кѫсно ся явява на меридіанѫтъ и деньѫтъ быва повече отъ 24 часа. Въ вторый случай слѫн-

цето преминува презъ небесный меридіанъ малко по́ рано, нежели землята, кога ся вѫрти около осьта си, да доде подъ истый си вчерашній меридіанъ. Отъ това явленіе става, това, гдѣто ся нарича *истинно время* или *истинный часъ и средньо время* или *средній часъ*. Истинный часъ е това время, въ което слѫнцето преминува 15° на екваторѫтъ или на параллелный нѣговъ крѫгъ; това время быва ту длѫго, ту кѫсо. Средньо время е това, което е отъ часове истинно еднаквѫ величинѫ, нѫ дѫржѫтъ средѫ между най дѫлгытѣ и най кѫсытѣ истинны часове. Тія часове ся наричатъ *средни*. Тѣхъ показватъ нашитѣ часове, гдѣто сѫ на стенѫтѫ и въ пазвѫтѫ, като сѫ най добрѣ исправени.

ПРЕДЛОЖЕНІЯ.

I. *Какъ ся нахожда на елобусѫтъ широчината и дѫлжината на нѣкое мѣсто.* Вѫрти глобусѫтъ, догдѣ да доде даденото мѣсто подъ неподвижный или голѣмый меридіанъ: числото на градуситѣ отъ екваторѫтъ до точкѫтѫ на меридіанѫтъ, на даденото мѣсто, ще покаже нѣговѫтѫ широчинѫ, а числото на градуситѣ, което е назначено въ точкѫтѫ на пресѣченіето на меридіанѫтъ на даденото мѣсто съ екваторѫтъ, ще покаже дѫлжинѫтѫ му.

II. *Какъ ся назначава положеніето на глобусѫтъ, споредъ даденѫтѫ широчинѫ и дѫлжинѫ на нѣкое мѣсто.* Вѫрти глобусѫтъ, доклѣ да дойде дадената дѫлжина подъ меридіанѫтъ; презъ даденый градусъ на сѣвернаta или южната широчина прекарай единъ кржгъ параллеленъ съ екваторѫтъ: точката, гдѣто ся пресѣче съ меридіанѫтъ, ще бѫде това мѣсто.

III. *Какъ ся мѣри на глобусѫтъ отстояніето между двѣтѣ даденитѣ мѣста.* Като измѣрешь съ *периесліѫтъ* отстояніето между двѣтѣ даденитѣ мѣста, принеси го на екваторѫтъ; послѣ преброй градусытѣ, които ся намиратъ между двата крайща на *периеслѣѫтъ*, и полученното число на градуситѣ умножи на 15, и произведеніето ще покаже въ Нѣмецкы милы отстояніето между тѣхъ.

IV. *Какъ ся намира сѣверното или южното отстояніе на слѫнцето отъ екваторѫтъ.* Докарай подъ меридіанѫтъ това мѣсто, на което въ даденый день падатъ слѫнчовитѣ лучи перпендикулярно, и тогава числото на градуситѣ, които ся намиратъ между екваторѫтъ и даденото мѣсто ще покаже отстояніето му отъ екваторѫтъ въ тоя день. И така 8й Априлія то е отдалеченно единадесятъ и полвина градуса камъ сѣверъ отъ екваторѫтъ; а 14й Ок-

товрія единадесять и полвина — камъ югъ отъ него.

Можяше да сѫ притуратъ още много любопытны предложенія, конто ся разрѣшаватъ лесно съ глобусѫтъ; нѫ понеже не желаѭ да стане голѣма тая книга, оставѭмъ ги на любопытнитѣ.

№ 2. ТАБЛИЦА,

която показва пѫтнытѣ мѣркы въ Россіѭ.

Една верста има 500 сажени; една сажень има 3 аршина; единъ аршинъ има 16 вершка; една сажень има 7 фута; 1 футъ има 12 дюйма; 1 дюймъ 10 линіи.

Една Географическа или Нѣмецка миля има 7 верста, около 1 часъ и 24 минути.

Една Французска миля има 4 верста.

Русскій аршинъ е равенъ съ Турскій.

Край на третята часть.

ПРИБАВЛЕНІЕ

НА ВТОРАТА ЧАСТЬ.

Сравнителна таблица на пространството и на населенностьта (напосока).

	Пространст. въ Нѣмецк. □ мил.	Населенность.
ЕВРОПА.	200,000	228,000,000.
Британски Острови.	6,000	23,000,000.
Данія.	2,500	2,000,000.
Норвегія.	6,000	1,000,000.
Швеція.	8,000	3,000,000.
Европейска Россія. . . .	100,000	55,000,000.
Франція.	10,000	32,000,000.
Голландія.	600	2,500,000.
Белгія.	550	3,560,000.
Германія.	11,500	34,000,000.
Вюртембергско Кралевство.	360	1,600,000.
Баварско Кралевство. . .	1,500	4,100,000.
Саксонско Кралевство. . .	280	1,400,000.
Ганноверско Кралевство. . .	700	1,550,000.
В. Г. Баденско.	280	1,200,000.

	Простран. въ Нѣм. □ мил.	Населен-ность.
В. Г. Гессенъ-Дармштадтско.	170	700,000.
Курф. Гессенско.	200	600,000.
В. Г. Саксенъ-Веймарско. . .	70	225,000.
В. Г. Ольденбургско. . . .	120	240,000.
В. Г. Макленбургъ-Швер. . .	225	430,000.
В. Г. Макленбургъ-Стрелицк.	35	80,000.
— Нассау.	100	330,000.
Г. Брауншвейгско.	75	240,000.
Г. Ангалтъ-Дессау. . . .	17	55,000.
Г. Ангалтъ-Кетенъ. . . .	16	35,000.
Г. Лнгалтъ - Бернбургъ. .	17	40,000.
Г. Саксенъ-Кобургъ-Гота. .	48	145,000.
Г. Саксенъ-Мейнингенъ Гильд.	46	130,000.
Г. Саксенъ-Альтенбургъ. .	26	107,000.
Кн. Лихтенштейнъ. . . .	2½	6,000.
Кн. Гегенцоллернъ-Зигмаринг.	20	40,000.
Кн. Гогенцоллернъ-Гехингенъ.	5	15,000.
Кн. Вальдекъ.	23	55,000.
Кн. Липпе-Детмольдъ. . . .	22	75,000.
Кн. Липпе-Шауенбургъ. . . .	10	26,000.
Кн. Шварцбургъ-Рудольшт. .	20	55,000.
Кн. Шварцбургъ-Зондергауз. .	18	50,000.
Кн. Рейсъ-на по' Старата линія.	14	40,000.
Кн. Рейсъ-на по' Младата линія.	13	43,000.
Ланд. Гессенъ-Гомбургъ. . . .	8	21,000.
Волн. градъ Любекъ.	6	46,000.

	Простран. въ Нѣм. □мил.	Населен-ность.
„ „ Гамбургъ. . . .	8	150,000.
„ „ Бременъ.	8	50,000.
„ „ Франкфуртъ. . .	5	54,000.
Пруссія.	5,000	12,500,000.
Воли. градъ Краковъ.	25	100,000.
Венгрія.	6,000	10,000,000.
Австрія.	12,000	32,000,000.
Швейцарія.	850	2,000,000.
Португаллія.	1,700	3,500,000.
Испанія.	8,500	13,000,000.
Андорра.	10	15,000.
Италія.	5,800	21,000,000.
Сардиско Кралевство. . . .	1,350	4,500,000.
Л. В. Кралевство.	850	4,300,000.
В. Г. Тосканско.	400	1,500,000.
Церковна Область.	800	2,600,000.
Неаполитанско Кралевство. . .	2,000	8,000,000.
Г. Парма.	110	440,000.
Г. Модена.	105	380,000.
Г. Лукка.	20	150,000.
Р. Санъ-Марино.	$1\frac{1}{4}$	6,000.
Кн. Монако.	$2\frac{1}{2}$	5,000
Гржція.	1,000	700,000.
Іонически острови.	50	200,000.
А З І Я.	750,000	390,000,000.
Азіатска Россія.	250,000	5,000,000.

	Простран. въ Нѣм. □мил.	Населен-ность.
Японска Имперія.	12,000	25,000,000.
Китайска Имперія.	250,000	170,000,000.
Индо-Китай.	40,000	22,000,000.
Индія (Индостанъ).	60,000	140,000,000.
Сейско Государство. . . .	8,500	8,000,000.
Государство Синдія.	2,000	4,000,000.
Государство Синди.	2,500	1,000,000.
Непалъ.	2,500	2,500,000.
Англійски владѣнія. . . .	47,000	125,000,000.
Белуджистанъ.	8,000	3,000,000.
Афганистанъ.	12,000	10,000,000.
Туркестанъ.	40,000	4,000,000.
Иранъ.	22,000	12,000,000.
Аравія.	40,000	12,000,000.
Язіятска Турція.	20,000	12,500,000.
А Ф Р И К А.	520,000	60,000,000.
Египетъ.	9,000	4,000,000.
Варварія.	35,000	10,000,000.
Камска Губернія.	4,000	300,000.
А М Е Р И К А.	700,000	40,000,000.
Рус. Американски владѣнія.	20,000	50,000.
Гренландія.	20,000	20,000.
Нова Британія.	150,000	1,000,000.
Соединенни Штатове. . .	100,000	12,000,000.

	Простран. въ Нѣм. □ мил.	Населен-ность.
Мексикански Штатове. . .	80,000	7,000,000.
Средни Амер. Штатове. . .	15,000	2,000,000.
Антильски Острови. . . .	5,000	2,400,000.
Колумбія.	60,000	3,000,000.
Перу.	25,000	1,700,000.
Боливія.	15,000	1,300,000.
Хили.	10,000	1,400,000.
Патагонія.	20,000	— — —
Ла-Плата.	45,000	1,000,000.
Уругвай.	4,000	70,000.
Парагвай.	4,500	250,000.
Бразилія.	150,000	5,000,000.
Гвіана.	6,000	200,000.
ОКЕАНІЯ.	225,000	21,000,000.

НАЙ НАСЕЛЕННИТѢ ГРАДОВЕ.

Въ Европѣ.

Лондонъ	1,400,000
Парижъ	900,000.
С. Петербургъ	600,000.
Неаполь	360,000.
Віенна	350,000.
Лиссабонъ	260,000.
Москва	250,000.
Берлинъ	240,000.
Дублинъ	230,000.
Амстердамъ	200,000.
Мадритъ	200,000.
Манчестеръ	180,000.
Глазговъ	180,000.
Палермо	170,000.
Ливерпуль	160,000.
Единбургъ	160,000.
Миланъ	150,000.
Римъ	150,000.
Бирмингамъ	140,000.
Ліонъ	130,000.
Марсель	120,000.
Гамбургъ	120,000.
Прага	120,000.
Туринъ	120,000.
Барцелона	120,000.
Лидсъ	120,000.
Копенгагенъ	110,000.
Бордо	100,000.
Мюнхенъ	100,000.
Венеція	100,000.
Брюсселъ	100,000.
Брнетоль	100,000.
Коркъ	100,000.
Варшава	100,000.
Руанъ	90,000.
Севилла	90,000.
Бреслау	90,000.
Нантъ	80,000.
Гантъ	80,000.
Генуа	80,000.
Флоренція	80,000.
Гренада	80,000.
Стокголмъ	80,000.
Лиль	70,000.
Дрезденъ	70,000.
Пестъ	70,000.
Конигсбергъ	70,000.
Роттердамъ	70,000.
Ливорно	70,000.
Болонья	70,000.

Порто	70,000.
Валенція	70,000.
Плимутъ	70,000.
Лембергъ	70,000.
Тулуза	60,000.
Данцигъ	60,000.
Кельнъ	60,000.
Антверпенъ	60,000.
Литтихъ	60,000.
Ньюкастель	60,000.
Шеффильдъ	60,000.
Лимерикъ	60,000.
Франкфуртъ на-Майнъ	50,000.
Тріестъ	50,000.
Страсбургъ	50,000.
Падуа.	50,000.
Верона.	50,000.
Магдебургъ	50,000.
Гага	50,000.
Катанея	50,000.
Кадиксъ	50,000.
Кордова	50,000.
Малага	50,000.
Норвичъ	50,000.
Гуллъ	50,000.
Портсмутъ	50,000.
Ноттингамъ	50,000.
Одесса	50,000.

Въ Азіи.

Пекинъ	2,000,000.
Нанкинъ	1,000,000.
Іеддо	1,000,000.
Міако	1,000,000.
Калькутта	800,000.
Бенаресъ	600,000.
Кантонъ	500,000.
Мадраесъ	400,000.
Патна	300,000.
Алепъ	200,000.
Испаганъ	200,000.
Дели	200,000.
Гидерабадъ.	200,000.
Суратъ.	160,000.
Дамаскъ.	150,000.
Дакка.	150,000.
Осакка.	150,000.
Смирна.	130,000.
Бруса.	100,000.
Токатъ.	100,000.
Багдатъ	100,000.
Тегеранъ	100,000.
Кандагаръ	100,000.
Гератъ	100,000.
Пуна	100,000.
Агмебадъ	100,000.

Уджинъ	100,000.
Лагоръ	100,000.
Фуксуанъ	100,000.
Банкокъ	90,000.
Таврисъ	80,000.
Бухара	80,000.
Бомбей	80,000.
Гваліоръ	80,000.
Ласса	80,000.
Ерзерумъ	60,000.
Діарбекиръ	60,000.
Моссулъ	60,000.
Мекка	60,000.
Агра	60,000.
Аурунгабадъ	60,000.
Кабулъ	60,000.
Кутая	50,000.
Трапезундъ	50,000.
Самаркандъ	50,000.
Коломбо	50,000.
Ава	50,000.

Въ Африкѣ.

Каиръ	800,000.
Тунисъ	100,000.
Алжиръ	90,000.
Сеннааръ	80,000.
Фецъ	80,000.
Марокко	70,000.
Мекинесъ	60,000.

Въ Америкѣ.

Нью-Іоркъ	200,000.
Мексико	180,000.
Филадельфія	160,000.
Ріо-Жанейро	140,000.
Санъ-Сальвадоръ	120,000.
Гавана	110,000.
Бальтимора	80,000.
Пуебла	70,000.
Квито	70,000.
Лима	70,000.
Бостонъ	60,000.
Гванаксуато	60,000.
Буеносъ-Айресъ	60,000.
Пернамбукъ	60,000.
Новый-Орлеанъ	50,000.
Богота	50,000.

Въ Океаніи.

Батавія	50,000.

ПОЧТЕННИТѢ ИМЕНА НА СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛЬЕТѢ.

Одесса.

	Книги.
Нѣгово Высокопреосвященство г. Гаврінлъ, Архіепископъ Херсонскій и Таврическій.	2
Нѣгово Высокоблагородіе Генералъ отъ Инфантер. г. Иванъ Инзовъ.	2
Нѣгово Прєвосходителство Таинный совѣтникъ г. А. С. Стурдза.	2
Нѣгово Благородіе Профєссоръ отъ Ришильевскій Лицей г. М. А. Соловьєвъ.	2
Вєспочтенный г. Васнлъ Е. Априловъ.	5
— — — Николай Палаузовъ.	3
— — — Стефанъ М. Тошковъ.	3
— — — Николай М. Тошковъ.	2
— — — Димитѫръ К. Кокалановъ.	2
— — — Георгій Стойковичъ.	1
— — — Стефанъ Джичовъ.	1
— — — Минко Кириловичъ.	1
— — — Андрей Руєсовъ.	1
Почтенный г. Васнлъ С. Джелалскій.	1
— — — Никифоръ П. Костовъ.	1
— — — Тодоръ Х. Стояновъ.	1
	30.

Галацъ.

Нѣгово Высокородіе г. Х. В. Хуберъ. Цезаро-Кралевскій консулъ	1

Всепочтеннитѣ тѫрговци:

		Книги.
Г.	Хараламбій Х. Япушовъ отъ Шуменъ.	4
—	Станчо Стаматовъ Каліану.	4
—	Антаки Х. Юрдакьовъ отъ Свищовъ.	4
Л.	нѣговый сынъ Янко Антакьовъ.	4
Гг.	Братія Авраамовичъ.	2
Г.	Иванчо Димитровъ отъ Ловичъ.	3
—	Петѫръ Х. Прокопіовъ.	2
Л.	нѣговый сынъ Прокопій Петровъ.	1
Г.	Х. Иванчо Васильовъ отъ Шуменъ.	2
—	Х. Авраамъ Ивановъ.	2
—	Иванчо Спасовичъ.	2
—	Георгица Димитровъ отъ Плевенъ.	2
—	Балсамъ Г. Кунтури отъ Варнѫ.	1
—	Георгій Димитровъ отъ Карлово.	2
—	Евлогій Георгіовъ. — —	1
—	Николай П. Пульовъ. — —	1
—	Георгій Кировичъ. — —	1
—	Нетко Неновъ. — —	1
—	Христо Михаловичъ отъ Ловичъ.	1
—	Стойно Цочьовичъ	1
—	Тодоръ Димитровъ отъ Ески-Заарѫ.	1
—	Х. Атанасъ Цаковъ отъ Рухчюкъ.	1
—	Юданъ Димитровъ отъ Шуменъ.	1
—	Христо Шаханчоглу отъ Свищовъ.	2
		47.

Браила.

Всепочтеннитѣ тѫрговци:

Г.	Теодоръ Милановичъ.	4
Гг.	Братія Діамантиди.	4

	Книги.
Г. Ганчо Миниковичъ.	4
— Ангелаки Кановичъ.	3
— Николай Стефановичъ Габровскій.	4
— Коста Дойчовичъ.	3
— Иванчо Алековичъ отъ Рухчюкъ.	3
— Атанасъ Николовъ Х. Тодоровъ.	3
— Никольчо Ценовичъ.	2
— Константинъ Петровичъ.	2
— Стратій Симеоновичъ отъ Казанъ.	2
— Теодоръ отъ Жеравиж.	2
— Куртій Васильовъ.	2
— Х Иванъ Дучовъ.	2
Гг. Братія П. Шійкогларъ г. Николай и г. Райчо отъ Сопотъ.	2
Г. Иванчо Георгіовъ.	1
— Атанасъ Васильовъ.	1
— Христо Николовъ.	1
— Христо Ивановъ Чапароглу.	1
— Иванчо Ивановъ.	1
— Яни Стефановичъ.	1
— Райчо Петровъ.	1
— Авраамъ Панагіотовъ.	1
— Иванчо Недѣлковъ.	1
— Димо Петровъ.	1
— Маринчо Петровъ.	1
— Генчо Ивановъ.	1
— Добрій Димовъ отъ Градецъ.	1
— Недьо Нодѣлковъ.	1
— Димо Петровичъ.	1
— Величко Хараламбовъ.	1
— Сѫббо Миниковъ.	1
— Петѫръ Х. Недѣлковъ.	1
— Теодоръ Параскевовичъ.	1
— Н. Добровичъ Байоглу.	1

		Книги.
Г.	Атанасъ Х. Паскальовъ.	1
—	Николай Маралисъ отъ Филибе.	1
—	Николай Стефановъ отъ Карнобатъ.	1
—	Димитъръ Михальовъ.	1
—	Панагіотъ Недѣлковъ.	1
—	Панагіотъ Ивановъ.	1
—	Василъ Пасхальовъ.	1
—	Димитъръ Петровъ.	1
—	Янн Николовичъ.	1
—	Стойко Митьовъ отъ Хаджаръ.	1
—	Киро Байовъ.	1
—	Дончо Димитровъ.	1
—	Пею Георгіовъ Чяушоглу.	1
—	Трифонъ Николовъ.	1
—	Пеньо Николовъ отъ Самоводенъ.	1
—	Панагіотъ Добрьовъ.	1
—	Димитъръ Стефановъ.	1
—	Авраамъ Н. Поповъ.	1
—	Н. Поповичъ.	1
—	Н. Станчовичъ.	1
—	Илій Юрдановичъ.	1
		83.

Букурещъ.

Нѣгово Высокопреподобіе г. Поликарпъ Цанковъ, Архимандритъ и Игуменъ на Синайскій монастырь Римничанъ. 50

Нѣгово Высокопреподобіе г. Гаврінлъ Петровъ, Архимандритъ и Наставникъ на Быстричанскій монастырь. 13

Н. В. Ам. на Св. Екатерына Амвросій. 1

Нѣгово Благородіе Архонъ Вистіери Андрей Теодоровъ. 10

Всепочтеннитѣ тѫрговци:

	Книги.
Гг. Братія Мустакови.	6
— Христо и Братія Х. Параскевови.	8
Г. Параскева Г. Кара-Биберъ.	5
— Василъ Георгіовъ отъ Габрово.	5
Л-тѣ нѣгови сынове г. Николай и г. Георгій.	2
Г. Іоаннъ Д. Х. Бакалоглу.	2
— Дончо Христовъ.	4
— Василъ Д. Х. Бакалоглу.	6
Гг. Нойко Х. Вузиловъ и Братія.	5
— Братія Ангелко и Николчо Іовови.	4
Г. Константинъ Атанасовъ отъ Свищовъ.	4
— Питаръ Георгій Балановъ.	4
— Михаилъ Поповичъ.	5
— Христо Петровъ отъ Свищовъ.	3
— Х. Пенчо Ралчовъ.	3
— Киріакъ И. Ангеловъ.	3
— Димитѫръ Миковъ отъ Свищовъ.	3
— Алексій Дамѣновъ.	3
— Димчо Х. Семіоновъ.	3
— Константинъ Х. Пантеліовъ.	3
— Мано Ивановъ.	3
Гг. Братія Михаилъ и Семеонъ Христиди.	2
Г. Константинъ Н. Мустаковъ.	2
— Христо Станьовичъ.	2
— Параскева Х. Ивановъ.	2
— Іоакимъ Петровъ.	2
— Стефанъ Ивановъ.	2
Губерн. Секретарь г. Михаилъ Кефаловъ.	2
Г. Стефанъ П. Теодосьовъ отъ Свищовъ.	2
— Конетантинъ Панагіотовъ.	2
— Димитѫръ Х. А. Сулаковъ.	2
— Ставрій Поповичъ отъ Свищовъ.	2

		Книги.
Г.	Димитръ Х. Ангеловъ.	2
—	Юрданъ Ивановъ Деблеву отъ Руссій.	2
—	Михаилъ Келифаровъ.	2
—	Атанасъ Петровъ.	2
—	Иванчо Петковичъ отъ Севліово.	2
—	Василъ Данковъ.	2
—	Василій Василіади.	2
—	Ангелъ Недѣлковъ отъ Свищовъ.	2
—	Венко Минковъ.	2
—	Анастасъ С. Кипильовскій.	1
—	Петръ Іововъ Михаилоглу отъ Неданъ.	1
—	Константинъ Панковичъ.	1
—	Николай Д. Х. Бакалоглу.	1
—	Константинъ Геновъ.	1
—	Ангелъ Христовъ.	1
—	Николай Трантафилоглу отъ Сливенъ.	1
—	Христо Теодоровъ.	1
—	Х. Гендьо Тоньовъ.	1
—	Николай Ивановъ Курзоглу.	1
—	Иванъ Недѣлковичъ отъ Сливенъ.	1
—	Георгій Т. Халкопуло отъ Мустафа-Пашѫ.	1
—	В. Григорьовъ отъ Шуменъ.	1
—	Христофоръ Соколовичъ Габровецъ.	1
—	Петръ Пановъ отъ Свищовъ.	1
—	Михаилъ Ангеловъ отъ Сливенъ.	1
—	Тодоръ С. Алтѫновъ отъ Свищовъ.	1
—	Анастасъ Филиповъ отъ Щипъ.	1
—	Николай Ивановичъ, учитель въ Севліово.	1
—	Михаилъ Ксантосъ.	1
—	Теохарій Саввопуло.	1
—	Алексій Х. Манту.	1
—	Скарлатій Скенависъ.	1
—	М. Ивановичъ.	1
—	Николай Александреску.	1

		Книги.
Г.	Димитрій А. Скливанитисъ.	1
—	Пано Ивановъ отъ Сливенъ.	1
—	Христофоръ Стояновичъ.	1
—	Иванъ Павловичъ.	1
—	Захарій Неновичъ.	1
—	Михаилъ Хана отъ Етрополь.	1
—	Янаки Г. Х. Папа Теодоровъ отъ Тжрн.	1
—	Рачо Тодоровъ отъ Габрово.	1
—	Панко Х. Христовъ.	1
—	Константинъ Х. Пантеліовъ отъ Свищовъ.	1
—	Стаматъ П. Теодосіовъ.	1
—	Лимитжръ Ивановъ отъ Ловичъ.	1
—	Кузманъ Тричковичъ.	1
—	Теодоръ Пеперовичъ.	1
—	Стойко Вълковъ Мерфеловъ.	1
—	Х. Георгій Х. Пенковъ.	1
—	Іоаннъ С. Герасимосъ.	1
—	Папагіотисъ Симеонакисъ.	1
—	Григоръ Апостоловъ.	1
—	Теодосъ Димитріу.	1
—	Тома Атанасіу.	1
—	Рали П. Казасіовичъ.	1
—	Христофоръ Стояновичъ.	1
—	Антонъ Діаманти.	1
—	Стоянъ Георгьовъ Мавроди.	1
—	Петжръ Драгисо.	1
—	Константинъ Димитровъ Руссовъ.	1
—	Генчо Георгіовъ отъ Тжрново.	1
—	Іоанъ К. Сахатчіоглу.	1
—	Георгій Петровичъ.	1
—	Константинъ П. Теодосіу.	1
—	Христо Георгіовъ отъ Карлово.	1
—	Вълко Михальовъ. — —	1

		Книги.
Г.	Лазаръ П. Пульовъ.	1
—	Тодоръ Димитровъ отъ Свищовъ.	1

Шуменци:

Г.	Ангелаки Паліологу.	5
—	Жеко Х. Васильовъ Конмджіоглу.	5
—	Нанчо Поповичъ.	5
—	Рапчо Николовъ.	1
—	Атанасъ Дончовъ Маджароглу.	1
—	Петжръ Петровичъ Дюменджіоглу.	1
		283.

Краіова.

Нѣгово Благородіе Г. г. Петжръ Баронъ, Докторъ		20
Г.	Теохаръ Папазоглу отъ Казанъ.	1
—	Николай Дронъ.	1
—	Василій Папандопулосъ.	1
		23.

Плоещъ.

Г.	Х. Константинъ Х. Іоанну Брезескій Вам.	2
—	Х. Петжръ Х. попъ Бозилу отъ Сливенъ.	1
—	Генчо Пенчовичъ Атлоолу.	1
—	Дечо Атанасіу отъ Сливенъ.	1
—	Пасхалъ Х. Георгьовъ.	1
—	Димитжръ Діаманти.	1
—	Димитжръ В. Семчооглу.	1
—	Георгій Атанасовъ.	1
—	Димитрій Златьовъ отъ Сливенъ.	1
—	Константинъ Х. Нойку.	1

		Книги.
Г.	Бою Димитровъ.	1
—	Діамати Іоанну.	1
—	Михаилъ Г. Сара.	1
—	Константинъ Г. Сара.	1
		17.

Брашовъ.

Г.	Константинъ Схолари отъ Цариградъ.	2
—	Григорій Іоанну.	2
—	Константинъ Манулъ отъ Филибе.	2
—	Костаки Беллазоглу отъ Веллесъ.	2
—	Стефанъ Авраміади отъ Сливенъ.	2
—	Антонъ Ивановъ отъ Сливенъ.	1
—	Димитръ Х. Руссовъ отъ Рухчюкъ.	1
—	Христодулъ Папа отъ Касторіи-ж.	1
—	Димитрій Т. Каракаши отъ Свищовъ.	2
—	Іоаннъ Славни отъ Врети.	1
—	Х. Сотиръ Петровичъ отъ Сливенъ.	1
—	Василъ Парезовъ отъ Габрово.	1
—	Сотиръ Начу отъ Филибе.	1
—	Сордани Т. Минку отъ Рухчюкъ.	1
—	Стоянъ Михаловичъ Вранети.	1
—	Илій Д. Х. Руветъ отъ Рухчюкъ.	1
		22.

Темишваръ.

Г.	Петръ Чермена.	1
—	Георгъ Недѣлковичъ.	1
—	Аркадіе Поповичъ.	1
—	Танасіе Каракашевичъ.	1
—	Николасъ Маненаджи,	1
—	Петаръ Алексіовичъ.	1
—	Петаръ Михаловичъ.	1

	Книги.
Г. Георгій Ктонаси.	1
— Ааронъ Недѣлковичъ.	1
Гг. Собратіе Д. и М. Папа Евтиміе.	1
Г. Іоаннъ Іанновичъ.	1
— Павелъ Арсеновичъ.	1
— Димитріе Ристичъ.	1
— Димитріе Теодоръ.	1
— Михаилъ Барбиловичъ.	1
— Коста Вьлко.	1
— Іосевъ Милотиновичъ.	1
	17.

П е с т ъ.

П. Г. Петѫръ Казаковичъ.	5
— — Наумъ Бозда.	1
— — Павелъ П. Поповичъ.	1
— — Аргиро Врани.	1
— — Симеонъ Шикаръ.	1
— — Георгій Н. Маччо.	1
— — Георгій К. Х. Бошку отъ Веллесъ.	1
— — Георгій Н.	1
— — Стефанъ Манносъ.	1
— — Димитрій Джику.	1
Г-жа Анна Джику.	1
— К. Вранисъ.	1
— Симо М. Самоуковичъ.	1
	17.

Б ѣ л ъ г р а д ъ.

Высокороднитѣ Гг.

Авраамъ Петроніевичъ, Преставникъ Княжескій, Попечитель на чюждестраннитѣ дѣла и Кавалѣръ. 2

Тома В. Перишичъ, Попечитель на Внѫтреш-

Книги

нитѣ дѣла, Пѣлковникъ и Кавалѣръ. 2

Павло Стапшикъ, Попечитель на Финанс. и Кавалѣръ. 5

Алексій Симикъ, Капѣкехан Сѣрбскій при Отоманскѣмъ Портѣ въ Цариградъ и Кавалѣръ. 3

Іованъ Стенчъ, Началникъ на Санитетското отдѣленіе при П. на врѣм. дѣла. 2

Высокоблагородный г. Ващенко, Россійскій Генералный Консулъ въ Сѣрбіи-ѣ 1

Благороднитѣ Гг.

Атанасіе Николичъ, Начали. на Полцани. отд. 1
Іованъ С. Поповикъ, Профессоръ. 1
Костантинъ Бранковикъ, — 1
Сергіе Николикъ, — 1
Исидоръ Стояновикъ, — 1
Милое Р. Божикъ, Гюмрукджій Бѣлъградскій. 1

Всепочтеннитѣ Гг.

Константинъ Стояновичъ. 1
Янако А. Команудп. 2
Анастасъ Христодулу. 2
Іоаннисъ Харисіу. 1
Атонасіосъ Д. Команудп. 1
Георгій А. Команудп. 1
Зиса Діамантп. 1
Захарій П. Паісіу. 1
Дукасъ Члика. 1
Ламбросъ Михалъ. 1
Димитрій Пашота. 1
Андрей К. Мискиджп. 1
Константинъ Влаху. 1
Анастасъ Заху. 1
Іоаннисъ Тафрасъ. 1
Іоаннъ и Никола Тома Хаджопуло. 1
Петръ Баяловикъ. 1
Х. Кирілкъ Х. Статьовъ отъ Тѣрново. 1

Георгій Л. Станчъ, Словослагатель Правителственне Типографіе. 1

41.

ЗАГЛАВЛЕНІЕ.

ЧАСТЬ I.

	обр.
Предварителни познанія.	1.
Европа.	3.
Азія.	56.
Африка.	71.
Америка.	79.
Океанія.	95.

ЧАСТЬ II.

Европа.

Предварителни познанія.	103.
Британски острови.	109.
Данія.	116.
Норвегія.	121.
Швеція.	123.
Европейска Россія.	139.
Франція.	126.
Голландія.	160.
Белгія.	165.
Германія.	168.
Пруссія.	186.
Венгрія.	191.
Австрія.	194.
Швейцарія.	199.
Португаллія.	205.
Испанія.	209.
Италія.	217.
Грѫція.	230.
Іонически острови.	233.

Азія.

	обр.
Общо прегледваніе на Азія. . . .	235.
Азіятска Россія.	236.
Японія.	242.
Китайска Имперія.	243.
Индо-Китай.	246.
Индія или Индостанъ.	248.
Белуджистанъ.	257.
Афганистанъ.	258.
Туркестанъ.	259.
Персія или Иранъ.	261.
Аравія.	264.
Азіятска Турція.	268.

Африка.

Общо прегледваніе на Африка. . . .	275.
Египетъ.	280.
Варварія.	284.
Африкански острови.	288.

Америка.

Общо прегледваніе на Америка. . . .	291.
Руски Американски владѣнія. . . .	292.
Гренландія.	293.
Нова Британія.	294.
Соединенни Штатове.	296.
Мексика.	299.
Гватимала.	301.
Антильски острови.	302.
Колумбія.	305.
Перу.	307.
Боливія.	309.
Хили.	310.

обр.
Патаговія. . . . . 333.
Ла-Плата. . . . . —
Урагвай. . . . . 334.
Парагвай. . . . . —
Бразилія. . . . . 335.
Гвіана. . . . . 337.

Океанія.

Общо прегледваніе на Океанія. . . . 339.
Нотазія. . . . . 341.
Австралія и Полинезія. . . . . 344.

ЧАСТЬ III.

Предварителни познанія. . . . . 342.
За Сичкѫ вселеннаі-ѫ. . . . . 357.
Точки, линіи и крѫгове на сферата. . . 367.
За Слѫнцето. . . . . 276.
Видъ на землята. . . . . 377.
Атмосфера. . . . . 380.
Времена на годината. . . . . 381.
За дѫлжинѫтѫ и широчинѫтѫ. . . . 383.
Положеніе на сферата. . . . . 387.
За математическій климатъ. . . . 395.
За лунѫтѫ. . . . . 396.
За затулваніята. . . . . 400.
За планетытѣ. . . . . 401.
За кометытѣ. . . . . 403.
За неподвижнытѣ звѣзды. . . . 405.
Календарь. . . . . 407.
Предложенія. . . . . 412.
Сравнителна таблица на пространството и на населенностьта. . . . . 418.
Най населеннитѣ градове. . . . . 420.
Почтеннитѣ имена на спомоществовательетѣ. 422.

СБѪРКВАНІЯ.

образъ.	рѣдъ.	намѣсто.	чити.
3	3	примине	премине
13	14	дванядесять	дванадесять
—	22.	земі-ѫтѫ	землі-ѫтѫ
32.	25.	стѫтѫ	скѫтѫ
26.	11.	излива	излива
—	24.	Ирлондія	Ирландія
28.	26.	Пиза	Пиза
30.	8.	оть	отъ
36.	21.	Дунавь	Дунавъ
39.	11.	сюрмашкы	сирмашкы
43.	19.	всѣкоя	всякоя
53.	22.	Венеціянекта	Венеціянската
61.	16.	Мормора	Мармора
79.	22.	соединенни	соединенни
91.	9	Пара-вай	Парагвай
95.	8.	Францускѫ	Французскѫ
155.	1.	прѣпость	крѣпость
160.	24.	соединеневіе	соединеніе
103.	14.	Азіѫ	Азіі-ѫ
104.	10.	четвѫртята	четвѫртитѫ
—	20.	Англіѫ	Англія
—	26.	соединенны	соединенни
111	14.	вѫглища	вѫглеща
112.	15.	Англія	Англіі-ѫ
—	20.	прочутый	прочютый
113.	24.	Баьлба	Бальба
114.	8.	прочутъ	прочютъ
115.	12.	четврѫтити	четвѫртити
116.	27.	неговы	нѣговы
119.	9.	Ферерскытѣ	Фереректѣ
123.	6.	особна	особнѫ
127.	7.	Государи	Государье
128.	20.	предѣлѣтѣ	предѣлытѣ
132.	27.	влувы	вещы
134.	24.	Фриція	Франція

образъ.	рѣдъ.	намѣсто.	чити.
139.	4.	неговѫтъ	нѣговѫтъ
—	10.	нирича	нарича
140.	26.	Аестраханско	Астраханско
141.	17.	системата	системѫтѫ
—	26.	просвѣщоніе	просвѣщеніе
143.	25.	крави	кравье
163.	15.	гечемекѫчъ	ги ченмекѫтъ
167.	9.	тридѣ	твѫрдѣ
175.	8.	Древденъ	Дрездент
—	—	Ельба	Ельбѫ
—	26.	нѣкой	нѣкои
176,	16.	песеклива	пясеклива
183.	23.	Рюдольштадъ	Рудольштадтъ
185.	24.	Восточнѫ	Источнѫ
188.	2.	Бнязь	Князь
—	5.	проливъ	проливъ
—	—	конто	който
191.	8,	напрежна	напрежна
192.	15.	чямови	чамове
193.	13.	рѣкѫ	рѣка
196.	5.	Готискѫ	Готическѫ
233.	9.	Острови	острови
142.	10.	по	по'
243.	25.	почете	почите
247.	7.	двѣ	две
248.	10.	пресели	пресели
257.	41.	безплодиѫ	бесплодиѫ
—	22.	Келитскій	Келатскій
283.	13.	блнбо	близо
285.	24.	Мароксій	Марокскій
336.	11.	изданскы	изданкы
341.	8.	слободни	слободны
345.	21.	добытаци	добытѫци
848.	14.	острови	островы

Па 3-та часть за всеобщѣ Географ-е.

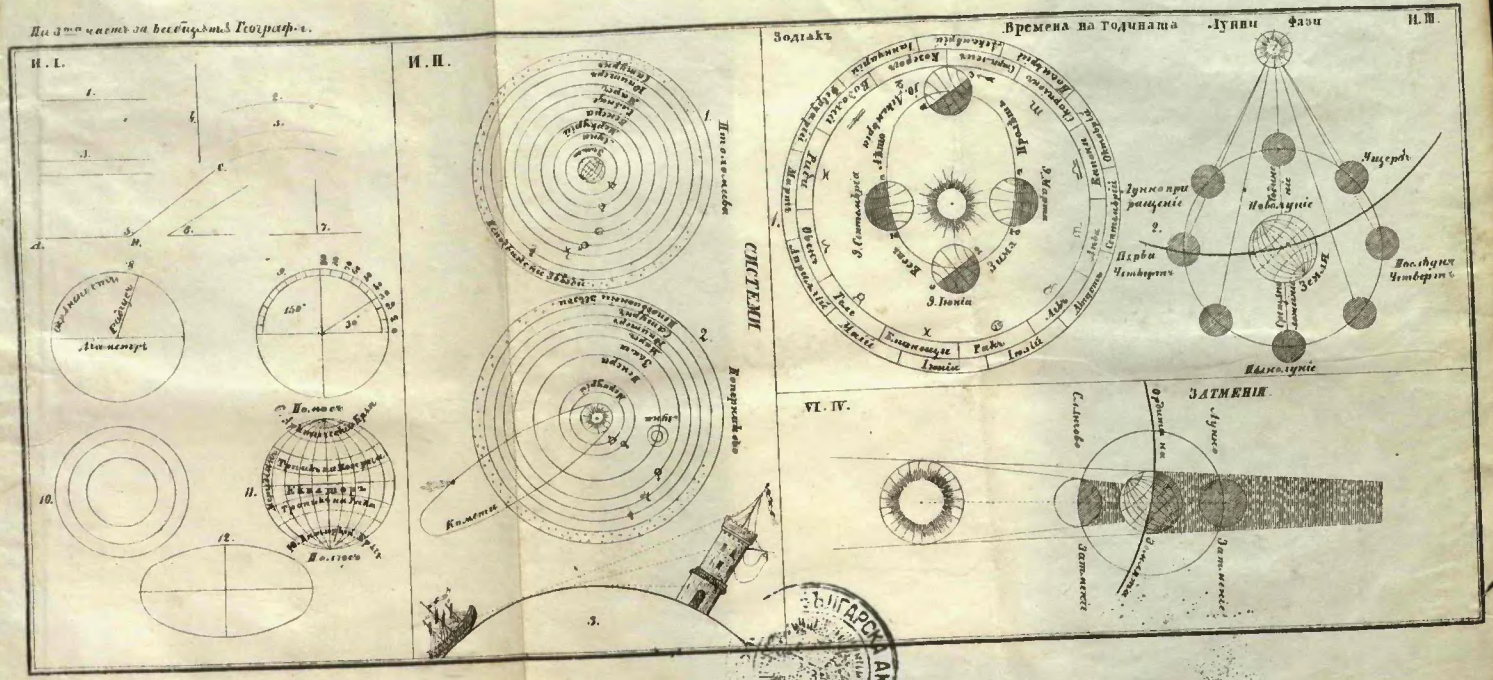

БЪЛГАРСКА АКАДЕ

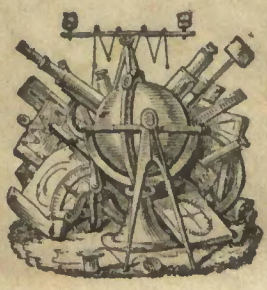

1959
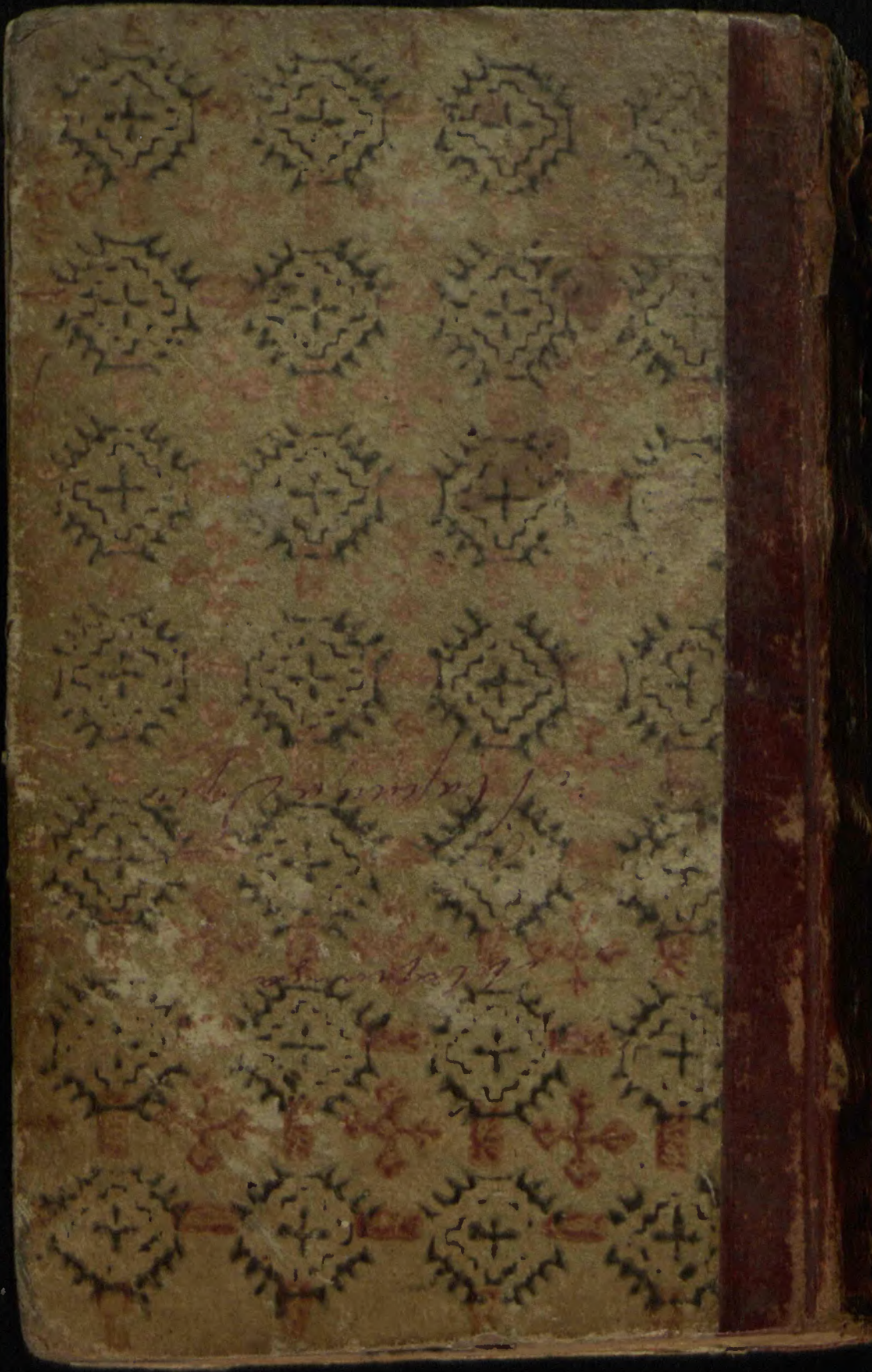
B91300